A. Cal. b. 919
V. 3241

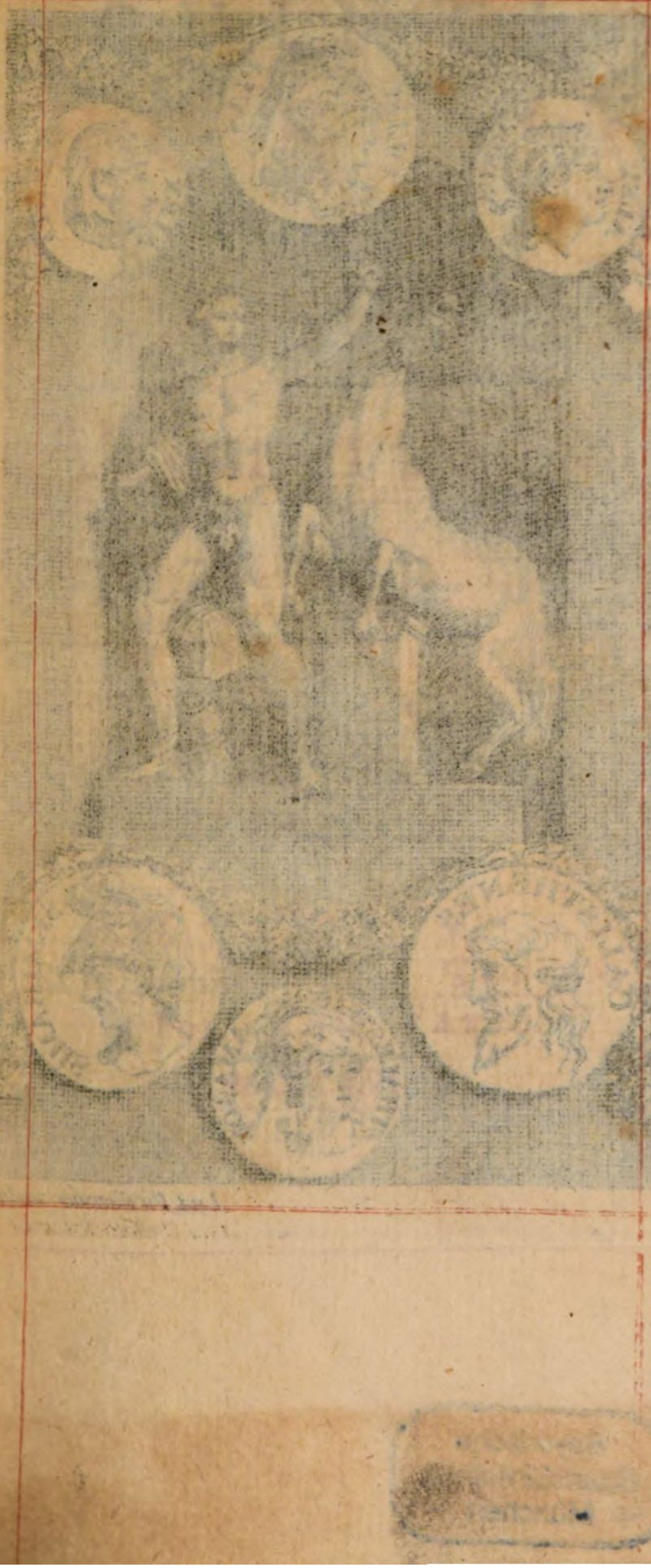

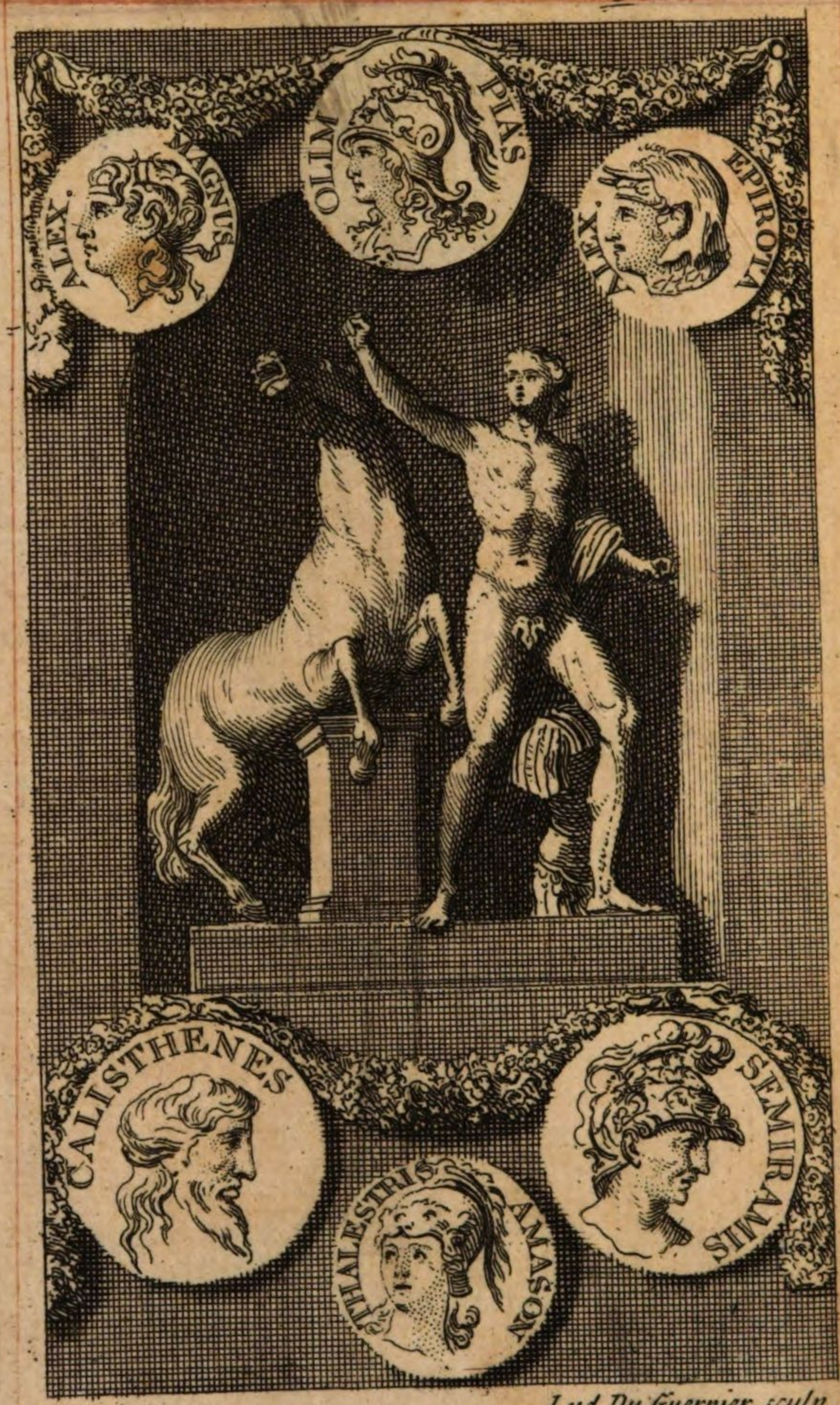

Lud, Du Guernier sculp.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

QUINTI CURTII RUFI

De Rebus Gestis Alexandri Magni

LIBRI.

LONDINI:
Ex Officinâ JACOBI TONSON,
& JOHANNIS WATTS.

MDCCXVI.

CUM PRIVILEGIO.

ANNE R

WHEREAS Our Truſty and Well-beloved *Michael Maittaire*, Gent. hath humbly repreſented unto Us, That he hath with great Labour and Expence prepared for the Preſs a compleat *Collection* of all the *Greek* and *Latin* Authors in Twelves, with compleat Indexes, and has therefore humbly beſought Us to grant him our Royal Privilege and Licence for the ſole Printing and Publiſhing thereof for the Term of Fourteen Years: We being willing to give all due Encouragement to Works of this Nature, which tend to the Advancement of Learning, are Graciouſly pleaſed to condeſcend to his Requeſt; and do therefore, by theſe Preſents, Grant unto him the ſaid *Michael Maittaire*, his Executors, Adminiſtrators, and Aſſigns, Our Royal Licence for the ſole Printing and Publiſhing the Compleat *Collection* of all the *Greek* and *Latin* Authors in Twelves, with compleat Indexes aforeſaid, for the Term of Fourteen Years, from the Date hereof; ſtrictly forbidding all Our Subjects within our Kingdoms and Dominions to Reprint the ſame, either in the like, or in any other Volume or Volumes whatſoever; or to Import, Buy, Vend, Utter, or Diſtribute any Copies thereof, Reprinted beyond the Seas, during the aforeſaid Term of Fourteen Years, without the Conſent or Approbation of the ſaid *Michael Maittaire*, his Heirs, Executors, and Aſſigns, under his or their Hands and Seals firſt had and obtained; as they will Anſwer the Contrary at their Peril. Whereof the Commiſſioners and other Officers of Our Cuſtoms, the Maſter, Wardens, and Company of *Stationers* are to take Notice, That the ſame may be entered in the Regiſter of the ſaid Company, and that due Obedience be rendred thereunto. Given at Our Court at St. *James's*, the Fourth Day of *April*, 1713. In the Twelfth Year of Our Reign.

By Her Majeſty's Command.

DARTMOUTH.

Honoratiſſimo Viro Domino

GULIELMO

Baroni WINGHAM,

Supremo Cancellario

S. D.

MICHAEL MAITTAIRE.

ID in omni hactenus meo tempore potiſſimum ſtudui, ut quam primùm vitæ rationem Natura objecerit, eam pro viribus excolerem; nec ad ea, quæ aut ſupra aut nihil ad me ſunt, evagarer.

DEDICATIO.

Grammaticis, quibus ab adoleſcentiâ imbutus ſum, rebus inſuevi; alienas periculoſæ aleæ plenas nunquam tractavi. Novam hanc Latinorum Scriptorum Editionem molitus ſum, vix ſatìs præſagiens, quantum tædii in eâ continuandâ devorandum fuerit. Propoſitum tamen impigre urgere certum eſt, quoad vitâ ſanâque utar valetudine, ac fortunâ non penitus adversâ. Sedecim jam intrà biennium Authores partim Poëtæ, partim Hiſtorici, lucem aſpexerunt; quóque meliùs his amicos pararem, eos pleroſque ferè omnes in patrocinium commendavi viris, qui & literas ſcirent, eaſdémque poſſent æquè ac vellent adversùs malevolos protegere. Inter illos, quorum nominibus librorum frontem ornavi, compellavi plurimos, qui ex Scholâ Weſtmonaſterienſi meorum olim ſtudiorum moderatrice prodierunt; Téque, VIR ILLUSTRISSIME, quo

quo non alio Oratoriæ Artis peritiore, Ciceroníſque ſimiliore gloriatur Illa Muſarum Sedes, diutius inſalutatum prætерire puduit. Exile forſan meum hoc, ſi ad te, cui id offero, comparetur, videatur munuſculum; ſed utì dantem & accipientem æquales eſſe non ſemper contingit; ita donum ex illius facultate magìs, quàm hujus dignitate oportet æſtimari. Neque tamen quicquam hujus libelli quantumvis exigui pretio detrahi velim, ſi modò lector meminerit non tam intereſſe, quanta ſit imago, quàm cujus & à quo picta fuerit. Et hìc certè Imperatoris, quàntus maximus unquam vixit, effigies, & univerſum penè Europæ Aſiaéque Imperium ab Hiſtorico eloquentiſſimo depingitur: Patere ergo, Summe Legum noſtrarum Interpres, tibi præcipuo Togatæ Palladis cultori in clientelam addici Regem alumnum Palladis Armatæ fortiſſimum. In Vobis habeant

DEDICATIO.

Eruditi egregia utriuſque Eloquentiæ ſpecimina. Mirentur Te non minùs in Cauſis quàm illum in Caſtris dominantem; fateantúrque Te Tuâ facundiâ in Foro, Senatu & Curiâ, apud Juriſconſultos, Senatores, Magnatéſque ſæpius, quàm illum ſuâ in Exercitu apud Milites Ducéſque valuiſſe. Quamvìs inter arma leges ſilere vel in proverbium ceſſerit; Tui tamen muneris & priùs fuit (quum eodem, quo jam, Cancellarii pridem officio fungebaris) bello extraneo, & nunc eſt inteſtino flagrante, quòd in tanto rerum diſcrimine legibus ſua adhuc ſalva conſtet authoritas. Vota interim privatus faciam, ut tumultu hôc demum compreſſo Tuum uſque audiatur, & Patriæ diu proſit eloquium.

Cal. Dec. 1715.

Brevis Notitia Quinti Curtii Rufi,

Ex Gerard. Joann. Voſſ. de Hiſtoric. Latin.

VEſpaſiani ævo hiſtoriam ſuam edidit Curtius. Apud Tacitum in 11°. Annal. legimus de Curtio Rufo, qui, gladiatore licèt genitus, à Tiberio Cæſare prætura consecutus eſt; ac poſtea etiam Conſul factus, & Aſiæ Proconſul. De quo & Plinius lib. 7. Epiſt. ad Suram. Sanè ad grandem perveniſſe ætatem indicant Taciti verba, qui poſt prætura ei tribuit *longam ſenectam*. Sed præterea fuit Q. Curtius Rufus, de quo in Rhetorum illuſtrium vitis egit Suetonius; ut ex Catalogo cognoſcimus, quem in principio utriuſque manuſcripti ſui reperit Achilles Statius. Hunc Tiberii Claudiíve ævo inter rhetoras nomen profeſſum fuiſſe, non abſurdè colligi ex eo Catalogo poteſt. Quare fuerit inter rhetoras extremo Tiberii anno; ab eo autem ad Veſpaſiani imperium ſunt anni 32. Non hoc tantum eſt intervallum, ut non poſſit idem ſub Veſpaſiano jam ſenex hiſtoriam ſcripſiſſe. Siquis Rhetoris ejuſce vel etiam Africani proconſulis filium eſſe malit, equidem fatebor non tanti eſſe, ut propterea vadimonium deſerere velim.

Ex Jo. Albert. Fabric. Biblioth. Latin.

LOcus (lib. 10. cap. 23.) unde ætatem ejus colligere conati ſunt Viri Eruditi, ita ambiguus eſt, ut ibi per *novum ſidus* P. Pithoeus & Jac. Bongarſius *Auguſtum*; Popma, Matthæus Raderus, & Jacob. Perizonius *Tiberium*; Juſt. Lipſius, Barnab. Briſſonius, Valens Acidalius, & Michael Tellerius *Claudium*; Janus Rutgerſius, Ger. Jo. Voſſius, Joh. Henr. Bœclerus, Joh. Loccenius, Philippus Caroli & Johan. Clericus *Veſpaſianum*; Joh. Iſaac. Pontanus *Trajanum*; Gaſp. denique Barthius *Theodoſium* intellexerit.

Variantes Lectiones ex Veronensi Codice anno 1491. impresso collectæ.

In eo codice novem tantùm Curtii Historiarum libri numerantur, eò quòd quintus & sextus in unum redigantur.

Pag.	lin.	
2.	18.	Cæterùm Dario imminens de Alexandro cura erat, quem nondum
	23.	Midæ civitatem regiam:
	34.	vulgatísque usibus abhorrens.
	36.	erat vinculum astrictum
3.	6.	ne inane verteretur
4.	6.	habebant. Bactrianorum equitum
	13.	militatura. Iidem vicies quadraginta millia peditum armati erant:
5.	10.	cibus, quem occupati parant, satiat.
	37.	& paulò post Alexandrum adduci ad ipsum in eo vestis habitu, quo ipse fuisset, cùm appellatus esset rex: equo deinde per Babyloniam vectum, subitò cum ipso equo oculis esse subductum
6.	11.	Vetera quoque omnia, ut fert sollicitudo, revocaverant. Recensebant enim Darium in principio
8.	13.	præposito Lyciam petens
	21.	suasisset, quoddam salubre
10.	14.	ab hoste victum, sed
12.	2.	patiar? Non. Atqui
	27.	profectò noluisses. Sed certiorem,
13.	24.	celeritate, quantâ poterat tam grave agmen, ād Euphratem
14.	29.	nobilitate ac moribus suis
15.	5.	unica Alexandri, ad Darium
	28.	belli insulsam esse rationem.
16.	38.	verebatur (nec injuriâ) ex iis, quæ tribuisset sibi: quámque
18.	13.	gentium ultra eos dextrâ
19.	12.	exercitûs impar numero, jugis
20.	4.	relinquerent: dedita eis templa
21.	32.	& quæ cuique
22.	5.	laminarum ob id genus graves
	34.	impotens fortunæ species
23.	14.	dominásque veteres

VARIANTES LECTIONES.

Pag. lin.

quondam, tunc alienis nominibus invocantes.
24. 7. pietati earum lachrymâsse
25. 2. solutis exequiis præmittit:
22. Si vicisset — Si abstinuisset
26. animo ejus superfuderat. Ita orientem tam moderatè
27. 14. gelu: tum astrictas vestes
30. 2. Dario. Celes, cujus nomen
33. fastigio Sidones dignissimum arbitrarentur,
34. hospites Darii inter
31. 12. intentúsque opere
29. totas urbes discurrit:
33. 10. fortuna prœlium fuit.
14. aut aversis navibus
35. 34. rudis pertractandi militares
36. 15. moles aquæ eminebat,
37. 17. ventus totum ex profundo maris
38. 14. opposuerunt: quibus rex
39. 22. oblatam — speciem
40. 4. efficacior omni arte necessitas
18. vulneribus multis patebant.
43. 13. se fore *omittitur.*
25. tantùm notos *omitt.*
36. Lydiam ignorare quippe
44. 18. pendentes animus tulisset, fortunam sequerentur.
23. superato duo millia militum cepit:
26. Tenedon quoque hostium receptaculum incolis ultro
46. 21. ut ascensu ejus

Pag. lin.

47. 32. medicamento, quo retentus erat, manare
48. 17. undique telis esset circumductus, insolenti
18. alias virtutes etiam in hoste miratur. Tunc inquit Alexander, Non ut
49. 9. Atque ille septimo die, postquam
16. præsidio Astaces prætor Darii relictus: Orion amne superato
26. æstus exurit: luctandúmque
28. ægre involvitur pedes.
36. amicitiâque confectâ, destinata
50. 28. is meridiem versi Arabes spectant:
30. vergit occidentem:
51. 14. umbilico maximè
26. vates *omitt.*
38. victores —— Verâ & salubri æstimatione fidem *corrupté.*
53. 38. Persarum & Parthorum armis
54. 3. erat, bello utrinque in regem converso.
55. 17. operiunt solum: Libérque
57. 17. trahi *omitt.*
58. 11. per metum augurantur. His
34. deterruit esse
35. militum: affirmans patere
61. 15. corporibus trigesimum talentum auri
36. impedimenta triginta talentis auri
63. 11. contendit. Duo cornua dimiserat peditum in
24. Hos centum falcati
65. 28. futuri *omitt.*

VARIANTES LECTIONES.

Pag. lin.

66. 29. Solem & Martem sacrúmque
67. 3. in eâ certamine edito
6. regis Jove Minervâque victoriam propitiante.
68. 12. quos agmina appellant
37. & frontem circumagi
69. 9. nec tamen ultimam aciem
26. Emensis tot terras
29. præeuntibus ingentia
70. 11. communis *omitt.*
17. instructi sunt.
72. 25. Alexander, ut est demonstratum à transfugâ, cùm insidiarum locum circuiret,
73. 24. credo præ gaudio
30. Caucasiorum Scytharúmque
74. 8. poterant: hi crebrâ
10. nec progredi debiles
75. 31. effusum
36. spem & dubitationem
76. 23. Darium faciliùs fugere
80. 14. dedi certantibus, & Suessam, cæteráque ornamenta
38. emensi sunt,
82. 35. & staturas temporum vices
83. 36. ad ultimum opus (honos
84. 1. matronarum virorúmque, apud quos comitas habetur vulgati corporis vilitatis.
7. Amyntas Andromoni ab Antipatro
10. cum his CC. Thracas
13. cum CCC. LXXX. millibus. Idem *Quidni* militibus *potiùs quàm* millibus *legendum sit?*
21. cum CCC. Macedonum

Pag. lin.

84. 22. Babyloniæ & Ciliciæ præessent.
37. Novem, qui fortissimi *Sed* octo *legendum esse liquet ex sequentibus.*
85. 2. quinquagenariæ cohortes
3. pramia gesserant.
15. à majoribus summâ utilitate mutavit.
17. excepto nationum discrimine,
29. ad Hydaspin amnem
37. L. talentûm argenti
86. 17. præsidium III. tradidit
29. non aliam contumeliam magìs Persarum
87. 8. & per L. stadia
11. patiens. CC. stadia
15. III. additis Thracum *Sed in hâc editione sæpe nota millenarii numeri negligitur.*
19. temporum multorum homo:
88. 37. cum XV. millibus
89. 32. jubet. Medium iter
90. 5. in longitudinem M.cc. stadia
12. exolvit. In medium Medus ad mare & meridiem reversus
91. 1. Rex, præsidem me, inquit,
32. manum præmisit, monitos;
94. 9. ut nunc simplicitas nostra est, supplicia
22. Ingrati prorsus conjugibus,
24. agnoscent fratres ergastuli
38. qui erubesceret fortunæ:
96. 7. omnia quæ recipicbantur,
97. 22. interfecti, qui fugientes

VARIANTES LECTIONES.

Pag.	lin.	
		entes ſequi non poterant,
98.	36.	molita X. millium navium
99.	32.	maximè Parthienorum. Beſſus præerat
100.	3.	magìs etiam eo niti debeo,
	22.	malit ille iræ ſuæ quàm gloriæ obſequi.
	37.	nobilitate veſtrâ gentíſque dignos
101.	8.	pretioſiſſimam veſtem induti
	29.	initiis & hominibus opus eſt.
102.	7.	tibi fiduciâ reſtituet
	13.	Bactrianíque deprecarentur triſtium
103.	2.	animúmque regis adverteret.
104.	21.	ſermone revocatus,
107.	9.	deorum auſpiciis à ſuis
	27.	quod petebat, in Mediam fugientem
	29.	ultimâ: quò ubi pervenit, ibi transfugæ
	32.	vinculorum affirmabat. Rex
	35.	à ſuis aut vinctus aut oppreſſus eſt. In
110.	3.	Interim dum talia fierent ab Alexandro, bellum ortum eſt inter Macedonas & Lacedæmonios. Antipater Macedoniæ præfectus in hôc bello contra regem Lacedæmoniorum obtinuit: ſicut hìc exponitur: pugnæ diſcrimen *Quod argumentum potius videtur quàm lacunæ ſupplementum.*

Pag.	lin.	
110.	31.	totis ingredi viribus. Expectabant
111.	5.	cœpit, ut urgente hoſte apertiùs fugeret.
	37.	precari: gratè veniam
112.	1.	Megalopolitani, quorum urbs erat obſeſſa; ad defectionis ejus ſulctam (*lege forſan* mulctam) Achaſetoli CXX. talenta dare juſſi ſunt. Hic
	10.	inſana cupido, ludíque
113.	1.	nomen, neptem Ochi, reveritus;
	35.	ſigno dato crederes,
114.	17.	tanti animi ſpem haurire
115.	20.	Omnes hi ſimul, ſi terga
116.	25.	& ex manu,
	26.	additis VI. millibus equitibus,
117.	7.	quicunque immiſſi eſſent in cavernam, quæ propior eſt fonti, rurſus ſibi aliud os amnis apertum exiſtere.
	20.	per II & CCC. annos.
119.	37.	permittunt. X. millia & d. milites
120.	17.	Latiores virent.
	20.	occultus nexus —— claudit.
121.	7.	Jam aliquantulum
123.	4.	Hôc luxu & peregrinis infecti moribus veteres Philippi milites rudis naturæ ad voluptates palàm verſabantur;
124.	22.	quà rupes erat,
125.	6.	quæ incenderat miles,
	8.	ſiqua intromitteret ignis,

VARIANTES LECTIONES.

Pag.	lin.	
125.	26.	II. millia & CC. peregrinus
	33.	non territus modò rex sed invictus
129.	3.	nimiâ actione virtutis
	26.	muniendum: hos
130.	3.	At enim si non credidisset talia
	22.	dispositi erant equites: itinera
131.	19.	quoniam spiritus imò unus
132.	1.	indignatione expressâ,
	14.	sperat.
134.	12.	Tum dicere rursus permissus Philotas
135.	12.	peperciſſe: Nicomachus, quem
	17.	& viveret adhuc, & velut mihi parceret.
	35.	non cogitato modò sed & consummato parricidio,
137.	32.	indicamus, invisi: & quum tacemus,
	35.	non licuisse insidiari:
138.	11.	ne fremitu ullo murmurantium
	21.	pecuniâ, quæ ejus custodiæ commissa sit,
139.	7.	crudelitatis tormenta proponunt.
	26.	rursúsque renovante tortores,
	37.	supplicio
141.	5.	consilium, cujus patrem fuisse authorem nisi crederent,
	27.	sed etiam vitæ periculo
143.	34.	adjectis etiam nimis superbè responsis insimulat. Indè captus Amyntas factâ
144.	34.	adeò non eo inficias, ut expetisse quoque nos, magnósque ex

Pag.	lin.	
		eâ fructus percepisse confitear.
146.	16.	gratiæ. Vim Macedonum militum *Error manifestus ex concursu literarum numeralium* VI. m. *ortus.*
148.	11.	& præmiis oneratus,
150.	13.	exceptæ sunt. Et qui fortè tædium laboris per literas erant questi, hanc seorsum cohortem
	23.	jubet in armatos, quos jam tunc
151.	13.	latere primo struunt:.
152.	30.	VII. seniorum Macedonum,
153.	5.	situ munita, aut tot
	30.	expertus es utrumque, quod ipse repereris,
154.	1.	In his audientium expectationem, sui spem dederat. Tum
155.	25.	gignitur. Itaque Bactriani equites XXX. millia expleverant. Ipsa Bactra
156.	4.	dux illius exercitûs, gravis
	26.	animo defectum eorum tulit,
158.	20.	quæ in Susanis erant,
159.	17.	pollicebantur. Tum Bessus perducitur: perventum erat
160.	24.	persolvisti. Ibi ille facinus
	36.	Nam si forsitan sagittis tam celebri usu
163.	12.	emicuisse
	14.	urbem diripi jussit. Dilectos Macedonas haud injuriâ infestos ad Maleagrum & Perdiccam reddit. Sed non
164.	17.	jacentem colit. Ulti-

VARIANTES LECTIONES.

Pag. lin.

ma Asiæ, quà Bactra sunt, stringit: habitant, quæ septemtrioni
165. 4. rerum priùs ipsum considere deinde amicos
12. Haud dubiâ fortunâ, si omiserimus
166. 36. includeretur: simulatione fretus excipi posse, quem venturum
167. 13. exanguis suspiciens quendam
169. 5. & sagittam & pharetram. His
6. damus bono labore
12. cepisti, Syriam occupâsti,
170. 8. qui facta consignant,
13. usque ad Thraciam collibus Thraciæ Macedoniam
173. 11. Tum rex admiratus magnitudinem animi, quæro,
13. lacessitos se inimicos hosti fuisse
32. Græcorum VII. in queis
174. 11. per totum ferè spatium manant;
176. 19. cœli, tunc interniten-te lucis fulgore conditi. Verùm
26. Cophas ad eos missus suadere
27. tradere—— inituro,
177. 6. infensus *omitt.*
179. 4. sivere gentis suæ more, ut pedes venaretur haud sinè
180. 19. nihil eorum omittente magìs
29. præcipitia ingentia
181. 7. pristinam violentiam
183. m. Clitum dixerunt. Macedones quoque se-

Pag. lin.

pulturam prohibituri,
185. 4. unum imprecatus,
27. per dicta stadia *error manifestus, quasi* d. *nota numeralis esset abbreviatio vocis* dicta.
188. 1. non sinè crescentis mali damno præteriit.
189. 5. locaverunt. XX. militum
191. 11. præparatis, quod olim pravâ mente conceperat, tunc esse maturat: quonam
193. 1. à victis *omitt.*
194. 4. quorum stirpibus multas
17. Anticles Elaptonius. Cæterùm
195. 14. spes est, quam humanæ mentes, quam
200. 19. haudquaquam malè assentantium
35. Ganges omnium ab oriente eximius à meridianâ regione decurrit,
38. stringit. In eum objectæ
201. 1. Uterque rubro mari
16. Aquiloni maximè decurrunt. Is cohibitis —— penetrat — frugibus mitis.
202. 34. separatum aliud reginæ
204. 31. salubresque luci sunt;
205. 10. bacchantium ejulantiúmque fremitu
12. comessantésque inter hora (*lege forsan* ora) hostium texit.
20. oppressique urbe non expectaverant
27. Cleophes. XXXVIII. millia
30. utrinque rupibus aditum

206.

VARIANTES LECTIONES.

Pag. lin.

206. 17. tecta moliebantur,
28. quæ cernerentur, adjutas, Deorum
209. 13. ſacrificiis & cultu Deûm fecit. Aræ
23. prægreſſus funditores & ſagittarios deturbat. Iis, qui obſiderent ſaltum,
213. 13. hoſtis in inſulâ erat:
214. 38. Pauci tamen hoſtium exacti
215. 16. propemodum exceſſerat formam. Magnitudini
217. 23. proditorem
24. non effuderat, contorſit
218. 6. obruitur; compoſitóque eo
8. Quod malum, inquit, quæ amentia
16. quid ipſe victorem
220. 22. occurrerent. Aliis tela, aliis haſtæ
34. exercitum, & decorum profectò,
221. 21. ſiquos ſegnes aut aliquâ
222. 30. Indiæ fluvium. Ulteriores ripas colere
224. 36. nec mei nec hoſtium exercitûs meminero. Vos modò
225. 30. magnitudinem indicamus.
226. 25. ſequutis, & quocunque pergis, ſequuturis. Viciſti
228. 21. Hinc exceſſione factâ
34. hoſtes extinguebant; adeò etiam
229. 3. amnium cetus (*leg.* cœtus) maritimis
5. turbatur: iter quà meat navigiis in tenuem

Pag. lin.

229. 8. nautæ vela cœperunt.
20. qui in ſe vehebantur, everberarentur.
28. junxerat. VIIII. millia
230. 33. ſed, ut traditur, metûne
231. 19. magnitudinem telorum periculi pudor
232. 2. corpus, ne circuiri poſſet, applicuit;
16. expoſitus, non ægre
234. 1. territus, amovere metuebat,
13. præbuit corpus curæ. Igitur
31. nuncio conceptam
236. 9. non ſolùm meo nomine,
15. optant. Meam quidem hanc benevolentiam veſtrâ virtute
23. victorias computo; ſi munera fortunæ computo,
38. ut ultima priùs quàm longam *Sed hic facilè obſervatur vocem* multam *in* ultima *depravatam ex confusâ literarum tranſpoſitione.*
237. 26. quæ quaſi negligentiùs
240. 11. erant equites. Mille XXX currus,
22. regebatur. VI. millia
28. tot militum arma
241. 10. donatus eſt. Finibus Muſicanis
11. urbi eorum imperium impoſuit.
35. oppidum, quod in regnum erat
243. 24. laboris *omitt.*
244. 5. ſtatutâ vice
16. Hi, dum remos aptari prohibebant, conſederant: quidam

VARIANTES LECTIONES.

Pag.	lin.	
244.	29.	& alii aliorum
245.	37.	ſtatutum tempus
246.	12.	Interim & urbes pleraſque condidit.
	21.	in Cedroſiorum perventum eſt.
	34.	ac ne tamen finitimis
249.	17.	accuſatores ejus à provinciâ, cui præfuerant,
250.	35.	Hiſpaniam deinde, quam
253.	4.	ad ultimum trajectus à ſemetipſo
	18.	petiturus *omitt.*
	22.	perveniſſe, quibus interceptum & trucidatum
	33.	patriis regi aſſueti
254.	4.	obſtare *omitt.*
	14.	facta profeſſio eſt. Nec
256.	19.	tam *&c. uſque ad* Sive nominis *omitt.*
	27.	eos: ſinguli tamen certæ
259.	9.	hærede, ſinè hærede regni, publicas
260.	15.	aſſidentes genibus
	31.	tantis nec amittenda rebus
261.	2.	erant. Vitia fortunæ, diis

Pag.	lin.	
262.	26.	prope ad ſeditionem
	29.	nomen quoque in Europâ dicere pigebat,
	30.	quidam, pauciores
263.	32.	prænunciatam
264.	13.	Haud ambiguè juvenem, cui regnum deſtinabatur, impense probra, quæ objecerat, magìs ipſi — *confuſè & mendoſè.*
	32.	ſuffragari Reipublicæ de novo rege paulò antè concepto
265.	5.	declinavere.
	13.	minabatur *omitt.*
	14.	eſſe gaudebant: hæreditarium
	36.	tendere in campos.
266.	4.	animus rerum novarum, meminiſſe
	19.	adductum. Melleager —decreverat.
267.	1.	erant; requirebant: deſtitutos — gentes, expectaturos tot
	27.	civile præparatum eſt.
	36.	ſuppreſſam
270.	27.	obtineret. Decretum eſt, ut Perdiccas
271.	33.	patiens eſſe conſtat. Stygem

QUIN-

QUINTI CURTII,

DE REBUS GESTIS ALEXANDRI MAGNI REGIS MACEDONUM,

LIBER TERTIUS.

I. INTER hæc Alexander ad conducendum ex Peloponneſo militem Cleandro cum pecuniâ miſſo, Lyciæ Pamphyliæque rebus compoſitis, ad urbem Celænas exercitum admovit. Media, illâ tempeſtate, mœnia interfluebat Marſyas amnis, fabuloſis Græcorum carminibus inclytus. Fons ejus ex ſummo montis cacumine excurrens, in ſubjectam petram magno ſtrepitu aquarum cadit: indè diffuſus, circumjectos rigat compos; liquidus, & ſuas duntaxat undas trahens. Itaque color ejus placido mari ſimilis, locum poëtarum mendacio fecit: quippe traditum eſt, nymphas amore amnis retentas, illâ rupe conſidere. Cæterùm quàm diu intrà muros fluit, nomen ſuum retinet. At cùm extra munimenta ſe evolvit, majore vi ac mole agentem undas, Lycum appellant. Alexander quidem urbem deſtitutam à ſuis

intrat: arcem verò, in quam confugerant, oppugnare adorsus, caduceatorem præmisit, qui denunciaret, Ni dederent, ipsos ultima esse passuros. Illi caduceatorem in turrim, & situ & opere multùm editam perductum, quanta esset altitudo, intueri jubent, ac nunciare Alexandro, non eâdem ipsum & incolas æstimatione munimenta metiri: se scire inexpugnabiles esse: ad ultimum pro fide morituros. Cæterùm ut circumsideri arcem, & omnia sibi in dies arctiora viderunt esse; sexaginta dierum inducias pacti, ut, nisi intrà eos auxilium Darius ipse misisset, dederent arcem: posteaquam nihil indè præsidii mittebatur, ad præstitutam diem permisere se regi.

II. Superveniunt deinde legati Athenienſium, petentes, ut capti apud Granicum amnem redderentur sibi. Ille non hos modò, sed etiam cæteros Græcos restitui suis, jussurum respondit, finito Persico bello. Cæterùm Dario imminens, quem nondum Euphratem superâsse cognoverat, undique omnes copias contrahit, totis viribus tanti belli discrimen aditurus. Phrygia erat, per quam ducebatur exercitus, pluribus vicis quàm urbibus frequens. Tunc habebat quondam nobilem Midæ regiam: Gordium nomen est urbi, quam Sangarius amnis interfluit, pari intervallo Pontico & Cilicio mari distantem. Inter hæc maria angustissimum Asiæ spatium esse comperimus, utroque in arctas fauces compellente terram. Quæ quia continenti adhæret, sed magnâ ex parte cingitur fluctibus, speciem insulæ præbet: ac, nisi tenue discrimen objiceret, maria, quæ nunc dividit, committeret. Alexander, urbe in suam ditionem redactâ, Jovis templum intrans, vehiculum, quo Gordium Midæ patrem vectum esse constabat, aspexit, cultu haud sanè à vilioribus vulgatísque usu abhorrens. Notabile erat jugum adstrictum compluribus nodis in semetipsos implicatis, & celantibus nexus. Incolis deinde affirmantibus, editam esse oraculo sortem, Asiæ potiturum, qui inexplicabile vinculum solvisset; cupido incessit animo sortis ejus implendæ. III.

III. Circa regem erat & Phrygum turba, & Macedonum; illa expectatione ſuſpenſa, hæc ſollicita ex temerariâ regis fiduciâ. Quippe ſerie vinculorum ita adſtrictâ, ut, unde nexus inciperet, quóve ſe conderet, nec ratione, nec viſu percipi poſſet; ſolvere aggreſſus injecerat curam, ne in omen verteretur irritum inceptum. Ille nequicquam diu luctatus cum latentibus nodis: *Nihil*, inquit, *intereſt quomodo ſolvantur:* gladióque ruptis omnibus loris, oraculi ſortem vel eluſit, vel implevit. Cùm deinde Darium, ubicunque eſſet, occupare ſtatuiſſet: ut à tergo tuta relinqueret, Amphoterum claſſi ad oram Helleſponti, copiis autem præficit Hegelochum, Lesbum, & Chium, & Con præſidiis hoſtium liberaturos. His talenta ad belli uſum quingenta attributa. Ad Antipatrum, & eos qui Græcas urbes tuebantur, ſexcenta miſſa. Ex fœdere naves ſociis imperatæ, quæ Helleſponto præſiderent. Nondum enim Memnonem vitâ exceſſiſſe cognoverat, in quem omnes intenderat curas: ſatis gnarus, cuncta in expedito fore, ſi nihil ab eo moveretur. Jámque ad urbem Ancyram ventum erat, ubi numero copiarum inito Paphlagoniam intrat: huic juncti erant Heneti, unde quidam Venetos trahere originem credunt: omníſque hæc regio paruit regi; datíſque obſidibus, tributum (quod ne Perſis quidem tuliſſent) pendere ne cogerentur, impetraverunt. Calas huic regioni præpoſitus eſt: ipſe, aſſumptis qui ex Macedoniâ nuper advenerant, Cappadociam petiit.

IV. At Darius, nunciatâ Memnonis morte, haud ſecus quàm par erat, motus, omiſſâ omni aliâ ſpe, ſtatuit ipſe decernere. Quippe quæ per duces ſuos acta erant, cuncta damnabat: ratus pluribus curam, omnibus abfuiſſe fortunam. Igitur caſtris ad Babyloniam poſitis, quò majore animo capeſſerent bellum, univerſas vires in conſpectum dedit: & circumdato vallo, quod decem millium armatorum multitudinem caperet, Xerxis exemplo numerum copiarum iniit. Orto ſole, ad noctem agmina, ſicut deſcripta

erant, intravere vallum: indè occupaverunt emissa Mesopotamiæ campos: equitum peditúmque propemodum innumerabilis turba, majorem quàm pro numero speciem gerens. Persarum erant centum millia, in queis eques triginta millia implebat. Medi decem equitum, quinquaginta millia peditum habebant. Barcanorum equitum duo millia fuere, armati bipennibus, levibúsque scutis cetræ maximè speciem reddentibus: peditum decem millia pari armaturâ sequebantur. Armenii quadraginta millia miserant peditum, additis septem millibus equitum. Hyrcani egregii, ut inter illas gentes, sex millia expleverant equis militatura. Derbices quadraginta millia peditum armaverant: pluribus hærebant ferro præfixæ hastæ: quidam lignum igne duraverant. Hos quoque duo millia equitum ex eâdem gente comitata sunt. A Caspio mari octo millium pedester exercitus venerat: ducenti equites cum his erant. Ignobiles Asiæ gentes duo millia peditum, equitum duplicem paraverant numerum. His copiis triginta millia Græcorum, mercede conducta, egregiæ juventutis, adjecta sunt. Nam Bactrianos, & Sogdianos, & Indos, cæterósque rubri maris accolas, ignota etiam ipsi gentium nomina, festinatio prohibebat acciri.

V. Nec quicquam illi minus, quàm multitudo militum, defuit: cujus tum universæ aspectu admodum lætus, purpuratis solitâ vanitate spem ejus inflantibus, conversus ad Charidemum Athenienſem belli peritum, & ob exilium infestum Alexandro, (quippe Athenis, jubente eo, fuerat expulsus) percontari cœpit, Satísne ei videretur instructus ad obterendum hostem. At ille & suæ sortis, & regiæ superbiæ oblitus: *Verum*, inquit, *& tu forsan audire nolis; & ego, nisi nunc dixero, aliàs nequidquam confitebor. Hic tanti apparatûs exercitus, hæc tot gentium & totius orientis excita sedibus suis moles, finitimis potest esse terribilis. Nitet purpurâ auróque; fulget armis & opulentiâ, quantam qui oculis non subjecerint, animis concipere non possunt. Sed Macedo-*

num acies torva ſanè & inculta, clypeis haſtíſque immobiles cuneos, & conſerta robora virorum teget. Ipſi phalangem *vocant peditum ſtabile agmen. Vir viro, armis arma conſerta ſunt: ad nutum monentis intenti, ſequi ſigna, ordines ſervare didicere. Quod imperatur, omnes exaudiunt: obſiſtere, circumire, diſcurrere in cornu, mutare pugnam, non duces magìs quàm milites callent. Et ne auri argentique ſtudio teneri putes, adhuc illa diſciplina paupertate magiſtrâ ſtetit. Fatigatis humus cubile eſt; cibus, quem occupant, ſatiat. Tempora ſomni arctiora quàm noctis ſunt. Jam Theſſali equites, & Acarnanes, Ætolíque, invicta bello manus, fundis, credo, & haſtis igne duratis repellentur: pari robore opus eſt. In illâ terrâ, quæ hos genuit, auxilia quærenda ſunt. Argentum iſtud atque aurum ad conducendum militem mitte.* 'Erat Dario mite ac tractabile ingenium, niſi etiam naturam plerunque fortuna corrumperet. Itaque veritatis impatiens, hoſpitem ac ſupplicem, tunc maximè utilia ſuadentem, abſtrahi juſſit ad capitale ſupplicium. Ille ne tum quidem libertatis oblitus: *Habeo*, inquit, *paratum mortis meæ ultorem. Expetet pœnas mei conſilii ſpreti ipſe, contra quem tibi ſuaſi. Tu quidem licentiâ regni ſubitò mutatus, documentum eris poſteris, homines, cùm ſe permiſere fortunæ, etiam naturam dediſcere.* Hæc vociferantem, quibus erat imperatum, jugulant. Sera deinde pœnitentia ſubit regem: ac vera dixiſſe confeſſus, eum ſepeliri juſſit.

VI. Thymodes erat Mentoris filius, impiger juvenis, cui præceptum eſt à rege, ut omnes peregrinos milites, in queis plurimum habebat ſpei, à Pharnabazo acciperet, operâ eorum uſurus in bello. Ipſi Pharnabazo tradidit imperium, quod antè Memnoni dederat. Anxium de inſtantibus curis, agitabant etiam per ſomnum ſpecies imminentium rerum: ſive illas ægritudo, ſive divinatio animi præſagientis accerſit. Caſtra Alexandri magno ignis fulgore collucere ei viſa ſunt: & paulò pòſt Alexander adduci ad ipſum in eo veſtis habitu, quo ipſe fuiſſet: equo deinde per

Babylonem vectus, ſubitò cum ipſo equo oculis eſſe ſubductus. Ad hæc vates variâ interpretatione curam diſtrinxerant: alii lætum id regi ſomnium eſſe dicebant, quòd caſtra hoſtium arſiſſent, quòd Alexandrum, depoſitâ regiâ veſte, in Perſico & vulgari habitu perductum eſſe vidiſſet. Quidam non ita augurabantur: quippe illuſtria Macedonum caſtra viſa, fulgorem Alexandro portendere: quem regnum Aſiæ occupaturum eſſe, haud ambigere, quoniam in eodem habitu Darius fuiſſet, cùm appellatus eſt rex. Vetera quoque omina, ut fit, ſolicitudo revocaverat. Darium enim principio imperii vaginam acinacis Perſicam juſſiſſe mutari in eam formam, quâ Græci uterentur: protinúſque Chaldæos interpretatos, imperium Perſarum ad eos tranſiturum, quorum arma eſſet imitatus. Cæterùm ipſe & vatum reſponſo, quod edebatur in vulgus, & ſpecie, quæ per ſomnium oblata erat, admodum lætus, caſtra ad Euphratem moveri jubet.

VII. Patrio more Perſarum traditum eſt, orto ſole demum procedere: die jam illuſtri, ſignum è tabernaculo regis buccinâ dabatur. Super tabernaculum, unde ab omnibus conſpici poſſet, imago ſolis cryſtallo incluſa fulgebat. Ordo autem agminis erat talis. Ignis, quem ipſi ſacrum & æternum vocabant, argenteis altaribus præferebatur. Magi proximi patrium carmen canebant. Magos trecenti & ſexaginta quinque juvenes ſequebantur puniceis amiculis velati, diebus totius anni pares numero: quippe Perſis quoque in totidem dies deſcriptus eſt annus. Currum deinde Jovi ſacratum albentes vehebant equi. Hos eximiæ magnitudinis equus, quem ſolis appellabant, ſequebatur. Aureæ virgæ, & albæ veſtes regentes equos adornabant. Haud procul erant vehicula decem, multo auro argentóque cœlata. Sequebatur hæc equitatus duodecim gentium, variis armis & moribus. Proximi ibant, quos Perſæ *immortales* vocant, ad decem millia: cultus opulentiæ barbaræ non alios magìs honeſtabat. Illi aureos torques, illi veſtem auro

distinctam habebant, manicatásque tunicas gemmis etiam adornatas. Exiguo intervallo, quos cognatos regis appellant, decem & quinque millia hominum: hæc verò turba muliebriter propemodum culta, luxu magìs quàm decoris armis conspicua erat. *Doryphori* vocabantur proximum his agmen, soliti vestem excipere regalem. Hi currum regis anteibant, quo ipse eminens vehebatur. Utrumque currûs latus Deorum simulacra ex auro argentóque expressa decorabant: distinguebant internitentes gemmæ jugum: ex quo eminebant duo aurea simulacra cubitalia, quorum alterum Nini, alterum Beli gerebat effigiem. Inter hæc auream aquilam pinnas extendenti similem sacraverant.

VIII. Cultus regis, inter omnia, luxuriâ notabatur. Purpureæ tunicæ medium album intextum erat: pallam auro distinctam aurei accipitres, velut rostris inter se corruerent, adornabant: & zonâ aureâ muliebriter cinctus, acinacem suspenderat, cui ex gemmâ erat vagina. *Cidarim* Persæ regium capitis vocabant insigne: hoc cærulea fascia albo distincta circuibat. Currum decem millia haftatorum sequebantur: hastas argento exornatas, spicula auro præfixa gestabant. Dextrâ lævâque regem ducenti ferme nobilissimi propinquorum comitabantur. Horum agmen claudebatur triginta millibus peditum, quos equi regis quadringenti sequebantur. Intervallo deinde unius stadii, matrem Darii Sisygambim currus vehebat, & in alio erat conjunx. Turba feminarum reginas comitantium equis vectabatur. Quindecim indè, quas armamaxas appellant, sequebantur. In his erant liberi regis, & qui educabant eos, spadonúmque grex, haud sanè illis gentibus vilis. Tum regiæ pellices trecentæ sexaginta vehebantur, & ipsæ regali cultu ornatûque: post quas pecuniam regis sexcenti muli, & trecenti cameli vehebant, præsidio sagittariorum prosequente. Propinquorum, amicorúmque conjuges huic agmini proximæ, lixarúmque & calonum greges vehebantur.

Ultimi erant cùm ſuis quiſque ducibus, qui cogerent agmen, leviter armati. Contrà, ſi quis aciem Macedonum intueretur, diſpar acies erat, equis viriſque non auro, non diſcolori veſte, ſed ferro atque ære fulgentibus. Agmen & ſtare paratum, & ſequi: nec turbâ, nec ſarcinis prægrave: intentum ad ducis non ſignum modò, ſed etiam nutum. Et caſtris locus, & exercitui commeatus ſuppetebant. Ergo Alexandro in acie miles non defuit: Darius tantæ multitudinis rex, loci, in quo pugnavit, anguſtiis redactus eſt ad paucitatem, quam in hoſte contempſerat.

IX. Interea Alexander, Abiſtamene Cappadociæ præpoſito, Ciliciam petens cum omnibus copiis, in regionem, quæ *caſtra Cyri* appellatur, pervenerat. Stativa illic habuerat Cyrus, cùm adversùs Crœſum in Lydiam exercitum duceret. Aberat ea regio quinquaginta ſtadia ab aditu, quo Ciliciam intramus: *Pylas* incolæ dicunt arctiſſimas fauces; munimenta, quæ manu ponimus, naturali ſitu imitante. Igitur Arſanes, qui Ciliciæ præerat, reputans quid in initio belli Memnon ſuaſiſſet, quondam ſalubre conſilium ſerò exſequi ſtatuit: igne ferróque Ciliciam vaſtat, ut hoſti ſolitudinem faciat: quicquid uſui eſſe poteſt, corrumpit, ſterile ac nudum ſolum, quod tueri nequibat, relicturus. Sed longè utilius fuit, anguſtias aditûs, qui Ciliciam aperit, valido occupare præſidio, jugúmque opportunè itineri imminens obtinere, unde inultus ſubeuntem prohibere, aut opprimere hoſtem potuiſſet. Nunc paucis, qui callibus præſiderent, relictis, retro ipſe conceſſit, populator terræ, quam à populationibus vindicare debuerat. Ergo qui relicti erant, proditos ſe rati, ne aſpectum quidem hoſtis ſuſtinere voluerunt, quum vel pauciores locum obtinere potuiſſent. Namque perpetuo jugo montis aſperi ac præruptı Cilicia includitur: quod quum à mari ſurgat, velut ſinu quodam flexûque curvatum rurſus altero cornu in diverſum litus excurrit. Per hoc dorſum, quà maximè introrſum mari cedit, aſperi tres aditus,

& peranguſti ſunt: quorum uno Cilicia intranda eſt, campeſtris eadem, quà vergit ad mare, planitiem ejus crebris diſtinguentibus rivis.

X. Pyramus & Cydnus inclyti amnes fluunt. Cydnus non ſpatio aquarum, ſed liquore memorabilis: quippe leni tractu è fontibus labens, puro ſolo excipitur. Nec torrentes incurrunt, qui placidè manantis alveum turbent. Itaque incorruptus, idémque frigidiſſimus, quippe multâ riparum amœnitate inumbratus, ubique fontibus ſuis ſimilis in mare evadit. Multa in eâ regione monumenta vulgata carminibus, vetuſtas exederat. Monſtrabantur urbium ſedes Lyrneſſi & Thebes; Typhonis quoque ſpecus, & Corycium nemus, ubi crocum gignitur, cæteraque, in quibus nihil præter famam duraverat. Alexander fauces jugi, quæ Pylæ appellantur, intravit: contemplatus locorum ſitus, non aliàs magis dicitur admiratus eſſe felicitatem ſuam: obrui potuiſſe vel ſaxis confitebatur, ſi fuiſſent qui ſubeuntes propellerent. Iter vix quaternos capiebat armatos. Dorſum montis imminebat viæ, non anguſtæ modò, ſed plerunque præruptæ, crebris oberrantibus rivis, qui ex radicibus montium manant. Thracas tamen leviter armatos præcedere juſſerat, ſcrutaríque calles, ne occultus hoſtis in ſubeuntes erumperet. Sagittariorum quoque manus occupaverat jugum: intentos arcus habebant, moniti, non iter ipſos inire, ſed prœlium. Hôc modo agmen pervenit ad urbem Tarſon, cui tum maximè Perſæ ſubjiciebant ignem, ne opulentum oppidum hoſtis invaderet. At ille, Parmenione ad inhibendum incendium cum expeditâ manu præmiſſo, poſteaquam Barbaros adventu ſuorum fugatos eſſe cognovit, urbem à ſe conſervatam intrat.

XI. Mediam Cydnus amnis, de quo paulò antè dictum eſt, interfluit; & tunc æſtas erat; cujus calor non aliam magis quàm Ciliciæ oram vapore ſolis accendit; & diei ferviditſimum tempus cœperat.

Pulvere ac ſudore ſimul perfuſum regem invitavit liquor fluminis, ut calidum adhuc corpus ablueret. Itaque, veſte depoſitâ, in conſpectu agminis (decorum quoque futurum ratus, ſi oſtendiſſet ſuis, levi ac parabili cultu corporis ſe eſſe contentum) deſcendit in flumen, víxque ingreſſi ſubito horrore artus rigere cœperunt: pallor deinde ſuffuſus eſt, & totum propemodum corpus vitalis calor reliquit. Expiranti ſimilem, miniſtri manu excipiunt, nec ſatìs compotem mentis, in tabernaculum deferunt. Ingens ſollicitudo, & penè jam luctus, in caſtris erat. Flentes querebantur, in tanto impetu cursûque rerum, omnis ætatis ac memoriæ clariſſimum regem, non in acie ſaltem, non ab hoſte dejectum, ſed abluentem aquâ corpus ereptum eſſe & extinctum: inſtare Darium victorem, antequam vidiſſet hoſtem. Sibi eaſdem terras, quas victores peragrâſſent, repetendas: omnia aut ipſos, aut hoſtes populatos: per vaſtas ſolitudines, etiam ſi nemo inſequi velit, euntes, fame atque inopiâ debellari poſſe. Quem ſignum daturum fugientibus? quem auſurum Alexandro ſuccedere? Jam ut ad Helleſpontum fugâ penetrarent, claſſem, quâ tranſeant, quem præparaturum? Rurſus in ipſum regem miſericordiâ versâ, illum florem juventæ, illam vim animi, eundem regem & commilitonem divelli à ſe & abripi, immemores ſui querebantur.

XII. Inter hæc liberiùs meare ſpiritus cœperat, allevabat rex oculos, & paulatim redeunte animo, circumſtantes amicos agnoverat: laxatáque vis morbi ob hoc ſolum videbatur, quia magnitudinem mali ſentiebat. Animum autem ægritudo corporis urgebat; quippe Darium quinto die in Ciliciam fore nunciabatur. Vinctum ergo ſe tradi, & tantam victoriam eripi ſibi è manibus, obſcurâque & ignobili morte in tabernaculo extingui ſe, querebatur. admiſsíſque amicis pariter & medicis: *In quo me*, inquit, *articulo rerum mearum fortuna deprehenderit, cernitis. Strepitum hoſtilium armorum exaudire mihi videor: & qui ultro*

intuli bellum, jam provocor. Darius ergo cùm tam ſuperbas literas ſcriberet, fortunam meam in conſilio habuit: ſed nequicquam, ſi mihi arbitrio meo curari licet. Lenta remedia & ſegnes medicos non expetunt tempora mea. Vel mori ſtrenuè, quàm tardè convaleſcere, mihi melius eſt. Proinde, ſi quid opis, ſi quid artis in medicis eſt; ſciant me non tam mortis, quàm belli remedium quærere. Ingentem omnibus incuſſerat curam tam præceps temeritas ejus. Ergo pro ſe quiſque precari cœpere, ne feſtinatione periculum augeret, ſed eſſet in poteſtate medentium. Inexperta remedia haud injuriâ ipſis eſſe ſuſpecta, quum ad perniciem ejus etiam à latere ipſius pecuniâ ſollicitaret hoſtis: quippe Darius, mille talenta interfectori Alexandri daturum ſe, pronunciari juſſerat. Itaque ne auſurum quidem quenquam arbitrabantur experiri remedium, quod propter novitatem poſſet eſſe ſuſpectum.

XIII. Erat inter nobiles medicos è Macedoniâ regem ſecutus Philippus natione Acarnan, fidus admodum regi: puero comes, & cuſtos ſalutis datus, non ut regem modò, ſed etiam ut alumnum eximiâ charitate diligebat. Is non præceps ſe, ſed ſtrenuum remedium afferre, tantámque vim morbi potione medicatâ levaturum eſſe promiſit. Nulli promiſſum ejus placebat, præter ipſum cujus periculo pollicebatur. Omnia quippe faciliùs, quàm moram, perpeti poterat. Arma & acies in oculis erant: & victoriam in eo poſitam eſſe arbitrabatur, ſi tantùm ante ſigna ſtare potuiſſet: id ipſum, quòd poſt diem tertium medicamentum ſumpturus eſſet, (ita enim medicus prædixerat) ægre ferens. Inter hæc à Parmenione fidiſſimo purpuratorum literas accipit, quibus ei denunciabat, ne ſalutem ſuam Philippo committeret: mille talentis à Dario, & ſpe nuptiarum ſororis ejus eſſe corruptum. Ingentem animo ſolicitudinem literæ incuſſerant, & quicquid in utramque partem aut metus, aut ſpes ſubjecerat, ſecretâ æſtimatione penſabat. *Bibere perſeverem? ut, ſi venenum datum fuerit, ne immo-*

vitò quidem, qnicquid acciderit, eveniſſe videatur? Damnémne medici fidem? in tabernaculo me opprimi patiar? Atqui ſatius eſt, alieno me mori ſcelere, quàm metu meo. Diu animo in diverſa verſato, nulli, quid ſcriptum eſſet, enunciat; epiſtolámque ſigillo annuli ſui impreſſam, pulvino, cui incumbebat, ſubjecit.

XIV. Inter has cogitationes biduo abſumpto, illuxit à medico deſtinatus dies. Et ille cum poculo, in quo medicamentum diluerat, intravit. Quo viſo, Alexander, levato corpore in cubitum, epiſtolam à Parmenione miſſam ſiniſtrâ manu tenens, accepit poculum, & hauſit interritus: tum epiſtolam Philippum legere jubet, nec à vultu legentis movit oculos, ratus aliquas conſcientiæ notas in ipſo ore poſſe deprehendere. Ille, epiſtolâ perlectâ, plus indignationis quàm pavoris oſtendit: projectíſque amiculo & literis ante lectum, *Rex*, inquit, *ſemper quidem ſpiritus meus ex te pependit: ſed nunc verè, arbitror, ſacro & venerabili ore trahitur. Crimen parricidii, quod mihi objectum eſt, tua ſalus diluet. Servatus à me, vitam mihi dederis, oro quæſóque, amiſſo metu, patere medicamentum concipi venis. Laxa pauliſper animum, quem ſolicitudine intempeſtivâ amici ſanè fideles, ſed moleſtè ſeduli turbant.* Non ſecurum modò hæc vox, ſed etiam lætum regem ac plenum bonæ ſpei fecit. Itaque, *Si dii*, inquit; *Philippo, tibi permiſiſſent, quo maximè modo animum velles experiri meum, alio profectò voluiſſes. Sed certiore, quàm expertus es, ne optâſſes quidem. Hâc epiſtolâ acceptâ, tamen, quod dilueras, bibi: & nunc credo te non minùs pro tuâ fide, quàm pro meâ ſalute eſſe ſolicitum.* Hæc elocutus dextram Philippo offert.

XV. Cæterùm tanta vis medicaminis fuit, ut quæ ſecuta ſunt, criminationem Parmenionis adjuverint. Intercluſus ſpiritus arctè meabat, nec Philippus quicquam inexpertum omiſit. Ille fomenta corpori admovit, ille torpentem, nunc cibi, nunc vini odore excitavit. Atque ut primùm mentis compotem eſſe ſenſit, modò matris ſororúmque, modò tantæ victo-

riæ appropinquantis admonere non destitit. Ut verò medicamentum se diffudit in venas, & sensim toto corpore salubritas percipi potuit, primò animus vigorem suum, deinde corpus quoque, expectatione maturiùs recuperavit: quippe post tertium diem, quàm in hôc statu fuerat, in conspectum militum venit. Nec avidiùs ipsum regem, quàm Philippum intuebatur exercitus; pro se quisque dexteram ejus amplexi, grates habebant velut præsenti Deo. Namque haud facile dictu est, præter ingenitam illi genti erga reges suos venerationem, quantum hujus quoque regis vel admirationi dediti fuerint, vel caritate flagraverint. Jam primùm nihil nisi divinâ ope aggredi videbatur. Nam quum præstò esset ubique fortuna, temeritas in gloriam cesserat: ætas quoque vix tantis matura rebus, sed abunde sufficiens, omnia etiam ejus opera honestabat: & quæ leviora haberi solent, plerumque in re militari gratiora vulgò sunt; exercitatio corporis inter ipsos, cultus habitúsque paululum à privato abhorrens, militaris vigor: queis ille vel ingenii dotibus, vel animi artibus, ut pariter carus ac venerandus esset, effecerat.

XVI. At Darius, nuncio de adversâ valetudine ejus accepto, celeritate, quantam capere tam grave agmen poterat, ad Euphratem contendit: junctóque eo pontibus, quinque tamen diebus trajecit exercitum, Ciliciam occupare festinans. Jámque Alexander viribus corporis receptis, ad urbem Solos pervenerat: cujus potitus, ducentis talentis nomine mulctæ exactis, arci præsidium militum imposuit. Vota deinde pro salute susceptа per ludum atque otium reddens, ostendit, quantâ fiduciâ barbaros sperneret: Æsculapio & Minervæ ludos celebravit. Spectanti nuncius lætus affertur Halicarnasso, Persas acie à suis esse superatos. Myndios quoque & Caunios, & pleraque tractûs ejus suæ facta ditionis. Igitur edito spectaculo ludicro, castrísque motis, & Pyramo amne ponte juncto, ad urbem Mallon pervenit: indè alteris castris ad oppi-

dum Caſtabalum. Ibi Parmenio regi occurrit, quem præmiſerat ad explorandum iter ſaltûs, per quem ad urbem Iſſon nomine penetrandum erat. Atque ille anguſtiis ejus occupatis, & præſidio modico relicto, Iſſon quoque deſertam à barbaris ceperat. Indè progreſſus, deturbatis qui interiora montium obſidebant, præſidiis cuncta firmavit: occupatóque itinere, ſicut paulò antè dictum eſt, idem & auctor & nuncius venit.

XVII. Iſſon indè rex copias admovit: ubi conſilio habito, utrúmne ultrà progrediendum foret, an ibi opperiendi eſſent milites novi, quos ex Macedoniâ adventare conſtabat; Parmenio non alium locum prœlio aptiorem eſſe cenſebat. Quippe illìc utriuſq; regis copias numero futuras pares, quum anguſtiæ multitudinem non caperent: planitiem ipſis campóſque eſſe vitandos, ubi circumiri, ubi ancipiti acie opprimi poſſent. Timere, ne non virtute hoſtium, ſed laſſitudine ſuâ vincerentur. Perſas recentes ſubinde ſucceſſuros, ſi laxiùs ſtare potuiſſent. Facilè ratio tam ſalubris conſilii accepta eſt. Itaque inter anguſtias ſaltûs hoſtem opperiri ſtatuit. Erat in exercitu regis Siſines Perſes, quondam à prætore Ægypti miſſus ad Philippum; donísque & omni honore cultus, exilium patriâ ſede mutaverat: ſecutus deinde in Aſiam Alexandrum, inter fideles ſocios habebatur. Huic epiſtolam Cretenſis miles obſignatam annulo, cujus ſignum haud ſanè notum erat, tradidit. Nabarzanes prætor Darii miſerat eam, hortabatúrque Siſinem, ut dignum aliquid nobilitate ac majoribus ſuis ederet: magno id ei apud regem honori fore. Has literas Siſines, utpote innoxius, ad Alexandrum ſæpe deferre tentavit: ſed quum tot curis, apparatûque belli regem videret urgeri, aptius ſubinde tempus expectans, ſuſpicionem iniiti ſceleſti conſilii præbuit. Namque epiſtola, priuſquam ei redderetur, in manus Alexandri pervenerat; lectámque eam, ignoti annuli ſigillo impreſſo, Siſini dari juſſerat, ad æſtimandam fidem barbari. Qui quia per complures dies non adierat regem, ſceleſto conſi-

lio eam visus est suppressisse; & in agmine à Cretensibus, haud dubiè jussu regis, occisus est.

XVIII. Jam Græci milites, quos Thymodes à Pharnabazo acceperat, præcipua spes & propemodum unica, ad Darium pervenerant. Hi magnopere suadebant, ut retro abiret, spatiosósque Mesopotamiæ campos repeteret. Si id consilium damnaret, at ille divideret saltem copias innumerabiles, neu sub unum fortunæ ictum totas vires regni cadere pateretur. Minùs hoc consilium regi, quàm purpuratis ejus displicebat: *ancipitem fidem & mercede venalem proditionem imminere; dividi non ob aliud copias velle, quàm ut ipsi in diversa digressi, si quid commissum esset, traderent Alexandro. Nihil tutius esse, quàm circumdatos eos exercitu toto obrui telis, documentum non inultæ perfidiæ futuros.* At Darius, ut erat sanctus & mitis, *se verò tantum facinus negat esse facturum, ut suam secutos fidem suos milites jubeat trucidari. Quem deinde ampliùs nationum exterarum salutem suam creditурum sibi, si tot militum sanguine imbuisset manus? Neminem stolidum consilium capite luere debere. Defuturos eos, qui suaderent, si suasisse periculum esset. Denique, ipsos quotidie ad se vocari in consilium, variásque sententias dicere, nec tamen melioris fidei haberi qui prudentiùs suaserint.* Itaque Græcis nunciari jubet, *ipsum quidem benevolentiæ illorum gratias agere: cæterùm, si retro ire pergat, haud dubiè regnum hostibus traditurum. Famâ bella stare: & eum, qui recedat, fugere credi. Trahendi verò belli vix ullam esse rationem. Tantæ enim multitudini, utique quum jam hyems instaret, in regione vastâ, & invicem à suis atque hoste vexatâ, non suffectura alimenta. Ne dividi quidem copias posse servato more majorum, qui universas vires semper discrimini bellorum obtulerint. Et hercule terribilem antea regem & absentiâ suâ ad vanam fiduciam elatum, posteaquam adventare se senserit, cautum pro temerario factum, delituisse inter angustias saltûs; ritu ignobilium ferarum, quæ, strepitu prætereuntium audito, sylvarum latebris se occulnerunt. Jam etiam va-*

letudinis ſimulatione fruſtrari ſuos milites: ſed non amplius ipſum eſſe paſſurum detrectare certamen. In illo ſpecu, in quem pavidi receſſiſſent, oppreſſurum eſſe cunctantes. Hæc magnificentiùs jactata, quàm veriús.

XIX. Cæterùm pecuniâ omni, rebúſque pretioſiſſimis Damaſcum Syriæ cum modico præſidio militum miſſis, reliquas copias in Ciliciam duxit, inſequentibus more patrio agmen conjuge & matre: virgines quoque cum parvo filio comitabantur patrem. Fortè eâdem nocte & Alexander ad fauces, quibus Syria aditur, & Darius ad eum locum, quem Amanicas pylas vocant, pervenit. Nec dubitavere Perſæ, quin, Iſſo relictâ quam ceperant, Macedones fugerent. Nam etiam ſaucii quidam & invalidi, qui agmen non poterant perſequi, excepti erant. Quos omnes, inſtinctu purpuratorum barbarâ feritate ſævientium, præciſis aduſtíſque manibus circumduci, ut copias ſuas noſcerent, ſatíſque omnibus ſpectatis, nunciare, quæ vidiſſent, regi ſuo juſſit. Motis ergo caſtris, ſuperat Pinarum amnem; in tergis, ut credebat, fugientium hæſurus. At illi, quorum amputaverat manus, ad caſtra Macedonum penetrant; Darium, quàm maximo curſu poſſet, ſequi nunciantes. Vix fides habebatur. Itaque ſpeculatores in maritimas regiones præmiſſos explorare jubet, ipſéne adeſſet, an præfectorum aliquis ſpeciem tribuiſſet univerſi venientis exercitûs. Sed cùm ſpeculatores reverterentur, procul ingens multitudo conſpecta eſt. Ignes deinde totis campis collucere cœperunt, omniáque velut continenti incendio ardere viſa; cùm incondita multitudo, maximè propter jumenta, laxiùs tenderet. Itaque eo ipſo loco metari ſuos caſtra juſſerat, lætus, quod omni expetiverat voto, in illis potiſſimùm anguſtiis decernendum eſſe.

XX. Cæterùm, ut ſolet fieri, cùm ultimi diſcriminis tempus adventat, in ſolicitudinem verſa fiducia eſt. Illam ipſam fortunam, quâ aſpirante res tam proſpere geſſerat, verebatur, nec injuriâ. Ex his quæ tribu-

iſſet ſibi, quàm mutabilis eſſet, reputabat. Unam ſupereſſe noctem, quæ tanti diſcriminis moraretur eventum. Rurſus occurrebant majora periculis præmia: &, ſicut dubium eſſet an vinceret, ita illud utique certum eſſe, honeſtè & cum magnâ laude moriturum. Itaque corpora milites curare juſſit, ac deinde tertiâ vigiliâ inſtructos & armatos eſſe. Ipſe in jugum editi montis aſcendit, multíſque collucentibus facibus, patrio more ſacrificium Diis præſidibus loci fecit. Jámque tertium, ſicut præceptum erat, ſignum tubâ miles acceperat, itineri ſimul paratus & prœlio: ſtrenuéque juſſi procedere, oriente luce pervenerunt ad anguſtias, quas occupare decreverant. Darium triginta indè ſtadia abeſſe, præmiſſi indicabant. Tunc conſiſtere agmen jubet, armíſque ipſe ſumptis, aciem ordinabat.

XXI. Dario adventum hoſtium pavidi agreſtes nunciaverunt, vix credenti, occurrere etiam, quos ut fugientes ſequebatur. Ergo non mediocris omnium animos formido inceſſerat: quippe itineri, quàm prœlio, aptiores erant, raptímque arma capiebant. Sed ipſa feſtinatio diſcurrentium, ſuóſque ad arma vocantium, majorem metum incuſſit. Alii in jugum montis evaſerant, ut hoſtium agmen indè proſpicerent: equos plerique frænabant: diſcors exercitus, nec ad unum intentus imperium, vario tumultu cuncta turbaverat. Darius initio montis jugum cum parte copiarum occupare ſtatuit, & à fronte & à tergo circumiturus hoſtem: à mari quoque, quo dexterum ejus cornu tegebatur, alios objecturus, ut undique urgeret. Præter hæc viginti millia præmiſſa cum ſagittariorum manu, Pinarum amnem, qui duo agmina interfluebat, tranſire, & objicere ſeſe Macedonum copiis juſſerat. Si id non poſſent, retrocedere in montes, & occultè circumire ultimos hoſtium. Cæterùm deſtinata ſalubriter, omni ratione potentior fortuna diſcuſſit: quippe alii præ metu imperium exſequi non audebant, alii fruſtra exſequebantur: quia, ubi partes labant, ſumma turbatur.

XXII. Acies autem hôc modo ſtetit. Nabarzanes equitatu dexterum cornu tuebatur, additis funditorum ſagittariorúmque viginti ferme millibus. In eodem Thymodes erat, Græcis peditibus mercede conductis triginta millibus præpoſitus. Hoc erat haud dubium robur exercitûs, par Macedonicæ phalangi acies. In lævo cornu Ariſtomedes Theſſalus viginti millia Barbarorum peditum habebat. In ſubſidiis pugnaciſſimas locaverat gentes. Ipſum regem in eodem cornu dimicaturum, tria millia delectorum equitum aſſueta corporis cuſtodiæ, & pedeſtris acies quadraginta millia, ſequebantur. Hyrcani deinde Medíque: his proximi cæterarum gentium equites dexterâ lævâque diſpoſiti. Hoc agmen, ſicut dictum eſt, inſtructum, ſex millia jaculatorum funditorúmque antecedebant. Quidquid in illis anguſtiis adiri poterat, impleverunt copiæ: cornuáque hinc à jugo, illinc à mari ſtabant: uxorem matrémque regis, & alium fœminarum gregem in medium agmen acceperant.

XXIII. Alexander phalangem, quâ nihil apud Macedonas validius erat, in fronte conſtituit. Dexterum cornu Nicanor Parmenionis filius tuebatur. Huic proximi ſtabant Cœnos & Perdiccas, & Meleager, & Ptolemæus, & Amyntas, ſui quiſque agminis duces. In lævo, quod ad mare pertinebat, Craterus & Parmenio erant: ſed Craterus Parmenioni parere juſſus. Equites ab utroque cornu locati: dexterum Macedones Theſſalis adjunctis, lævum Peloponnenſes tuebantur. Ante hanc aciem poſuerat funditorum manum, ſagittariis admixtis. Thraces quoque & Cretenſes ante agmen ibant, & ipſi leviter armati. At his, qui præmiſſi à Dario jugum montis inſederant, Agrianos oppoſuit ex Græciâ nuper advectos. Parmenioni autem præceperat, ut, quantum poſſet, agmen ad mare extenderet, quò longiùs abeſſet montibus, quos occupaverant Barbari. At illi neque obſtare venientibus, nec circumire prætergreſſos auſi, funditorum maximè aſpectu profugerant territi. Eáque

res tutum Alexandro agminis latus, quod ne ſupernè inceſſeretur timuerat, præſtitit. Triginta & duo armatorum ordines ibant: neque enim latiùs extendi aciem patiebantur anguſtiæ. Paulatim deinde ſe laxare ſinus montium, & majus ſpatium aperire cœperant, ita ut non pedes ſolùm plutibus ordinibus incedere, ſed etiam à lateribus circumfundi poſſet equitatus.

XXIV. Jam in conſpectu, ſed extra teli jactum utraque acies erat, cùm priores Perſæ inconditum & trucem ſuſtulere clamorem. Redditur & à Macedonibus major exercitûs numero, ſed jugis montium vaſtíſque ſaltibus repercuſſus: quippe ſemper circumjecta nemora petræque, quantamcumque accepere, vocem multiplicato ſono referunt. Alexander ante prima ſigna ibat; identidem manu ſuos inhibens, ne ſuſpenſi, acriùs ob nimiam feſtinationem concitato ſpiritu, capeſſerent bellum. Cúmque agmen obequitaret, variâ oratione, ut cujuſque animis aptum erat, milites alloquebatur. Macedones tot bellorum in Europâ victores, ad ſubigendam Aſiam atque ultima Orientis, non ipſius magìs, quàm ſuo ductu profecti, inveteratæ virtutis admonebantur. Illos terrarum orbis liberatores emenſóſque olim Herculis & Liberi patris terminos, non Perſis modò, ſed etiam omnibus gentibus impoſituros jugum. Macedonum Bactra & Indos fore: minima eſſe, quæ nunc intuerentur: ſed omnia victoriâ parari. Non præruptis petris Illyriorum & Thraciæ ſaxis ſterilem laborem fore: ſpolia totius Orientis offerri. Vix gladio futurum opus. Totam aciem ſuo pavore fluctuantem, umbonibus poſſe propelli. Victor ad hæc Athenienſium Philippus pater invocabatur, domitæque nuper Bœotiæ, & urbis in eâ nobiliſſimæ ad ſolum diutæ ſpecies repræſentabatur animis: jam Granicum amnem, jam tot urbes aut expugnatas, aut in fidem acceptas; omniáque, quæ poſt tergum erant, ſtrata, & pedibus ipſorum ſubjecta memorabat. Cùm adierat Græcos, admone-

bat, ab iis gentibus illata Græciæ bella: Darii priùs, deinde Xerxis insolentiam, aquam ipsam terramque populantium, ut neque fontium haustum, nec solitos cibos relinquerent: dein Deûm templa ruinis & ignibus esse deleta, urbes eorum expugnatas, fœdera humani divinique juris violata referebat. Illyrios verò & Thracas rapto vivere assuetos, aciem hostium auro purpurâque fulgentem intueri jubebat, prædam, non arma gestantem. Irent, & imbellibus fœminis aurum viri eriperent: aspera montium suorum juga, nudósque colles, & perpetuo rigentes gelu, ditibus Persarum campis agrísque mutarent.

XXV. Jam ad teli jactum pervenerant, cùm Persarum equites ferociter in lævum cornu hostium invecti sunt: quippe Darius equestri prœlio decernere optabat, phalangem Macedonici exercitûs robur esse conjectans: jámque etiam dextrum Alexandri cornu circumibatur. Quod ubi Macedo conspexit, duabus alis equitum ad jugum montis jussis subsistere, cæteros in medium belli discrimen strenuè transfert. Subductis deinde ex acie Thessalis equitibus, præfectum eorum occultè circumire tergum suorum jubet, Parmenionsque conjungi, & quod is imperâsset, impigre exsequi. Jámque ipsi in medium Persarum undique circumfusi, egregiè se tuebantur: sed conserti & quasi cohærentes, tela vibrare non poterant. Simul ut erant emissa, in eosdem concurrentia implicabantur; levíque & vano ictu pauca in hostem, plura in humum innoxia cadebant. Ergo cominus pugnam coacti conserere, gladios impigre stringunt. Tum verò multum sanguinis fusum est: duæ quippe acies ita cohærebant, ut armis arma pulsarent, mucrones in ora dirigerent. Non timido, non ignavo cessare tum licuit: collato pede, quasi singuli inter se dimicarent, in eodem vestigio stabant, donec vincendo locum sibi facerent. Tum demum ergo promovebant gradum, cùm hostem prostraverant. At illos novus excipiebat adversarius fatigatos: nec vulnerati (ut aliàs solent) acie

poterant excedere, cum hostis instaret à fronte, à tergo sui urgerent.

XXVI. Alexander non ducis magìs, quàm militis munera exsequebatur, opimum decus cæso rege expetens: quippe Darius curru sublimis eminebat; & suis ad se tuendum, & hostibus ad incessendùm ingens incitamentum. Ergo frater ejus Oxathres, cùm Alexandrum instare ei cerneret, equites, quibus præerat, ante ipsum currum regis objecit; armis & robore corporis multùm super cæteros eminens, animo verò & pietate in pauciſſimis: illo utique prœlio clarus, alios improvidè instantes prostravit, alios in fugam avertit. At Macedones, ut circa regem erant, mutuâ adhortatione firmati, cum ipso in equitum agmen irrumpunt. Tum verò similis ruinæ strages erat. Circa currum Darii jacebant nobiliſſimi duces, ante oculos regis egregiâ morte defuncti, omnes in ora proni, sicut dimicantes procubuerant, adverso corpore vulneribus acceptis. Inter hos Atizyes, & Rheomithres, & Sabaces prætor Ægypti, magnorum exercituum præfecti, noscitabantur: circa eos cumulata erat peditum equitúmque obscurior turba. Macedonum quoque non quidem multi, sed promptiſſimi tamen cæsi sunt. Inter quos Alexandri dexterum femur leviter mucrone perstrictum est.

XXVII. Jámque qui Darium vehebant equi, confossi hastis & dolore efferati, jugum quatere, & regem curru excutere cœperant: cùm ille, veritus ne vivus veniret in hostium potestatem, desilit, & in equum, qui ad hoc sequebatur, imponitur: insignibus quoque imperii, ne fugam proderent, indecorè abjectis. Tum verò cæteri dissipantur metu, & quà cuique patebat ad fugam via, erumpunt, arma jacientes, quæ paulò antè ad tutelam corporum sumpserant: adeò pavor etiam auxilia formidabat. Instabat fugientibus eques à Parmenione missus: & fortè in id cornu omnes fuga abstulerat. At in dextro Persæ Thessalos equites vehementer urgebant. Jámque una

ala ipso impetu proculcata erat, cùm Thessali strenuè circumactis equis dilapsi, rursus in prœlium redeunt, sparsósque & incompositos victoriæ fiduciâ barbaros ingenti cæde prosternunt. Equi pariter equitésque Persarum serie laminarum graves, agmen, quod celeritate maximè constat, ægre moliebantur: quippe in circumagendis equis suis Thessali multos occupaverant. Hâc tam prosperâ pugnâ nunciatâ, Alexander, non antè ausus persequi barbaros, utrinque jam victor instare fugientibus cœpit. Haud amplius regem quàm mille equites sequebantur, cùm ingens multitudo hostium caderet. Sed quis aut in victoriâ, aut in fugâ copias numerat? Agebantur ergo à tam paucis pecorum modo: & idem metus, qui cogebat fugere, fugientes morabatur.

XXVIII. At Græci, qui in Darii partibus steterant, Amyntâ duce (prætor hic Alexandri fuit, nunc transfuga) abrupti à cæteris, haud sanè fugientibus similes evaserant. Barbari longè diversam fugam intenderunt: alii quà rectum iter in Persidem ducebat, quidam circuitu rupes, saltûsque montium occultos petivere, pauci castra Darii. Sed jam illa quoque hostis victor intraverat, omni quidem opulentiâ ditia. Ingens auri argentíque pondus, non belli sed luxuriæ apparatum, diripuerant milites. Cúmque plus raperent, passim strata erant itinera vilioribus sarcinis, quas in comparatione meliorum avaritia contempserat. Jámque ad fœminas perventum erat, quibus quo cariora ornamenta sunt, violentiùs detrahebantur: nec corporibus quidem vis ac libido parcebat. Omnia planctu tumultûque, prout cuique fortuna erat, castra repleverant: nec ulla facies mali deerat, cùm per omnes ordines ætatésque victoris crudelitas ac licentia vagaretur. Tunc verò impotentis fortunæ species conspici potuit, cùm ii, qui tum Dario tabernaculum exornaverant omni luxu & opulentiâ instructum, eadem illa Alexandro, quasi veteri domino, reservabant. Namque id solum intactum omiserant milites, ita

tradito more, ut victorem victi regis tabernaculo exciperent.

XXIX. Sed omnium oculos animósque in semet converterant captivæ mater conjúxque Darii. Illa non majestate solùm, sed etiam ætate venerabilis: hæc formæ pulchritudine, nec illa quidem sorte corrupta, acceperat in sinum filium, nondum sextum ætatis annum egressum; in spem tantæ fortunæ, quantam paulò antè pater amiserat, genitum. At in gremio anûs aviæ jacebant adultæ virgines duæ, non suo tantùm, sed etiam illius mœrore confectæ. Ingens circa eam nobilium fœminarum turba constiterat, laceratis crinibus, abscisâque veste, pristini decoris immemores, reginas dominásque veris quondam, tunc alienis nominibus vocantes. Illæ suæ calamitatis oblitæ, utro cornu Darius stetisset, quæ fortuna discriminis fuisset, requirebant: negabant se captas, si viveret rex. Sed illum equos subinde mutantem longiùs fuga abstulerat. In acie autem cæsa sunt Persarum peditum centum millia: decem verò millia interfecta equitum. At ex parte Alexandri quatuor & quingenti saucii fuere: triginta omnino & duo ex pedibus desiderati sunt: equitum centum quinquaginta interfecti. Tantulo impendio ingens victoria stetit.

XXX. Rex diu Darium persequendo fatigatus, posteaquam & nox appetebat, & eum assequendi spes non erat, in castra paulò antè à suis capta pervenit. Invitari deinde amicos, quibus maximè assueverat, jussit: quippe summa duntaxat cutis in femore perstricta non prohibebat interesse convivio. Tum repentè è proximo tabernaculo lugubris clamor barbaro ululatu planctûque permistus, epulantes conterruit. Cohors quoque, quæ excubabat ad tabernaculum regis, verita ne majoris motûs principium esset, armare se cœperat. Causa pavoris subiti fuit, quòd mater uxórque Darii cum captivis mulieribus nobilibus, regem, quem interfectum esse credebant, ingenti gemitu ejulatûque deflebant. Unus namque è captivis spa-

donibus, qui fortè ante ipſarum tabernaculum ſteterat, amiculum, quod Darius (ſicut paulò antè dictum eſt) ne cultu proderetur, abjecerat, in manibus ejus, qui repertum ferebat, agnovit : ratúſque interfecto detractum eſſe, falſum nuncium mortis ejus attulerat. Hôc mulierum errore comperto, Alexander fortunæ Darii, & pietati earum illacrymâſſe fertur. Ac primò Mithrenem, qui Sardeis prodiderat, peritum Perſicæ linguæ, ire ad conſolandas eas juſſerat. Veritus deinde, ne proditor captivarum iram dolorémque gravaret, Leonnatum ex purpuratis ſuis miſit, juſſum indicare, falsò lamentari eas Darium vivum. Ille cum paucis armigeris in tabernaculum, in quo captivæ erant, pervenit, miſſúmque à rege ſe nunciare jubet. At hi qui in veſtibulo erant, ut armatos conſpexere, rati actum eſſe de dominis, in tabernaculum currunt; vociferantes, adeſſe ſupremam horam, miſſóſque qui occiderent captas. Itaque ut quæ nec prohibere, nec admittere auderent, nullo reſponſo dato, tacitæ opperiebantur victoris arbitrium. Leonnatus, expectato diu qui ſe intromitteret, poſteaquam nemo prodire audebat, relictis in veſtibulo ſatellitibus, intrat in tabernaculum. Ea ipſa res turbaverat feminas, quòd irrupiſſe non admiſſus videbatur. Itaque mater & conjunx provolutæ ad pedes, orare cœperunt, ut, *priuſquam interficerentur, Darii corpus ipſis patrio more ſepelire permitteret : functas ſupremo in regem officio, ſe impigre morituras.* Leonnatus, & vivere Darium, & ipſas non incolumes modò, ſed etiam apparatu priſtinæ fortunæ reginas fore. Tum mater Darii allevari ſe paſſa eſt.

XXXI. Alexander poſterâ die, cum curâ ſepultis militibus, quorum corpora invenerat, Perſarum quoque nobiliſſimis eundem honorem haberi jubet; matríque Darii permittit, quos vellet, patrio more ſepelirət. Illa paucos arctâ propinquitate conjunctos pro habitu præſentis fortunæ humari juſſit; apparatum funerum, quo Perſæ ſuprema officia celebrarent, invidioſum

fore

fore existimans, quum victores haud pretiosè cremarentur. Jamque justis defunctorum corporibus solutis, præmittit ad captivas, qui nunciarent ipsum venire: inhibitâque comitantium turbâ, tabernaculum cum Hephæstione intrat. Is longè omnium amicorum cariſſimus erat regi, cum ipso pariter educatus, secretorum omnium arbiter: libertatis quoque in admonendo eo non alius jus habebat; quod tamen ita usurpabat, ut magis à rege permissum, quàm vindicatum ab eo videretur: & sicut ætate par erat regi, ita corporis habitu præstabat. Ergo reginæ illum regem esse ratæ, suo more veneratæ sunt. Indè ex spadonibus captivis, quis Alexander esset, monstrantibus, Sisygambis advoluta est pedibus ejus, ignorationem nunquam antea visi regis excusans. Quam manu allevans rex, *Non errâsti*, inquit, *mater: nam & hic Alexander est.*

XXXII. Equidem si hâc continentiâ animi ad ultimum vitæ perseverare potuisset, feliciorem fuisse crederem, quàm visus est esse, cùm Liberi patris imitaretur triumphum, ab Hellespontо usque ad Oceanum omnes gentes victoriâ emensus. Vicisset profectò superbiam atque iram, mala invicta: abstinuisset inter epulas cædibus amicorum; egregiósque bello viros, & tot gentium secum domitores, indictâ causâ veritus esset occidere. Sed nondum fortuna se animo ejus infuderat. Itaque orientem eam moderatè & prudenter tulit, ad ultimum magnitudinem ejus non cepit. Tum quidem ita se gessit, ut omnes ante eum reges & continentiâ & clementiâ vincerentur. Virgines regias excellentis formæ tam sanctè habuit, quàm si eodem, quo ipse, parente genitæ forent. Conjugem ejusdem, quam nulla ætatis suæ pulchritudine corporis vicit, adeò ipse non violavit, ut summam adhibuerit curam, ne quis captivo corpori illuderet. Omnem cultum reddi feminis jussit, nec quicquam ex pristinæ fortunæ magnificentiâ captivis, præter fiduciam, defuit. Itaque Sisygambis, *rex*, inquit, *mereris*

ut ea precemur tibi, quæ Dario noſtro quondam precatæ ſumus: & (ut video) dignus es, qui tantum regem non felicitate ſolùm, ſed etiam æquitate ſuperaveris. Tu quidem matrem me & reginam vocas: ſed ego me tuam famulam eſſe confiteor. Et præteritæ fortunæ faſtigium capio, & præſentis jugum pati poſſum. Tuâ intereſt, quantum in nos licuerit, ſi id potiùs clementiâ quàm ſævitiâ vis eſſe teſtatum. Rex bonum animum habere eas juſſit. Darii deinde filium collo ſuo admovit. Atque nihil ille conſpectu tunc primùm à ſe viſi conterritus, cervicem ejus manibus amplectitur. Motus ergo rex conſtantiâ pueri, Hephæſtionem intuens, *Quàm vellem*, inquit, *Darius aliquid ex hâc indole hauſiſſet.*

XXXIII. Tum tabernaculo egreſſus, tribus aris in ripâ Pinari amnis Jovi atque Herculi Minervæque ſacratis, Syriam petit; Damaſcum, ubi regis gaza erat, Parmenione præmiſſo. Atque is cùm præceſſiſſe Darii ſatrapam comperiſſet, veritus ne paucitas ſuorum ſperneretur, accerſere majorem manum ſtatuit. Sed fortè in exploratores ab eo præmiſſos incidit natione Mardus, qui ad Parmenionem perductus, literas ad Alexandrum à præfecto Damaſci miſſas tradit ei: nec dubitare eum, quin omnem regiam ſupellectilem cum pecuniâ traderet, adjecit. Parmenio, aſſervari eo juſſo, literas aperit, in queis erat ſcriptum, ut maturè Alexander aliquem ex ducibus ſuis mitteret cum manu exiguâ. Itaque re cognitâ, Mardum, datis comitibus, ad proditorem remittit. Ille è manibus cuſtodientium lapſus, Damaſcum ante lucem intrat. Turbaverat ea res Parmenionis animum inſidiantis: & ignotum iter ſinè duce non audebat ingredi. Felicitati tamen regis ſui confiſus, agreſtes, qui duces itineris eſſent, excipi juſſit: quibus celeriter repertis, quarto die ad urbem pervenit, jam metuente præfecto ne ſibi fides habita non eſſet. Igitur quaſi parum munimentis oppidi fidens, ante ſolis ortum pecuniam regiam, quam gazam Perſæ vocant, cum

pretioſiſſimis rerum efferri jubet, fugam ſimulans, re verâ ut prædam hoſti offerret.

XXXIV. Multa millia virorum feminarúmque excedentem oppido ſequebantur; omnibus miſerabilis turba, præter eum cujus fidei commiſſa fuerat: quippe quo major proditoris merces foret, objicere hoſti parabat gratiorem omni pecuniâ prædam, nobiles viros, prætorum Darii conjuges, liberóſque: præter hos, urbium Græcarum legatos, quos Darius, velut in arce tutiſſimâ, in proditoris reliquerat manibus. *Gangabas* Perſæ vocant humeris onera portantes: hi quum frigus tolerare non poſſent (quippe & procella ſubitò nivem effuderat, & humus rigebat gelu tum aſtricta) veſtes, quas cum pecuniâ portabant, auro & purpurâ inſignes induunt; nullo prohibere auſo, cùm fortuna regis etiam humillimis in ipſum licentiam faceret. Præbuere ergo Parmenioni non ſpernendi agminis ſpeciem: qui intentiore curâ ſuos quaſi ad juſtum prœlium paucis adhortatus, equis calcaria ſubdere jubet, & acri impetu in hoſtem invehi. At illi qui ſub oneribus erant, omiſſis illis, per metum capeſſunt fugam. Armati quoque, qui eos perſequebantur, eodem metu arma jactare, ac nota diverticula petere cœperunt. Præfectus, quaſi & ipſe conterritus, ſimulans, cuncta pavore compleverat. Jacebant totis campis opes regiæ; illa pecunia ſtipendio ingenti militum præparata, ille cultus tot nobilium virorum, tot illuſtrium feminarum, aurea vaſa, aurei fræni, tabernacula regali magnificentiâ ornata, vehicula quoque à ſuis deſtituta ingentis opulentiæ plena; facies etiam prædantibus triſtis, ſi qua res avaritiam moraretur. Quippe tot annorum incredibili & fidem excedente fortunâ cumulata, tunc alia ſtirpibus lacerata, alia in cœnum demerſa eruebantur: non ſufficiebant prædantium manus prædæ.

XXXV. Jámque etiam ad eos, qui primi fugerant, ventum erat. Fœminæ pleræque parvos trahentes liberos ibant; inter quas tres fuere virgines, Ochi (qui

ante Darium regnaverat) filiæ; olim quidem ex fastigio paterno rerum mutatione detractæ, sed tum sortem earum crudeliùs aggravante fortunâ. In eodem grege uxor quoque ejusdem Ochi fuit, Oxathrísque (frater hic erat Darii) filia, & conjunx Artabazi principis purpuratorum: & filius, cui Ilioneo fuit nomen. Pharnabazi quoque, cui summum imperium maritimæ oræ rex dederat, uxor cum filio excepta est. Mentoris filiæ tres, ac nobilissimi ducis Memnonis conjunx & filius: víxque ulla domus purpurati fuit tantæ cladis expers. Lacedæmonii quoque & Atheniensès erant, societatis fide violatâ Persas secuti; Aristogiton, Dropides, & Iphicrates, inter Athenienses genere famâque longè clarissimi: Lacedæmonii, Pausippus & Onomastorides cum Monimo & Callicratide, ii quoque domi nobiles. Summa pecuniæ signatæ fuit, talentorum duo millia & sexaginta; facti argenti pondus quingenta æquabat. Præterea triginta millia hominum, cum septem millibus jumentorum dorso onera portantium capta sunt. Cæterùm dii tantæ fortunæ proditorem celeriter debitâ pœnâ persecuti sunt. Namque unus è consciis ejus, credo, regis vicem etiam in illâ sorte reveritus, interfecti proditoris caput ad Darium tulit, opportunum solatium prodito: quippe & ultus inimicum erat, & nondum in omnium animis memoriam majestatis suæ exoleviſſe cernebat.

LIBER

LIBER QUARTUS.

I. DARIUS tanti modò exercitûs rex, qui triumphantis magìs, quàm dimicantis more curru ſublimis inierat prœlium; per loca, quæ propè immenſis agminibus compleverat, jam inania & ingenti ſolitudine vaſta fugiebat. Pauci regem ſequebantur. Nam nec eódem omnes fugam intenderant, & deficientibus equis, curſum eorum, quos rex ſubinde mutabat, æquare non poterant. Unchas deinde pervenit: ubi excepere eum Græcorum quatuor millia, cum quibus ad Euphratem contendit; id demum credens fore ipſius, quod celeritate præripere potuiſſet. At Alexander Parmenionem, per quem apud Damaſcum recepta erat præda, juſſum eam ipſam, & captivos diligenti aſſervare cuſtodiâ, Syriæ, quàm Cœlen vocant, præfecit. Novum imperium Syri nondum belli cladibus ſatìs domiti aſpernabantur: ſed celeriter ſubacti, obedienter imperata fecerunt. Aradus quoque inſula deditur regi. Maritimam tum oram, & pleraque longiùs etiam à mari recedentia, rex ejus inſulæ Strato poſſidebat: quo in fidem accepto, caſtra movit ad urbem Marathon. Ibi illi literæ à Dario redduntur; quibus, ut ſuperbè ſcriptis, vehementer offenſus eſt. Præcipuè eum movit, quòd Darius ſibi regis titulum, nec eundem Alexandri nomini adſcripſerat. Poſtulabat autem magìs, quàm petebat, *ut acceptâ pecuniâ, quantamcunque tota Macedonia caperet, matrem ſibi ac conjugem liberóſque reſtitueret. De regno æquo, ſi vellet, Marte contenderet. Si ſaniora conſilia tandem pati potuiſſet, contentus patrio, cederet alienî imperii finibus; ſocius amicúſque eſſet: in ea ſe fidem & dare paratum & accipere.*

II. Contrà Alexander in hunc maximè modum rescripsit. *Rex Alexander Dario. Ille, cujus nomen sumpsisti, Darius, Græcos, qui oram Hellespontitenent, coloniásque Græcorum Ionas, omni clade vastavit. Cum magno deinde exercitu mare trajecit, illato Macedoniæ & Græciæ bello. Rursus rex Xerxes gentis ejusdem, ad oppugnandos nos cum immanium barbarorum copiis venit: quì navali prælio victus, Mardonium tamen reliquit in Græciâ, ut absens quoque popularetur urbes, agros ureret. Philippum verò parentem meum quis ignorat ab his interfectum esse, quos ingentis pecuniæ spe solicitaverant vestri? Impia enim bella suscipitis, & quum habeatis arma, licitamini hostium capita: sicut tu proximè talentis mille, tanti exercitûs rex, percussorem in me emere voluisti. Repello igitur bellum, non infero. Et diis quoque pro meliore stantibus causâ, magnam partem Asiæ in ditionem redegi meam: teipsum acie vici: quem etsi nihil à me impetrare oportebat, quod petieras, utpote qui ne belli quidem in me jura servaveris; tamen, si veneris supplex, & matrem, & conjugem, & liberos sinè pretio recepturum te esse promitto. Et vincere, & consulere victis scio. Quòd si te nobis committere times, dabimus fidem impune venturum. De cætero, cùm mihi scribes, memento non solùm regi te, sed etiam tuo, scribere.* Ad hanc perferendam Therſippus missus. Ipse in Phœnicen deinde descendit, & oppidum Byblon traditum recepit.

III. Indè ad Sidona ventum est, urbem vetustate famâque conditorum inclytam. Regnabat in eâ Strato Darii opibus adjutus: sed qui deditionem, magìs popularium, quàm suâ sponte fecerat, regno visus indignus: Hephæstioníque permissum, ut quem eo fastigio è Sidoniis digniſſimum arbitraretur, constitueret regem. Erant Hephæstioni hospites, clari inter suos juvenes; qui factâ ipsis potestate regnandi, negaverunt quemquam patrio more in id fastigium recipi, nisi regiâ stirpe ortum. Admiratus Hephæstion magnitudinem animi, spernentis, quod alii per ignes

ignes ferrúmque peterent, *Vos quidem macti virtute*, inquit, *estote, qui primi intellexistis, quanto majus esset regnum fastidire, quàm accipere. Cæterùm date aliquem regiæ stirpis, qui meminerit à vobis acceptum habere se regnum.* At illi cùm multos imminere tantæ spei cernerent, singulis amicorum Alexandri ob nimiam regni cupiditatem adulantes; statuunt, neminem esse potiorem, quàm Abdalominum quendam, longâ quidem cognatione stirpi regiæ annexum, sed ob inopiam suburbanum hortum exiguâ colentem stipe. Causa ei paupertatis, sicut plerisque, probitas erat: intentúsque operi diurno, strepitum armorum, qui totam Asiam concusserat, non exaudiebat.

IV. Subitò deinde, de quibus antè dictum est, cum regiæ vestis insignibus hortum intrant: quem fortè steriles herbas eligens Abdalominus repurgabat. Tunc rege eo salutato, alter ex his, *Habitus*, inquit, *hic quem cernis in meis manibus, cum isto squalore permutandus tibi est: ablue corpus illuvie æterníque sordibus squalidum: cape regis animum, & in eam fortunam, quâ dignus es, istam continentiam profer. Et cùm in regali solio residebis, vitæ necísque omnium cívium dominus, cave oblivíscaris hujus statûs, in quo accipis regnum: immo herculè, propter quem.* Somnio similis res Abdalomino videbatur. Interdum, satísne sani essent, qui tam protervè sibi illuderent, percontabatur. Sed ut cunctanti squalor ablutus est, & injecta vestis purpurâ auróque distincta, & fides à jurantibus facta; seriò jam rex iisdem comitantibus in regiam pervenit. Fama (ut solet) strenuè totâ urbe discurrit: aliorum studium, aliorum indignatio eminebat. Ditissimus quisque humilitatem inopiámque ejus apud amicos Alexandri criminabatur. Admitti eum rex protinus jussit, diúque contemplatus, *Corporis*, inquit, *habitus famæ generis non repugnat: sed libet scire, inopiam quâ patientiâ tuleris.* Tum ille, *Utinam*, inquit, *eodem animo regnum pati possim. Hæ manus suffecere desiderio meo: nihil habenti nihil defuit.* Magnæ indolis speciem ex

hôc ſermone Abdalomini cepit. Itaque non Stratonis modò regiam ſupellectilem attribui ei juſſit, ſed pleraque etiam ex Perſicâ prædâ: regionem quoque urbi appoſitam, ditioni ejus adjecit.

V. Interea Amyntas, quem ad Perſas ab Alexandro transfugiſſe diximus, cum quatuor millibus Græcorum ipſum ex acie perſecutis, fugâ Tripolim pervenit. Indè in naves militibus impoſitis, Cyprum tranſmiſit: & cùm in illo ſtatu rerum id quemque, quod occupâſſet, habiturum arbitraretur, velut certo jure poſſeſſum; Ægyptum petere decrevit, utrique regi hoſtis, & ſemper ex ancipiti mutatione temporum pendens: hortatúſque milites ad ſpem tantæ rei, docet Sabacem prætorem Ægypti cecidiſſe in acie: Perſarum præſidium & ſinè duce eſſe, & invalidum: Ægyptios ſemper prætoribus eorum infenſos, pro ſociis ipſos, non pro hoſtibus æſtimaturos. Omnia experiri neceſſitas cogebat: quippe cùm primas ſpes fortuna deſtituit, futura præſentibus videntur eſſe potiora. Igitur conclamant, *duceret, quò videretur.* Atque ille utendum animis, dum ſpe calerent, ratus, ad Peluſii oſtium penetrat, ſimulans à Dario ſe eſſe præmiſſum. Potitus ergo Peluſii, Memphim copias promovit: ad cujus famam Ægyptii vana gens & novandis quàm gerendis aptior rebus, ex ſuis quiſque vicis urbibúſque ad hoc ipſum concurrunt, ad delenda præſidia Perſarum: qui territi, tamen ſpem obtinendi Ægyptum non amiſerunt. Sed eos Amyntas prœlio ſuperatos in urbem compellit, caſtríſque poſitis, victores ad populandos agros eduxit, ac velut in medio poſitis omnibus, hoſtium cuncta agebantur. Itaque Mazaces quanquam infelici prœlio ſuorum animos territos eſſe cognoverat; tamen palantes, & victoriæ fiduciâ incautos oſtentans, perpulit ne dubitarent ex urbe erumpere, & res amiſſas recuperare. Id conſilium non ratione prudentius, quàm eventu felicius fuit. Ad unum omnes cum ipſo duce occiſi ſunt. Has pœnas Amyntas utrique dedit, nihilo magìs

ei, ad quem transfugerat, fidus, quàm illi, quem deseruerat.

VI. Darii prætores, qui prœlio apud Isson superfuerant, cum omni manu, quæ fugientes secuta erat, assumptâ etiam Cappadocum & Paphlagonum juventute, Lydiam recuperare tentabant. Antigonus prætor Alexandri Lydiæ præerat: qui quanquam plerosque militum ex præsidiis ad regem dimiserat, tamen, barbaris spretis, in aciem suos eduxit. Eadem illic quoque fortuna partium fuit. Tribus prœliis aliâ atque aliâ regione commissis, Persæ funduntur. Eodem tempore classis Macedonum ex Græciâ accita, Aristomenem, qui ad Hellesponti oram recuperandam à Dario erat missus, captis ejus aut demersis navibus, superat. A Milesiis deindè Pharnabazus præfectus Persicæ classis pecuniâ exactâ, & præsidio in urbem Chium introducto, centum navibus Andrum, & indè Siphnum petiit. Is quoque insulas præsidiis occupat, pecuniâ mulctat. Magnitudo belli, quod ab opulentissimis Europæ Asiæque regibus in spem totius orbis occupandi gerebatur, Græciæ quoque & Cretæ arma commoverat. Agis Lacedæmoniorum rex octo millibus Græcorum, qui ex Ciliciâ profugi domos repetierant, contractis, bellum Antipatro Macedoniæ præfecto moliebatur. Cretenses has aut illas partes secuti, nunc Spartanorum, nunc Macedonum præsidiis occupabantur. Sed leviora inter illos fuere discrimina, unum certamen, ex quo cætera pendebant, intuente fortunâ.

VII. Jam tota Syria, jam Phœnice quoque, exceptâ Tyro, Macedonum erant: habebátque rex castra in continenti, à quo urbem angustum fretum dirimit. Tyrus & claritate & magnitudine ante omnes urbes Syriæ Phœnicesque memorabilis, faciliùs societatem Alexandri acceptura videbatur, quàm imperium. Coronam igitur auream legati donum afferebant, commeatûsque largè & hospitaliter ex oppido adduxerant. Ille dona, ut ab amicis, accipi jussit, benignè

que legatos allocutus, Herculi (quem præcipuè Tyrii colerent) ſacrificare velle ſe dixit: Macedonum reges credere, ab illo deo ipſos genus ducere: ſe verò ut id faceret, etiam oraculo monitum. Legati reſpondent, *eſſe templum Herculis extra urbem, in eâ ſede quam Palætyron ipſi vocant: ibi regem deo ſacrum rite facturum.* Non tenuit iram Alexander, cujus alioquin potens non erat, *Itaque vos quidem*, inquit, *fiduciâ loci, quòd inſulam incolitis, pedeſtrem hunc exercitum ſpernitis: ſed brevì oſtendam, in continenti vos eſſe. Proinde ſciatis licet, aut intraturum me urbem, aut oppugnaturum.* Cum hôc reſponſo dimiſſos, monere amici cœperunt, ut regem, quem Syria, quem Phœnice recepiſſet, ipſi quoque intrare paterentur. At illi loco ſatìs fiſi, obſidionem ferre decreverunt.

VIII. Namque urbem à continenti quatuor ſtadiorum fretum dividit, Africo maximè objectum, crebros ex alto fluctus in litus evolvens: nec accipiendo operi, quo Macedones continenti inſulam jungere parabant, quicquam magìs, quàm ille ventus, obſtabat. Quippe vix leni & tranquillo mari moles agi poſſunt: Africus verò prima quæque congeſta pulſu illiſa mari ſubruit: nec ulla tam firma moles eſt, quam non exedant undæ per nexus operum manantes, & ubi acrior flatus exſtitit, ſummi operis faſtigio ſuperfuſæ. Præter hanc difficultatem haud minor alia erat: muros turréſque urbis præaltum mare ambiebat. Non tormenta, niſi è navibus procul excuſſa, emitti; non ſcalæ mœnibus applicari poterant. Præceps in ſalum murus, pedeſtre interceperat iter. Naves nec habebat rex, & ſi admoviſſet, pendentes & inſtabiles miſſilibus arceri poterant. Inter quæ haud parva dictu res Tyriorum fiduciam accendit. Carthaginienſium legati ad celebrandum anniverſarium ſacrum more patrio tunc venerant: quippe Carthaginem Tyrii condiderunt, ſemper parentum loco culti. Hortari ergo Pœni cœperunt, ut obſidionem forti animo paterentur; brevì Carthagine auxilia ventura. Namque eâ tem-

peſtate magnâ ex parte Punicis claſſibus maria obſidebantur.

IX. Igitur bello decreto, per muros turréſque tormenta diſponunt, arma junioribus dividunt, opificéſque, quorum copiâ urbs abundabat, in officinas diſtribuunt; omnia belli apparatu ſtrepunt. Ferreæ quoque manus (harpagonas vocant) quas operibus hoſtium injicerent, corvíque, & alia tuendis urbibus excogitata, præparabantur. Sed cùm fornacibus ferrum, quod excudi oportebat, impoſitum eſſet, admotíſque follibus ignem flatu accenderent, ſanguinis rivi ſub ipſis flammis exſtitiſſe dicuntur: ídque omen in Macedonum metum verterunt Tyrii. Apud Macedonas quoque, cùm fortè panem quidam militum frangeret, manantis ſanguinis guttas notaverunt: territóque rege, Ariſtander peritiſſimus vatum reſpondit, ſi extrinſecus cruor fluxiſſet, Macedonibus id triſte futurum: contrà, cùm ab interiore parte manaverit, urbi, quam obſidere deſtinâſſent, exitium portendere. Alexander cùm & claſſem procul haberet, & longam obſidionem magno ſibi ad cætera impedimento videret fore; caduceatores, qui ad pacem eos compellerent, miſit: quos Tyrii contra jus gentium occiſos præcipitaverunt in altum. Atque ille ſuorum tam indignâ nece commotus, urbem obſidere ſtatuit. Sed antè jacienda moles erat, quæ urbem continenti committeret. Ingens ergo animos militum deſperatio inceſſit, cernentium profundum mare, quod vix divinâ ope poſſet impleri: *quæ ſaxa tam vaſta, quas tam proceras arbores poſſe reperiri? exhauriendas eſſe regiones, ut illud ſpatium aggeraretur*: exæſtuare ſemper fretum, quóque arctius volutetur inter inſulam & continentem, hoc acriùs furere. At ille haud quaquam rudis tractandi militares animos, *ſpeciem ſibi Herculis in ſomno oblatam eſſe pronunciat, dexteram porrigentis: illo duce, illo aperiente, in urbem intrare ſe viſum: Inter hæc caduceatores interfectos, gentium jura violata referebat. Unam eſſe urbem, quæ curſum victoris morari auſa*

esset. Ducibus deinde negotium datur, ut suos quisque castiget; satísque omnibus stimulatis, opus orsus est. Magna vis saxorum ad manum erat, Tyro vetere præbente: materies ex Libano monte ratibus & turribus faciendis vehebatur.

X. Jámque à fundo maris in altitudinem montis opus excreverat, nondum tamen aquæ fastigium æquabat: & quò longiùs moles agebatur à litore, hoc magìs quicquid ingerebatur, præaltum absorbebat mare: cùm Tyrii parvis navigiis admotis, per ludibrium exprobrabant, illos armis inclytos, dorso, sicut jumenta, onera gestare: interrogabant etiam, *num major Neptuno esset Alexander?* Hæc ipsa insectatio alacritatem militum accendit. Jámque paululùm moles aquam eminebat, & simul aggeris latitudo crescebat, urbíque admovebatur; cùm Tyrii magnitudine molis, cujus incrementum eos antè fefellerat, conspectâ, levibus navigiis nondum commissum opus circuire cœperunt: missilibus eos quoque, qui pro opere stabant, incessere. Multis ergo impune vulneratis, cùm & removere, & appellere scaphas in expedito esset, ad curam semetipsos tuendi ab opere converterant. Igitur ex jumentis coria veláque jussit obtendi, ut extra teli ictum essent: duásque turres ex capite molis erexit, è quibus in subeuntes scaphas tela ingeri possent. Contrà Tyrii navigia procul à conspectu hostium litori appellunt, expositísque militibus, eos, qui saxa gestabant, obtruncant. In Libano quoque Arabum agrestes, incomposítos Macedonas aggressi, triginta ferè interficiunt, paucioribus captis. Ea res Alexandrum dividere copias coëgit. Et ne segniter assidere uni urbi videretur, operi Perdiccam Craterúmque præfecit; ipse cum expeditâ manu Arabiam petiit.

XI. Inter hæc Tyrii navem magnitudine eximiâ, saxis arenâque à puppi oneratam, ita ut multùm prora emineret, bitumine ac sulphure illitam, remis concitaverunt: & cùm magnam vim venti vela quoque

concepiſſent, celeriter ad molem ſucceſſit. Tunc, prorâ ejus accensâ, remiges deſiliere in ſcaphas, quæ ad hoc ipſum præparatæ ſequebantur. Navis autem, igne concepto, latiùs fundere incendium cœpit; quod, priuſquam poſſet occurri, turres & cætera opera in capite molis poſita comprehendit. At qui deſilierant in parva navigia, faces, & quicquid alendo igni aptum erat, in eadem opera ingerunt. Jámque non modò Macedonum turres, ſed etiam ſumma tabulata conceperant ignem: cùm ii, qui in turribus erant, partim haurirentur incendio, partim armis omiſſis, in mare ſemetipſi immitterent. At Tyrii, qui capere eos quàm interficere mallent, natantium manus ſtipitibus ſaxíſque lacerabant, donec debilitati impune navigiis excipi poſſent. Nec incendio ſolùm opera conſumpta, ſed fortè eodem die vehementior ventus motum ex profundo mare illiſit in molem, crebríſque fluctibus compages operis verberatæ ſe laxavere, ſaxáque interfluens unda medium opus rupit. Prorutis igitur lapidum cumulis, quibus injecta terra ſuſtinebatur, præceps in profundum ruit, tantáque molis vix ulla veſtigia invenit Arabiâ rediens Alexander.

XII. Hìc (quod in adverſis rebus ſolet fieri) alius in alium culpam referebat, quum omnes veriùs de ſævitiâ maris queri poſſent. Rex novi operis molem orſus, in adverſum ventum non latere, ſed rectâ fronte direxit, quod cætera opera velut ſub ipſo latentia tuebatur. Latitudinem quoque aggeri adjecit, ut turres in medio erectæ procul teli jactu abeſſent. Totas autem arbores cum ingentibus ramis in altum jaciebant: deinde ſaxis onerabant, rurſus cumulo eorum alias arbores injiciebant. Tum humus aggerebatur; ſuper quæ aliâ ſtrue ſaxorum arborúmque cumulatâ, velut quodam nexu continens opus junxerant. Nec Tyrii, quicquid ad impediendam molem excogitari poterat, ſegniter exſequebantur. Præcipuum auxilium erat; qui procúl hoſtium conſpectu ſubibant aquam, occultóque lapſu ad molem uſque penetrabant, falci-

bus palmites arborum eminentium ad se trahentes: quæ ubi secutæ erant, pleraque secum in profundum dabant: tum levatos onere stipites truncósque arborum haud ægre moliebantur. Deinde totum opus, quod stipitibus fuerat innixum, fundamento lapso sequebatur. Ægro animi Alexandro, & utrùm perseveraret, an abiret, satìs incerto, classis Cypro advenit: eodémque tempore Cleander cum Græcis militibus in Asiam nuper advectus. Centum & octoginta navium classem in duo dividit cornua; lævum Pnytagoras rex Cypriorum cum Cratero tuebatur: Alexandrum in dextro quinqueremis regia vehebat. Nec Tyrii, quanquam classem habebant, ausi navale inire certamen, triremes omnes ante ipsa mœnia opposuerunt. Tribus rex invectus, ipsas demersit.

XIII. Posterâ die classe ad mœnia admotâ, undique tormentis, & maximè arietum pulsu muros quatit: quos Tyrii, raptim obstructis saxis, refecerunt: interiorem quoque murum, ut si prior fefellisset, illo se tuerentur, undique orsi. Sed undique vis mali urgebat: moles intrà teli jactum erat: classis mœnia circuibat: terrestri simul navalíque clade obruebantur: quippe binas quadriremes Macedones inter se ita junxerant, ut proræ cohærerent, puppes intervallo, quantum capere poterant, distarent. Hoc puppium intervallum, antennis asseribúsque validis deligatis, supérque eos pontibus stratis, qui militem sustinerent, impleverant. Sic instructas quadriremes ad urbem agebant. Indè missilia in propugnantes ingerebantur tutò, quia proris miles tegebatur. Media nox erat, cùm classem (sicuti dictum est) paratam circuire urbem jubet: jámque naves urbi undique admovebantur, & Tyrii desperatione torpebant, cùm subitò spissæ nubes intendere se cœlo, & quicquid lucis internitebat, effusâ caligine extinctum est. Tum inhorrescens mare paulatim levari, deinde acriori vento concitatum fluctus ciere, & inter se navigia collidere. Jámque scindi cœperant vincula, quibus connexæ quadriremes

erant, rueréque tabulata, & cum ingenti fragore in profundum ſecum milites trahere. Neque enim conſerta navigia ullâ ope in turbido regi poterant. Miles miniſteria nautarum, remiges militis officia turbabant; & quod in hujuſmodi caſu accidit, periti ignaris parebant: quippe gubernatores aliàs imperare ſoliti, tum metu mortis, juſſa exſequebantur. Tandem remis pertinaciùs everberatum mare, veluti eripientibus navigia claſſicis ceſſit, appulsáque ſunt litori lacerata pleraque.

XIV. Iiſdem diebus fortè Carthaginienſium legati triginta ſuperveniunt, magìs obſeſſis ſolatium, quàm auxilium: quippe domeſtico bello Pœnos impediri, nec de imperio, ſed pro ſalute dimicare nunciabant. Syracuſani tunc Africam urebant, & haud procul Carthaginis muris locaverant caſtra. Non tamen defecere animis Tyrii, quanquam ab ingenti ſpe deſtituti erant: ſed conjuges liberóſque devehendos Carthagini tradiderunt, fortiùs, quicquid accideret, laturi, ſi chariſſimam ſui partem extra communis periculi ſortem habuiſſent. Cúmque unus è civibus in concione indicâſſet, oblatum eſſe per ſomnum ſibi ſpecimen Apollinis, quem eximiâ religione colerent, urbem deſerentis; molémque à Macedonibus jactam in ſalo, in ſylveſtrem ſaltum eſſe mutatam: quanquam author levis erat, tamen ad deteriora credenda proni metu, aureâ catenâ devinxere ſimulacrum, aræque Herculis, cujus numini urbem dicaverant, inſeruere vinculum, quaſi illo deo Apollinem retenturi. Syracuſis id ſimulacrum devexerant Pœni, & in majore locaverant patriâ; multíſque aliis ſpoliis urbium à ſemet captarum non Carthaginem magìs, quàm Tyrum ornaverant.

XV. Sacrum quoque, quod quidem diis minimè cordi eſſe crediderim, multis ſeculis intermiſſum repetendi autores quidam erant, ut ingenuus puer Saturno immolaretur: quod ſacrilegium veriùs, quàm ſacrum, Carthaginienſes à conditoribus traditum, uſ-

que ad excidium urbis ſuæ feciſſe dicuntur: ac, niſi ſeniores obſtitiſſent, quorum conſilio cuncta agebantur, humanitatem dira ſuperſtitio viciſſet. Cæterùm efficacior omni arte imminens neceſſitas, non uſitata modò præſidia, ſed quædam etiam nova admovit. Namque ad implicanda navigia, quæ muros ſubibant, validis aſſeribus corvos & ferreas manus cum uncis ac falcibus illigaverant, ut cùm tormento aſſeres promoviſſent, ſubitò laxatis funibus, injicerent. Unci quoque & falces ex iiſdem aſſeribus dependentes, aut propugnatores, aut ipſa navigia lacerabant. Clypeos verò æneos multo igne torrebant, quos repletos fervidâ arenâ, cœnóque decocto, è muris ſubitò devolvebant: nec ulla peſtis magìs timebatur. Quippe ubi loricam corpúſque fervens arena penetraverat, nec ullâ vi excuti poterat, & quicquid attigerat, perurebat: jacientéſque arma, laceratis omnibus queis protegi poterant, vulneribus inulti patebant. Corvi verò & ferreæ manus tormentis emiſſæ pleroſque rapiebant.

XVI. Hìc rex fatigatus, ſtatuerat, ſolutâ obſidione, Ægyptum petere: quippe quum Aſiam ingenti celeritate percurriſſet, circa muros unius urbis hærebat, tot maximarum rerum opportunitate dimiſsâ. Cæterùm tam diſcedere irritum, quàm morari pudebat: famam quoque, quâ plura quàm armis everteret, ratus leviorem fore, ſi Tyrum, quaſi teſtem ſe poſſe vinci, reliquiſſet. Igitur ne quid inexpertum omitteret, plures naves admoveri jubet, delectóſque militum imponi. Et fortè bellua inuſitatæ magnitudinis ſuper ipſos fluctus dorſo eminens ad molem, quam Macedones jecerant, ingens corpus applicuit, diverberatíſque fluctibus allevans ſemet, utrinque conſpecta eſt. Deinde à capite molis rurſus alto ſe immerſit, ac modò ſuper undas eminens magnâ ſui parte, modò ſuperfuſis fluctibus condita, haud procul munimentis urbis emerſit. Utriſque lætus fuit belluæ aſpectus. Macedones, iter jaciendo operi monſtrâſſe eam augurabantur: Tyrii, Neptunum occupati maris vindicem, abripuiſſe

bellúam, ac molem brevì profectò ruituram: lætíque omine eo ad epulas dilapsi, oneravere se vino: quo graves, orto sole navigia conscendunt redimita coronis floribúsque: adeò victoriæ non omen modò, sed etiam gratulationem præceperant.

XVII. Fortè rex classem in diversam partem agi jusserat, triginta minoribus navigiis relictis in littore: è quibus Tyrii duobus captis, cætera ingenti terruerant metu, donec suorum clamore audito, Alexander classem littori, à quo fremitus acciderat, admovit. Prima è Macedonum navibus quinqueremis velocitate inter cæteras eminens occurrit: quam ut conspexere Tyrii, duæ è diverso in latera ejus invectæ sunt, in quarum alteram quinqueremis eadem concitata & ipsa rostro icta est, & illam invicem tenuit. Jámque ea quæ non cohærebat, libero impetu evecta, in aliud quinqueremis latus invehebatur, cùm opportunitate mirâ triremis è classe Alexandri in eam ipsam, quæ quinqueremi imminebat, tantâ vi impulsa est, ut Tyrius gubernator in mare excuteretur è puppi. Plures deinde Macedonum naves superveniunt, & rex quoque aderat, quum Tyrii inhibentes remis ægre evellunt navem, quæ hærebat, portúmque omnia simul navigia repetunt. Confestim rex insecutus, portum quidem intrare non potuit, quum procul è muris missilibus submoveretur: naves autem omnes ferè aut demersit, aut cepit.

XVIII. Biduo deinde ad quietem dato militibus, jussísque & classem & machinas pariter admovere, ut utrinque territis instaret, ipse in altissimam turrim ascendit ingenti animo, periculo majore: quippe regio insigni & armis fulgentibus conspicuus, unus præcipuè telis petebatur: & digna prorsus spectaculo edidit, multos è muris propugnatores hastâ transfixit, quosdam etiam cominus gladio clypeóque impulsos præcipitavit: quippe turris, ex quâ dimicabat, muris hostium propemodum cohærebat. Jámque crebris arietibus saxorum compage laxatâ munimenta defe-

cerant, & classis intraverat portum, & quidam Macedonum in turres hostium desertas evaserant: cùm Tyrii tot simul malis victi, alii supplices in templa confugiunt, alii foribus ædium obseratis, occupant liberum mortis arbitrium, nonnulli ruunt in hostem, haud inultè tamen perituri. Magna pars summa tectorum obtinebat, saxa, & quicquid manibus fors dederat, ingerentes subeuntibus. Alexander exceptis qui in templa confugerant, omnes interfici, ignémque tectis injici jubet. His per præcones pronunciatis, nemo tamen armatus opem à diis petere sustinuit. Pueri virginésque templa complevetant: viri in vestibulo suarum quisque ædium stabant, parata sævientibus turba. Multis tamen saluti fuere Sidonii, qui intrà Macedonum præsidia erant. Hi urbem quidem inter victores intraverant, sed cognationis cum Tyriis memores (quippe utramque urbem Agenorem condidisse credebant) multos Tyriorum etiam protegentes ad sua perduxere navigia, quibus occultati, Sidona devecti sunt. Quindecim millia hôc furto subducta sævitiæ sunt: quantúmque sanguinis fusum sit, vel ex hôc existimari potest, quòd intrà munimenta urbis sex millia armatorum trucidata sunt. Triste deinde spectaculum victoribus ira præbuit regis: duo millia, in quibus occidendi defecerat rabies, crucibus affixi, per ingens litoris spatium pependerunt. Carthaginiensium legatis pepercit, additâ denunciatione belli, quod præsentium rerum necessitas moraretur.

XIX. Tyrus septimo mense, quàm oppugnari cœpta erat, capta est; urbs & vetustate originis, & crebrâ fortunæ varietate ad memoriam posteritatis insignis, condita ab Agenore, diu mare non vicinum modò, sed quodcunque classes ejus adierunt, ditionis suæ fecit: & si famæ libet credere, hæc gens literas prima aut docuit, aut didicit. Coloniæ certè ejus penè orbe toto diffusæ sunt. Carthago in Africâ, in Bœotiâ Thebæ, Gades ad Oceanum. Credo libero commeantes mari, sæpiúsque adeundo cæteris incognitas ter-

ras elegisse sedes juventuti, quâ tunc abundabant: seu quia crebris motibus terræ (nam hoc quoque traditur) cultores ejus fatigati, nova & externa domicilia armis sibimet quærere cogebantur. Multis ergo casibus defuncta, & post excidium renata, nunc tandem longâ pace cuncta refovente, sub tutelâ Romanæ mansuetudinis acquiescit.

XX. Iisdem ferme diebus Darii literæ allatæ sunt, tandem ut regi scriptæ. Petebat, *utì filiam suam (Statyræ erat nomen) nuptiis Alexander sibi adjungeret. Dotem fore omnem regionem inter Hellespontum & Halyn amnem sitam; indè Orientem spectantibus terris contentum se fore. Si fortè dubitaret, quod offerretur, accipere, nunquam diu eodem vestigio stare fortunam, sempérque homines, quantamcunque felicitatem habeant, invidiam tamen sentire majorem. Vereri, ne se avium modo, quas naturalis levitas ageret ad sidera, inani ac puerili mentis affectu efferret. Nihil difficilius esse, quàm in illâ ætate tantam capere fortunam: multas se adhuc reliquias habere, nec semper in angustiis posse deprehendi. Transeundum esse Alexandro Euphratem, Tygrímque & Araxem, & Hydaspem, magna munimenta regni sui. Veniendum in campos, ubi paucitate suorum erubescendum sit. Mediam, Hyrcaniam, Bactra, & Indos Oceani accolas, quando aditurum? vel Sogdianos & Arachosios nomine tantùm notos, cæterásque gentes ad Caucasum & Tanaim pertinentes? Senescendum forè tantum terrarum vel sinè prælio obeunti. Se verò ad ipsum vocare desineret: namque illius exitio se esse venturum.* Alexander his illis, qui literas attulerant, respondit: *Darium sibi aliena promittere; quod totum amiserat, velle partiri. Doti sibi dari Lydiam, Ioniam, Æolidem, Hellesponti oram, victoriæ suæ præmia: leges autem à victoribus dici, accipi à victis. In utro statu ambo essent, si solus ignoraret, quamprimum Marte decerneret: se quoque cùm transisset mare, non Ciliciam, aut Lydiam (quippe tanti belli exiguam hanc esse mercedem) sed Persepolim caput regni ejus, Bactra deinde, Ecbatana, ultimíque Orientis oram impe-*

rio ſuo deſtinâſſe. Quocunque ille fugere potuiſſet, ipſum ſequi poſſe: deſineret terrere fluminibus, quem ſciret maria transiſſe.

XXI. Reges quidem invicem hæc ſcripſerant. Sed Rhodii urbem ſuam portûſque dedebant Alexandro. Ille Ciliciam Socrati tradiderat, Philotâ regioni circa Tyrum juſſo præſidere. Syriam, quæ Cœle appellatur, Andromacho Parmenio tradiderat, bello, quod ſupererat, interfuturus. Rex, Hephæſtione Phœnices oram claſſe prætervehi juſſo, ad urbem Gazam cum omnibus copiis venit. Iiſdem ferè diebus ſolenne erat ludicrum Iſthmiorum, quod conventu totius Græciæ celebratur. In eo concilio, ut ſunt Græcorum temporalia ingenia, decernunt, ut duodecim legarentur ad regem, qui ob res pro ſalute Græciæ ac libertate geſtas, coronam auream donum victoriæ ferrent. Iidem paulò antè incertæ famæ captaverant auram, ut quocumque pendentes animos tuliſſet fortuna, ſequerentur. Cæterùm non ipſe modò rex obibat urbes imperii jugum adhuc recuſantes; ſed prætores quoque ipſius, egregii duces, pleraque invaſerant. Calas Paphlagoniam, Antigonus Lycaoniam: Balacrus Idarne prætore Darii ſuperato Miletum cepit: Amphoterus & Hegelochus centum ſexaginta navium claſſe inſulas inter Achaiam atque Aſiam in ditionem Alexandri redegerunt. Tenedo quoque receptâ, Chion, incolis ultro vocantibus, ſtatuerant occupare: ſed Pharnabazus Darii prætor, comprehenſis qui res ad Macedonas trahebant, rurſus Apollonidi & Athenagoræ ſuarum partium viris, urbem cum modico præſidio militum tradit. Præfecti Alexandri in obſidione urbis perſeverabant; non tam ſuis viribus, quàm ipſorum qui obſidebantur voluntate. Nec fefellit opinio. Namque inter Apollonidem & duces militum orta ſeditio, irrumpendi in urbem occaſionem dedit. Quúmque portâ effractâ cohors Macedonum intrâſſet; oppidani, olim conſilio proditionis agitato, aggregant ſe Amphotero & Hegelocho; Perſarúmque

præſidio cæſo, Pharnabazus cum Apollonide & Athenagorâ vincti traduntur. Duodecim triremes cum ſuo milite ac remige ; præter eas triginta naves & piratici lembi, Græcorúmque tria millia à Perſis mercede conducta. His in ſupplementum copiarum ſuarum diſtributis, piratíſque ſupplicio affectis, captivos remiges adjecere claſſi ſuæ.

XXII. Fortè Ariſtonicus Methymnæorum tyrannus cum piraticis navibus, ignarus omnium quæ ad Chium acta erant, primâ vigiliâ ad portûs clauſtra ſucceſſit : interrogatúſque à cuſtodibus quis eſſet? Ariſtonicum ad Pharnabazum venire reſpondit. Illi Pharnabazum quidem jam quieſcere, & non poſſe tum adiri ; cæterùm patere ſocio atque hoſpiti portum, & poſtero die Pharnabazi copiam fore affirmant. Nec dubitavit Ariſtonicus primus intrare : ſequuti ſunt ducem piratici lembi : ac dum applicant navigia crepedini portûs, objicitur à vigilibus clauſtrum ; & qui proximi excubabant, ab iiſdem excitantur : nullóque ex his auſo repugnare, omnibus catenæ injectæ ſunt. Amphotero deinde Hegelochóque traduntur. Hinc Macedones tranſiere Mitylenem, quam Chares Athenienſis nuper occupatam, duorum millium Perſarum præſidio tenebat : ſed quum obſidionem tolerare non poſſet ; urbe traditâ pactus ut incolumi abire liceret, Imbrum petit. Deditis Macedones pepercerunt.

XXIII. Darius deſperatâ pace quam per literas legatóſque impetrari poſſe crediderat, ad reparandas vires, bellúmque impigre renovandum intendit animum. Duces ergo copiarum Babyloniam convenire ; Beſſum quoque Bactrianorum ducem, perquam maximo poſſet exercitu coacto, deſcendere ad ſe jubet. Sunt autem Bactriani inter illas gentes promptiſſimi, horridis ingeniis, multúmque à Perſarum luxu abhorrentibus : ſiti haud procul à Scytharum bellicoſiſſimâ gente, & rapto vivere aſſuetâ, ſempérque in armis errant. Sed Beſſus ſuſpectâ perfidiâ, haud ſanè æquo animo in ſecundo ſe continens gradu, regem

terrebat. Nam quum regnum affectaret; proditio, quâ ſolâ id aſſequi poterat, timebatur. Cæterùm Alexander quam regionem Darius petîſſet omni curâ veſtigans, tamen explorare non poterat: more quodam Perſarum, arcana regum mirâ celantium fide. Non metus, non ſpes elicit vocem quâ prodantur occulta. Vetus diſciplina regum ſilentium vitæ periculo ſanxerat. Lingua graviùs caſtigatur quàm ullum probrum: Nec magnam rem ſuſtineri poſſe credunt ab eo cui tacere grave ſit; quod homini facillimum voluerit eſſe natura. Ob hanc cauſam Alexander omnium, quæ apud hoſtem gererentur, ignarus, urbem Gazam obſidebat. Præerat ei Betis eximiæ in regem ſuum fidei; modicóque præſidio muros ingentis operis tuebatur.

XXIV. Alexander æſtimato locorum ſitu, agi cuniculos juſſit; facili ac levi humo acceptante occultum opus: quippe multam arenam vicinum mare evomit: nec ſaxa cotéſque, quæ interpellent ſpecus, obſtabant. Igitur ab eâ parte quam oppidani conſpicere non poſſent, opus orſus; ut à ſenſu ejus averteret, turres muris admoveri jubet. Sed eadem humus admovendis inutilis turribus, deſidente ſabulo agilitatem rotarum morabatur, & tabulata turrium perfringebat; multíque vulnerabantur impune, quum idem recipiendis, qui admovendis, turribus labor eos fatigaret. Ergo receptui ſigno dato, poſtero die muros coronâ circumdari juſſit. Ortóque ſole, priuſquam admoveret exercitum; opem deûm expoſcens, ſacrum patrio more faciebat. Fortè prætervolans corvus glebam, quam unguibus ferebat, ſubitò amiſit; quæ quum regis capiti incidiſſet, reſoluta defluxit: ipſa autem avis in proximâ turre conſedit. Illita erat turris bitumine ac ſulphure: in qua alis hærentibus, fruſtra ſe allevare conatus, à circumſtantibus capitur. Digna res viſa, de quâ vates conſulerentur. Et erat non intactus eâ ſuperſtitione mentis. Ergo Ariſtander, cui maxima fides habebatur, urbis quidem excidium augurio illo

portendi, cæterùm periculum esse inquit, ne rex vulnus acciperet. Itaque monuit, ne quid eo die inciperet. Ille quamquam unam urbem sibi, quo minùs securus Ægyptum intraret, obstare ægre ferebat; tamen paruit vati, signúmque receptui dedit.

XXV. Hinc animus crevit obsessis: egressíque portâ recedentibus inferunt signa; cunctationem hostium fore suam occasionem rati. Sed acriùs, quàm constantiùs prœlium inierunt: quippe ut Macedonum signa circumagi videre; repentè sistunt gradum. Jámque ad regem prœliantium clamor pervenerat; quum denunciati periculi haud sanè memor, loricam tamen, quam rarò induebat, amicis orantibus sumpsit; & ad prima signa pervenit. Quo conspecto Arabs quidam Darii miles, majus fortunâ suâ facinus ausus clypeo gladium tegens, quasi transfuga genibus regis advolvitur. Ille adsurgere supplicem, recipíque inter suos jussit. At gladio barbarus strenuè in dextram translato cervicem appetit regis: qui exiguâ corporis declinatione evitato ictu, in vanum manum barbari lapsam amputat gladio; denunciato in illum diem periculo, ut arbitrabatur ipse, defunctus. Sed, ut opinor, inevitabile est fatum. Quippe dum inter primores promptiùs dimicat, sagittâ ictus est: quam per loricam adactam, stantem in humero medicus ejus Philippus evellit. Plurimus deinde sanguis manare cepit; omnibus territis, quia nunquam tam altè penetrâsse telum, loricâ obstante, cognoverant. Ipse nec oris quidem colore mutato, supprimi sanguinem, & vulnus obligari jussit. Diu ante ipsa signa vel dissimulato, vel victo dolore perstiterat; quum suppressus paulò antè sanguis medicamento, manare latiùs cœpit: & vulnus quod recens adhuc dolorem non moverat, frigente sanguine intumuit. Linqui deinde animo, & submitti genu cœpit: quem proximi exceptum in castra receperunt, & Betis interfectum ratus, urbem ovans victoriâ repetit.

XXVI. At Alexander nondum percurato vulnere, aggerem quo mœnium altitudinem æquaret, exſtruxit; & pluribus cuniculis muros ſubrui juſſit. Oppidani ad priſtinum faſtigium mœnium novum exſtruxere munimentum: ſed ne id quidem turres aggeri impoſitas æquare poterat. Itaque interiora quoque urbis infeſta telis erant. Ultima peſtis urbis fuit cuniculo ſubrutus murus; per cujus ruinas hoſtis intravit. Ducebat ipſe rex anteſignanos; & dum incautiùs ſubit, ſaxo crus ejus affligitur. Innixus tamen telo nondum prioris vulneris obductâ cicatrice, inter primores dimicat: irâ quoque accenſus, quòd duo in obſidione urbis ejus acceperat vulnera. Betim egregiâ editâ pugnâ, multíſque vulneribus confectum deſeruerant ſui: nec tamen ſegniùs prœlium capeſſebat, lubricis armis ſuo pariter atque hoſtium ſanguine. Sed quum undique *** adducto, inſolenti gaudio juvenis elatus, alius virtutis etiam in hoſte mirator, *Non ut voluiſti*, inquit, *morieris Beti: ſed quidquid tormentorum in captivum inveniri poteſt, paſſurum eſſe te cogita.* Ille non interrito modò, ſed contumaci quoque vultu intuens regem, nullam ad minas ejus reddidit vocem. Tum Alexander; *Videtíſne obſtinatum ad tacendum?* inquit, *num genu poſuit? num ſupplicem vocem miſit? Vincam tamen ſilentium; & ſi nihil aliud, certè gemitu interpellabo.* Ira deinde vertit in rabiem: jam tum peregrinos ritus novâ ſubeunte fortunâ. Per talos enim ſpirantis lora trajecta ſunt; religatúmque ad currum traxere circa urbem equi: gloriante rege Achillem, à quo genus ipſe duceret, imitatum ſe eſſe pœnâ in hoſtem capiendâ. Cecidere Perſarum Arabúmque circa decem millia, nec Macedonibus incruenta victoria fuit. Obſidio certè non tam claritate urbis nobilitata eſt, quàm geminato periculo regis, qui Ægyptum adire feſtinans, Amyntam cum decem triremibus in Macedoniam ad inquiſitionem novorum militum miſit. Namque prœliis etiam ſecundis atte-

rebantur

rebantur copiæ; devictarúmque gentium militi minor, quàm domestico, fides habebatur.

XXVII. Ægyptii olim Persarum opibus infensi (quippe avarè & superbè imperitatum sibi esse credebant) ad spem adventûs ejus erexerant animos: utpote qui Amyntam quoque transfugam, & cum precario imperio venientem, læti recepissent. Igitur ingens multitudo Pelusium, quà intraturus rex videbatur, convenerat. Atque ille se primo die, postquam à Gazâ copias moverat, in regionem Ægypti, quam nunc *Castra Alexandri* vocant, pervenit. Deinde pedestribus copiis *Pelusium petere* jussis, ipse cum expeditâ delectorum manu Nilo amne vectus est: nec sustinuere adventum ejus Persæ; defectione quoque perterriti. Jámque haud procul Memphi erat: in cujus præsidio Mazaces prætor Darii relictus, ostio amnis superato, octingenta talenta Alexandro, omnémque regiam supellectilem tradidit. A Memphi eodem flumine vectus ad interiora Ægypti penetrat: compositísque rebus ita, ut nihil ex patrio Ægyptiorum more mutaret, adire Jovis Hammonis oraculum statuit.

XXVIII. Iter expeditis quoque & paucis vix tolerabile ingrediendum erat: terrâ cœlóque aquarum penuria est: steriles arenæ jacent; quas ubi vapor solis accendit, fervido solo exurente vestigia, intolerabilis æstus existit: luctandúmque est, non tantùm cum ardore & siccitate regionis; sed etiam cum tenacissimo sabulo, quod præaltum, & vestigio cedens, ægre moliuntur pedes. Hæc Ægyptii vero majora jactabant. Sed ingens cupido animum stimulabat adeundi Jovem, quem generis sui auctorem, haud contentus mortali fastigio, aut credebat esse, aut credi volebat. Ergo cum iis quos ducere secum statuerat, secundo amne descendit ad Mareotim paludem. Eò legati Cyrenensium dona attulere; *pacem, & ut adiret urbes suas*, petentes. Ille donis acceptis, amicitiâque conjunctâ, destinata exsequi pergit. Ac primo quidem & sequenti die tolerabilis labor visus: nondum tam vastis nu-

dísque solitudinibus aditis; jam tamen sterili & emoriente terrâ. Sed ut aperuere se campi alto obruti sabulo, haud secus quàm profundum æquor ingressi, terram oculis requirebant. Nulla arbor, nullum culti soli occurrebat vestigium; aqua etiam defecerat, quam utribus cameli devexerant: & in arido solo ac fervido sabulo nulla erat. Ad hæc sol omnia incenderat, siccáque & adusta erant omnia; quum repentè, sive illud deorum munus, sive casus fuit, obductæ cœlo nubes condidere solem: ingens æstu fatigatis, etiamsi aqua deficeret, auxilium. Enimvero ut largum quoque imbrem excusserunt procellæ; pro se quisque excipere eum, quidam ob sitim impotentes sui, ore quoque hianti captare cœperunt. Quatriduum per vastas solitudines absumptum est.

XXIX. Jámque haud procul oraculi sede aberant, quum complures corvi agmini occurrunt, modico volatu prima signa antecedentes: & modò humi residebant, quum lentiùs agmen incederet; modò se pennis levabant, antecedentium itérque monstrantium ritu. Tandem ad sedem consecratam deo ventum est. Incredibile dictu, inter vastas solitudines sita, undique ambientibus ramis, vix in densam umbram cadente sole, contecta est: multíque fontes dulcibus aquis passim manantibus alunt sylvas. Cœli quoque mira temperies, verno tempori maximè similis, omnes anni partes pari salubritate percurrit. Accolæ sedis sunt ab Oriente proximi Æthiopum: in Meridiem versùs Arabes spectat; *Troglodytis* cognomen est, quorum regio usque ad rubrum mare excurrit. At quà vergit ad Occidentem, alii Æthiopes colunt, quos Simos vocant: à Septentrione Nasamones sunt, gens Syrtica navigiorum spoliis quæstuosa. Quippe obsident litora, & æstu destituta navigia notis sibi vadis occupant. Incolæ nemoris, quos *Hammonios* vocant, dispersis tuguriis habitant: medium nemus pro arce habent, triplici muro circumdatum.

XXX. Prima munitio tyrannorum veterem regiam clausit: in proximâ conjuges eorum cum liberis & pellicibus habitant; hìc quoque dei oraculum est: ultima munimenta satellitum armigerorúmque sedes erant. Est etiam aliud Hammonis nemus: in medio habet fontem: *aquam Solis* vocant. Sub lucis ortum tepida manat; medio die, quum vehementissimus est calor, frigida eadem fluit; inclinato in vesperam calescit; mediâ nocte fervida exæstuat: quóque propiùs nox vergit ad lucem, multum ex nocturno calore decrescit; donec sub ipsum diei ortum adsueto tempore langueſcat. Id quod pro deo colitur, non eandem effigiem habet, quam vulgò diis artifices accommodaverunt: umbriculo maximè similis est habitus, smaragdo & gemmis coagmentatus. Hunc, quum responsum petitur, navigio aurato gestant sacerdotes; multis argenteis pateris ab utroque navigii latere pendentibus. Sequuntur matronæ virginésque patrio more inconditum quoddam carmen canentes, quo propitiari Jovem credunt, ut certum edat oraculum.

XXXI. Ac tum quidem regem propiùs adeuntem maximus natu è sacerdotibus filium appellat; hoc nomen illi parentem Jovem reddere affirmans. Ille se verò ait, & accipere, & agnoscere; humanæ sortis oblitus. Consuluit deinde an totius orbis imperium fatis sibi destinaret pater? vates æquè in adulationem compositus, terrarum omnium rectorem fore ostendit. Post hæc institit quærere, an omnes parentis sui interfectores pœnas dedissent? Sacerdos parentem ejus negat ullius scelere posse violari: Philippi autem omnes interfectores luisse supplicia adjecit; invictum fore, donec excederet ad deos. Sacrificio deinde facto, dona & sacerdotibus, & deo data sunt; permissúmque amicis, ut ipsi quoque consulerent Jovem. Nihil amplius quæsiverunt, quàm an auctor esset sibi divinis honoribus colendi suum regem? Hoc quoque acceptum fore Jovi vates respondit, ut ipsi victorem regem divino honore colerent. Verè &

salubriter æstimanti fidem oraculi vana profectò responsa videri potuissent : sed fortuna, quos uni sibi credere coegit, magnâ ex parte avidos gloriæ magìs, quàm capaces facit. Jovis igitur filium se non solùm appellari passus est, sed etiam jussit : rerúmque gestarum famam, dum augere vult tali appellatione, corrumpit. Et Macedones assueti quidem regio imperio, sed majore libertatis umbrâ, quàm cæteræ gentes, immortalitatem affectantem contumaciùs, quàm aut ipsis expediebat, aut regi, aversati sunt. Sed hæc suo quæque tempori reserventur : nunc cætera exsequi pergam.

XXXII. Alexander ab Hammone rediens, ut à mari ad Mareotim paludem, haud procul insulâ Pharo sitam, venit; contemplatus loci naturam, primùm in ipsâ insulâ statuerat urbem novam condere. Indè ut apparuit magnæ sedis insulam haud capacem ; elegit urbi locum, ubi nunc est Alexandria, appellationem trahens ex nomine auctoris. Complexus quidquid loci est inter paludem & mare, octoginta stadiorum muris ambitum destinat; & qui ædificandæ urbi præessent, relictis, Memphim petit. Cupido haud injusta quidem, cæterùm intempestiva incesserat, non interiora modò Ægypti, sed etiam Æthiopiam invisere. Memnonis Tithoníque celebrata regia cognoscendæ vetustatis avidum trahebat penè extra terminos solis. Sed imminens bellum, cujus multo major supererat moles, otiosæ peregrinationi tempora exemerat. Itaque Ægypto præfecit Æschylum Rhodium, & Peucesten Macedonem; quatuor millibus militum in præsidium regionis ejus datis. Claustra Nili fluminis Polemonem tueri jubet : triginta ad hoc triremes datæ. Africæ deinde quæ Ægypto juncta est, præpositus Apollonius : vectigalibus ejusdem Africæ, Ægyptíque, Cleomenes. Ex finitimis urbibus commigrare Alexandriam jussis, novam urbem magnâ multitudine implevit. Fama est ; *quum rex urbis futuræ muros polentâ, ut Macedonum mos est, destinâsset, avium greges*

advolâſſe, & polentâ eſſe paſtas: quúmque id omen pro triſti à pleriſque eſſet acceptum; reſpondiſſe vates, magnam illam urbem advenarum frequentiam culturam, multíſque eam terris alimenta præbituram.

XXXIII. Regem, quum ſecundo amne defluëret, adſequi cupiens Hector Parmenionis filius, eximio ætatis flore, in paucis Alexandro carus, parvum navigium conſcendit, pluribus quàm capere poſſet, impoſitis. Itaque merſa navis omnes deſtituit: Hector diu flumini obluctatus, quum madens veſtis, & adſtricti crepidis pedes natare prohiberent, in ripam tamen ſemianimis evaſit; & ut primùm fatigatus ſpiritum laxavit, quem metus & periculum intenderant, nullo adjuvante (quippe in diverſum evaſerant alii) exanimatus eſt. Rex amiſſi ejus deſiderio vehementer afflictus eſt: repertúmque corpus magnifico extulit funere. Oneravit hunc dolorem nuncius mortis Andromachi, quem præfecerat Syriæ: vivum Samaritæ cremaverant. Ad cujus interitum vindicandum, quantâ maximâ celeritate potuit, contendit. Advenientíque ſunt traditi tanti ſceleris auctores. Andromacho deinde Memnona ſubſtituit: adfectis ſupplicio, qui prætorem interemerant. Tyrannos, inter eos Methymnæorum Ariſtonicum, & Chryſolaum popularibus ſuis tradidit: quos illi è muris ob injurias tortos necaverunt. Athenienſium deinde, Rhodiorúmque & Chiorum legatos audit. Athenienſes victoriam gratulabantur; & ut captivi Græcorum ſuis reſtituerentur, orabant: Rhodii & Chii de præſidio querebantur. Omnes æqua deſiderare viſi, impetraverunt. Mitylenæis quoque ob egregiam in partes ſuas fidem & pecuniam, quam in bellum impenderant, obſides reddidit: & magnam regionem finibus eorum adjecit. Cypriorum quoque regibus, qui & à Dario defecerant ad ipſum, & oppugnanti Tyrum miſerant claſſem, pro merito honos habitus eſt. Amphoterus deinde claſſis præfectus, ad liberandam Cretam miſſus (namque & Perſarum, & Spartanorum armis pleraque ejus in-

sulæ obsidebantur) ante omnia mare à piraticis classibus vindicare jussus: quippe obnoxium prædonibus erat; in bellum utroque rege converso. His compositis Herculi Tyrio ex auro crateram, cum triginta pateris dicavit: imminénsque Dario, iter ad Euphratem pronunciari jussit.

XXXIV. At Darius, quum ab Ægypto divertisse in Africam hostem comperisset, dubitaverat utrúmne circa Mesopotamiam subsisteret, an interiora regni sui peteret: haud dubiè potentior auctor præsens futurus ultimis gentibus impigrè bellum capessendi, quas ægre per præfectos suos moliebatur. Sed ut idoneis auctoribus fama vulgavit, Alexandrum cum omnibus copiis, quamcumque ipse adîsset regionem, petiturum: haud ignarus quàm cum strenuo res esset, omnia longinquarum gentium auxilia Babyloniam contrahi jussit. Bactriani, Scythæque, & Indi convenerant: nam & cæterarum gentium copiæ partibus simul adfuerunt. Cæterùm quum dimidio ferme major esset exercitus, quàm in Ciliciâ fuerat; multis arma deerant: quæ summâ curâ comparabantur. Equitibus equísque tegumenta erant ex ferreis laminis serie inter se connexis: queis antea præter jacula nihil dederat, scuta gladiísque adjiciebantur: equorúmque domandi greges peditibus distributi sunt, ut major pristino esset equitatus: ingénsque, ut crediderat, terror hostium, ducentæ falcatæ quadrigæ, unicum illarum gentium auxilium sequutæ sunt. Ex summo temone hastæ præfixæ ferro eminebant: utrimque à jugo ternos direxerant gladios: & inter radios rotarum plura spicula eminebant in adversum: aliæ deinde falces summis rotarum orbibus hærebant; & aliæ in terram dimissæ, quidquid obvium concitatis equis fuisset, amputaturæ.

XXXV. Hôc modo instructo exercitu ac perarmato, Babylone copias movit. A parte dextrâ erat Tigris nobilis fluvius; lævam tegebat Euphrates: agmen Mesopotamiæ campos impleverat. Tigri deinde su-

perato, quum audiſſet haud procul abeſſe hoſtem; Satropatem equitum præfectum cum mille delectis præmiſit. Mazæo prætori ſex millia data, quibus tranſitu amnis arceret. Eidem mandatum, ut regionem quam Alexander eſſet aditurus, popularetur atque ureret. Quippe credebat inopiâ debellari poſſe nihil habentem, niſi quod rapiendo occupâſſet: ipſi autem commeatus alii terrâ, alii Tigri amne ſubvehebantur. Jam pervenerat ad Arbela vicum, nobilem ſuâ clade facturus. Hìc commeatuum ſarcinarúmque majore parte depoſitâ, Lycum amnem ponte junxit, & per dies quinque, ſicut antè Euphratem, trajecit exercitum. Indè octoginta ferè ſtadia progreſſus, ad alterum amnem, *Bumelo* nomen eſt, caſtra poſuit. Opportuna explicandis copiis regio erat, equitabilis & vaſta planities. Ne ſtirpes quidem & brevia virgulta operiunt: libérque proſpectus oculorum etiam quæ procul receſſere, permetitur. Itaque ſi quà campi eminebant, juſſit æquari, totúmque faſtigium extendi.

XXXVI. Alexandro, qui numerum copiarum ejus, quantum procul conjectari poterant, æſtimabant, vix fecerunt fidem, tot millibus cæſis, majores copias eſſe reparatas. Cæterùm omnis periculi, & maximè multitudinis contemptor, undecimis caſtris pervenit ad Euphratem: quo pontibus juncto equites primos ire, phalangem ſequi jubet: Mazæo, qui ad inhibendum tranſitum ejus cum ſex millibus equitum occurrerat, non auſo periculum ſui facere. Paucis deinde, non ad quietem, ſed ad reparandos animos diebus datis militi, ſtrenuè hoſtem inſequi cœpit: metuens ne interiora regni ſui peteret; ſequendúſque eſſet per loca omni ſolitudine atque inopiâ vaſta. Igitur quarto die præter Arbela penetrat ad Tigrim. Tota regio ultra amnem recenti fumabat incendio: quippe Mazæus quæcumque adierat, haud ſecus quàm hoſtis urebat. Ac primò caligine, quam fumus effuderat, obſcurante lucem, inſidiarum metu ſubſtitit: deinde ut ſpecula-

tores præmiſſi tuta omnia nunciaverunt, paucos equitum ad tentandum vadum fluminis præmiſit: cujus altitudo primò ſumma equorum pectora; mox, ut in medium alveum ventum eſt, cervices quoque æquabat. Nec ſanè alius ad Orientis plagam tam violentus invehitur; multorum torrentium non aquas ſolùm, ſed etiam ſaxa ſecum trahens. Itaque à celeritate quâ defluit, *Tigri* nomen eſt inditum: quiâ Perſicâ linguâ *Tigrim* ſagittam appellant.

XXXVII. Igitur pedes velut diviſus in cornua, circumdato equitatu, levatis ſuper capita armis, haud ægre ad ipſum alveum penetrat. Primus inter pedites rex egreſſus in ripam, vadum militibus manu, quando vox exaudiri non poterat, oſtendit. Sed gradum firmare vix poterant, quum modò ſaxa lubrica veſtigium fallerent; modò rapidior unda ſubduceret. Præcipuus erat labor eorum, qui humeris onera portabant: quippe quum ſemetipſos regere non poſſent; in rapidos gurgites incommodo onere auferebantur: & dum ſua quiſque ſpolia conſequi ſtudet, major inter ipſos, quàm cum amne orta luctatio eſt: cumulíque ſarcinarum paſſim fluitantes pleroſque perculerant. Rex monere ut ſatìs haberent, arma retinere; cætera ſe redditurum. Sed neque conſilium, neque imperium accipi poterat: obſtrepebat hinc metus; præter hunc invicem vocantium mutuus clamor. Tandem quà leniore tractu amnis aperit vadum, emerſere: nec quidquam præter paucas ſarcinas deſideratum eſt.

XXXVIII. Deleri potuit exercitus, ſi quis auſus eſſet vincere: ſed perpetua fortuna regis avertit indè hoſtem. Sic Granicum tot millibus equitum peditúmque in ulteriore ſtantibus ripâ ſuperavit: ſic anguſtis in Ciliciæ callibus tantam multitudinem hoſtium. Audaciæ quoque, quâ maximè viguit, ratio minui poteſt; quia nunquam in diſcrimen venit, an temere feciſſet. Mazæus, qui, ſi tranſeuntibus flumen ſuperveniſſet, haud dubiè oppreſſurus fuit incompoſitos;

in ripâ demum, & jam per armatos, adequitare cœpit. Mille admodum equites præmiserat; quorum paucitate Alexander exploratâ, deinde contemptâ, præfectum Pæonum equitum Aristona *laxatis habenis invehi* jussit. Insignis eo die pugna equitum, & præcipuè Aristonis fuit: præfectum equitatûs Persarum Satropatem, directâ in gutture hastâ transfixit; fugientémque per medios hostes consequutus, ex equo præcipitavit, & oblúctanti caput gladio dempsit: quod relatum magnâ cum laude ante regis pedes posuit.

XXXIX. Biduo ibi rex stativa habuit: in proximum deinde iter pronunciari jussit. Sed primâ ferè vigiliâ luna deficiens, primum nitorem sideris sui condidit; deinde sanguinis colore suffuso lumen omne fœdavit: sollicitísque sub ipsum tanti discriminis casum ingens religio, & ex eâ formido quædam incussa est: *Diis invitis in ultimas terras trahi se* querebantur. *Jam nec flumina posse adiri; nec sidera pristinum præstare fulgorem: vastas terras, deserta omnia occurrere: in unius hominis jactationem tot millium sanguinem impendi. Fastidio esse patriam; abdicari Philippum patrem; cœlum vanis cogitationibus peti.* Jàm pro seditione res erat: quum ad omnia interritus, duces principésque militum frequentes adesse prætorio; Ægyptiósque vates, quos cœli ac siderum peritissimos esse credebat, quid sentirent, expromere jubet. At illi, qui satìs scirent, temporum orbes implere destinatas vices: lunámque deficere, quum aut terram subiret, aut sole premeretur: rationem quidem ipsis perceptam non edocent vulgus: cæterùm adfirmant *solem Græcorum, lunam esse Persarum: quoties illa deficiat, ruinam stragémque illis gentibus portendi.* Veteráque exempla percensent Persidis regum, quos adversis diis pugnâsse, lunæ ostendisset defectio. Nulla res efficaciùs multitudinem regit, quàm superstitio: alioqui impotens, sæva, mutabilis; ubi vanâ religione capta est, meliùs vatibus, quàm ducibus suis paret. Igitur edita in vulgus Æ-

gyptiorum reſponſa rurſus ad ſpem & fiduciam erexere torpentes.

XL. Rex impetu animorum utendum ratus, ſecundâ vigiliâ caſtra movit: dextrâ Tigrim habebat; à lævâ montes, quos *Gordæos* vocant. Hoc ingreſſo iter ſpeculatores qui præmiſſi erant, ſub lucis ortum, *Darium adventare* nunciaverunt. Inſtructo igitur milite, & compoſito agmine antecedebat. Sed Perſarum exploratores erant mille fermè, qui ſpeciem agminis magni fecerant. Quippe ubi explorari vera non poſſunt, falſa per metum augentur. His cognitis, rex cum paucis ſuorum aſſequutus agmen refugientium ad ſuos, alios cecidit, alios cepit: equitéſque præmiſit ſimul ſpeculatum: ſimul ut ignem, quo barbari cremaverunt vicos, extinguerent. Quippe fugientes raptim tectis acervíſque frumenti injecerant flammas; quæ quum in ſummo hæſiſſent, ad inferiora nondum penetraverant. Extincto igitur igne, plurimum frumenti repertum eſt: copiâ aliarum quoque rerum abundare cœperunt. Ea res ipſa militi ad perſequendum hoſtem animum incendit. Quippe urente & populante eo terram, feſtinandum erat, ne incendio cuncta præriperet. In rationem ergo neceſſitas verſa; quippe Mazæus, qui antea per otium vicos incenderat, jam fugere contentus, pleraque inviolata hoſti reliquit. Alexander haud longiùs centum quinquaginta ſtadiis Darium abeſſe compererat. Itaque ad ſatietatem quoque copiâ commeatuum inſtructus, quatriduo in eodem loco ſubſtitit.

XLI. Interceptæ deinde Darii literæ ſunt; quibus Græci milites ſollicitabantur, ut regem interficerent, aut proderent: dubitavítque an eas pro concione recitaret: ſatìs confiſus Græcorum quoque erga ſe benevolentiæ ac fidei. Sed Parmenio deterruit; *non eſſe talibus promiſſis imbuendas aures militum: patere vel unius inſidiis regem: nihil nefas eſſe avaritiæ.* Sequutus conſilii auctorem, caſtra movit. Iter facienti ſpado

unus ex captivis, qui Darii uxorem comitabantur, deficere eam nunciat, & vix ſpiritum ducere. Itineris continui labore, animíque ægritudine fatigata, inter ſocrûs & virginum filiarum manus collapſa erat, deinde & extincta. Id ipſum nuncians alius ſupervenit. Et rex haud ſecus, quàm ſi parentis ſuæ mors nunciata eſſet, crebros edidit gemitus: lacrymíſque obortis, quales Darius profudiſſet, in tabernaculum, in quo mater erat Darii defuncto adſidens corpori, venit. Hìc verò renovatus eſt mœror, ut proſtratam humi vidit. Recenti malo priorum quoque admonita, receperat in gremium adultas virgines, magna quidem mutui doloris ſolatia, ſed quibus ipſa deberet eſſe ſolatio. In conſpectu erat nepos parvulus, ob id ipſum miſerabilis, quòd nondum ſentiebat calamitatem, maximâ ex parte ad ipſum redundantem. Crederes Alexandrum inter ſuas neceſſitudines fiere, & ſolatia non adhibere, ſed quærere. Cibo certè abſtinuit: omnémque honorem funeri, patrio Perſarum more ſervavit: dignus hercule, qui nunc quoque tantæ manſuetudinis & continentiæ ferat fructum. Semel omnino eam viderat, quo die capta eſt; nec ut ipſam, ſed ut Darii matrem videret: eximiámque pulchritudinem formæ ejus non libidinis habuerat incitamentum, ſed gloriæ.

XLII. E ſpadonibus qui circa reginam erant, Tyriotes inter trepidationem lugentium, elapſus per eam portam, quæ, quia ab hoſte averſa erat, leviùs cuſtodiebatur, ad Darii caſtra pervenit: exceptúſque à vigilibus, in tabernaculum regis perducitur, gemens & veſte laceratâ. Quem ut conſpexit Darius, multiplici doloris expectatione commotus, & quid potiſſimum timeret, incertus; *Vultus tuus*, inquit, *neſcio quod ingens malum præfert: ſed cave miſeri hominis auribus parcas. Didici enim eſſe infelix: & ſæpe calamitatis ſolatium eſt nôſſe ſortem ſuam. Num, quod maximè ſuſpicor, & loqui timeo, ludibria meorum nunciaturus es; mihi, & ut credo, ipſis quoque, omni graviora ſupplicio?*

Ad hæc Tyriotes, *istud quidem procul abest*, inquit: *quantuscunque enim reginis honor ab iis qui parent, haberi potest, tuis à victore servatus est: sed uxor tua paulò antè excessit è vitâ.* Tum verò non gemitus modò, sed etiam ejulatus totis castris exaudiebantur: nec dubitavit Darius, quin interfecta esset, quia nequîsset contumeliam pati: exclamátque amens dolore; *quod ego tantum nefàs commisi, Alexander? quem tuorum propinquorum necavi, ut hanc vicem sævitiæ meæ reddas? Odisti me non quidem provocatus: sed finge justum intulisse te bellum; cum feminis ergo agere debueras?* Tyriotes adfirmare *per deos patrios, nihil in eam gravius esse consultum: ingemuisse etiam Alexandrum morti, & non parciùs flevisse, quàm ipse lacrymaretur.* Ob hæc ipsa amantis animus in sollicitudinem suspicionémque revolutus est, desiderium captivæ profectò à consuetudine stupri ortum esse conjectans. Submotis igitur arbitris, uno duntaxat Tyriote retento, jam non flens, sed suspirans; *vidésne in te, Tyriote, locum mendacio non esse? tormenta jam hìc erunt, sed ne expectaveris per deos, si quid tui tibi regis reverentiæ est: num quod & scire expeto, & quærere pudet, ausus est & dominus, & juvenis?* Ille quæstioni corpus offerre; deos testes invocare; castè sanctéque habitam esse reginam. Tandem ut fides facta est, vera esse quæ adfirmaret spado; capite velato diu flevit: manantibúsque adhuc lacrymis, veste ab ore rejectâ, ad cœlum manus tendens; *dii patrii*, inquit, *primum mihi stabilite regnum: deinde, si de me jam transactum est; precor, ne quis Asiæ rex sit, quàm iste tam justus hostis, tam misericors victor.*

XLIII. Itaque quamquam pace frustra bis petitâ, omnia in bellum consilia converterat; victus tamen continentiâ hostis, ad novas pacis conditiones ferendas decem legatos cognatorum principes misit: quos Alexander, consilio advocato, introduci jussit. E quibus maximus natu: *Darium*, inquit, *ut pacem à te jam hôc tertio peteret, nulla vis subegit: sed justitia &*

continentia tua expressit. Matrem, conjugem, liberósque ejus, nisi quòd sinè illo sunt, captos esse non sensit: pudicitiæ earum quæ supersunt, curam haud secus quàm parens agens, reginas appellas: speciem pristinæ fortunæ retinere pateris. Vultum tuum video, qualis Darii fuit, quum dimitteremur ab eo: & ille tamen uxorem, tu hostem luges. Jam in acie stares, nisi cura te sepulturæ ejus moraretur. Et quid mirum est, si tam ab amico animo pacem petit? quid opus est armis, inter quos odia sublata sunt? Antea imperio tuo destinabat Halyn amnem, qui Lydiam terminat. Nunc quidquid inter Hellespontum & Euphratem est, in dotem filiæ offert, quam tibi tradit. Ochum filium, quem habes, pacis & fidei obsidem retine: matrem & duas virgines filias redde: pro tribus corporibus tria millia talentûm auri precatur accipias. Nisi moderationem animi tui notam haberem, non dicerem hoc esse tempus, quo pacem non dare solùm, sed etiam occupare deberes. Respice quantum post te reliqueris: intuere quantum petas! Periculosum est prægrave imperium; difficile est continere, quod capere non possis. Vidésne ut navigia quæ modum excedunt, regi nequeant? Nescio an Darius ideo tam multa amiserit, quia nimiæ opes magnæ jacturæ locum faciunt. Facilius est quædam vincere, quàm tueri. Quàm hercule expeditiùs manus nostræ rapiunt, quàm continent? Ipsa mors uxoris Darii te admonere potest, minùs jam misericordiæ tuæ licere, quàm licuit.

XLIV. Alexander, legatis excedere tabernaculo jussis, quid placeret, ad consilium refert. Diu nemo quid sentiret, ausus est dicere, incertâ regis voluntate. Tandem Parmenio: *Antè suasissem*, ait, *ut captivos apud Damascum redimentibus redderes; ingentem pecuniam potuisse redigi ex iis qui multi vincti virorum fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere censere ut unam annum, & duas puellas, itinerum agminúmque impedimenta, tribus millibus talentis auri permutes. Opimum regnum occupari posse conditione, non bello: nec quemquam alium inter Istrum & Euphratem possedisse terras ingenta*

ſpatio intervallóque diſcretas. Macedoniam quoque reſpiceret potiùs, quàm Bactra & Indos intueretur. Ingrata oratio regi fuit. Itaque ut finem dicendi fecit; & *ego,* inquit, *pecuniam quàm gloriam mallem, ſi Parmenio eſſem.* [*Nunc Alexander de paupertate ſecurus ſum: & me non mercatorem memini eſſe, ſed regem.*] *Nihil quidem habeo venale; ſed fortunam meam utique non vendo. Captivos ſi placet reddi, honeſtiùs dono dabimus, quàm pretio remittemus.*

XLV. Introductis deinde legatis ad hunc modum reſpondit: *Nunciate Dario,* [*gratiarum actionem apud hoſtem ſupervacaneam eſſe: &*] *me, quæ fecerim clementer & liberaliter, non amicitiæ ejus tribuiſſe, ſed naturæ meæ.* [*nec adversùs calamitates; ſed adversùs hoſtium vires contendere.*] *Bellum cum captivis & feminis gerere non ſoleo. Armatus ſit oportet, quem oderim. Quòd ſi ſaltem pacem bonâ fide peteret; deliberarem forſitan an darem. Verumenimvero, quum modò milites meos literis ad proditionem, modò amicos ad perniciem meam pecuniâ ſollicitet: ad internecionem mihi perſequendus eſt, non ut juſtus hoſtis, ſed ut percuſſor & veneficus. Conditiones verò pacis quas fertis, ſi accepero, victorem eum faciunt. Quæ poſt Euphratem ſunt, liberaliter donat: ubi igitur me adfamini? nempe ultra Euphratem ſum. Summum ergo dotis, quam promittit, terminum caſtra mea tranſeunt. Hinc me depellite, ut ſciam veſtrum eſſe, quod ceditis. Eâdem liberalitate dat mihi filiam ſuam: nempe quam ſcit alicui ſervorum ſuorum nupturam: multum verò mihi præſtat, ſi me Mazæo generum præponit! Ite, nunciate regi veſtro: & quæ amiſit, & quæ adhuc habet, præmia eſſe belli: hôc regente utriuſque terminos regni, id quemque habiturum, quod proximæ lucis aſſignatura fortuna eſt.* [*Et me in Aſiam non veniſſe, ut ab aliis acciperem, ſed ut aliis darem. Si ſecundus, & non par mihi vellet haberi, facerem forſitan quæ petit. Cæterùm, nec mundus duobus ſolibus poteſt regi; nec duo ſumma regna ſalvo ſtatu terrarum poteſt habere. Proinde aut deditionem hodie, aut in craſtinum bellum paret: nec aliam ſibi*

quàm expertus eſt, polliceatur fortunam.] Legati reſpondent ; *quum bellum in animo ſit, facere eum ſimpliciter, quòd ſpe pacis non fruſtraretur : ipſos petere, quàm primùm dimittantur ad regem : eum quoque bellum parare debere.* Dimiſſi nunciant, adeſſe certamen.

XLVI. Ille quidem confeſtim Mazæum cum tribus millibus equitum, ad itinera quæ hoſtis petiturus erat, occupanda præmiſit. Alexander corpori uxoris ejus juſtis perſolutis, omníque graviore comitatu intrà eadem munimenta cum modico præſidio relicto, ad hoſtem contendit. In duo cornua diviſerat peditem ; in utrumque latus equite circundato : impedimenta ſequebantur agmen. Præmiſſum deinde concitis equitibus Menidam jubet explorare, ubi Darius eſſet. At ille, quum Mazæus haud procul conſediſſet, non auſus ultrà procedere ; nihil aliud quàm fremitum hominum, hinnitúmque equorum exaudiſſe nunciat. Mazæus quoque, conſpectis procul exploratoribus, in caſtra ſe recipit, adventûs hoſtium nuncius. Igitur Darius, qui in patentibus campis decernere optabat, armari militem jubet, aciémque diſponit. In lævo cornu Bactriani ibant equites mille admodum ; Dahæ totidem : & Arachoſii Suſíque quatuor millia explebant. Hos quinquaginta falcati currus ſequebantur. Proximus quadrigis erat Beſſus, cum octo millibus equitum item Bactrianis. Maſſagetæ duobus millibus agmen ejus claudebant. Pedites his plurium gentium non mixtas, ſed ſuæ quiſque nationis junxerant copias. Perſas deinde cum Mardis Sogdianíſque Ariobarzanes & Orobates ducebant. Illi partibus copiarum ; ſummæ Orſines præerat à ſeptem Perſis oriundus, ad Cyrum quoque nobiliſſimum Regem originem ſui referens. Hos aliæ gentes, ne ſociis quidem ſatìs notæ, ſequebantur. Poſt quas quinquaginta quadrigas Phradates magno Caſpianorum agmine antecedebat. Indi, cæteríque rubri maris accolæ, nomina veriùs quàm auxilia, poſt currus erant. Claudebatur hoc agmen aliis falcatis curribus quinquaginta:

quîs peregrinum militem adjunxerat. Hunc Armenii, quos minores vocant; Armenios Babylonii; utroſque Belitæ, & qui montes Coſſæorum incolebant, ſequebantur. Poſt hos ibant Gortuæ, gentes quidem Euboïcæ, Medos quondam ſequuti; ſed jam degeneres, & patrii moris ignari. Applicuerat his Phrygas & Cataonas. Parthorum deinde gens, incolentium terras, quas nunc Parthi Scythiâ profecti tenent, claudebant agmen. Hæc ſiniſtri cornu acies fuit.

XLVII. Dextrum tenebat natio majoris Armeniæ, Caduſiíque, Cappadoces, & Syri, & Medi. His quoque falcati currus erant quinquaginta. Summa totius exercitûs, equites quadraginta quinque millia: pedeſtris acies ducenta millia expleverat. Hôc modo inſtructi decem ſtadia procedunt; juſsíque ſubſiſtere, armati hoſtem exſpectabant. Alexandri exercitum pavor, cujus cauſa non ſuberat, invaſit: quippe lymphati trepidare cœperunt, omnium pectora occulto metu percurrente. Cœli fulgor tempore æſtivo ardenti ſimilis interniteens, ignis præbuit ſpeciem; flammáſque ex Darii caſtris ſplendere, velut illati temere præſidiis, credebant. Quòd ſi perculſis Mazæus, qui præſidebat itineri, ſuperveniſſet, ingens clades accipi potuit. Ille ſegnis in eo, quem occupaverat, tumulo ſedet: contentus non laceſſi. Alexander cognito pavore exercitûs, ſignum ut conſiſterent, dari; ipſos arma deponere, ac levare corpora jubet: admonens nullam ſubiti cauſam eſſe timoris; hoſtem procul ſtare. Tandem compotes ſui pariter arma & animos recipere: nec quidquam ex præſentibus tutius viſum eſt, quàm eodem loco caſtra munire.

XLVIII. Poſtero die Mazæus, qui cum delectis equitum in edito colle, ex quo Macedonum proſpiciebantur caſtra, conſederat; ſive metu, ſive quia ſpeculari modò juſſus erat, ad Darium rediit. Macedones eum ipſum collem, quem deſeruerat, occupaverunt: nam & tutior planitie erat; & indè acies hoſtium, quæ in campo explicabatur, conſpici poterat. Sed

caligo, quam circà humidi effuderant montes, universam quidem rei faciem non abstulit; cæterùm agminum discrimina atque ordinem prohibuit perspici. Multitudo inundaverat campos: fremitúsque tot millium, etiam procul stantium aures impleverat. Fluctuari animo rex, & modò suum, modò Parmenionis consilium serâ æstimatione perpendere. Quippe eò ventum erat, unde recipi exercitus nisi victor, aut sinè clade non posset. [Movebat etiam eum multitudo hostium, respectu paucitatis suæ gentis: sed interdum reputabat, quantas res cum hâc gente gessisset, quantósque populos fudisset. Itaque, quum spes metum vinceret, periculosius bellum differre ratus, ne desperatio suis crescceret;] dissimulato eo, mercenarium equitem ex Pæoniâ præcedere jubet. Ipse phalangem, sicut antea dictum est, in duo cornua extenderat: utrumque cornu equites tegebant. Jamque nitidior lux, discussâ caligine, aciem hostium ostenderat: & Macedones, sive alacritate, sive tædio exspectationis, ingentem, pugnantium more, edidere clamorem. Redditus & à Persis, nemora vallésque circumjectas terribili sono impleverat. Nec jam contineri Macedones poterant; quin cursu quoque ad hostem contenderent. Melius adhuc ratus in eodem tumulo castra munire, vallum jaci jussit: strenuéque opere perfecto, in tabernaculum, ex quo tota acies hostium conspiciebatur, secessit.

XLIX. Tum verò universa futuri discriminis facies in oculis erat: armis insignibus equi viríque splendebant: & omnia intentiore curâ præparari apud hostem, sollicitudo prætorum agmina sua interequitantium ostendebat. Ac pleraque inania, sicut fremitus hominum, equorum hinnitus, armorum internitentium fulgor, sollicitam expectatione mentem turbaverant. Igitur sive dubius animi, sive ut suos experiretur, consilium adhibet; quid optimum factu esset, exquirens. Parmenio peritissimus inter duces artium belli, *furto non prælio opus esse* censebat: *intempestâ*

nocte opprimi posse hostes. Discordes moribus, linguis, adhæc somno, & improviso periculo territos, quando in nocturnâ trepidatione coituros? At interdiu primùm terribiles occursuras facies Scytharum Bactrianorúmque: hirta illis ora, & intonsas comas esse; præterea eximiam vastorum magnitudinem corporum; vanis & inanibus militem magìs quàm justis formidinis causis moveri. Deinde tandem multitudinem circumfundi paucioribus posse, non in Ciliciæ angustis, & inviis callibus, sed in apertâ & latâ planitie dimicandum fore. Omnes ferme Parmenioni assentiebant: Polysperchon haud dubiè in eo consilio positam victoriam arbitrabatur. Quem intuens rex (namque Parmenionem nuper acriùs quàm vellet increpitum, rursus castigare non sustinebat) *latrunculorum*, inquit, *& furum ista solertia est, quam præcipitis mihi: quippe illorum votum unicum est fallere. Meæ verò gloriæ semper aut absentiam Darii, aut angustias locorum, aut furtum noctis obstare non patiar: palàm luce aggredi certum est; malo me fortunæ pœniteat, quàm victoriæ pudeat. Ad hæc illud quoque accedit; vigilias agere barbaros, & in armis stare, ut ne decipi quidem possint, compertum habeo. Itaque ad prælium vos parate.* Sic incitatos ad corpora curanda dimisit.

L. Darius illud, quod Parmenio suaserat, hostem facturum esse conjectans; frænatos equos stare, magnámque exercitûs partem in armis esse, ac vigilias intentiore curâ servari jusserat. Ergo ignibus tota ejus castra fulgebant. Ipse cum ducibus propinquísque agmina in armis stantium circumibat; *Solem Mithren, sacrúmque & æternum* invocans *ignem, ut illis dignam vetere gloriâ, majorúmque monumentis fortitudinem inspirarent. Et profectò, si qua divinæ opis auguria humanâ mente concipi possent, deos stare secum, illos nuper Macedonum animis subitam incussisse formidinem: adhuc lymphatos ferri agíque, arma jacientes: expetere præsides Persarum imperii deos debitas à vecordibus pœnas. Nec ipsum ducem saniorem esse. Quippe ritu ferarum prædam modò, quam expeteret, intuentem, in perniciem, quæ*

ante prædam posita esset, incurrere. Similis apud Macedones quoque sollicitudo erat : noctémque, velut in eam certamine edicto, metu egerunt. Alexander non aliàs magìs territus, ad vota & preces Aristandrum vocari jubet. Ille in candidâ veste verbenas manu præferens, capite velato præibat preces regi Jovem Minervam Victoriámque propitianti. Tunc quidem sacrificio rite perpetrato, reliquum noctis acquieturus in tabernaculum rediit. Sed nec somnum capere, nec quietem pati poterat. Modò è jugo montis aciem in dextrum Persarum cornu demittere agitabat, modò rectâ fronte concurrere hosti : interdum hæsitare, an potiùs in lævum torqueret agmen: tandem gravatum animi anxietate corpus altior somnus oppressit.

LI. Jámque luce ortâ duces ad accipienda imperia convenerant, insolito circa prætorium silentio attoniti. Quippe aliàs accersere ipsos, & interdum morantes castigare assueverat : tunc ne ultimo quidem rerum discrimine excitatum esse mirabantur ; & non somno quiescere, sed pavore marcere credebant. Non tamen quisquam è custodibus corporis intrare tabernaculum audebat : & jam tempus instabat ; nec miles injussu ducis, aut arma capere poterat, aut in ordines ire. Diu Parmenio cunctatus, cibum ut caperent, ipse pronunciat. Jámque exire necesse erat : tunc demum intrat tabernaculum ; sæpiústque nomine compellatum, quum voce non posset, tactu excitavit. *Multa lux*, inquit, *est, instructam aciem hostis admovit : tuus miles adhuc inermis expectat imperium. Ubi est vigor ille animi tui? nempe excitare vigiles soles.* Ad hæc Alexander ; *credísne me priùs somnum capere potuisse, quàm exonerarem animum sollicitudine, qua quietem morabatur? signúmque pugnæ tubâ dari* jussit. Et quum in eâdem admiratione Parmenio perseveraret [quòd securus somnum cepisset ;] *minimè*, inquit, *mirum est. Ego enim, quum Darius terras ureret, vicos excideret, alimenta corrumperet, potens mei non eram : nunc verò*

quid metuam, quum acie decernere paret? Hercule votum meum implevit. Sed hujus quoque consilii ratio postea reddetur: vos ite ad copias, quibus quisque præest. Ego jam adero, & quid fieri velim, exponam. Rarò admodum, admonitu magìs amicorum, quàm metu discriminis quod adeundum erat, uti solebat munimento corporis. Tum quoque sumpto processit ad milites. Haud aliàs tam alacrem viderant regem: & vultu ejus interrito, certam spem victoriæ augurabantur. Atque ille prorupto vallo exire copias jubet, aciémque disponit.

LII. In dextro cornu locati sunt equites, quos *agema* appellant: præerat his Clitus: cui junxit Philotæ turmas, cæterósque præfectos equitum lateri ejus applicuit. Ultima Meleagri ala stabat: quam phalanx sequebatur. Post phalangem Argyraspides erant; his Nicanor Parmenionis filius præerat. In subsidiis cum manu suâ Cœnos: post eum Orestæ Lyncestæque. Post illos Polysperchon dux peregrini militis. Hujus agminis Amyntas princeps erat. Philagus Balacros regebat, in societatem nuper ascitos. Hæc dextri cornu acies erat. In lævo, Craterus Peloponnensium equites habebat Achæorúmque; & Locrensium, & Malieon turmis sibi adjunctis. Hos Thessali equites claudebant, Philippo duce. Peditum acies equitatu tegebatur. Frons lævi cornu hæc erat. Sed ne circumiri posset à multitudine, ultimum agmen validâ manu cinxerat: cornua quoque subsidiis firmavit, non rectâ fronte; sed à latere positis: ut si hostis circumvenire aciem tentâsset, parata pugnæ forent. Hìc Agriani erant, quibus Attalus præerat; adjunctis sagittariis Cretensibus. Ultimos ordines avertit à fronte, ut totam aciem orbe muniret. Illyrii hìc erant: adjuncto milite mercede conducto. Thracas quoque simul objecerat leviter armatos: adeóque aciem versatilem posuit, ut qui ultimi stabant ne circumirentur, verti tamen, & in frontem circumagi possent. Itaque non prima quàm latera; non latera munitiora fuere, quàm terga.

LIII. His ita ordinatis, præcipit, ut, si falcatos currus cum fremitu barbari emitterent, ipsi laxatis ordinibus impetum occurrentium silentio exciperent: haud dubius sinè noxâ transcursuros, si nemo se opponeret. Sin autem sinè fremitu immisissent; eos ipsi clamore terrerent, pavidósque equos telis utrimque suffoderent. Qui cornibus præerant, extendere ea jussi, ita ut nec circumvenirentur, si arctiùs starent; nec tamen mediam aciem exinanirent. Impedimenta cum captivis, inter quos mater liberíque Darii custodiebantur, haud procul acie in edito colle constituit; modico præsidio relicto. Lævum cornu, sicut aliàs, Parmenioni tuendum datum. Ipse in dextro stabat. Nondum ad teli jactum pervenerant; quum Bion quidam transfuga, quanto maximo cursu potuerat, ad regem pervenit: nuncians murices ferreos in terram defodisse Darium, quà hostem equites emissurum esse credebat: notatúmque certo signo locum, ut fraus evitari à suis posset. Asservari transfugâ jusso, duces convocat: expositóque quod nunciatum erat, monet, ut regionem monstratam declinent, equitémque periculum edoceant. Cæterùm hoc tantus exercitus exaudire non poterat; usum aurium intercipiente fremitu duorum agminum; sed in conspectu omnium duces & proximum quemque interequitans alloquebatur.

LIV. *Emensis tot terris in spem victoriæ, de quâ dimicandum foret, hoc unum superesse discrimen. Granicum hìc amnem, Ciliciaéque montes, & Syriam Ægyptúmque prætereuntibus raptas, ingentia spei gloriaéque incitamenta, referebat. Reprehensos ex fugâ Persas pugnaturos, quia fugere non possent: tertium diem jam metu exangues, armis suis oneratos, in eodem vestigio hærere. Nullum desperationis illorum majus indicium esse, quàm quòd urbes, quòd agros suos urerent; quidquid non corrupissent, hostium esse confessi. Nomina modò vana gentium ignotarum ne extimescerent: neque enim ad belli discrimen pertinere, qui ab his Scythæ, quíve Caduśii appellentur. Ob id ipsum, quòd ignoti essent, ignobiles esse. Nunquam ig-*

norari viros fortes: at imbelles ex latebris ſuis erutos, nihil præter nomina afferre. Macedones virtute aſſequutos, ne quis toto orbe locus eſſet, qui taleis viros ignoraret. Intuerentur barbarorum inconditum agmen: alium nihil præter jaculum habere; alium fundâ ſaxa librare: paucis juſta arma eſſe. Itaque illinc plures ſtare: hinc plures dimicaturos. Nec poſtulare ſe, ut fortiter capeſſerent prælium, nî ipſe cæteris fortitudinis fuiſſet exemplum; ſe ante prima ſigna dimicaturum: ſpondere pro ſe quot cicatrices, totidem corporis decora: ſcire ipſos unum penè ſe prædæ communis exſortem, in illis colendis ornandíſque uſurpare victoriæ præmia. Hæc ſe fortibus viris dicere. Qui ſi diſſimiles eorum eſſent, illa fuiſſe dicturum: perveniſſe eò, unde fugere non poſſent. Tot terrarum ſpatia emenſis; tot amnibus montibúſque poſt tergum objectis; iter in patriam & penates manu eſſe faciendum. Sic duces, ſic proximi militum inſtincti ſunt.

LV. Darius in lævo cornu erat; magno ſuorum agmine, delectis equitum peditúmque ſtipatus: contemſperátque paucitatem hoſtis; vanam aciem eſſe, extentis cornibus ratus. Cæterùm ſicut curru eminebat, dextrâ lævâque ad circumſtantium agmina oculos manûſque circumferens; *Terrarum*, inquit, *quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Helleſpontus, paulò antè dominis jam non de gloriâ, ſed de ſalute; & quod ſaluti præponitis, de libertate pugnandum eſt. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut conſtituet, aut finiet. Apud Granicum minimâ virium parte cum hoſte certavimus: in Ciliciâ victos Syria poterat excipere: magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum eſt eò, unde pulſis ne fugæ quidem locus eſt. Omnia tam diutino bello exhauſta poſt tergum ſunt: non incolas ſuos urbes, non cultores habent terræ. Conjuges quoque & liberi ſequuntur hanc aciem: parata hoſtibus præda, niſi pro cariſſimis pignoribus corpora opponimus. Quod mearum fuit partium, exercitum, quem penè immenſa planities vix caperet, comparavi: equos, arma diſtribui: commeatus, ne tantæ multitudini deeſſent, providi: locum, in*

quo acies explicari posset, elegi. Cætera in vestrâ potestate sunt : audete modò vincere ; famámque, infirmissimum adversùs fortes viros telum, contemnite. Temeritas est, quam adhuc pro virtute timuistis : quæ ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia amisso aculeo, torpet. Hi verò campi deprehendere paucitatem, quam Ciliciæ montes absconderant. Videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam & exhaustam : nam ultimi, quos locavit aversos, terga jam præbent. Obteri mehercule equorum ungulis possunt ; etiamsi nil præter falcatos currus emisero. Et bello vicerimus, si vincimus prælio : nam ne illis quidem ad fugam est locus ; hinc Euphrates, illinc Tigris, prohibet inclusos. Et quæ antea pro illis erant, in contrarium conversa sunt. Nostrum mobile & expeditum agmen est ; illud prædâ grave : implicatos ergo spoliis nostris trucidabimus : eadémque res & causa victoriæ erit, & fructus. Quòd si quem è vobis nomen gentis movet ; cogitet Macedonum illìc arma esse, non corpora. Multum enim sanguinis invicem hausimus ; & semper gravior in paucitate jactura est. Jam Alexander, quantuscumque ignavis & timidis videri potest, unum animal est : & si quid mihi creditis, temerarium & vecors, adhuc nostro pavore, quàm suâ virtute felicius. Nihil autem potest esse diuturnum, cui non subest ratio : licèt felicitas adspirare videatur ; tamen ad ultimum temeritati non sufficit. Præterea breves & mutabiles vices rerum sunt : & fortuna nunquam simpliciter indulget. Forsitan ita dii fata ordinaverunt, ut Persarum imperium, quod secundo cursu per ducentos triginta annos ad summum fastigium evexerant, magno motu concuterent magìs, quàm affligerent, admoneréntque nos fragilitatis humanæ, cujus nimia in prosperis rebus oblivio est. Modò Græcis ultro bellum inferebamus : nunc in sedibus nostris propulsamus illatum. Jactamur invicem varietate fortunæ. Videlicet imperium, quod mutuò affectamus, una gens non capit. Cæterùm etiamsi spes non subesset ; necessitas tamen stimulare deberet : ad extrema perventum est. Matrem meam, duas filias, Ochum in spem hujus impe-

vii genitum; illos principes; illam ſobolem regiæ ſtirpis; duces veſtros regum inſtar, vinctos habet: niſi quod in vobis eſt, ipſe ego majore parte captivus ſum. Eripite viſcera mea ex vinculis. Reſtituite mihi pignora, pro quibus ipſe mori non recuſo; parentem, liberos; nam conjugem in illo carcere amiſi. Credite nunc omnes tendere ad vos manus; implorare patrios deos; opem veſtram, miſericordiam, fidem expoſcere: ut ſervitute, ut compedibus, ut precario victu ipſos liberetis. An creditis æquo animo iis ſervire, quorum reges eſſe faſtidiant? Video admoveri hoſtium aciem: ſed quò propiùs diſcrimen accedo; hôc minùs iis quæ dixi, poſſum eſſe contentus. Precor vos per deos patrios, æternúmque ignem, qui præfertur altaribus; fulgorémque Solis intrà fines regni mei orientis; per æternam memoriam Cyri, qui ademptum Medis Lydíſque imperium primus in Perſidem intulit: vindicate ab ultimo dedecore nomen gentémque Perſarum. Ite alacres & ſpe pleni, ut quam gloriam accepiſtis à majoribus veſtris, poſteris relinquatis. In dextris veſtris jam libertatem, opem, ſpem futuri temporis geritis. Effugit mortem, quiſquis contempſerit: timidiſſimum quemque conſequitur. Ipſe non patrio more ſolùm, ſed etiam ut conſpici poſſim, curru vehor: nec recuſo, quo minus imitemini me, ſive fortitudinis exemplum, ſive ignaviæ fuero.

LVI. Interim Alexander, ut & demonſtratum à transfugâ inſidiarum locum circumiret, & Dario, qui lævum cornu tuebatur, occurreret; agmen obliquum incedere jubet. Darius quoque eódem ſuum obvertit; Beſſo admonito, ut Maſſagetas equites in lævum Alexandri cornu à latere invehi juberet. Ipſe ante ſe falcatos currus habebat: quos ſigno dato univerſos in hoſtem effudit. Ruebant laxatis habenis aurigæ, quò plures nondum ſatìs proviſo impetu obtererent. Alios ergo haſtæ multùm ultra temones eminentes; alios ab utroque latere dimiſſæ falces laceravere. Nec ſenſim Macedones cedebant, ſed effusâ turbaverant fugâ ordines. Mazæus quoque perculſis metum incuſſit: mille equitibus ad diripienda hoſtis impedi-

menta

menta circumvehi jussis: ratus captivos quoque qui simul asservabantur, rupturos vincula, quum suos appropinquantes vidissent. Non fefellerat Parmenionem, qui in lævo cornu erat: properè igitur Polydamanta mittit ad regem, qui & periculum ostenderet, & quid fieri juberet, consuleret. Ille audito Polydamante, *abi, nuncia*, inquit, *Parmenioni, si acie vicerimus, non nostra solùm nos recuperaturos; sed omnia, quæ hostium sunt, occupaturos. Proinde non est, quòd quidquam virium subducat ex acie: sed ut me & Philippo patre dignum est, contempto sarcinarum damno, fortiter dimicet.* Interim barbari impedimenta turbaverant; cæsísque plerisque custodum, captivi vinculis ruptis, quidquid obvium erat, quo armari possent, rapiunt: & adgregati suorum equitibus Macedonas ancipiti circumventos malo invadunt: lætíque circa Sisygambim vicisse Darium, ingenti cæde prostratos hostes; ad ultimum etiam impedimentis exutos esse nunciant. Quippe eandem fortunam ubique esse credebant, & victores Persas ad prædam discurrisse: Sisygambis hortantibus captivis, ut animum à mœrore allevaret, in eodem, quo antea fuit, perseveravit. Non vox ulla excidit ei, non oris color, vultúsve mutatus est: sed sedit immobilis (credo præcoce gaudio verita fortunam irritare) adeò ut, quid mallet, intuentibus fuerit incertum.

LVII. Inter hæc Amyntas præfectus equitum Alexandri, cum paucis turmis opem impedimentis latus advenerat; incertum suóne consilio, an regis imperio. Sed non sustinuit Caduciorum Scytharúmque impetum: quippe vix tentato certamine effugit ad regem, amissorum impedimentorum testis magìs, quàm vindex. Jam consilium Alexandri vicerat dolor: &, ne cura recuperandi sua militem à prœlio averteret, non immeritò verebatur. Itaque Areten, ducem hastatorum, quos *sarissophoros* vocabant, adversùs Scythas mittit. Inter hæc currus, qui circa prima signa turba-

verant aciem, in phalangem invecti erant. Macedones confirmatis animis in medium agmen accipiunt. Vallo similis acies erat: junxerant hastas; & ab utroque latere temere incurrentium ilia suffodiebant: circumire deinde currus, & propugnatores præcipitare cœperunt. Ingens ruina equorum aurigarúmque aciem compleverat. Hi territos regere non poterant: equi crebrâ jactatione cervicum non jugum modò excusserant, sed etiam currus everterant: vulnerati interfectos trahebant: nec consistere territi, nec congredi debiles poterant. Paucæ tamen evasere quadrigæ in ultimam aciem, iis quibus inciderunt, miserabili morte consumptis. Quippe amputata virorum membra humi jacebant; & quia calidis adhuc vulneribus aberat dolor, trunci quoque & debiles arma non omittebant: donec multo sanguine effuso, exanimati procumberent.

LVIII. Interim Aretes, Scytharum, qui impedimenta diripiebant, duce occiso, graviùs territis instabat. Supervenere deinde missi à Dario Bactriani, pugnæque vertere fortunam. Multi ergo Macedonum primo impetu obtriti sunt: plures ad Alexandrum refugerunt. Tum Persæ clamore sublato, qualem victores solent edere; ferociter in hostem, quasi ubique profligatum, incurrunt. Alexander territos castigare, adhortari; prœlium, quod jam elanguerat, solus accendere: confirmatísque tandem animis, ire in hostem jubet. Rarior acies erat in dextro cornu Persarum; namque indè Bactriani decesserant ad opprimenda impedimenta. Itaque Alexander laxatos ordines invadit, & multâ cæde hostium invehitur. At qui in lævo cornu erant Persæ, spe posse eum includi, agmen suum à tergo dimicantis opponunt: ingénsque periculum in medio hærens adîsset, nî equites Agriani calcaribus subditis circumfusos regi barbaros adorti essent, aversósque cædendo in se converti coegissent. Turbata erat utraque acies. Alexander à fronte & à tergo hostem habebat: qui aversо ei insta-

bant, ab Agrianis militibus premebantur: & Bactriani, impedimentis hostium direptis reversi, ordines suos recuperare non poterant. Plura simul abrupta à cæteris agmina, ubicumque alium alii sors miscuerat, dimicabant. Duo reges junctis propè agminibus prœlium accendebant. Plures Persæ cadebant, par ferè utrinque numerus vulnerabatur. Curru Darius, Alexander equo vehebatur: utrumque regem delecti tuebantur, sui immemores: quippe amisso rege nec volebant salvi esse, nec poterant; ante oculos sui quisque regis mortem occumbere ducebat egregium. Maximum tamen periculum adibat, qui maximè tuebatur: quippe sibi quisque cæsi regis expetebat decus.

LIX. Cæterùm sive ludibrium oculorum, sive vera species fuit, qui circa regem Alexandrum erant, vidisse se crediderunt paululùm super caput regis placidè volantem aquilam, nec sonitu armorum, nec gemitu morientium territam: diúque circa equum Alexandri pendenti magìs, quàm volanti similis apparuit. Certè vates Aristander albâ veste indutus, & dexterâ præferens lauream, militibus in pugnam intentis avem monstravit, haud dubium victoriæ auspicium. Ingens ergo alacritas ac fiducia paulò antè territos accendit ad pugnam, utique postea quàm auriga Darii, qui ante ipsum sedens equos regebat, hastâ transfixus est. Nec aut Persæ, aut Macedones dubitare, quin ipse rex esset occisus. Lugubri ergo ululatu, & incondito clamore gemitûque totam ferè aciem adhuc æquo Marte pugnantium turbavere. Cognati Darii & armigeri, lævúmque tuentes cornu, in fugam effusi destituerant currum, quem à dexterâ parte stipati in medium agmen receperunt. Dicitur acinace stricto Darius dubitâsse, an fugæ dedecus honestâ morte vitaret. Sed eminens curru, nondum omnem suorum aciem prœlio excedentem destituere erubescebat: dúmque inter spem & desperationem hæsitat, sensim Persæ cedebant, & laxaverant ordines. Alexander mutato equo, quippe plures fatigaverat,

reſiſtentium adverſa ora fodiebat, fugientium terga. Jámque non pugna, ſed cædes erat, cùm Darius quoque currum ſuum in fugam vertit. Hærebat in tergis fugientium victor, & proſpectum oculorum nubes pulveris, quæ ad cœlum ferebatur, abſtulerat. Ergo haud ſecus quàm in tenebris errabant, ad ſonitum notæ vocis, ut ſignum, ſubinde coëuntes. Exaudiebantur tantùm ſtrepitus habenarum, quibus equi currum trahentes identidem verberabantur: hæc ſola fugientis veſtigia excepta ſunt.

LX. At in lævo Macedonum cornu, quod Parmenio (ſicut antè dictum eſt) tuebatur, longè aliâ fortunâ utriuſque partis res gerebatur. Mazæus cum omni ſuorum equitatu vehementer invectus, urgebat Macedonum alas. Jámque abundans multitudine, aciem circumvehi cœperat: cùm Parmenio equites nunciare jubet Alexandro, in quo diſcrimine ipſi eſſent: niſi maturè ſubveniretur, non poſſe ſiſti fugam. Jam multum viæ proceſſerat rex, imminens fugientium tergis, cùm à Parmenione triſtis nuncius venit. Refrenare equos juſſi qui vehebantur, agménque conſtitit: frendente Alexandro, eripi ſibi victoriam è manibus, & Darium feliciùs fugere, quàm ſequi ſe. Interim ad Mazæum ſuperati regis fama pervenerat. Itaque quanquam validior erat, fortunâ tamen partium territus, perculſis languidiùs inſtabat. Parmenio ignorabat quidem cauſam ſuâ ſponte pugnæ remiſſæ: ſed occaſione vincendi ſtrenuè eſt uſus. Theſſalos equites ad ſe vocari jubet: *Ecquid*, inquit, *videtis iſtos, qui ferociter modò inſtabant, (pedem referre) ſubito pavore perterritos? Nimirum nobis quoque regis noſtri fortuna vincit: omnia Perſarum cæde ſtrata ſunt. Quid ceſſatis? ánne fugientibus quidem pares eſtis?* Vera dicere videbatur, & ſpes languentes quoque erexerat: ſubditis calcaribus proruere in hoſtem: & illi jam non ſenſim, ſed citato gradu recedebant: nec quicquam fugæ, niſi quòd terga nondum verterant, deerat. Parmenio tamen ignarus, quænam in dextero

cornu fortuna regis esset, repressit suos. Mazæus, dato fugæ spatio, non recto itinere, sed majore & ob id tutiore circuitu Tigrim superat, & Babylonem cum reliquiis devicti exercitûs intrat.

LXI. Darius, paucis fugæ comitibus, ad Lycum amnem contenderat; quo trajecto dubitavit, an solveret pontem: quippe hostem jam affore nunciabatur. Sed tot millia suorum, quæ nondum ad amnem pervenerant, ponte reciso prædam hostis fore videbat. Abeuntem, cùm intactum sineret pontem, dixisse constat: Malle se insequentibus iter dare, quàm auferre fugientibus. Ipse ingens spatium fugâ emensus, mediâ ferè nocte Arbela pervenit. Quis tot ludibria fortunæ, ducum agminúmque cædem multiplicem, devictorum fugam, clades nunc singulorum, nunc universorum, aut animo assequi queat, aut ratione complecti? Propemodum seculi res in unum illum diem fortuna cumulavit. Alii quà brevissimum patebat iter, alii diversos saltus, & ignotos frequentibus calles petebant. Eques pedésque confusi sinè duce, armatis inermes, integris debiles implicabantur. Deinde misericordiâ in metum versâ, qui sequi non poterant, inter mutuos gemitus deserebantur. Sitis præcipuè fatigatos & saucios exurebat, passímque omnibus viis prostraverant corpora, præterfluentem aquam hianti ore captantes. Quam cùm diu avidi turbidam hausissent, tendebantur extemplo præcordia premente limo: resolutísque & torpentibus membris, cùm superveniisset hostis, novis vulneribus excitabantur. Quidam, occupatis proximis rivis, diverterant longiùs; ut quidquid occulti humoris usquam manaret, exciperent: nec ulla adeò avia & sicca lacuna erat, quæ vestigantium sitim falleret. E proximis verò itineri vicis senum ululatus feminarúmque exaudiebantur, barbaro ritu Darium adhuc regem clamitantium.

LXII. Alexander (ut suprà dictum est) inhibito suorum cursu, ad Lycum amnem pervenerat, ubi ingens multitudo fugientium oneraverat pontem: & pleri-

que, cùm hostis urgeret, in flumen se præcipitaverant, gravésque armis, & prœlio ac fugâ defatigati, gurgitibus hauriebantur. Jámque non pons modò fugientes, sed ne amnis quidem capiebat, agmina sua improvidâ fugâ subinde cumulantes: quippe ubi intravit animos pavor, id solum metuunt, quod primum formidare cœperunt. Alexander, instantibus suis impune abeuntem hostem sequi permitteret, hebetia tela esse, & manus fatigatas, tantóque cursu corpora exhausta, & præceps in noctem diei tempus causatus est: revera de lævo cornu, quod adhuc in acie stare credebat, solicitus, reverti ad ferendam opem suis statuit. Jámque signa converterat, cùm equites à Parmenione missi, illius quoque partis victoriam nunciant. Sed nullum eo die majus periculum fuit, quàm dum copias reducit in castra. Pauci eum & incomposíti sequebantur ovantes victoriâ (quippe omnes hostes aut in fugam effusos, aut in acie credebant cecidisse) cùm repentè ex adverso apparuit agmen equitum: qui primò inhibuere cursum; deinde Macedonum paucitate conspectâ turmas in obvios concitaverunt. Ante signa rex ibat, dissimulato magìs periculo quàm spreto. Nec defuit ei perpetua in dubiis rebus felicitas: namque præfectum equitatûs avidum certaminis, & ob id ipsum incautiùs in se ruentem, hastâ transfixit. Quo ex equo lapso, proximum ac deinde plures eodem telo confodit. Invasere turbatos amici quoque, nec Persæ inulti cadebant. Quippe non universæ acies, quàm hæ tumultuariæ manus, vehementiùs iniere certamen. Tandem barbari, cùm obscurâ luce fuga tutior videretur esse quàm pugna, diversis agminibus abiere. Rex extraordinario periculo defunctus, incolumes suos reduxit ad castra.

LXIII. Cecidere Persarum, quorum numerum victores inire potuerunt, millia quadraginta. Macedonum minus quam CCC desiderati sunt. Cæterùm hanc victoriam rex majore ex parte virtuti, quàm

fortunæ ſuæ debuit: animo, non (ut antea) loco vicit. Nam & aciem peritiſſimè inſtruxit, & promptiſſimè ipſe pugnavit, & magno conſilio jacturam ſarcinarum impedimentorúmque contempſit, cùm in ipsâ acie ſummum rei videret eſſe diſcrimen: dubióque adhuc pugnæ eventu, pro victore ſe geſſit: perculſos deinde hoſtes fudit: fugientes, quod in illo ardore animi vix credi poteſt, prudentiùs quàm avidiùs perſecutus eſt. Nam ſi parte exercitûs adhuc in acie ſtante, inſtare cedentibus perſeverâſſet; aut ſuâ culpâ victus eſſet, aut alienâ virtute viciſſet. Jam ſi multitudinem equitum occurrentium extimuiſſet victor; aut fœdè fugiendum, aut miſerabiliter cadendum fuit. Nec duces quidem copiarum ſuâ laude fraudandi ſunt: quippe vulnera, quæ quiſque excepit, indicia virtutis ſunt. Hephæſtionis brachium haſtâ ictum eſt. Perdiccas ac Cœnos & Menidas, ſagittis propè occiſi. Et ſi verè æſtimare Macedonas, qui tunc erant, volumus; fatebimur, & regem talibus miniſtris, & illos tanto rege fuiſſe digniſſimos.

LIBER QUINTUS.

I. QUÆ interim ductu imperióque Alexandri, vel in Græciâ vel in Illyriis ac Thraciâ geſta ſunt, ſi quæque ſuis temporibus reddere voluero; interrumpendæ ſunt res Aſiæ: quas utique ad fugam mortémque Darii univerſas in conſpectum dari; & ſicut inter ſe cohærent tempore, ita opere ipſo conjungi, haud paulò aptius videri poteſt. Igitur antè, quæ prœlio apud Arbelam conjuncta ſunt, ordiar dicere. Darius mediâ ferè nocte Arbelam pervenit; eodémque magnæ partis amicorum ejus ac militum fugam fortuna compulerat. Quibus convocatis, ex-

ponit, *Haud dubitare se, quin Alexander celeberrimas urbes agrósque omni copiâ rerum abundantes petiturus esset: prædam opimam paratámque ipsum & milites ejus spectare: id suis rebus tali in statu saluti fore: quippe se deserta cum expeditâ manu petiturum. Ultima regni adhuc intacta esse: indè bello vires haud agre reparaturum. Occuparet sanè gazam avidissima gens, & ex longâ fame satiaret se auro, mox futura præda sibi: didicisse usu, pretiosam supellectilem pellicésque & spadonum agmina, nihil aliud fuisse quàm onera & impedimenta: eadem trahentem Alexandrum, quibus antea vicisset, inferiorem fore.* Plena omnibus desperationis videbatur oratio, quippe Babylonem urbem opulentissimam dedi cernentibus: jam Susa, jam cætera ornamenta regni, causámque belli victorem occupaturum. At ille docere pergit, *Non speciosa dictu, sed usu necessaria in rebus adversis sequenda esse: ferro geri bella, non auro: viris, non urbium tectis: omnia sequi armatos. Sic majores suos perculsos in principio rerum, celeriter pristinam recuperâsse fortunam.* Igitur, sive confirmatis eorum animis, sive imperium magìs quàm consilium sequentibus, Mediæ fines ingressus est.

II. Paulò pòst Alexandro traditur Arbela, regiâ supellectili Darií́que gazâ repleta: quatuor millia talentûm fuere; præterea pretiosæ vestes; totius (ut suprà dictum est) exercitûs opibus in illam sedem congestis. Ingruentibus deinde morbis, quos odor cadaverum totis jacentium campis vulgaverat, maturiùs castra movit. Euntibus à parte lævâ Arabia, odorum fertilitate nobilis regio, campestre iter est. Inter Tigrim & Euphratem jacentia, tam uberi & pingui solo sunt, ut à pastu repelli pecora dicantur, ne satietas perimat. Causa fertilitatis est humor, qui ex utroque amne manat; toto ferè solo propter venas aquarum resudante. Ipsi amnes ex Armeniæ montibus profluunt; & magno deinde aquarum divortio iter, quod cepere, percurrunt. Duo millia & quingenta stadia mensi sunt, qui amplissimum intervallum

circa Armeniæ montes notaverunt. Iidem cùm Mediæ & Gordianorum terras ſecare cœperunt, paulatim in arctius coëunt ; & quò longiùs manant, hôc anguſtius inter ſe ſpatium terræ relinquunt. Vicini maximè ſunt his campis, quos incolæ Meſopotamiam vocant : mediam namque ab utroque latere concludunt. Tandem per Babyloniorum fines in rubrum mare prorumpunt. Alexander quartis caſtris ad Mennin urbem pervenit. Caverna ibi eſt, ex quâ fons ingentem vim bituminis effundit ; adeò ut ſatìs conſtet, Babylonios muros ingentis operis, hujus fontis bitumine interlitos eſſe.

III. Cæterùm Babylonem procedenti Alexandro Mazæus, qui ex acie in urbem eam confugerat, cum adultis liberis ſupplex occurrit, urbem ſéque dedens. Gratus adventus ejus fuit regi : quippe magni operis futura erat obſidio tam munitæ urbis. Ad hæc vir illuſtris, & manu promptus, famâque etiam proximo prœlio celebris, cæteros ad deditionem ſui incitaturus exemplo videbatur. Igitur hunc quidem benignè cum ejus liberis excepit. Cæterùm quadrato agmine, quod ipſe ducebat, velut in aciem irent, ingredi ſuos jubet. Magna pars Babyloniorum conſtiterat in muris, avida cognoſcendi novum regem. Plures obviàm egreſſi ſunt : inter quos Bagophanes arcis & regiæ pecuniæ cuſtos, ne ſtudio à Mazæo vinceretur, totum iter floribus coroníſque conſtraverat : argenteis altaribus ab utroque latere diſpoſitis, quæ non thure modò, ſed omnibus odoribus cumulaverat. Eum dona ſequebantur, greges pecorum equorúmque : leones quoque & pardales caveis præferebantur. Magi deinde ſuo more patrium carmen canentes : poſt hos Chaldæi, Babyloniorúmque non vates modò, ſed etiam artifices cum fidibus ſui generis ibant. Laudes ii regum canere ſoliti : Chaldæi ſiderum motus & ſtatas temporum vices oſtendere. Equites deinde Babylonii, ſuo atque equorum cultu ad luxuriam magìs quàm ad magnificentiam exacto, ultimi ibant. Rex arma-

tis stipatus, oppidanorum turbam post ultimos pedites ire jussit. Ipse cum curru urbem, ac deinde regiam intravit. Postero die supellectilem Darii, & omnem pecuniam recognovit.

IV. Cæterùm ipsius urbis pulchritudo ac venustas, non regis modò, sed etiam omnium oculos in semet haud immeritò convertit. Semiramis eam condiderat, vel (ut plerique credidere) Belus: cujus regia ostenditur. Murus instructus laterculo coctili, bitumine interlitus, spatium triginta & duorum pedum in latitudinem amplectitur: quadrigæ inter se occurrentes sinè periculo commeare dicuntur. Altitudo muri centum cubitorum eminet spatio: turres denis pedibus, quàm murus, altiores sunt. Totius operis ambitus CCCLXVIII stadia complectitur. Singulorum stadiorum structuram singulis diebus perfectam esse, memoriæ proditum est. Ædificia non sunt admota muris, sed ferè spatium unius jugeri absunt. Ac ne totam quidem urbem tectis occupaverunt: per nonaginta stadia habitatur: nec omnia continua sunt; credo, quia tutius visum est pluribus locis spargi. Cætera serunt colúntque: ut si externa vis ingruat, obsessis alimenta ex ipsius urbis solo subministrent. Euphrates interfluit, magnæque molis crepidinibus coercetur. Sed omnium operum magnitudinem circumveniunt cavernæ ingentes, in altitudinem pressæ ad accipiendum impetum fluminis: quod ubi appositæ crepidinis fastigium excessit, urbis tecta corriperet, nisi essent specus lacûsque, qui exciperent. Coctili laterculo structi sunt: totum opus bitumine astringitur. Pons lapideus flumini impositus jungit urbem. Hic quoque inter mirabilia Orientis opera numeratus est: quippe Euphrates altum limum vehit, quo penitus ad fundamenta jacienda egesto, vix suffulciendo operi firmum reperiunt solum. Arenæ autem subinde cumulatæ, & saxis, quibus pons sustinetur, annexæ, morantur amnem: qui retentus, acriùs quàm si libero cursu mearet, illiditur. Arcem quoque ambitu XX stadia complexam

habent: XXX pedes in terram turrium fundamenta demissa sunt: ad LXXX summum munimenti fastigium pervenit.

V. Super arce vulgatum Græcorum fabulis miraculum, pensiles horti sunt, summam murorum altitudinem æquantes, multarúmque arborum umbrâ & proceritate amœni. Saxo pilæ, quæ totum onus sustinent, instructæ sunt. Super pilas lapide quadrato solum stratum est, patiens terræ, quam altam injiciunt; & humoris, quo rigant terras: adeóque validas arbores sustinet moles, ut stipites earum octo cubitorum spatium crassitudine æquent, in quinquaginta pedum altitudinem emineant; & frugiferæ sint, ut si terrâ suâ alerentur. Et quum vetustas non opera solum manu facta, sed etiam ipsam naturam paulatim exedendo perimat; hæc moles, quæ tot arborum radicibus premitur, tantíque nemoris pondere onerata est, inviolata durat. Quippe viginti lati parietes sustinent, undecim pedum intervallo distantes; ut procul visentibus sylvæ montibus suis imminere videantur. Syriæ regem Babylone regnantem hoc opus esse molitum, memoriæ proditum est, amore conjugis victum: quæ desiderio nemorum sylvarúmque in campestribus locis, virum compulit amœnitatem naturæ genere hujus operis imitari. Diutiùs in hâc urbe quàm usquam constitit rex: nec ullus locus disciplinæ militari magìs nocuit. Nihil urbis ejus corruptius moribus, nec ad irritandas illiciendásque immodicas voluptates instructius. Liberos conjugésque cum hospitibus stupro coïre, modò pretium flagitii detur, parentes maritíque patiuntur. Convivales ludi totâ Persíde regibus purpuratísque cordi sunt: Babylonii maximè in vinum, & quæ ebrietatem sequuntur, effusi sunt. Feminarum convivia ineuntium in principio modestus est habitus: deinde summa quæque amicula exuunt, paulatímque pudorem profanant: ad ultimum (honos auribus habitus sit) ima corporum velamenta projiciunt. Nec meretricum hoc dedecus est, sed matrona-

rum virginúmque; apud quas comitas habetur vulgati corporis vilitas.

VI. Inter hæc flagitia exercitus ille domitor Asiæ, per XXXIV dies saginatus, ad ea quæ sequebantur discrimina haud dubiè debilior futurus fuit, si hostem habuisset. Cæterùm quo minus damnum sentirent, identidem incremento novabantur. Namque Amyntas Andromenis Antipatro Macedonum peditum sex millia adduxit, quingentos præterea ejusdem generis equites; cum his sexcentos Thracas, adjunctis peditibus suæ gentis tribus millibus & quingentis: & ex Peloponneso mercenarius miles ad quatuor millia advenerat, cum CCCLXXX equitibus. Idem Amyntas adduxerat quinquaginta principum Macedoniæ liberos adultos ad custodiam corporis. Quippe inter epulas hi sunt ministri: iidémque equos ineunti prœlium admovent, venantémque comitantur, & vigiliarum vices ante cubiculi fores servant: magnorúmque præfectorum & ducum hæc incrementa sunt, & rudimenta. Igitur arci Babyloniæ rex, Agathone præsidere jusso, cum septingentis Macedonum, trecentísque mercede conductis, prætores, qui regioni Babyloniæ & civitati præessent, Menetem & Apollodorum reliquit: his duo millia peditum dat cum mille talentis. Utrique præceptum, ut in supplementum milites legerent. Mazæum transfugam satrapiâ Babyloniæ donat: Bagophanem, qui arcem tradiderat, se sequi jussit: Armenia Mithreni Sardium proditori data est. Ex pecuniâ deinde Babyloniæ Macedonibus equitibus sexceni denarii tributi: peregrinus eques quingenos accepit: ducenis pedestrium stipendium mensum est.

VII. His ita compositis, in regionem, quæ Satrapene vocatur, pervenit: fertilis terra, copiâ rerum & omni commeatu abundans, itaque diutius ibi substitit: ac ne desides otio demitterent animos, judices dedit, præmiáque proposuit de virtute militari certantibus. Octo qui fortissimi judicati essent, singulis militum millibus præfuturi erant. *Chiliarchas* vocabant; tum

primùm in hunc numerum copiis distributis: namque antea quingenariæ cohortes erant, nec fortitudinis præmio cesserant. Ingens militum turba convenerat, egregio interfutura certamini; testis eadem cujusque factorum, & de judicibus latura sententiam: quippe veróne an falsò honos cuique haberetur, ignorari non poterat. Primus omnium virtutis causâ donatus est Adarchias senior, qui omissum apud Halicarnasson à junioribus prœlium unus maximè accenderat: proximus ei Antigenes visus est: tertium locum Philotas Angeus obtinuit: quartus Amyntæ datus est. Post hos Antigonus, & ab eo Lynciστes Amyntas fuit: septimum locum Theodotus, ultimum obtinuit Hellanicus. In disciplinâ quoque militaris rei pleraque à majoribus sumpta, utiliter mutavit. Nam cùm antè equites in suam quisque gentem describerentur seorsum à cæteris: exempto nationum discrimine, præfectis, non utique suarum gentium, sed delectis attribuit. Tuba, quum castra movere vellet, signum dabat; cujus sonus plerumque tumultuantium fremitu exoriente haud satìs exaudiebatur. Ergo perticam, quæ undique conspici posset, supra prætorium statuit: ex quâ signum eminebat pariter omnibus conspicuum: observabatur ignis noctu, fumus interdiu.

VIII. Jámque Susa adituro Abulites regionis ejus præfectus, sive Darii jussu, ut Alexandrum prædâ retineret, sive sponte, filium obviàm misit, traditurum se urbem promittens. Benignè juvenem excepit rex, & eo duce ad Choaspem amnem pervenit, delicatam, ut fama est, vehentem aquam. Hìc Abulites cum donis regalis opulentiæ occurrit. Dromades cameli inter dona erant, velocitatis eximiæ. XII elephanti à Dario ex Indiâ acciti, non jam terror, ut speraverant, Macedonum, sed auxilium: opes victi ad victorem transferente fortunâ. Ut verò urbem intravit, incredibilem ex thesauris summam pecuniæ egessit. L millia talentûm argenti non signati formâ, sed rudi pondere. Multi reges tantas opes longâ æ-

tate cumulaverant liberis posteríſque, ut arbitrabantur, quas una hora in externi regis manus intulit. Conſedit deinde in regiâ ſellâ multò excelſiore, quàm pro habitu corporis. Itaque pedes cùm imum gradum non contingerent, unus ex regiis pueris menſam ſubdidit pedibus: & cùm ſpadonem, qui Darii fuerat, ingemiſcentem conſpexiſſet Rex, cauſam mœſtitiæ requiſivit. Ille indicat Darium veſci in eâ ſolitum: ſéque ſacram ejus menſam ad ludibrium recidentem ſinè lachrymis conſpicere non poſſe. Subiit ergo regem verecundia violandi hoſpitales Deos. Jámque ſubduci jubebat: cùm Philotas; Minimè verò hæc feceris, rex, ſed omen quoque accipe; menſam, ex quâ libavit hoſtis epulas, tuis pedibus eſſe ſubjectam.

IX. Rex Perſidis fines aditurus, Suſa urbem Archelao & præſidium III millium tradidit: Xenophilo arcis cura mandata eſt: Macedonum ætate graves, præſidere arcis cuſtodiæ juſſi. Theſaurorum Callicrati tutela permiſſa: Satrapia regionis Suſiæ reſtituta Abuliti. Matrem quoque Darii & liberos in eâdem urbe deponit. Ac fortè Macedonicas veſtes, multámque purpuram dono ex Macedoniâ ſibi miſſam cum his, qui eam confecerant, tradi Siſygambi juſſit (omni namque honore eam, & filii quoque pietate proſequebatur) admoneríque, ut ſi cordi quoque veſtis eſſet, conficere eam neptes ſuas adſuefaceret, donóque doceret dare. Ad hanc vocem lacrymæ obortæ prodidere animum aſpernantis id munus. Quippe non aliud magìs in contumeliam Perſarum feminæ accipiunt, quàm admovere lanæ manus. Nunciant qui dona tulerant, triſtem eſſe Siſygambim; dignáque res excuſatione & ſolatio viſa. Ipſe ergo pervenit ad eam, &, *mater*, inquit, *hanc veſtem, quâ indutus ſum, ſororum non ſolùm donum, ſed etiam opus vides. Noſtri decepere me mores. Cave, obſecro, in contumeliam accipias ignorationem meam. Quæ tui moris eſſe cognovi, ut ſpero, abunde ſervata ſunt. Scio apud vos filium in con-*

ſpectu matris nefas eſſe conſidere, niſi cùm illa permiſit: Quotieſcumque ad te veni, donec, ut conſiderem, annueres, reſtiti. Procumbens venerari me ſæpe voluiſti; inhibui. Dulciſſimæ matri Olympiadi nomen debitum, tibi reddo.

X. Mitigato animo ejus, rex quartis caſtris pervenit ad Tigrim fluvium: Paſitigrim incolæ vocant. Oritur in montibus Uxiorum, & per M ſtadia ſylveſtribus ripis præceps inter ſaxa devolvitur. Accipiunt deinde eum campi, quos clementiore alveo præterit, jam navium patiens. DC ſtadia ſunt mollioris ſoli, per quod leni tractu aquarum Perſico mari ſe inſinuat. Alexander amne ſuperato cum IX millibus peditum, & Agrianis atque Græcorum mercenariis militibus, III additis millibus Thracum, in regionem Uxiorum pervenit. Finitima Suſis eſt, & in primam Perſidem excurrit, arctum inter ſe & Suſianos aditum relinquens. Madates erat hujus regionis præfectus, haud ſanè temporum homo: quippe ultima pro fide experiri decreverat. Sed periti locorum Alexandrum docent, occultum iter eſſe per calles, & averſum ab urbe: ſi paucos miſiſſet leviter armatos, ſuper capita hoſtium evaſuros. Cùm conſilium placuiſſet, iidem itinerum fuerunt duces M & D mercede conducti, & Agriani ferè mille Tauroni præfecto dati, ac poſt ſolis occaſum iter ingredi juſſi. Ipſe tertiâ vigiliâ caſtris motis circa lucis ortum ſuperaverat anguſtias, cæsâque materiâ cratibus & pluteis faciendis, ut qui turres admoverent, extra teli ictum eſſent, urbem obſidere cœpit. Prærupta erant omnia, ſaxis & cotibus impedita. Multis ergo vulneribus depulſi, ut quibus non cum hoſte ſolùm, ſed etiam cum loco dimicandum eſſet, ſubibant tamen: quia rex inter primos conſtiterat, interrogans tot urbium victores; *an erubeſcerent hærere in obſidione caſtelli exigui & ignobilis ſimul.* Jam inter hæc eminus petebatur, quum teſtudine objectâ milites, qui, ut indè diſcederet, perpellere nequiverant, tuebantur.

XI. Tandem Tauron ſuper arcem urbis ſe cum ſuo agmine oſtendit: ad cujus conſpectum & animi hoſtium labare, & Macedones acriùs prœlium inire cœperunt. Anceps oppidanos malum urgebat; nec ſiſti vis hoſtium poterat. Paucis ad moriendum, pluribus ad fugam animus fuit: magna pars in arcem conceſſit. Indè XXX oratoribus miſſis ad deprecandum, triſte reſponſum à rege redditur; non eſſe veniæ locum. Itaque ſuppliciorum metu perculſi, ad Siſygambim Darii matrem occulto itinere ignotóque hoſtibus mittunt, qui peterent, ut ipſa regem mitigaret: haud ignari parentis eam loco diligi colíque. Et Madates ſororis filiam ſecum matrimonio junxerat: Darium propinquâ cognatione contingens. Diu Siſygambis ſupplicum precibus repugnavit, abnuens *deprecationem pro illis convenire fortunæ, in quâ eſſet: adjecítque metuere ſeſe, ne victoris indulgentiam fatigaret: ſæpius cogitare captivam eſſe ſe, quàm reginam fuiſſe.* Ad ultimum victa, literis Alexandrum ita deprecata eſt, *ut ipſam excuſaret quòd deprecaretur: petere ſe ut illis quoque, ſi minùs ſibi, ignoſceret: pro neceſſario ac propinquo ſuo, jam non hoſte, ſed ſupplice tantùm vitam precari.* Moderationem clementiámque regis quæ tunc fuit, vel una hæc res poſſit oſtendere: non Madati modò ignovit; ſed omnes & deditos & captivos libertate atque immunitate donavit; urbem reliquit intactam: agros ſinè tributo colere permiſit. A victore Dario plura mater non impetrâſſet. Uxiorum deinde gentem ſubactam Suſianorum Satrapiæ contribuit: diviſíſque cum Parmenione copiis, illum campeſtri itinere procedere jubet; ipſe cum expedito agmine jugum montium cepit, quorum perpetuum dorſum in Perſidem excurrit.

XII. Omni hâc regione vaſtatâ, tertio die Perſidem, quinto anguſtias, quas illi *Suſidas Pylas* vocant, intrat. Ariobarzanes has cum XXV millibus peditum occupaverat rupes, abſciſſas & undique præruptas, in

quarum cacuminibus extra teli jactum barbari stabant, de industriâ quieti & paventibus similes, donec in arctissimas fauces penetraret agmen. Quod ubi contemptu sui pergere vident; tum verò ingentis magnitudinis saxa per montium prona devolvunt: quæ incussa sæpius subjacentibus petris majore vi incidebant, nec singulos modò, sed agmina proterebant. Fundis quoque excussi lapides & sagittæ ingerebantur undique. Nec id miserrimum fortibus viris erat; sed quòd inulti ferarum ritu velut in foveâ deprehensi cæderentur. Irâ igitur in rabiem versâ, eminentia saxa complexi, ut ad hostem perveniant, alius alium levantes conabantur ascendere. Ea ipsa multorum simul manibus correpta & convulsa, in eos qui commoverant, recidebant. Nec stare ergo, nec niti, nec testudine quidem protegi poterant, quum tantæ molis onera propellerent barbari. Regem non dolor modò, sed etiam pudor temere in illas angustias conjecti exercitûs angebat. Invictus ad eam diem fuerat, nihil frustra ausus, impune Ciliciæ fauces intraverat: mari quoque novum iter in Pamphyliam aperuerat: tunc hæsitabat deprehensa felicitas; nec aliud remedium erat, quàm reverti, quà venerat. Itaque signo receptui dato densatis agminibus, scutísque super capita consertis, retro evadere ex anguſtiis jubet. XXX fuere stadia, quæ remensi sunt.

XIII. Tum castris undique aperto loco positis, non consultare modò quid agendum esset; sed vates quoque adhibere cœpit à superstitione animi. Sed quid tunc prædicere Aristander, cui tum plurimum credebatur ex vatibus, poterat? Itaque damnatis intempestivis sacrificiis, peritos locorum convocari jubet. Per Mediam iter ostendebant tutum apertúmque; sed rex dimittere milites insepultos erubescebat: ita tradito more, ut vix ullum militiæ tam solenne esset munus, quàm humandi suos. Captivos ergo quos nuper exceperat, vocari jubet; inter quos erat quidam Græcæ Persicæque linguæ peritus, qui *frustra eum in Persidem*

montium dorſo exercitum ducere affirmat; *ſylveſtres eſſe calles vix ſingulis pervios: omnia contegi frondibus, implexóſque arborum ramos ſylvas committere.* Namque Perſis ab altero latere perpetuis montium jugis clauditur, quod in longitudinem MDC ſtadia, in latitudinem CLXX procurrit. Hoc dorſum à Caucaſo monte ad rubrum mare pertinet; quáque deficit mons, aliud munimentum, fretum objectum eſt. Planities deinde ſub radicibus montium ſpatioſa procumbit, fertilis terrâ, multíſque vicis atque urbibus frequens. Araxes amnis per hos campos multorum aquas torrentium evolvit in Medum: Medus ad mare Meridiem versùs, minor amnis eo quem accepit, evehitur; gignendáque herbæ non alius eſt aptior, quidquid alluit, floribus veſtiens. Platani quoque & populi contegunt ripas; ita ut procul viſentibus continuata videantur montibus nemora riparum. Quippe obumbratus amnis preſſo in ſolum dilabitur alveo; imminéntque colles ipſi quoque frondibus læti, radices eorum humore ſubeunte. Regio non alia totâ Aſiâ ſalubrior habetur; temperatum cœlum: hinc perpetuum jugum opacum & umbroſum, quod æſtus levat: illinc mare adjunctum, quod modico tepore terras fovet.

XIV. His expoſitis captivus interrogatus à rege, *auditûne an oculis comperta haberet, quæ diceret? paſtorem ſe fuiſſe, & omnes eos calles percurriſſe* reſpondit: *bis captum, ſemel à Perſis in Lyciâ; iterum ab ipſo.* Subit animum memoria regis oraculo editæ ſortis, quippe conſulenti reſponſum erat, ducem in Perſidem ferentis viæ Lycium civem fore. Igitur promiſſis, quanta & præſens neceſſitas exigebat, & ipſius fortuna capiebat, oneratum; *armari* jubet *Macedonum more, & quod bene verteret, monſtraret iter; quamvìs arduum & præceps, evaſurum ſe eſſe cūm paucis. Niſi fortè crederet, quò ipſe pecoris causâ îſſet, Alexandrum pro gloriâ & perpetuâ laude ire non poſſe.* Etiam atque etiam docere captivus quàm difficile iter eſſet, maximè arma-

tis. Tum Rex, *prædem me*, inquit, *accipe, neminem eorum, qui ſequuntur, recuſaturum ire, quà duces.* Cratero igitur ad cuſtodiam caſtrorum relicto cum peditibus, quîs adſueverat ; & iis copiis, quas Meleager ducebat, & ſagittariis equitibus M præcepit, ut caſtrorum ſpecie manente, plures de induſtriâ ignes fieri imperet : quò magìs barbari crederent ipſum regem in caſtris eſſe. Cæterùm ſi fortè Ariobarzanes cognoviſſet per callium amfractus eum intrare, & ad occupandum iter ſuum partem copiarum tentâſſet opponere ; Craterus in eum illato terrore retineret ad propius periculum converſum agmen : ſin autem ipſe hoſtem fefelliſſet, & ſaltum occupâſſet ; quum trepidantium barbarorum tumultum exaudîſſet perſequentium regem, id ipſum iter, quo pridie pulſi fuerant, ne dubitaret ingredi : quippe vacuum fore, hoſtibus in ſemet averſis.

XV. Ipſe tertiâ vigiliâ ſilenti agmine, ac ne tubâ quidem dato ſigno, pergit ad demonſtratum iter callium. Tridui alimenta portare militem juſſerat leviter armatum. Sed præter invias rupes ac prærupta ſaxa veſtigium ſubinde fallentia, nix cumulata vento ingredientes fatigabat : quippe velut in foveas delati hauriebantur ; & quum à commilitonibus levarentur, trahebant magìs adjuvantes, quàm ſequebantur. Nox quoque, & ignota regio, ac dux incertum an ſatìs fidus, multiplicabant metum : *ſi cuſtodes fefelliſſet ; quaſi feras beſtias ipſos poſſe deprehendi : ex unius captivi vel fide, vel animâ pendere & regis ſalutem, & ſuam.* Tandem venere in jugum, à dexterâ iter ad ipſum Ariobarzanem erat : hìc Philotam & Cœnon cum Amyntâ & Polyſperchonte expeditam habentes manum reliquit, monitos ; ut quia eques pediti erat mixtus ; quà pinguiſſimum eſſet ſolum, & pabuli fertile, ſenſim procederent : duces itineris de captivis dati. Ipſe cum armigeris & alâ, quam *Agema* appellant, arduâ ſemitâ, ſed longiùs à ſtationibus hoſtium remotâ, multâ cum vexatione proceſſit. Medius erat dies,

& fatigatis neceſſaria quies; quippe tantumdem itineris ſupererat, quantum emenſi erant; ſed minùs præcipitis atque ardui. Itaque refectis cibo ſomnóque militibus, ſecundâ vigiliâ ſurgit, & cætera quidem haud ægre præteriit. Cæterùm quà ſe jugum montium paulatim ad planiora demittit, ingens vorago concurſu cavata torrentium iter ruperat. Ad hæc arborum rami alius alio implicati & coëuntes, ut perpetuam objecerant ſepem. Deſperatio igitur ingens, adeò, ut vix lacrymis abſtinerent, inceſſerat. Præcipuè obſcuritas terrori erat: nam etiam ſi qua ſidera internitebant, continenti fronde tectæ arbores conſpicere prohibebant: ne aurium quidem uſus ſupererat, ſylvas quatiente vento, quæ concutientibus ramis majorem quàm pro flatu ſonum reddebant.

XVI. Tandem exſpectata lux omnia, quæ terribiliora nox fecerat, minuit: circumiri brevi ſpatio poterat eluvies; & ſibi quiſque dux itineris cœperat fieri. Evadunt ergo in editum verticem; ex quo hoſtium ſtatione conſpectâ, ſtrenuè armati, à tergo ſe oſtendunt nihil tale metuentibus; quorum pauci, qui congredi auſi erant, cæſi ſunt. Itaque hinc morientium gemitus, hinc ad ſuos recurrentium miſerabilis facies; integros quoque, antea quàm diſcrimen experirentur, in fugam avertit. Fremitu deinde in caſtra, quîs Craterus præerat, illato; ad occupandas anguſtias, in quibus pridie hæſitârat, miles educitur. Simul & Philotas cum Polyſperchonte Amyntâque & Cœno diverſum iter ingredi juſſus, alium terrorem intulit barbaris. Ergo undique Macedonum armis fulgentibus ancipiti malo oppreſſi, memorabile tamen prœlium edunt: ut opinor, ignaviam quoque neceſſitas acuit; & ſæpe deſperatio ſpei cauſa eſt. Nudi complectebantur armatos, & ingenti corporum mole ſecum ad terram detrahentes, ipſorum telis pleroſque fodiebant. Ariobarzanes tamen XL ferme equitibus & quinque millibus peditum ſtipatus per mediam aciem Macedonum cum multo ſuorum atque hoſtium

sanguine erupit, Persepolim urbem caput regionis occupare festinans. Sed à custodibus urbis exclusus, consequutis strenuè hostibus, cum omnibus fugæ comitibus renovato prœlio cecidit. Craterus quoque raptim agmine acto supervenit.

XVII. Rex eodem loco, quo hostium copias fuderat, castra communivit. Quamquam enim undique fugati hostes victoriam concesserant, tamen prœaltæ præcipitésque fossæ pluribus locis objectæ, abruperant iter: sensímque & cautè progrediendum erat; jam non hostium, sed locorum fraude suspectâ. Procedenti ei literæ redduntur à Tiridate custode regiæ pecuniæ, indicantes eos, qui in urbe essent, audito ejus adventu,diripere velle thesauros: properaret occupare: expeditum iter esse, quamquam Araxes amnis interfluat. Nullam virtutem regis istius magìs, quàm celeritatem laudaverim: relictis enim pedestribus copiis, totâ nocte cum equitibus itineris tanto spatio fatigatis ad Araxem primâ luce pervenit. Vici erant in propinquo; quibus direptis ac dirutis pontem ex materiâ eorum subditis saxis strenuè induxit. Jámque haud procul urbe erant, quum miserabile agmen inter pauca fortunæ exempla memorandum regi occurrit. Captivi erant Græci ad quatuor millia ferè, quos Persæ vario suppliciorum modo affecerant. Alios pedibus; quosdam manibus auribúsque amputatis, inustísque barbararum literarum notis, in longum sui ludibrium reservaverant; & quum se quoque alienæ ditionis esse cernerent, volentes regi occurrere non prohibuerant. Inusitata simulacra non homines videbantur; nec quidquam in illis præter vocem poterat agnosci. Plures igitur lacrymas commovere, quàm profuderant ipsi. Quippe in tam multiplici variâque fortunâ singulorum, intuentibus similes quidem, sed tamen dispares pœnas; quis maximè miserabilis esset, liquere non poterat. Ut verò Jovem illi tandem Græciæ ultorem aperuisse oculos conclamavere; omnes pari supplicio affecti sibi videbantur. Rex

abſterſis, quas profuderat, lacrymis, bonum habere animum jubet; viſuros urbes ſuas conjugéſque: & caſtra indè duo ab urbe ſtadia communit.

XVIII. Græci exceſſerant vallo, deliberaturi quid potiſſimum à rege peterent: quúmque aliis ſedes in Aſiâ rogare, aliis reverti domos placeret: Euthymon Cymæus ita locutus ad eos fertur. *Hi qui modò ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere erubuimus; ut nunc eſt, ſupplicia, (quorum nos pudeat magìs an pœniteat, incertum eſt) oſtentare Græciæ velut lætum ſpectaculum cupimus. At ii optimè miſerias ferunt, qui abſcondunt: nec ulla eſt tam familiaris infelicibus patria, quàm ſolitudo & ſtatûs prioris oblivio. Nam qui multum in ſuorum miſericordiâ ponunt; ignorant quàm celeriter lacrymæ inareſcant. Nemo fideliter diligit, quem faſtidit; nam & calamitas querula eſt, & ſuperba felicitas. Ita ſuam quiſque fortunam in conſilio habet, quum de alienâ deliberat: & niſi mutuò eſſemus miſeri, olim alius alii potuiſſemus eſſe faſtidio. Quid mirum eſt fortunatos ſemper parem quærere? Obſecro vos, olim vitâ defuncti, quæramus locum, in quo hæc ſemeſa membra obruamus: ubi horribiles cicatrices celet exilium. Grati prorſus conjugibus, quas juvenes duximus, revertemur! Liberi in flore & ætatis & rerum agnoſcent ut patres, ergaſtuli detrimenta? Et quota pars noſtrî tot obire terras poteſt? procul Europâ in ultima Orientis relegati, ſenes, debiles, majore membrorum parte mulctati, tolerabimus ſcilicet, quæ armatos & victores fatigaverunt. Conjuges deinde, quas captis ſors & neceſſitas unicum ſolatium applicuit, parvóſque liberos, trahimus nobiſcum, an relinquimus? cum his venientes nemo agnoſcere volet. Relinquemus ergo extemplo præſentia pignora, quum incertum ſit, an viſuri ſimus ea quæ petimus? Inter hos latendum eſt, qui nos miſeros nôſſe cœperunt.*

XIX. Hæc Euthymon. Contrà Theætetus Athenienſis orſus eſt dicere. *Neminem pium habitu corporis ſuos æſtimaturum; utique ſævitiâ hoſtis, non naturâ calamitoſos. Dignum eſſe omni malo, qui erubeſceret for-*

tuita: triſtem enim de mortalitate ferre ſententiam; & deſperare miſericordiam, quia ipſe alteri denegaturus ſit. Deos, quod ipſi nunquam auſi optare forent, offerre patriam, conjuges, liberos, & quidquid homines vel vitâ æſtimant, vel morte redimunt. Quin illi ex hôc carcere erumperent; alium domi eſſe cœli hauſtum: alium lucis adſpectum: mores, ſacra, linguæ commercium etiam à barbaris expeti; quæ ingenita ipſi omiſſuri ſint ſuâ ſponte; non ob aliud tam calamitoſi, quàm quòd illis carere coacti eſſent. Se certè rediturum ad penates & in patriam; tantóque beneficio regis uſurum: ſi quos contubernii, liberorúmque quos ſervitus coëgiſſet agnoſcere, amor detineret; relinquerent, quibus nil patriâ carius eſt. Pauci hujus ſententiæ fuere: cæteros conſuetudo, naturâ potentior, vicit. Conſenſerunt *petendum eſſe à rege, ut aliquam ipſis attribueret ſedem.* Centum ad hoc electi ſunt: quos Alexander ratus, quod ipſe præſtare cogitabat, petituros, *jumenta*, inquit, *aſſignari quæ vos veherent, & ſingulis veſtrûm mille denariûm dari juſſi. Quum redieritis in Græciam, præſtabo, ne quis ſtatum ſuum, ſi hæc calamitas abſit, veſtro credat eſſe meliorem.* Illi obortis lacrymis terram intuebantur, nec aut etigere vultus, aut loqui audebant. Tandem rege triſtitiæ cauſam exigente, Euthymon ſimilia iis, quæ in conſilio dixerat, reſpondit. Atque ille non fortunæ ſolùm eorum, ſed etiam pœnitentiæ miſertus; *terna millia denariûm ſingulis dari* juſſit: denæ veſtes adjectæ ſunt, & armenta cum pecoribus ac frumento data: ut coli ſeríque attributus iis ager poſſet.

XX. Poſtero die convocatos duces copiarum docet, *nullam infeſtiorem urbem Græcis eſſe, quàm regiam veterum Perſidis regum. Hinc illa immenſa agmina infuſa: hinc Darium priùs; deinde Xerxem Europæ impium intuliſſe bellum: excidio illius parentandum eſſe majoribus.* Jámque barbari deſerto oppido, quà quemque metus agebat, diffugerant; quum rex phalangem nil cunctatus inducit. Multas urbes refertas opulentiâ regiâ partim expugnaverat, partim in fidem accepe-

rat: sed urbis hujus divitiæ vicere præterita. In hanc totius Persidis opes congesserant barbari: aurum argentúmque cumulatum erat: vestis ingens modus: supellex non ad usum modò, sed ad ostentationem luxûs comparata. Itaque inter ipsos victores ferro dimicabatur; pro hoste erat, qui pretiosiorem occupaverat prædam: & quum omnia quæ reperiebantur, capere non possent; jam res non occupabantur, sed æstimabantur. Lacerabant regias vestes, ad se quisque partem trahentes: dolabris pretiosæ artis vasa cædebant: nihil neque intactum erat, nec integrum ferebatur; abrupta simulacrorum membra, ut quisque avellerat, trahebat. Neque avaritia solùm, sed etiam crudelitas in captâ urbe grassata est: auro argentóque onusti vilia captivorum corpora trucidabant: passímque obvii cædebantur, quos antea pretium sui miserabiles fecerat. Multi ergo hostium manus voluntariâ morte occupaverunt; pretiosissima vestium induti, è muris semetipsos cum conjugibus ac liberis in præceps jactantes. Quidam ignes, quod paulò pòst facturus hostis videbatur, subjecerant ædibus, ut cum suis vivi cremarentur. Tandem suos rex corporibus, & cultu feminarum abstinere jussit. Ingens pecuniæ captivæ modus traditur, propè ut fidem excedat: cæterùm aut de aliis quoque dubitamus, aut credimus in hujus urbis gazâ fuisse C & XX millia talenta: ad quæ vehenda (namque ad usus belli secum portare decreverat) jumenta & camelos à Susis & Babylone contrahi jussit. Accessere ad hanc pecuniæ summam captis Persagadis sex millia talentorum. Cyrus Persagadum urbem condiderat, quam Alexandro præfectus ejus Gobares tradidit.

XXI. Rex arcem Persepolis III millibus Macedonum præsidio relictis Nicarthidem tueri jubet: Tyridati quoque, qui Gazam tradiderat, servatus est honos, quem apud Darium habuerat: magnâque exercitûs parte, & impedimentis ibi relictis, Parmenionem Craterúmque præfecit. Ipse cum mille equitibus peditúmque

que expeditâ manu, interiorem Perſidis regionem ſub ipſum Vergiliarum ſidus petiit: multíſque imbribus & propè intolerabili tempeſtate vexatus, procedere tamen, quò intenderat, perſeveravit. Ventum erat ad iter perpetuis obſitum nivibus, quas frigoris vis gelu adſtrinxerat. Locorum ſqualor & ſolitudines inviæ fatigatum militem terrebant, humanarum rerum terminos ſe videre credentem. Omnia vaſta, atque ſinè ullo humani cultûs veſtigio attoniti intuebantur; & antequam lux quoque & cœlum ipſos deficerent, reverti jubebant. Rex caſtigare territos ſuperſedit: cæterùm ipſe equo deſiliit, pedéſque per nivem & concretam glaciem ingredi cœpit. Erubuerunt non ſequi, primùm amici, deinde copiarum duces; ad ultimum milites. Primúſque rex dolabrâ glaciem perfringens iter ſibi fecit: exemplum regis cæteri imitati ſunt. Tandem propemodum invias ſylvas emenſi, humani cultûs rara veſtigia, & paſſim errantes pecorum greges reperere: & incolæ, quī ſparſis tuguriis habitabant, quum ſe callibus inviis ſeptos eſſe credidiſſent, ut conſpexere hoſtium agmen, interfectis, qui comitari fugientes non poterant, devios montes, & obſitos nivibus petiverunt. Indè per colloquia captivorum, paulatim feritate mitigatâ, tradidere ſe regi: nec in deditos graviùs conſultum. Vaſtatis deinde agris Perſidis, vicíſque compluribus redactis in poteſtatem; ventum eſt in Mardorum gentem bellicoſiſſimam, & multùm à cæteris Perſis cultu vitæ abhorrentem. Specus in montibus fodiunt, in quos ſéque ac conjuges & liberos condunt: pecorum, aut ferarum carne veſcuntur. Ne feminis quidem pro naturæ habitu molliora ingenia ſunt: comæ prominent hirtæ: veſtis ſuper genua eſt: fundâ vinciunt frontem; hoc & ornamentum capitis & telum eſt. Sed hanc quoque gentem idem fortunæ impetus domuit. Itaque trigeſimo die, poſteaquam à Perſepoli profectus erat, eódem rediit. Dona deinde amicis

cæteríſque pro cujuſque merito dedit: propemodum omnia, quæ in eâ urbe ceperat, diſtributa.

XXII. Cæterùm ingentia animi bona, illam indolem, quâ omnes reges anteceſſit; illam in ſubeundis periculis conſtantiam; in rebus moliendis efficiendíſque velocitatem; in deditos fidem; in captivos clementiam; in voluptatibus permiſſis quoque & uſitatis temperantiam; haud tolerabili vini cupiditate fœdavit. Hoſte & æmulo regni reparante tum quum maximè bellum; nùper ſubactis, quos vicerat, novúmque imperium aſpernantibus; de die inibat convivia, quibus feminæ intererant, non quidem quas violari nefas eſſet; quippe pellices licentiùs quàm decebat cum armato vivere aſſuetæ. Ex his una Thais, & ipſa temulenta, *maximam apud omnes Græcos inituram gratiam* affirmat, *ſi regiam Perſarum juſſiſſet incendi: expectare hoc eos, quorum urbes barbari deléſſent.* Ebrio ſcorto de tantâ re ferenti ſententiam, unus & alter, & ipſi mero onerati, aſſentiunt. Rex quoque fuit avidior, quàm patientior: *quin igitur ulciſcimur Græciam, & urbi faces ſubdimus?* Omnes incaluerant mero: itaque ſurgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati pepercerant. Primus rex ignem regiæ injecit; tum convivæ & miniſtri pellicéſque. Multâ cedro ædificata erat regia: quæ celeriter igne concepto, latè fudit incendium. Quod ubi exercitus, qui haud procul ab urbe tendebat, conſpexit, fortuitum ratus, ad opem ferendam concurrit. Sed ut ad veſtibulum regiæ ventum eſt, vident regem ipſum adhuc aggerentem faces. Omiſsâ igitur, quam portaverant, aquâ, aridam materiam in incendium jacere cœperunt.

XXIII. Hunc exitum habuit regia totius Orientis, unde tot gentes antè jura petebant: patria tot regum, unicus quondam Græciæ terror; molita mille navium claſſem, & exercitus, quibus Europa inundata eſt; contabulato mari molibus, perfoſsíſque mon-

tibus, in quorum ſpecus fretum immiſſum eſt. Ac ne longâ quidem ætate, quæ excidium ejus ſequutæ eſt, reſurrexit. Alias urbes habuere Macedonum reges, quas nunc habent Parthi: hujus veſtigium non inveniretur, niſi Araxes amnis oſtenderet. Haud procul mœnibus fluxerat; indè urbem fuiſſe XX ſtadiis diſtantem credunt magìs, quàm ſciunt, accolæ. Pudebat Macedones tam præclaram urbem à comeſſabundo rege deletam eſſe. Itaque res in ſerium verſa eſt; & imperaverunt ſibi, ut crederent illo potiſſimùm modo fuiſſe delendam. Ipſum, ut primùm gravatam ebrietate mentem quies reddidit, pœnituiſſe conſtat, & dixiſſe; *majores pœnas Perſas Græcis daturos fuiſſe, ſi ipſum in ſolio regiâque Xerxis reſpicere coacti eſſent.* Poſtero die Lycio itineris, quo Perſidem intraverat, duci XXX talenta dono dedit. Hinc in regionem Mediæ tranſiit, ubi ſupplementum novorum militum è Ciliciâ occurrit. Peditùm erant quinque millia, equites mille: utriſque Plato Athenienſis præerat. His copiis auctus, Darium perſequi ſtatuit.

XXIV. Ille jam Ecbatana pervenerat caput Mediæ. Urbem hanc nunc tenent Parthi, eáque æſtiva agentibus ſedes eſt. Adire deinde Bactra decreverat: ſed veritus ne celeritate Alexandri occuparetur, conſilium itérque mutavit. Aberat ab eo Alexander ſtadia MD. Sed jam nullum intervallum adversùs celeritatem ejus ſatìs longum videbatur. Itaque prœlio magìs, quàm fugæ ſe præparabat. XXX millia peditum ſequebantur, in quibus Græcorum erant quatuor millia, fide erga regem ad ultimum invictâ. Funditorum quoque & ſagittariorum manus quatuor millia expleverat: præter hos III millia & CCC equites erant, maximè Bactrianorum. His Beſſus præerat, Bactrianæ urbis regioníſque præfectus. Cum hôc agmine Darius paulùm declinavit viâ militari, juſſis præcedere lixis impedimentorum cuſtodibus. Concilio deinde advocato; *Si me cum ignavis*, inquit, *& pluris qualemcumque vitam honeſtâ morte æſtimantibus fortuna junxiſſet; tacerem*

potiùs, quàm frustra verba consumerem. Sed majore quàm vellem, documento, & virtutem vestram, & fidem expertus; magìs etiam conniti debeo, ut dignus talibus amicis sim, quàm dubitare an vestrî similes adhuc sitis. Ex tot millibus, quæ sub imperio fuerunt meo, bis me victum, bis fugientem persequuti estis. Fides vestra & constantia, ut regem me esse credam, facit. Proditores & transfugæ in urbibus meis regnant: non hercule quia tanto honore digni habeantur, sed ut præmiis eorum vestri solicitentur animi. Meam tamen fortunam quàm victoris maluistis sequi; dignissimi quibus, si ego non possim, dii pro me gratiam referant; & mehercule referent. Nulla erit tam surda posteritas, nulla tam ingrata fama, quæ non in cœlum vos debitis laudibus ferat. Itaque etiamsi consilium fugæ, à quâ multum abhorret animus, agitâssem; vestrâ tamen virtute fretus obviàm issem hosti. Quousque enim in regno exulabo, & per fines imperii mei fugiam externum & advenam regem? quum liceat experto belli fortunam, aut reparare quæ amisi, aut honestâ morte defungi. Nisi fortè satius est expectare victoris arbitrium; & Mazæi & Mithrenis exemplo precarium accipere regnum nationis unius, ut jam malit ille gloriæ suæ, quàm iræ obsequi. Nec dii siverint, ut hoc decus mei capitis aut demere mihi quisquam, aut condonare possit: nec hoc imperium vivus amittam: idémque erit regni mei, qui & spiritûs, finis. Si hic animus, si hæc lex, nulli non parta libertas est: nemo è vobis fastidium Macedonum, nemo vultum superbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionem tot malorum pariet, aut finem. Equidem quàm versabilis fortuna sit, documentum ipse sum: nec immeritò mitiores vices ejus expecto. Sed si justa ac pia bella dii aversantur; fortibus tamen viris licebit honestè mori. Per ego vos decora majorum, qui totius Orientis regna cum memorabili laude tenuerunt; per illos viros, quibus stipendium Macedonia quondam tulit; per tot navium classes in Græciam missas; per tot trophæa regum, oro & obtestor, ut nobilitate vestrâ gestisque dignos spiritus capiatis: ut eâdem constantiâ animorum,

quâ præterita tolerâſtis, experiamini, quidquid deinde fors tulerit. Me certè in perpetuum aut victoria egregia nobilitabit, aut pugna.

XXV. Hæc dicente Dario, præſentis periculi ſpecies omnium ſimul corda animóſque horrore perſtrinxerat, nec aut conſilium ſuppetebat, aut vox; quum Artabazus vetuſtiſſimus amicorum, quem hoſpitem fuiſſe Philippi ſæpe diximus, *Nos verò*, inquit, *pretioſiſſima veſtium induti, armíſque quanto maximo cultu poſſumus adornati, regem in aciem ſequemur: eâ quidem mente, victoriam ut ſperemus, mortem non recuſemus.* Aſſenſu excepere cæteri hanc vocem: ſed Nabarzanes, qui in eodem conſilio erat, cum Beſſo inauditi antea facinoris ſocietate initâ, regem ſuum per milites, quibus ambo præerant, comprehendere & vincire decreverant: eâ mente, ut ſi Alexander ipſos inſequutus foret, tradito rege vivo, inirent gratiam victoris, magni profectò cepiſſe Darium æſtimaturi; ſin autem eum effugere potuiſſent, interfecto Dario, regnum ſibi occuparent, bellúmque renovarent. Hoc parricidium cùm diu volutâſſent, Nabarzanes aditum nefariæ ſpei præparans: *Scio me*, inquit, *ſententiam eſſe dicturum primâ ſpecie haudquaquam auribus tuis gratam. Sed medici quoque graviores morbos aſperis remediis curant; & gubernator, ubi naufragium timet, jacturâ quidquid ſervari poteſt, redimit. Ego tamen, non ut damnum quidem facias, ſuadeo; ſed ut te, ac regnum tuum ſalubri ratione conſerves. Diis adverſis bellum inimus; & pertinax fortuna Perſas urgere non deſinit. Novis initiis & ominibus opus eſt. Auſpicium & imperium alii trade interim, qui tamdiu rex appelletur, donec Aſiâ decedat hoſtis; victor deinde regnum tibi reddat. Hoc autem brevi futurum ratio promittit. Bactra intacta ſunt: Indi & Saga in tuâ poteſtate: tot populi, tot exercitus, tot equitum peditúmque millia ad renovandum bellum vires paratas habent; ut major belli moles ſuperſit, quàm exhauſta ſit. Quid ruimus belluarum ritu in perniciem non neceſſariam? Fortium virorum eſt magis mortem contem-*

nere, quàm odisse vitam. Sæpe tædio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignavi: at virtus nihil inexpertum omittit. Itaque ultimum omnium mors est, ad quam non pigre ire satìs est. Proinde si Bactra, quod tutissimum receptaculum est, petimus; præfectum regionis ejus Bessum, regem temporis gratiâ statuamus. Compositis rebus justo regi tibi fiduciarium restituet imperium.

XXVI. Haud mirum est Darium non temperâsse animo: quamquam tam impiæ voci, quantum nefas subesset, latebat. Itaque *pessimum*, inquit, *mancipium, reperisti optatum tibi tempus, quo parricidium aperires?* strictóque acinace interfecturus videbatur: nî properè Bessus Bactrianíque tristium specie, cæterùm si perseveraret vincturi, circumstetissent. Nabarzanes interim elapsus, mox & Bessus sequutus, copias, quibus præerant, à cætero exercitu secedere jubent; secretum inituri consilium. Artabazus convenientem præsenti fortunæ sententiam orsus, mitigare Darium, temporum identidem admonens, cœpit: *Ferret æquo animo qualiumcumque, suorum tamen, vel stultitiam, vel errorem. Instare Alexandrum gravem, etiam si omnes prastò essent: quid futurum, si persequuti fugam ipsius alienentur à rege?* Eâ re paruit Artabazo: & quamquam movere castra statuerat, turbatis tamen omnium animis, eodem in loco substitit: sed attonitus mœstitiâ simul & desperatione, tabernaculo se inclusit. Ergo in castris, quæ nullius regebantur imperio, varii animorum motus erant; nec in commune, ut antea, consulebatur. Dux Græcorum militum Patron arma capere suos jubet, paratósque esse ad exequendum imperium. Persæ secesserant: Bessus cum Bactrianis erat, tentabátque Persas abducere; Bactra & intactæ regionis opulentiam, simúlque quæ manentibus instarent pericula, ostentans. Persarum omnium eadem ferè fuit vox: *Nefas esse deseri regem.* Inter hæc Artabazus omnibus imperatoriis fungebatur officiis. Ille Persarum tabernacula circumire, hortari, monere nunc singulos, nunc universos non antè destitit, quàm satìs

constaret imperata facturos. Idem ægre à Dario impetravit, ut cibum caperet, animúmque regis.

XXVII. At Bessus & Nabarzanes olim agitatum scelus exequi statuunt, regni cupiditate accensi: Dario autem incolumi tantas opes sperare non poterant. Quippe in illis gentibus regum eximia majestas est: ad nomen quoque barbari conveniunt; & pristinæ veneratio fortunæ sequitur adversam. Inflabat impios animos regio, cui præerant, armis virísque & spatio locorum nulli earum gentium secunda. Tertiam partem Asiæ tenet: multitudo juniorum, exercitus quos amiserat Darius, æquabat. Itaque non illum modò, sed etiam Alexandrum spernebant: indè vires imperii repetituri, si regionis potiri contigisset. Diu omnibus cogitatis, placuit per milites Bactrianos ad omne obsequium destinatos regem comprehendere, mittíque nuncium ad Alexandrum, qui indicaret vivum asservari eum. Si, id quod timebant, proditionem aspernatus esset; occisuri Darium, & Bactra cum suarum gentium manu petituri. Cæterùm propalam comprehendi Darius non poterat; tot Persarum millibus laturis opem regi: Græcorum quoque fides timebatur. Itaque quod non poterant vi, fraude assequi tentant: pœnitentiam secessionis simulare decreverant, & excusare apud regem consternationem suam.

XXVIII. Interim, qui Persas solicitarent, mittuntur: hinc spe, hinc metu militares animos versant: *Ruinæ rerum illos subdere capita: in perniciem trahi; cùm Bactra pateant exceptura eos bonis & opulentiâ, quantam animis concipere non possint.* Hæc agitantibus Artabazus supervenit, sive regis jussu, sive suâ sponte; affirmans mitigatum esse Darium, & eundem illis amicitiæ gradum patere apud regem. Illi lacrymantes nunc purgare se; nunc Artabazum orare, ut causam ipsorum tueretur, precésque perferret. Sic peractâ nocte, sub lucis ortu Nabarzanes cum Bactrianis militibus in vestibulo prætorii aderat, titulum solem-

nis officii occulto ſceleri præferens. Darius ſigno ad eundum dato, currum priſtino more conſcendit. Nabarzanes cæteríque parricidæ procumbentes humi, quem paulò pòſt in vinculis habituri erant, ſuſtinuere venerari: lacrymas etiam pœnitentiæ indices profuderunt; adeò humanis ingeníis parata ſimulatio eſt. Preces deinde ſuppliciter admotæ, Darium naturâ ſimplicem & mitem non credere modò, quæ affirmabant, ſed etiam fiere coëgerunt. Ac ne tum quidem cogitati ſceleris pœnituit, quum intuerentur, qualem & regem & virum fallerent. Ille quidem ſecurus periculi quod inſtabat, Alexandri manus, quas ſolas timebat, effugere properabat.

XXIX. Patron autem Græcorum dux præcepit ſuis, ut arma, quæ in ſarcinis antea ferebantur, induerent: ad omne imperium ſuum parati & intenti. Ipſe currum regis ſequebatur, occaſioni imminens alloquendi eum: quippe Beſſi facinus præſenſerat. Sed Beſſus id ipſum metuens, cuſtos veriùs quàm comes, à curru non recedebat. Diu ergo Patron cunctatus, ac ſæpius ſermone revocato, inter fidem timorémque hæſitans, regem intuebatur. Qui ut tandem advertit oculos, Bubacem ſpadonem inter proximos currum ſequentem percontari jubet, num quid ipſi velit dicere. Patron ſe verò, ſed remotis arbitris, loqui velle cum eo reſpondet. Juſſúſque propiùs accedere, ſinè interprete (nam haud rudis Græcæ linguæ Darius erat) *Rex*, inquit, *ex L millibus Græcorum ſuperſumus pauci, omnis fortunæ tuæ comites, & in hôc tuo ſtatu iidem, qui florente te fuimus: quaſcumque ſedes elegeris, pro patriâ & domeſticis rebus petituri. Secundæ adverſaéque res tuæ copulavere nos tecum. Per hanc fidem invictam oro & obteſtor: in noſtris caſtris tibi tabernaculum ſtatue, nos corporis tui cuſtodes eſſe patiaris. Amiſimus Græciam; nulla Bactra ſunt nobis; ſpes omnis in te, utinam & in cæteris eſſet. Plura dici non attinet. Cuſtodiam corporis tui externus & alienigena non depoſcerem, ſi crederem aliùm poſſe præſtare.*

XXX. Beſſus, quamquam erat Græci ſermonis ignarus, tamen, ſtimulante conſcientiâ, indicium profectò Patronem detuliſſe credebat: & interpretis Græci relato ſermone exempta dubitatio. Darius autem, quantum ex vultu concipi poterat, haud ſanè territus, percontari Patrona cauſam conſilii, quod afferret, cœpit. Ille non ultrà differendum ratus: *Beſſus*, inquit, *& Nabarzanes inſidiantur tibi; in ultimo diſcrimine es fortunæ tuæ & vitæ. Hic dies aut parricidis, aut tibi futurus ultimus.* Et Patron quidem egregiam conſervati regis gloriam tulerat. Eludant licèt, quibus fortè ac temere humana negotia volvi agíque perſuaſum eſt. Equidem æternâ conſtitutione crediderim, nexûque cauſarum latentium, & multò antè deſtinatarum, ſuum quemque ordinem immutabili lege percurrere. Darius certè reſpondit: *Quamquam ſibi Græcorum militum fides nota ſit; nunquam tamen à popularibus ſuis receſſurum: difficilius ſibi eſſe damnare, quàm decipi: quicquid fors tuliſſet, inter ſuos perpeti malle, quàm transfugam fieri. Serò ſe perire, ſi ſalvum eſſe ſui milites nollent.* Patron, deſperatâ ſalute regis, ad eos, quibus præerat, rediit; omnia pro fide experiri paratus.

XXXI. At Beſſus occidendi protinus regis impetum conceperat. Sed veritus ne gratiam Alexandri, nî vivum eum tradidiſſet, inire non poſſet; dilato in proximam noctem ſceleris conſilio, agere gratias incipit, *quòd perfidi hominis inſidias, jam Alexandri opes ſpectantis, prudenter cautéque vitâſſet: donum eum hoſti laturum fuiſſe regis caput. Nec mirari, hominem mercede conductum omnia habere venalia: ſinè pignore, ſinè lare, terrarum orbis exſulem, ancipitem hoſtem, ad nutum licentium circumferri.* Purganti deinde ſe, Deóſque patrios teſtes fidei ſuæ invocanti Darius vultu aſſentiebat; haud dubius quin vera deferrentur à Græcis: ſed eò rerum ventum erat, ut tam periculoſum eſſet non credere ſuis, quàm decipi. XXX millia erant, quorum inclinata in ſcelus levitas timebatur: quatuor millia Patron habebat, quibus ſi credidiſſet ſalutem ſuam,

damnatâ populariùm fide parricidio excusationem videbat offerri. Itaque præoptabat, immeritò quàm jure violari. Bessо tamen insidiarum consilium purganti respondit: *Alexandri sibi non minùs justitiam, quàm virtutem esse perspectam. Falli eos, qui proditionis ab eo præmium expectent: violatæ fidei neminem acriorem fore vindicem ultorémque.* Jámque nox appetebat; quum Persæ more solito armis positis ad necessaria ex proximo vico ferenda discurrunt. At Bactriani, ut imperatum erat à Besso, armati stabant.

XXXII. Inter hæc Darius Artabazum acciri jubet; expositísque quæ Patron detulerat, haud dubitare Artabazus, quin transeundum esset in castra Græcorum: Persas quoque periculo vulgato sequuturos. Destinatus sorti suæ, & jam nullius salubris consilii patiens, unicam in illâ fortunâ opem Artabazum, ultimum illum visurus amplectitur; perfusúsque mutuis lacrymis, inhærentem sibi avelli jubet: capite deinde velato, ne inter gemitus digredientem, velut à rogo, intueretur, in humum pronum corpus abjecit. Tum verò custodiæ ejus assueti, quos regis salutem vel periculo vitæ tueri oportebat, dilapsi sunt; cum armatis, quos jam adventare credebant, haud rati se futuros pares. Ingens ergo in tabernaculo solitudo erat; paucis spadonibus, quia quò discederent, non habebant, circumstantibus regem. At ille remotis arbitris, diu aliud atque aliud consilium animo volutabat. Jámque solitudinem, quam paulò antè pro solatio petiverat, perosus; Bubacem vocari jubet: quem intuens, *Ite*, inquit, *consulite vobis; ad ultimum regi vestro, ut decebat, fide exhibitâ: ego hìc legem fati mei exspecto. Forsitan mireris quòd vitam non finiam: alieno scelere, quàm meo, mori malo.* Post hanc vocem spado gemitu non modò tabernaculum, sed etiam castra complevit. Irrupere deinde alii, laceratísque vestibus lugubri & barbaro ululatu regem deplorare cœperunt.

XXXIII. Persæ, ad illos clamore perlato, attoniti metu, nec arma capere, ne in Bactrianos inciderent;

nec quiescere audebant, ne impiè deserere regem viderentur. Varius ac dissonus clamor sinè duce ac sinè imperio totis castris referebatur. Bessо & Nabarzani nunciaverant sui regem à semetipso interemptum esse: planctus eos deceperat. Itaque citatis equis advolant; sequentibus quos ad ministerium sceleris delegerant: & quum tabernaculum intrâssent, quia regem vivere spadones indicabant, comprehendi vincirique jusserunt. Rex curru paulò antè vectus, & deorum à suis honoribus cultus, nullâ externâ ope admotâ, captivus servorum suorum in sordidum vehiculum pellibus undique contectum imponitur. Pecunia regis & supellex, quasi jure belli, diripitur: onustíque prædâ per scelus ultimum partâ, fugam intendunt. Artabazus cum iis, qui imperio parebant, Græcísque militibus Parthienen petebat; omnia tutiora parricidarum contuitu ratus. Persæ promissis Bessi onerati, maximè quia nemo alius erat, quem sequerentur, conjunxere se Bactrianis, agmen eorum tertio assequuti die. Ne tamen honos regi non haberetur; aureis compedibus Darium vinciunt: nova ludibria subinde excogitante fortunâ. Et ne fortè cultu regio posset agnosci, sordidis pellibus vehiculum contexerant: ignoti jumenta agebant, ne percontantibus in agmine monstrari posset: custodes procul sequebantur.

XXXIV. Alexander audito Darium movisse ab Ecbatanis; omisso itinere, quod patebat in Mediam, fugientem insequi pergit strenuè. Tabas oppidum est in Parætacene ultimâ: ibi transfugæ nunciant præcipitem fugâ Bactra petere Darium. Certiora deinde cognoscit ex Bagistane Babylonio: non equidem vinctum regem; sed in periculo esse aut mortis, aut vinculorum. Rex ducibus convocatis; *Maximum*, inquit, *opus, sed labor brevissimus superest; Darius haud procul destitutus à suis, aut oppressus. In illo corpore posita est victoria nostra: & tanta res celeritatis est præmium.* Omnes pariter conclamant *paratos ipsos sequi: nec labori, nec periculo parceret.* Igitur raptim agmen cursûs ma-

gìs quàm itineris modo ducit: ne nocturnâ quidem quiete diurnum laborem relaxante. Itaque quingenta ſtadia proceſſit: perventúmque erat in vicum, in quo Darium Beſſus comprehenderat. Ibi Melon Darii interpres excipitur: corpore æger non potuerat agmen ſequi, & deprehenſus celeritate regis transfugam ſe eſſe ſimulabat. Ex hôc acta cognoſcit: ſed fatigatis neceſſaria quies erat. Itaque delectis equitum ſex millibus, trecentos quos *Dimachas* appellant, adjungit: dorſo hi graviora arma portabant, cæterùm equis vehebantur; quum res locúſque poſceret, pedeſtris acies erat. Hæc agentem Alexandrum adeunt Orſillos & Mithracenes, qui Beſſi parricidium exoſi transfugerant; nunciabántque ſtadia D abeſſe Perſas; ipſos brevius iter monſtraturos. Gratus regi adventus transfugarum fuit. Itaque primâ veſperâ ducibus iiſdem cum expeditâ equitum manu monſtratam viam ingreditur; phalange, quantum feſtinare poſſet, ſequi juſsâ. Ipſe quadrato agmine incedens ita curſum regebat, ut primi conjungi ultimis poſſent.

XXXV. CCC ſtadia proceſſerant, quum occurrit Brocubelus Mazæi filius, Syriæ quondam prætor. Is quoque transfuga nunciabat, Beſſum haud ampliùs quàm CC ſtadia abeſſe: exercitum, utpote qui nihil præcaveret, incompoſitum inordinatúmque procedere: Hyrcaniam videri petituros: ſi feſtinaret ſequi, palantibus ſuperventurum. Darium adhuc vivere. Strenuo alioqui cupiditatem conſequendi transfuga injecerat: itaque calcaribus ſubditis effuſo curſu eunt. Jámque fremitus hoſtium iter ingredientium exaudiebatur; ſed proſpectum ademerat pulveris nubes. Pauliſper ergo inhibuit curſum, donec conſideret pulvis. Jámque conſpecti à barbaris erant, & abeuntium agmen conſpexerant; nequaquam futuri pares, ſi Beſſo tantum animi fuiſſet ad prœlium, quantum ad parricidium fuerat. Namque & numero barbari præſtabant, & robore: ad hoc refecti cum fatigatis certamen inituri erant. Sed nomen Alexandri, & fama,

maximum in bello utique momentum, pavidos in fugam convertit. Beſſus & cæteri facinoris ejus participes, vehiculum Darii aſſequuti, cœperunt hortari eum, ut conſcenderet equum, & ſe hoſti fugâ eriperet. Ille deos ultores adeſſe teſtatur; & Alexandri fidem implorans, negat ſe parricidas velle comitari. Tum verò irâ quoque accenſi, tela injiciunt in regem; multíſque confoſſum vulneribus relinquunt. Jumenta quoque, ne longiùs proſequi poſſent, convulnerantur; duobus ſervis, qui regem comitabantur, occiſis.

XXXVI. Hôc edito facinore, ut veſtigia fugæ ſpargerent, Nabarzanes Hyrcaniam, Beſſus, Bactra paucis equitum comitantibus, petebant: barbari ducibus deſtituti, quà quemque aut ſpes ducebat, aut pavor, diſſipabantur: D tantùm equites congregaverant ſe, incerti adhuc, reſiſteréne melius eſſet, an fugere. Alexander, hoſtium trepidatione compertâ, Nicanorem cum equitum parte ad inhibendam fugam præmittit: ipſe cum cæteris ſequitur. III ferme millia reſiſtentium occiſa ſunt; reliquum agmen more pecudum intactum agebatur, jubente rege, ut cædibus abſtineretur. Nemo captivorum erat, qui monſtrare Darii vehiculum poſſet: ſinguli, ut quæque prehenderant, ſcrutabantur; nec tamen ullum veſtigium fugæ regis exſtabat. Feſtinantem Alexandrum vix tria millia equitum perſequuta ſunt. At in eos, qui lentiùs ſequebantur, incidebant univerſa fugientium agmina. Vix credibile dictu; plures captivi, quàm qui caperent, erant: adeò omnem ſenſum territis fortuna penitus excuſſerat, ut nec hoſtium paucitatem, nec multitudinem ſuam ſatìs cernerent. Interim jumenta, quæ Darium vehebant, nullo regente deceſſerant militari viâ, & errore delata per IV ſtadia, in quâdam valle conſtiterant, æſtu, ſimúlque vulneribus fatigata. Haud procul erat fons, ad quem monſtratum à peritis Polyſtratus Macedo ſiti maceratus acceſſit: ac dum galeâ hauſtam aquam ſorbet, tela jumentorum defici-

entium corporibus infixa conſpexit: miratúſque confoſſa potiùs quam abacta eſſe, ſemivivi hominis ***

LIBER SEXTUS.

I. *** Pugnæ diſcrimen immiſit: obtruncatíſque, qui promptiùs reſiſtebant, magnam partem hoſtium propulit. Cœperant fugere victores: & donec avidiùs ſequentes in planum deduxere, multi cadebant: ſed ut primùm locus, in quo ſtare poſſent, fuit, æquis viribus dimicatum eſt. Inter omnes tamen Lacedæmonios rex eminebat, non armorum modò & corporis ſpecie; ſed etiam magnitudine animi, quo uno vinci non potuit. Undique nunc cominus, nunc eminus petebatur; diúque arma circumferens, alia tela clypeo excipiebat, corpore alia vitabat: donec haſtâ femora perfoſſa, plurimo ſanguine effuſo, deſtituere pugnantem. Ergo clypeo ſuo exceptum armigeri raptim in caſtra referebant, jactationem vulnerum haud facilè tolerantem.

II. Non tamen omiſere Lacedæmonii pugnam: & ut primùm ſibi quàm hoſti æquiorem locum capere potuerunt, denſatis ordinibus effusè fluentem in ſe aciem excepere. Non aliud diſcrimen vehementius fuiſſe memoriæ proditum eſt. Duarum nobiliſſimarum bello gentium exercitus pari Marte pugnabant. Lacedæmonii vetera, Macedones præſentia decora intuebantur: illi pro libertate; hi pro dominatione pugnabant: Lacedæmoniis dux, Macedonibus locus deerat. Diei quoque unius tam multiplex caſus modò ſpem, modò metum utriuſque partis augebat: velut de induſtriâ inter fortiſſimos viros certamen æquante fortunâ. Cæterùm anguſtiæ loci, in quo hæſerat pugna, non patiebantur totis congredi viribus. Specta-

bant ergo plures, quàm inierant prœlium; & qui extra teli jactum erant, clamore invicem ſuos accendebant. Tandem Laconum acies langueſcere, lubrica arma ſudore vix ſuſtinens; pedem deinde referre cœpit urgente hoſte, ac apertiùs fugere. Inſequebatur diſſipatos victor; & emenſus curſu omne ſpatium, quod acies Laconum obtinuerat, ipſum Agim perſequebatur. Ille, ut fugam ſuorum, & proximos hoſtium conſpexit, deponi ſe juſſit: expertúſque membra an impetum animi ſequi poſſent; poſtquam deficere ſe ſenſit, poplitibus ſemet excepit: galeâque ſtrenuè ſumptâ, clypeo protegens corpus, haſtam dextrâ vibrabat; ultro vocans hoſtem, ſi quis jacenti ſpolia demere auderet. Nec quiſquam fuit, qui ſuſtineret cominus congredi; procul miſſilibus appetebatur, ea ipſa in hoſtem retorquens: donec lancea nudo pectori infixa eſt: quâ ex vulnere evulsâ, inclinatum ac deficiens caput clypeo pauliſper excepit; deinde linquente ſpiritu pariter ac ſanguine, moribundus in arma procubuit.

III. Cecidere Lacedæmoniorum V millia & CCCLX: ex Macedonibus haud amplius tria millia: cæterùm vix quiſquam niſi ſaucius revertit in caſtra. Hæc victoria non Spartam modò, ſocióſque ejus; ſed etiam omnes, qui fortunam belli ſpectaverant, fregit. Nec fallebat Antipatrum diſſentire ab animis gratulantium vultus; ſed bellum finire cupienti opus erat decipi: & quamquam fortuna rerum placebat; invîdiam tamen, quia majores res erant, quàm quas præfecti modus caperet, metuebat. Quippe Alexander hoſtes vinci voluerat; Antipatrum viciſſe, ne tacitus quidem indignabatur: ſuæ demptum gloriæ exiſtimans, quidquid ceſſiſſet alienæ. Itaque Antipater, qui probè nôſſet ſpiritum ejus, non eſt auſus ipſe agere arbitria victoriæ; ſed concilium Græcorum, quid fieri placeret, conſuluit. A quo Lacedæmonii nihil aliud quàm ut oratores mittere ad regem liceret, precati gratìs; veniam defectionis, præter auctores, impetraverunt.

Megalopolitanis, quorum urbs erat obsessa à defectione, Achæi & Ætoli CXX talenta dare jussi. Hic fuit exitus belli, quod repentè ortum, priùs tamen finitum est, quàm Darium Alexander apud Arbela superaret.

IV. Sed ut primùm instantibus curis laxatus est animus, militarium rerum quàm quietis otiíque patientior, excepere eum voluptates: & quem arma Persarum non fregerant, vitia vicerunt. Intempestiva convivia, & perpotandi pervigilandíque insana dulcedo, ludíque & greges pellicum, omnia in externum lapsa sunt morem: quem æmulatus quasi potiorem suo, ita popularium animos oculósque pariter offendit, ut à plerisque amicorum pro hoste haberetur. Tenaces quippe disciplinæ suæ, solitósque parco ac parabili victu ad implenda naturæ desideria defungi, in peregrina & devictarum gentium mala impulerat. Hinc sæpius comparatæ in caput ejus insidiæ: secessio militum, & liberior inter mutuas querelas dolor: ipsius deinde nunc ira, nunc suspiciones; quas excitabat inconsultus pavor: cæteráque his similia, quæ deinde dicentur. Igitur quum intempestivis conviviis dies pariter noctésque consumeret, satietatem epularum ludis interpolabat: non contentus artificum, quos è Græciâ exciverat, turbâ: quippe captivæ feminarum jubebantur suo ritu canere inconditum & abhorrens peregrinis auribus carmen. Inter quas unam rex ipse conspexit mœstiorem quàm cæteras, & producentibus eam verecundè reluctantem: excellens erat forma, & formam pudor honestabat. Dejectis in terram oculis, & quantum licebat, ore velato, suspicionem præbuit regi, nobiliorem esse, quàm ut inter convivales ludos deberet ostendi. Ergo interrogata quænam esset, neptem se Ochi, qui nuper regnâsset in Persis, filio ejus genitam esse, respondit; uxorem Hystaspis fuisse: propinquus hic Darii fuerat, magni & ipse exercitûs prætor. Adhuc in animo regis tenues reliquiæ pristini moris hærebant. Itaque fortunam regiâ stirpe ge-

nitæ, & tam celebre nomen reveritus; non dimitti modò captivam, ſed etiam reſtitui ei ſuas opes juſſit: virum quoque requiri: ut reperto conjugem redderet. Poſtero autem die præcepit Hephæſtioni, ut omnes captivos in regiam juberet adduci, ubi ſingulorum nobilitate ſpectatâ, ſecrevit à vulgo, quorum eminebat genus. Decem hi fuerunt; inter quos repertus eſt Oxathres Darii frater, non illius fortunâ, quàm indole animi ſui clarior. Sex & viginti millia talentûm proximâ prædâ redacta erant: è queis duodecim millia in congiarium militum abſumpta ſunt. Par huic pecuniæ ſumma, cuſtodum fraude ſubtracta eſt. Oxydates erat nobilis Perſes, qui à Dario capitali ſupplicio deſtinatus cohibebatur in vinculis; huic liberato ſatrapiam Mediæ attribuit: fratrémque Darii recepit in cohortem amicorum, omni vetuſtæ claritatis honore ſervato.

V. Hinc in Parthienen perventum eſt, tunc ignobilem gentem; nunc caput omnium, qui poſt Euphratem & Tigrim amnes ſiti, rubro mari terminantur. Scythæ regionem campeſtrem ac fertilem occupaverunt; graves adhuc accolæ. Sedes habent & in Europâ, & in Aſiâ: qui ſuper Boſphorum colunt, adſcribuntur Aſiæ: at qui in Europâ ſunt, à lævo Thraciæ latere, ad Boryſthenem, atque indè ad Tanaim alium amnem, rectâ plagâ attinent. Tanais Europam & Aſiam medius interfluit: nec dubitatur quin Scythæ, qui Parthos condidere, non à Boſphoro, ſed ex regione Europæ penetraverint. Urbs erat eâ tempeſtate clara Hecatompylos, condita à Græcis: ibi ſtativa rex habuit, commeatibus undique advectis. Itaque rumor, otioſi militis vitium, ſinè auctore percrebuit; regem contentum rebus, quas geſſiſſet, in Macedoniam protinus redire ſtatuiſſe. Diſcurrunt lymphatis ſimiles in tabernacula, & itineri ſarcinas aptant: ſignum datum crederes, ut vaſa colligerent. Totis caſtris tumultus hinc contubernales ſuos requirentium, hinc onerantium plauſtra, perfertur ad regem. Fece-

rant fidem rumori temere vulgato Græci milites, redire jussi domos, quorum equitibus singulis denariorum sena millia dono dederat. Ipsis quoque finem militiæ adesse credebant. Haud secus quàm par erat territus Alexander, qui Indos atque ultima Orientis peragrare statuisset; præfectos copiarum in prætorium contrahit: obortísque lacrymis, *ex medio gloriæ spatio revocari se, victi magìs, quàm victoris fortunam in patriam relaturum* conquestus est: *nec sibi ignaviam militum obstare, sed deorum invidiam; qui fortissimis viris subitum patriæ desiderium admovissent, paulò pòst in eandem cum majore laude famâque redituris.* Tum verò pro se quisque operam suam offerre; difficillima quæque poscere; polliceri *militum quoque obsequium; si animos eorum leni & aptâ oratione permulcere voluisset. Nunquam infractos & abjectos recessisse, quoties ipsius alacritatem & tanti animi spiritus haurire potuissent.* Ita se facturum esse respondit. *Illi vulgi aures præparent sibi:* satísque omnibus, quæ in rem videbantur esse, compositis; vocari ad concionem exercitum jussit, apud quem talem orationem habuit.

VI. *Magnitudinem rerum, quas gessimus, milites, intuentibus vobis, minimè mirum est & desiderium quietis, & satietatem gloriæ occurrere. Ut omittam Illyrios, Triballos, Bœotiam, Thraciam, Spartam, Achæos, Peloponnesum; quorum alia ductu meo, alia imperio auspicióque perdomui: ecce orsi bellum ad Hellespontum, Ionas, Æolidem servitio barbariæ impotentis exemimus: Cariam, Lydiam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphyliam, Pisidas, Ciliciam, Syriam, Phœnicen, Armeniam, Persiden, Medos, Parthienen habemus in potestate. Plures provincias complexus sum, quàm alii urbes ceperunt: & nescio an enumeranti mihi, quædam ipsarum rerum multitudo subduxerit. Itaque si crederem satìs certam esse possessionem terrarum, quas tantâ velocitate domuimus; ego verò, milites, ad penates meos, ad parentem sororésque & cateros cives, vel renitentibus vobis, erumperem: ut ibi potissimùm partâ vobiscum laude & gloriâ fruerer; ut-*

bi nos uberrima victoriæ præmia exſpectant: liberorum, conjugum, parentúmque latitia; pax, quies, rerum per virtutem partarum ſecura poſſeſſio. Sed in novo, & (ſi verum fateri volumus) precario imperio, adhuc jugum ejus rigidâ cervice ſubeuntibus barbaris, tempore, milites, opus eſt; dum mitioribus ingeniis imbuantur, & efferatos mollior conſuetudo permulceat. Fruges quoque maturitatem ſtatuto tempore exſpectant: adeò etiam illa ſensûs omnis expertia, tamen ſuâ lege miteſcunt. Quid? creditis tot gentes alterius imperio ac nomini aſſuetas, non ſacris, non moribus, non commercio linguæ nobiſcum cohærentes, eodem prælio domitas eſſe, quo victæ ſunt? Veſtris armis continentur, non ſuis moribus; & qui præſentes metuunt, in abſentiâ hoſtes erunt. Cum feris beſtiis res eſt, quas captas & incluſas, quia ipſarum natura non poteſt, longior dies mitigat. Et adhuc ſic ago tanquam omnia ſubacta ſint armis, quæ fuerunt in ditione Darii. Hyrcaniam Nabarzanes occupavit; Bactra non poſſidet ſolùm parricida Beſſus, ſed etiam minatur: Sogdiani, Dahæ, Maſſagetæ, Sacæ, Indi ſui juris ſunt. Omnes hi, ſimul terga noſtra viderint, ſequentur. Illi enim ejuſdem nationis ſunt, nos alienigenæ & externi: ſuis autem quique parent placidiùs; etiam quum is præeſt, qui magìs timeri poteſt. Proinde, aut quæ cepimus, omittenda ſunt; aut quæ non habemus, occupanda. Sicut in corporibus ægris, milites, nihil quod nociturum eſt, medici relinquunt; ſic nos quidquid obſtat imperio, recidamus. Parva ſæpe ſcintilla contempta magnum excitavit incendium. Nihil tutò in hoſte deſpicitur: quem ſpreveris, valentiorem negligentiâ facies. Ne Darius quidem hæreditarium Perſarum accepit imperium; ſed in ſedem Cyri beneficio Bagoæ caſtrati hominis admiſſus ne vos magno labore credatis Beſſum vacuum regnum occupaturum. Nos verò peccavimus, milites, ſi Darium ohoc vicimus, ut ſervo ejus traderemus imperium: qui ultimum auſus ſcelus, regem ſuum etiam externæ opis egentem, certè, cui nos victores peperciſſemus, quaſi captivum in vinculis habuit: ad ultimum, ne à nobis conſervari poſſet, occidit. Hunc vos regnare patiemini? quem equi-

dem cruci affixum videre festino, omnibus regibus gentibúsque fidei, quam violavit, meritas pœnas solventem. Ab hercule si mox eundem Græcorum urbes, aut Hellespontum vastare nunciatum erit vobis; quo dolore afficiemini, Bessum præmia vestræ occupâsse victoriæ? Tunc ad repetendas res festinabitis; tunc arma capietis. Quanto autem præstat territum adhuc, & vix mentis suæ compotem opprimere? Quatridui nobis iter supereſt, qui tot proculcavimus nives; tot amnes superavimus; tot montium juga transcurrimus. Non mare illud, quod exæstuans iter fluctibus occupat, euntes nos moratur; non Ciliciæ fauces, & angustiæ includunt: plana omnia & prona sunt. In ipso limine victoriæ stamus. pauci nobis fugitivi & domini sui interfectores supersunt. Egregium me hercule opus, & inter prima gloriæ vestræ numerandum posteritati famaéque tradetis; Darii quoque hostis, finito post mortem ejus odio, parricidas esse vos ultos: neminem impium effugisse manus vestras. Hôc perpetrato, quanto creditis Persas obsequentiores fore, quum intellexerint vos pia bella suscipere; & Bessi sceleri, non nomini suo irasci?

VII. Summâ militum alacritate jubentium quocumque vellet, duceret, oratio excepta est. Nec rex moratus impetum; tertióque per Parthienen die ad fines Hyrcaniæ penetrat; Cratero relicto cum iis copiis, quibus præerat, & eâ manu, quam Amyntas ducebat, additis sexcentis equitibus, & totidem sagittariis: ut ab incursione barbarorum Parthienen tueretur. Erigyium impedimenta, modico præsidio dato, campestri itinere ducere jubet. Ipse cum phalange & equitatu CL stadia emensus, castra in valle, quâ Hyrcaniam adeunt, communit. Nemus præaltis densísque arboribus umbrosum est, pingue vallis solum rigantibus aquis, quæ ex petris imminentibus manant. Ex ipsis radicibus montium Zioberis amnis effunditur, qui tria ferè stadia in longitudinem universus fluit; deinde saxo, quod alveolum interpellat, repercussus, duo itinera, velut dispensatis aquis, aperit. Indè torrens, & saxorum, per quæ incurrit, asperitate violen-

tior, terram præceps ſubit. Per CCC ſtadia conditus labitur: rursúſque velut ex alio fonte conceptus editur, & novum alveum intendit; priore ſui parte ſpatioſior. Quippe in latitudinem XIII ſtadiorum diffunditur: rursúſque anguſtioribus coercitus ripis, iter cogit; tandem in alterum amnem cadit, cui *Rhidago* nomen eſt. Incolæ affirmabant quæcumque dimiſſa eſſent in cavernam, quæ propior eſt fonti, rurſus, ubi aliud os amnis aperit, exiſtere. Itaque Alexander duos tauros, quà ſubeunt aquæ terram, præcipitari jubet: quorum corpora, ubi rurſus erumpit, expulſa videre, qui miſſi erant, ut exciperent.

VIII. Quartum jam diem eodem loco quietem militi dederat; quum literas Nabarzanis, qui Darium cum Beſſo interceperat, accipit, quarum ſententia hæc erat: *Se Dario non fuiſſe inimicum; imò etiam quæ credidiſſet utilia eſſe, ſuaſiſſe: & quia fidele conſilium regi dediſſet, propè occiſum ab eo. Agitâſſe Darium, cuſtodiam corporis ſui contra jus fáſque peregrino militi tradere, damnatâ popularium fide, quam per ducentos & triginta annos inviolatam regibus ſuis præſtitiſſent. Se in præcipiti & lubrico ſtantem conſilium à præſenti neceſſitate repetîſſe. Darium quoque, cùm occidiſſet Bagoan, hâc excuſatione ſatisfeciſſe popularibus, quòd inſidiantem ſibi interemiſſet. Nihil eſſe miſeris mortalibus ſpiritu carius: amore ejus ad ultima eſſe propulſum, ſed ea magìs eſſe ſequutum, quæ coëgiſſet neceſſitas, quàm quæ optâſſet. In communi calamitate ſuam quemque habere fortunam. Si venire ſe juberet, ſinè metu eſſe venturum. Non timere, ne fidem datam tantus rex violaret: Deos à Deo falli non ſolere. Cæterùm, ſi cui fidem daret, videretur indignus, multa exilia patere fugienti: patriam eſſe, ubicumque vir fortis ſedem elegerit.* Nec dubitavit Alexander fidem quo Perſæ modo accipiebant, dare; *inviolatum, ſi veniſſet, fore.* Quadrato tamen agmine, & compoſito ibat; ſpeculatores ſubinde præmittens, qui explorarent loca. Levis armatura ducebat agmen; phalanx eam ſequebatur; poſt pedites erant impedimenta: & gens

bellicosa, & naturâ sitûs difficilis aditu, curam regis intenderat. Namque perpetua vallis jacet, usque ad mare Caspium patens. Duo terræ ejus velut brachia excurrunt: media flexu modico sinum faciunt, lunæ maximè similem, quum eminent cornua, nondum totum orbem sydere implente. Cercetæ, Mosyni, & Chalybes à lævâ sunt: ab alterâ parte Leucosyri, & Amazonum campi; & illos, quà vergit ad Septentrionem; hos ad occasum conversa prospectat.

IX. Mare Caspium dulcius cæteris, ingentis magnitudinis serpentes alit, & pisces longè diversi ab aliis coloris. Quidam *Caspium*, quidam *Hyrcanum* appellant: alii sunt qui *Mæotim* paludem in id cadere putent: & argumentum afferunt; aquam, quo dulcior sit quàm cætera maria, infuso paludis humore mitescere. A Septentrione ingens in litus mare incumbit, longéque agit fluctus, & magnâ parte exæstuans stagnat. Idem alio cœli statu recipit se in fretum; eodémque impetu, quo effusum est, relabens, terram naturæ suæ reddit. Et quidam credidere non Caspium mare esse, sed ex Indiâ in Hyrcaniam cadere; cujus fastigium, ut suprà dictum est, perpetuâ valle submittitur. Hinc rex XX stadia processit semitâ propemodum inviâ, cui sylva imminebat; torrentésque & eluvies iter morabantur. Nullo tamen hoste obvio, penetravit; tandémque ad ulteriora perventum est. Præter alios commeatus, quorum tum copiâ regio abundabat, pomorum quoque ingens modus nascitur, & uberrimum gignendis uvis solum est. Frequens arbor faciem quercûs habet, cujus folia multo melle tinguntur: sed nisi solis ortum incolæ occupaverint, vel modico tepore succus extinguitur. XXX hinc stadia processerat; quum Phrataphernes ei occurrit, séque & eos, qui post Darii mortem profugerant, dedens: quibus benignè exceptis, ad oppidum Arvas pervenit. Hìc ei Craterus & Erigyius occurrunt. Præfectum Tapurorum gentis Phradatem adduxerant. Hic quoque in fidem receptus, multis exemplo fuit

experiendi clementiam regis. Satrapem deinde Hyrcaniæ dedit Menapim : exul hic regnante Ocho ad Philippum pervenerat. Tapurorum quoque gentem Phradati reddidit.

X. Jámque rex ultima Hyrcaniæ intraverat, quum Artabazus (quem Dario fidiſſimum fuiſſe ſuprà diximus) cum propinquis Darii, ac ſuis liberis modicâque Græcorum militum manu occurrit. Dextram venienti obtulit rex : quippe & hoſpes Philippi fuerat, quum Ocho regnante exularet ; & hoſpitii pignora in regem ſuum ad ultimum fides conſervata vincebat. Comiter igitur exceptus, *Tu quidem*, inquit, *rex perpetuâ felicitate floreas : ego cæteris lætus, hôc uno torqueor, quòd præcipiti ſenectute, diu frui tuâ bonitate non poſſum.* Nonageſimum & quintum annum agebat. Novem juvenes eâdem matre geniti patrem comitabantur : hos Artabazus dextræ regis admovit, precatus ut tam diu viverent, donec utiles Alexandro eſſent. Rex pedibus iter plerumque faciebat : tunc *admoveri ſibi & Artabazo equos* juſſit ; ne ipſo ingrediente pedibus, ſenex equo vehi erubeſceret. Deinde ut caſtra ſunt poſita, Græcos, quos Artabazus adduxerat, convocari jubet. At illi, niſi Lacedæmoniis fides daretur, reſpondent ſe, quid agendum ipſis foret, deliberaturos. Legati erant Lacedæmoniorum miſſi ad Darium : quo vincto applicaverant ſe Græcis mercede apud Perſas militantibus. Rex omiſſis ſponſionum fideique pignoribus, venire eò juſſit ; fortunam, quam ipſe dediſſet, habituros. Diu cunctantes, pleriſque conſilia variantibus, tandem venturos ſe pollicentur. At Democrates Athenienſis, qui maximè Macedonum opibus ſemper obſtiterat, veniâ deſperatâ, gladio ſe transfigit : cæteri, ſicut conſtituerant, ditioni Alexandri ſe ipſos permittunt. M & D milites erant : præter hos legati ad Darium miſſi XC. In ſupplementum diſtributus miles : cæteri remiſſi domum, præter Lacedæmonios, quos tradi in cuſtodiam juſſit.

XI. Mardorum erat gens confinis Hyrcaniæ, cultu vitæ aſpera, & latrociniis aſſueta. Hæc ſola nec legatos miſerat, nec videbatur imperata factura. Itaque rex indignatus, ſi una gens poſſet efficere, ne invictus eſſet; impedimentis cum præſidio relictis, invictâ manu comitante procedit. Noctu iter fecerat, & primâ luce hoſtis in conſpectu erat: tumultus magis quam prœlium fuit. Deturbati ex collibus, quos occupaverant, barbari profugiunt; proximíque vici ab incolis deſerti capiuntur. Interiora regionis ejus haud ſanè adire ſinè magnâ vexatione exercitus poterat. Juga montium præaltæ ſylvæ rupéſque inviæ ſepiunt: ea quæ plana ſunt, novo munimenti genere impedierant barbari. Arbores denſæ ſunt ex induſtriâ conſitæ, quarum teneros adhuc ramos manu flectunt; quos intortos rurſus inſerunt terræ: indè velut ex aliâ radice lætiores virent trunci. Hos quà natura fert, adoleſcere non ſinunt: quippe alium alii quaſi nexu conſerunt; qui ubi multâ fronde veſtiti ſunt, operiunt terram. Itaque occulti nexus ramorum, velut laquei, perpetuâ ſepe iter cludunt. Una ratio erat, cædendo aperire ſaltum: ſed hoc quoque magni operis. Crebri namque nodi duraverant ſtipites: & in ſe implicati arborum rami, ſuſpenſis circulis ſimiles, lento vimine fruſtrabantur ictus. Incolæ autem ritu ferarum virgulta ſubire ſoliti, tum quoque intraverant ſaltum, occultíſque telis hoſtem laceſſebant.

XII. Ille venantium modo latibula ſcrutatus, pleroſque confodit: ad ultimum circumire ſaltum milites jubet, ut ſi quà pateret, irrumperent. Sed ignotis locis plerique oberrabant: excepti ſunt quidam, inter quos equus regis (*Bucephalum* vocabant:) quem Alexander non eodem quo cæteras pecudes animo æſtimabat. Nam ille nec in dorſo inſidere ſuo patiebatur alium; & regem, quum vellet aſcendere, ſponte ſuâ genua ſubmittens excipiebat; credebatúrque ſentire

sentire quem veheret. Majore ergo, quàm decebat, irâ simul ac dolore stimulatus, equum vestigari jubet: & per interpretem pronunciari, nî reddidissent, neminem esse victurum. Hâc denunciatione territi, cum cæteris donis equum adducunt. Sed ne sic quidem mitigatus, cædi sylvas jubet, aggestâque humo è montibus planitiem ramis impeditam exaggerari. Jam in aliquantulum altitudinis opus creverat; quum barbari, desperato regionem quam occupaverant posse retineri, gentem suam dedidere. Rex obsidibus acceptis, Phradati parere eos jussit. Indè quinto die in stativa revertitur. Artabazum deinde geminato honore, quàm Darius habuerat ei, remittit domum. Jam ad urbem Hyrcaniæ, in quâ regia Darii fuit, ventum erat. Ibi Nabarzanes acceptâ fide occurrit, dona ingentia ferens. Inter quæ Bagoas erat specie singulari spado, atque in ipso flore pueritiæ; cui & Darius fuerat assuetus, & mox Alexander assuevit: ejúsque maximè precibus motus Nabarzani ignovit.

XIII. Erat, ut suprà dictum est, Hyrcaniæ finitima gens Amazonum, circa Thermodonta amnem, Themiscyræ incolentium campos. Reginam habebant Thalestrim, omnibus inter Caucasum montem & Phasim amnem imperitantem. Hæc cupidine visendi regis accensa, finibus regni sui excessit; & quum haud procul abesset, præmisit indicantes venisse reginam adeundi ejus cognoscendíque avidam. Protinus factâ potestate veniendi, cæteris jussis subsistere, trecentis feminarum comitata processit. Atque ut primùm rex in conspectu fuit, equo ipsa desiliit duas lanceas dextrâ præferens. Vestis non toto Amazonum corpore obducitur; nam læva pars ad pectus est nuda, cætera deinde velantur: nec tamen sinus vestis, quem nodo colligunt, infra genua descendit. Altera papilla intacta servatur, quâ muliebris sexûs liberos alant: aduritur dextra, ut arcus faciliùs intendant, & tela vibrent. Interrito vultu regem Thalestris intuebatur, habitum ejus haud quaquam rerum famæ parem ocu-

lis perluſtrans. Quippe hominibus barbaris in corporum majeſtate veneratio eſt; magnorúmque operum non alios capaces putant, quàm quos eximiâ ſpecie donare natura dignata eſt. Cæterùm interrogata num aliquid petere vellet; haud dubitavit fateri *ad communicandos cum rege liberos ſe veniſſe: dignam ex quâ ipſe regni generaret hæredes. Feminini ſexûs ſe retenturam; marem reddituram patri.* Alexander, *an cum ipſo militare vellet?* interrogat: & illa cauſata ſinè cuſtode regnum reliquiſſe; petere perſeverabat, ne ſe irritam ſpei pateretur abire. Acrior ad Venerem feminæ cupido quàm regis, ut paucos dies ſubſiſteret, perpulit. XIII dies in obſequium deſiderii ejus abſumpti ſunt. Tum illa regnum ſuum, rex Parthienen petiverunt.

XIV. Hìc verò palàm cupiditates ſuas ſolvit: continentiámque & moderationem in altiſſimâ quâque fortunâ eminentia bona, in ſuperbiam ac laſciviam vertit. Patrios mores diſciplinámque Macedonum regum ſalubriter temperatam, & civilem habitum, velut leviora magnitudine ſuâ ducens; Perſicæ regiæ, par deorum potentiæ faſtigium æmulabatur. Jacere humi venerabundos pati cœpit: paulatímque ſervilibus miniſteriis tot victores gentium imbuere, & captivis pares facere expetebat. Itaque purpureum diadema diſtinctum albo, quale Darius habuerat, capiti circumdedit, veſtémque Perſicam ſumpſit; ne omen quidem veritus, quòd à victoris inſignibus in devicti tranſiret habitum. Et ille ſe quidem Perſarum ſpolia geſtare dicebat: ſed cum illis quoque mores induerat; ſuperbiámque habitûs animi inſolentia ſequebatur. Literas quoque quas in Europam mitteret, veteris annuli gemmâ obſignabat: iis quas in Aſiam ſcriberet, Darii annulus imprimebatur; ut appareret unum animum, duorum non capere fortunam. Amicos verò & equites, cúmque his principes militum, aſpernantes quidem, ſed recuſare non auſos, Perſicis ornaverat veſtibus. Pellices CCC & LX, totidem

quot Darii fuerant, regiam implebant; quas spadonum greges, & ipsi muliebria pati assueti, sequebantur.

XV. Hæc luxu & peregrinis infecta moribus veteres Philippi milites, rudis natio ad voluptates, palàm aversabantur; totísque castris unus omnium sensus ac sermo erat, *Plus amissum victoriâ, quàm bello quæsitum esse. Tunc maximè vinci ipsos, dedíque alienis moribus & externis: tantæ moræ pretium, domos quasi in captivo habitu reversuros: pudere jam sui: regem victis quàm victoribus similiorem, ex Macedoniæ imperatore Darii Satrapen factum.* Ille non ignarus & principes amicorum, & exercitum graviter offendi, gratiam liberalitate donísque recuperare tentabat. Sed opinor, liberis pretium servitutis ingratum est. Igitur ne in seditionem res verteretur, otium interpellandum erat bello; cujus materia opportunè alebatur. Namque Bessus veste regiâ sumptâ Artaxerxen appellari se jusserat; Scythásque & cæteros Tanais accolas contrahebat. Hæc Satibarzanes nunciabat: quem receptum in fidem regioni, quam antea obtinuerat, præfecit. Et quum grave spoliis apparatûque luxuriæ agmen vix moveretur; suas primùm, deinde totius exercitûs sarcinas, exceptis admodum necessariis, conferri jussit in medium. Planities spatiosa erat, in quam vehicula onusta perduxerant. Exspectantibus cunctis, quid deinde esset imperaturus; jumenta jussit abduci: susíque primum sarcinis face subditâ, cæteras incendi præcepit. Flagrabant exurentibus dominis, quæ ut intacta ex urbibus hostium raperent, sæpe flammas restinxerant; nullo sanguinis pretium audente deflere, quum regias opes idem ignis exureret. Brevis deinde oratio mitigavit dolorem; habiléque militiæ & ad omnia parati, lætabantur sarcinarum potiùs, quàm disciplinæ feciſſe jacturam.

XVI. Igitur Bactrianam regionem petebant. Sed Nicanor Parmenionis filius subitâ morte correptus, magno desiderio sui affecerat cunctos. Rex ante om-

nes mœstus, cupiebat quidem subsistere funeri affuturus; sed penuria commeatuum festinare cogebat. Itaque Philotas cum duobus millibus & DC relictus, ut justa fratri persolveret: ipse contendit ad Bessum. Iter facienti literæ ei afferuntur à finitimis Satraparum; è quibus cognoscit *Bessum quidem hostili animo occurrere cum exercitu: cæterùm Satibarzanem, quem Satrapiæ Ariorum ipse præfecisset, defeciſſe ab eo.* Itaque quanquam Besso imminebat, tamen ad Satibarzanem opprimendum præverti optimum ratus; levem armaturam & equestres copias educit: totâque nocte strenuè facto itinere, improvisus hosti supervenit. Cujus cognito adventu Satibarzanes cum duobus millibus equitum (nec enim plures subitò contrahi poterant) Bactra perfugit: cæteri proximos montes occupaverunt. Prærupta rupes erat, quà spectat Occidentem: eadem quà vergit ad Orientem leniore submissa fastigio, multis arboribus obsita, perennem habet fontem; ex quo largæ aquæ manant. Circuitus ejus XXX & II stadia comprehendit. In vertice herbidus campus. In hôc multitudinem imbellem considere jubent: ipsi, quà rupes deerat, arborum truncos & saxa obmoliuntur. XIII millia armata erant.

XVII. In horum obsidione Cratero relicto, ipse Satibarzanem sequi festinat: & quia longiùs eum abesse cognoverat, ad expugnandos eos, qui edita montium occupaverant, redit. Ac primò repurgari jubet, quidquid ingredi possent: deinde ut occurrebant inviæ cotes præruptæque rupes, irritus labor videbatur obstante naturâ. Ille ut erat animi semper obluctantis difficultatibus; quum & progredi arduum, & reverti periculosum esset; versabat se ad omnes cogitationes: aliud atque aliud, ita ut fieri solet ubi prima quæque damnamus, subjiciente animo. Hæsitanti, quod ratio non potuit, fortuna consilium subministravit. Vehemens Favonius erat, & multam materiam ceciderat miles aditum per saxa molitus. Hæc à vapore torrida inaruerat. Ergo aggeri alias arbores

jubet ; & igni dari alimenta: celeritérque ſtipitibus cumulatis faſtigium montis æquatum eſt: tunc undique ignis injectus cuncta comprehendit. Flammam in ora hoſtium ventus ferebat : fumus ingens velut quâdam nube abſconderat cœlum: ſonabant incendio ſylvæ, atque ea quoque quæ non incenderat miles, concepto igne proxima quæque adurebant. Barbari ſuppliciorum ultimum, ſi quà intermoreretur ignis, effugere tentabant ; ſed quà flamma dederat locum, hoſtis obſtabat. Variâ igitur clade conſumpti ſunt: alii in medios ignes, alii in petras præcipitavere ſe; quidam manibus hoſtium ſe obtulerunt: pauci ſemiuſtulati venere in poteſtatem.

XVIII. Hinc ad Craterum, qui Artacacna obſidebat, redit. Ille omnibus præparatis, regis exſpectabat adventum ; captæ urbis titulo, ſicut par erat, cedens. Igitur Alexander turres admoveri jubet ; ipſóque aſpectu territi barbari, è muris ſupinas manus tendentes, orare cœperunt, *iram in Satibarzanem defectionis auctorem reſervaret ; ſupplicibus ſemet dedentibus parceret.* Rex, datâ veniâ, non obſidionem modò ſolvit, ſed omnia ſua incolis reddidit. Ab hâc urbe digreſſo ſupplementum novorum militum occurrit. Zoilus D equites ex Græciâ adduxerat: III millia ex Illyrico Antipater miſerat. Theſſali equites C & XXX cum Philippo erant: Ex Lydiâ II millia & DC, peregrinus miles, advenerant: CCC equites gentis ejuſdem ſequebantur. Hâc manu adjectâ Drangas pervenit. Bellicoſa natio eſt. Satrapes erat Barzaentes, ſceleris in regem ſuum particeps Beſſo. Is ſuppliciorum, quæ meruerat, metu profugit in Indiam.

XIX. Jam nonum diem ſtativa erant, quum externâ vi non invictus modò rex, ſed interritus, inteſtino facinore petebatur. Dymnus modicæ apud regem auctoritatis & gratiæ, exoleti, cui *Nicomacho* erat nomen, amore flagrabat ; obſequio uni ſibi dediti corporis victus. Is, quod ex vultu quoque perſpici poterat, ſimilis attonito, remotis arbitris cum juvene

ſeceſſit in templum, arcana ſe & ſilenda afferre præfatus : ſuſpensúmque expectatione per mutuam caritatem & pignora utriuſque animi rogat, ut affirmet jurejurando, quæ commiſiſſet, ſilentio eſſe tecturum. Et ille ratus nihil, quod etiam cum perjurio detegendum foret, indicaturum, per præſentes deos jurat. Tum Dymnus aperit in tertium diem inſidias regi comparatas ; ſéque ejus conſilii fortibus viris & illuſtribus eſſe participem. Quibus juvenis auditis, ſe verò fidem in parricidio dediſſe conſtanter abnuit ; nec ullâ religione, ut ſcelus tegat, poſſe conſtringi. Dymnus & amore & metu amens, dextram exoleti complexus, & lacrymans ; orare primùm, *ut particeps conſilii operíſque fieret : ſi id ſuſtinere non poſſet, attamen ne proderet ſe ; cujus erga ipſum benevolentiæ, præter alia, hoc quoque haberet fortiſſimum pignus, quod caput ſuum permiſiſſet fidei adhuc inexpertæ.* Ad ultimum, averſari ſcelus perſeverantem metu mortis terret : ab illo capite conjuratos pulcherrimum facinus inchoaturos. Aliàs deinde effeminatum & muliebriter timidum, aliàs proditorem amatoris appellans ; nunc ingentia promittens, interdúmque regnum quoque ; verſabat animum tanto facinore procul abhorrentem. Strictum deinde gladium modò illius, modò ſuo admovens jugulo, ſupplex idem & infeſtus, expreſſit tandem, ut non ſolùm ſilentium, ſed etiam operam polliceretur. Namque abunde conſtantis animi, & dignus qui pudicus eſſet, nihil ex priſtinâ voluntate mutaverat : ſed ſe captum Dymni amore ſimulabat nihil recuſare. Sciſcitari indè pergit, *cum quibus tantæ rei ſocietatem iniſſet ? plurimum referre quales viri tam memorabili operi admoturi manus eſſent.* Ille & amore & ſcelere malè ſanus, ſimul gratias agit, ſimul gratulatur, *quòd fortiſſimis juvenum non dubitâſſet ſe jungere, Demetrio corporis cuſtodi, Peucolao, Nicanori.* Adjicit his Aphœbetum, Loceum, Dioxenum, Archepolim, & Amyntam.

XX. Ab hôc ſermone dimiſſus Nicomachus ad fratrem (*Cebalino* erat nomen) quæ acceperat, defert. Placet ipſum ſubſiſtere in tabernaculo ; ne ſi regiam intrâſſet, non aſſuetus adire regem, conjurati proditos ſe eſſe reſciſcerent. Ipſe Cebalinus ante veſtibulum regiæ (neque enim propiùs aditus ei patebat,) conſiſtit ; opperiens aliquem ex primâ cohorte amicorum, à quo introduceretur ad regem. Fortè cæteris dimiſſis, unus Philotas Parmenionis filius, incertum quam ob cauſam, ſubſtiterat in regiâ. Huic Cebalinus ore confuſo magnæ perturbationis notas præ ſe ferens, aperit, quæ ex fratre compererat ; & ſinè cunctatione nunciari regi jubet. Philotas laudato eo, protinus intrat ad Alexandrum ; multóque invicem de aliis rebus conſumpto ſermone, nihil eorum quæ ex Cebalino cognoverat, nunciat. Sub veſperam eum prodeuntem in veſtibulo regiæ excipit juvenis ; an mandatum exſequutus foret requirens. Ille, non vacâſſe ſermoni ſuo regem cauſatus, diſceſſit. Poſtero die Cebalinus venienti in regiam præſtò eſt : intrantémque admonet pridie communicatæ cum ipſo rei. Ille curæ ſibi eſſe reſpondit : ac ne tum quidem regi, quæ audierat, aperit. Cœperat Cebalino eſſe ſuſpectus. Itaque non ultrà interpellandum ratus, nobili juveni (*Metroni* erat nomen) ſuper armamentarium poſito, quod ſcelus pararetur, indicat. Ille Cebalino in armamentario abſcondito ; protinus regi corpus fortè curanti, quid ei index detuliſſet, oſtendit.

XXI. Rex ad comprehendendum Dymnum miſſis ſatellitibus, armamentarium intrat. Ibi Cebalinus gaudio elatus, *Habeo te*, inquit, *incolumem ex impiorum manibus ereptùm*. Percontatus deinde Alexander quæ noſcenda erant, ordine cuncta cognoſcit. Rursúſque inſtitit quærere quotus dies eſſet, ex quo Nicomachus ad eum detuliſſet indicium ? Atque illo fatente jam tertium eſſe ; exiſtimans haud incorruptâ fide tanto pòſt deferre quæ audierat, vinciri eum juſſit. Ille clamitare cœpit, eodem temporis momento quo audiſ-

set, ad Philotam decurrisse: ab eo percontaretur. Rex identidem quærere, an Philotam adisset? an institisset ei, ut perveniret ad se? perseverante eo affirmare quæ dixerat; manus ad cœlum tendens, manantibus lacrymis, hanc sibi à carissimo quondam amicorum relatam gratiam querebatur. Inter hæc Dymnus haud ignarus quam ob causam accerseretur à rege, gladio, quo fortè erat cinctus, graviter se vulnerat; occursûque satellitum inhibitus, perfertur in regiam. Quem intuens rex, *Quod*, inquit, *in te, Dymne, tantum cogitavi nefas, ut tibi Macedonum regno dignior Philotas me quoque ipso videretur?* Illum jam defecerat vox. Itaque edito gemitu, vultûque à conspectu regis aversо, subinde collapsus exstinguitur.

XXII. Rex Philotâ venire in regiam jussо; *Cebalinus*, inquit, *ultimum supplicium meritus, si in caput meum præparatas insidias biduo texisset, hujus criminis reum Philotam substituit; ad quem protinus indicium detulisse se affirmat. Quo propiore gradu amicitiæ me contingis, hôc majus est dissimulationis tuæ facinus: & ego Cebalino magìs, quàm Philotæ, id convenire fateor. Faventem habes judicem, si quod admitti non oportuit, saltem negari potest.* Ad hoc Philotas haud sanè trepidus, si animus vultu æstimaretur: *Cebalinum quidem scorti sermonem ad se detulisse; sed ipsum tam levi auctori nihil credidisse*, respondit; *veritum ne jurgium inter amatorem & exoletum, non sinè risu aliorum, detulisset. Quum Dymnus interemerit seipsum, qualiacumque erant, non fuisse reticenda.* Complexúsque regem orare cœpit, *ut præteritam vitam potiùs quàm culpam, silentii tamen, non facti ullius, intueretur.* Haud facilè dixerim, crediderítne ei rex, an altiùs iram suppressерit; dextram reconciliatæ gratiæ pignus obtulit; & *contemptum magìs, quàm celatum indicium esse videri sibi* dixit. Advocato tamen concilio amicorum, cui tum Philotas adhibitus non est, Nicomachum introduci jubet. Is eadem, quæ detulerat ad regem, ordine exposuit.

XXIII. Erat Craterus regi carus in paucis, & eo Philotæ, ob æmulationem dignitatis, adverſus: neque ignorabat ſæpe Alexandri auribus nimiâ jactatione virtutis atque operæ gravem fuiſſe: & ob ea non quidem ſceleris, ſed contumaciæ tamen ſuſpectum. Non aliam premendi inimici occaſionem aptiorem futuram ratus, odio ſuo pietatis præferens ſpeciem; *Utinam*, inquit, *in principio quoque hujus rei nobiſcum deliberâſſes! Suaſiſſemus, ſi Philotæ velles ignoſcere, patereris potiùs ignorare eum quantum deberet tibi, quàm uſque ad mortis metum adductum, cogeres potiùs de periculo ſuo, quàm de tuo cogitare beneficio. Ille enim ſemper inſidiari tibi poterit; tu non ſemper Philotæ poteris ignoſcere. Nec eſt quòd exiſtimes, eum, qui tantum facinus auſus eſt, veniâ poſſe mutari. Scit eos, qui miſericordiam conſumpſerunt, ampliùs ſperare non poſſe. At ego, etiamſi ipſe vel pœnitentiâ, vel beneficio tuo victus quieſcere volet, patrem ejus Parmenionem tanti ducem exercitûs, & inveteratâ apud milites tuos auctoritate, haud multum infra magnitudinis tuæ faſtigium poſitum, ſcio non æquo animo ſalutem filii ſui debiturum tibi. Quædam beneficia odimus: meruiſſe mortem confiteri pudet. Supereſt ut malit videri injuriam accepiſſe, quàm vitam. Proinde ſcito tibi cum illis de ſalute eſſe pugnandum. Satìs hoſtium ſupereſt, ad quos perſequendos ituri ſumus. Latus à domeſticis hoſtibus muni: hos ſi ſubmoves, nihil metuo ab externo.* Hæc Craterus.

XXIV. Nec cæteri dubitabant, *quin conjurationis indicium ſuppreſſurus non fuiſſet, niſi auctor aut particeps. Quem enim pium & bonæ mentis, non amicum modò, ſed ex ultimâ plebe, auditis quæ ad eum delata erant, non protinus ad regem fuiſſe curſurum? Ne Cebalini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipſi nunciâſſet? Parmenionis filium, præfectum equitatûs, omnium arcanorum regis arbitrum, ſimulâſſe etiam non vacâſſe ſermoni ſuo regem, ne index alium internuncium quæreret. Nicomachum religione quoque deûm adſtrictum, conſcientiam ſuam exonerare properâſſe; Philotam conſumpto per ludum*

jocúmque penè toto die, gravatum esse pauca verba ad caput regis pertinentia, tam longo & forsitan supervacuo inserere sermoni. At enim non credidisse talia deferentibus pueris. Cur igitur extraxisset biduum, tanquam indicio haberet fidem? Dimittendum fuisse Cebalinum, si delationem ejus damnabat. In suo quemque periculo magnum animum habere; quum de salute regis timeretur, credulos esse debere; vana quoque deferentes admittere. Omnes igitur quæstionem de eo, ut participes sceleris indicare cogeretur, habendam esse decernunt. Rex admonitos ut consilium silentio premerent, dimittit. Pronunciari deinde iter in posterum diem jubet, ne qua novi iniri consilii daretur nota. Invitatus est etiam Philotas ad ultimas ipsi epulas; & non cœnare modò, sed etiam familiariter colloqui cum eo, quem damnaverat, sustinuit. Secundâ deinde vigiliâ, luminibus exstinctis, cum paucis in regiam coëunt Hephæstion, & Craterus, & Cœnus, & Erigyïus; hi ex amicis: ex armigeris autem Perdiccas & Leonnatus. Per hos imperatum, ut qui ad prætorium excubabant, armati vigilarent.

XXV. Jam ad omnes aditus dispositi milites, equites quoque itinera obsidere jussi; ne quis ad Parmenionem, qui tum Mediæ magnisque copiis præerat, occultus evaderet. Attarras autem cum trecentis armatis intraverat regiam: huic decem satellites traduntur, quorum singulos deni armigeri sequebantur. Ii ad alios conjuratos comprehendendos distributi sunt: Attarras cum trecentis ad Philotam missus, clausum aditum domûs moliebatur, quinquaginta juvenum promptissimis stipatus. Nam cæteros cingere undique domum jusserat, ne occulto aditu Philotas posset elabi. Illum sive securitate animi, sive fatigatione resolutum somnus oppresserat: quem Attarras torpentem adhuc occupat. Tandem ei, sopore discusso, quum injicerentur catenæ; *vicit*, inquit, *bonitatem tuam, rex, inimicorum acerbitas.* Nec plura loquutum, capite velato, in regiam adducunt. Postero

die rex edixit, omnes armati coïrent. Sex millia ferè militum venerant: præterea turba lixarum calonúmque impleverant regiam. Philotam armigeri agmine ſuo tegebant, ne antè conſpici poſſet à vulgo, quàm rex alloquutus milites eſſet. De capitalibus rebus vetuſto Macedonum modo inquirebat exercitus: in pace, erat vulgi. Nihil poteſtas regum valebat, niſi priùs valuiſſet auctoritas. Igitur primùm Dymni cadaver infertur; pleriſque, quid patrâſſet, quóve caſu exſtinctus eſſet, ignaris.

XXVI. Rex deinde in concionem procedit, vultu præferens dolorem animi. Amicorum quoque mœſtitia expectationem haud parvam rei fecerat. Diu rex demiſſo in terram vultu, attonito ſtupentíque ſimilis ſtetit. Tandem recepto animo; *Penè*, inquit, *milites, paucorum hominum ſcelere vobis ereptus ſum. Deûm providentiâ & miſericordiâ vivo. Conſpectúſque veſtrî venerabilis cogit, ut vehementiùs parricidis iraſcar: quoniam ſupremus, imò unus vitæ meæ fructus eſt, tot fortiſſimis viris, & de me optimè meritis referre adhuc gratiam poſſe.* Interrupit orationem militum gemitus, obortæque ſunt omnibus lacrymæ. Tum rex, *Quanto*, inquit, *majorem in animis veſtris motum excitabo, quum tanti ſceleris auctores oſtendero? quorum mentionem adhuc reformido; & tanquam ſalvi eſſe poſſint, nominibus abſtineo. Sed vincenda eſt memoria priſtinæ caritatis, & conjuratio impiorum civium detegenda. Quomodo enim tantum nefas ſileam? Parmenio illâ ætate, tot meis, tot parentis mei meritis devinctus, omnium nobis amicorum vetuſtiſſimus, ducem tanto ſceleri ſe præbuit. Miniſter ejus Philotas Peucolaum, & Demetrium, & hunc Dymnum, cujus corpus aſpicitis, cæteróſque ejus amentiæ in caput meum ſubornavit.* Fremitus undique indignantium querentiúmque totâ concione obſtrepebat: qualis ſolet eſſe multitudinis, & maximè militaris, ubi aut ſtudio agitur, aut irâ. Nicomachus deinde, & Metron, & Cebalinus producti, quæ quiſque detulerat, exponunt. Nullius eorum indicio Philotas par-

ticeps sceleris destinabatur. Itaque, indignatione pressâ, vox indicum silentio excepta est. Tum rex, *Qualis*, inquit, *ergo animi vobis videtur, qui hujus rei delatum indicium ad ipsum suppressit? Quod non fuisse vanum Dymni exitus declarat. Incertam rem deferens tormenta non timuit Cebalinus: Metron ne momentum quidem temporis distulit exonerare se; ut eò, ubi lavabar, irrumperet. Philotas solus nihil timuit, nihil credidit. O magni animi virum! Iste, si regis periculo commoveretur, vultum non mutaret? Indicem tantæ rei solicitus non audiret? Subest nimirum silentio facinus, & avida spes regni, præcipitem animum ad ultimum nefas impulit. Pater Mediæ præest: ipse apud multos copiarum duces meis præpotens viribus, majora, quàm capit, spirat. Orbitas quoque mea, quòd sinè liberis sum, spernitur. Sed errat Philotas: in vobis liberos, parentes, consanguineos habeo: vobis salvis orbus esse non possum.*

XXVII. Epistolam deinde Parmenionis interceptam, quam ad filios Nicanorem, & Philotam scripserat, recitat; haud sanè indicium gravioris consilii præferentem. Namque summa ejus hæc erat: *Primùm vestrî curam agite, deinde vestrorum: sic enim quæ destinavimus, efficiemus.* Adjecítque rex: *Sic esse scriptam, ut sive ad filios perveniisset, à consciis posset intelligi: sive intercepta esset, falleret ignaros. Atenim Dymnus quum cæteros participes sceleris indicaret, Philotam non nominavit! Hoc quidem illius non innocentiæ, sed potentiæ indicium est, quòd sic ab iis timetur etiam, à quibus prodi potest; ut quum de se fateantur, illum tamen celent. Cæterùm Philotam ipsius indicat vita. Hic Amyntæ, qui mihi consobrinus fuit, & in Macedoniâ capiti meo impias comparavit insidias, socium se & conscium adjunxit. Hic Attalo, quo graviorem inimicum non habui, sororem suam in matrimonium dedit. Hic quum scripsissem ei, pro jure tam familiaris usûs atque amicitiæ, qualis sors edita esset Jovis Hammonis oraculo; sustinuit rescribere mihi:* se quidem gratulari, quòd in numerum deorum receptus essem: cæterùm misereri

eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui modum hominis excederet. *Hæc sunt etiam animi pridem alienati à me & invidentis gloriæ meæ indicia; quæ quidem, milites, quamdiu licuit, in animo meo pressi. Videbar enim mihi partem viscerum meorum abrumpere; si in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed jam non verba punienda sunt; linguæ temeritas pervenit ad gladios. Hos, si mihi creditis, Philotas in me acuit. Id si ipse admisit, quò me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatui, optimæ exercitûs parti, principibus nobilissimæ juventutis unum præfeci: salutem, spem, victoriam meam fidei ejus tutelaéque commisi. Patrem in idem fastigium, in quo me ipsi posuistis, admovi: Mediam, quâ nulla opulentior regio est; tot civium sociorúmque millia imperio ejus ditioníque subjeci. Unde præsidium petieram, periculum exstitit. Quàm feliciter in acie occidissem potiùs hostis præda, quàm civis victima! Nunc servatus ex periculis, quæ sola timui; in hæc incidi, quæ timere non debui. Soletis identidem à me, milites, petere ut saluti meæ parcam. Ipsi mihi præstare potestis, quod suadetis ut faciam. Ad vestras manus, ad vestra arma confugio: invitis vobis salvus esse nolo; volentibus, non possum, nisi vindicor.*

XXVIII. Tum Philotam religatis post tergum manibus, obsoleto amiculo velatum, jussit induci. Facilè apparebat motos esse tam miserabili habitu, non finè invidiâ paulò antè conspecti. Ducem equitatûs pridie viderant: sciebant regis interfuisse convivio: repentè non reum modò, sed etiam damnatum, imò vinctum intuebantur. Subibat animos Parmenionis quoque, tanti ducis, tam clari civis fortuna: qui modò duobus filiis Hectore & Nicanore orbatus; cum eo quem reliquum calamitas fecerat, absens diceret causam. Itaque Amyntas regis prætor inclinatam ad misericordiam concionem rursus asperâ in Philotam oratione commovit: *Proditos eos esse barbaris: neminem ad conjugem suam, neminem in patriam, & ad parentes fuisse rediturum: velut truncum corpus dempto capite, sinè spiritu, sinè nomine, alienâ terrâ, ludibrium*

hostis futuros. Haudquaquam pro spe ipsius, Amyntæ oratio grata regi fuit: quòd conjugum, quòd patriæ admonitos, pigriores ad cætera munia exsequenda feciſſet. Tunc Cœnus, quamquam Philotæ sororem matrimonio secum conjunxerat; tamen acriùs quàm quisquam in Philotam invectus est: parricidam esse regis, patriæ, exercitûs clamitans: saxúmque, quod fortè ante pedes jacebat, arripuit, emissurus in eum; ut plerique credidere, tormentis subtrahere cupiens. Sed rex manum ejus inhibuit, dicendi priùs causam debere fieri potestatem reo, nec aliter judicari passurum se affirmans. Tum dicere jussus Philotas, sive conscientiâ sceleris, sive periculi magnitudine amens & attonitus; non attollere oculos, non hiscere audebat. Lacrymis deinde manantibus, linquente animo, in eum, à quo tenebatur, incubuit: abstersísque amiculo ejus oculis, paulatim recipiens spiritum ac vocem, dicturus videbatur. Jámque rex intuens eum, *Macedones*, inquit, *de te judicaturi sunt: quæro an patrio sermone sis apud eos usurus.* Tum Philotas, *Præter Macedonas*, inquit, *plerique adsunt, quos faciliùs, quæ dicam, percepturos arbitror, si eâdem linguâ fuero usus, quâ tu egisti; non ob aliud credo, quàm ut oratio tua intelligi posset à pluribus.* Tum rex: *Ecquid videtis adeò etiam sermonis patrii Philotam tædere? solus quippe fastidit eo dicere. Sed dicat sanè utcumque cordi est; dum memineritis æquè illum à nostro more, atque à sermone abhorrere.* Atque ita concione excessit.

XXIX. Tum Philotas, *Verba*, inquit, *innocenti reperire facile est; modum verborum misero tenere difficile. Itaque inter optimam conscientiam, & iniquissimam fortunam destitutus, ignoro quomodo & animo meo, & tempori paream. Abest quidem optimus causæ meæ judex: qui cur me ipse audire noluerit, non mehercule excogito; quum illi utique cognitâ causâ tam damnare me liceat quàm absolvere; non cognitâ vero liberari ab absente non possum, qui à præsente damnatus sum. Sed quamquam vincti hominis non supervacua solùm, sed etiam*

invisa defensio est, quæ judicem non docere videtur, sed arguere: tamen utcumque licet dicere, memet ipse non deferam: nec committam, ut damnatus etiam meâ sententiâ videar. Equidem cujus criminis reus sim, non video. Inter conjuratos nemo me nominat: de me Nicomachus nihil dixit: Cebalinus plus quàm audierat, scire non potuit. Atqui conjurationis caput me fuisse credit rex! potuit ergo Dymnus eum præterire, quem sequebatur? præsertim quum quærenti socios, vel falsò fuerim nominandus; quò facilius, qui tentabatur, posset impelli. Non enim detecto facinore nomen meum præteriit, ut posset videri socio peperciisse: sed Nicomacho, quem taciturum arcana de semetipso credebat, confessus, aliis nominatis, me unum subtrahebat. Quæso, commilitones, si Cebalinus me non adiisset, nihil me de conjuratis scire voluisset; num hodie dicerem causam, nullo me nominante? Dymnus sanè & vivat adhuc, & velit mihi parcere. Quid cæteri; qui de se confitebuntur, me videlicet subtrahent! maligna est calamitas; & ferè noxius quum suo supplicio crucietur, acquiescit alieno. Tot conscii, ne in equuleum quidem impositi verum fatebuntur? Atqui nemo paret morituro; nec cuiquam morituro, ut opinor. Ad verum crimen & ad unum revertendum mihi est. Cur rem delatam ad te tacuisti? cur tam securus audisti? Hoc qualecumque est confesso mihi, ubicumque es, Alexander, remisisti: dextram tuam amplexus reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidisti mihi, absolutus sum: si perciisti, dimissus. Vel judicium tuum serva. Quid hâc proximâ nocte, quâ digressus sum à mensâ tuâ, feci? Quod novum facinus delatum ad te, mutavit animum tuum? Gravi sopore acquiescebam, quum me malis indormientem meis inimici vinciendo excitârunt. Unde & parricidæ & proditori tam alti quies somni? Scelerati conscientiâ obstrepente quum dormire non possint, agitant eos furiæ, non consummato modò, sed & cogitato parricidio. At mihi securitatem primùm innocentia mea, deinde dextra tua obtulerant: non timui ne plus alienæ crudelitati apud te liceret, quàm clementiæ tuæ. Sed ne te mihi cre-

didisse pœniteat, res ad me deferebatur à puero, qui non teſtem, non pignus indicii exhibere poterat; impleturus omnes metu, ſi cœpiſſet audiri. Amatoris & ſcorti jurgio interponi aures meas credidi infelix; & fidem ejus ſuſpectam habui, quod non ipſe deferret, ſed fratrem potiùs ſubornaret. Timui, ne negaret mandâſſe ſe Cebalino; & ego viderer multis amicorum regis fuiſſe periculi cauſa. Sic quoque quum læſerim neminem, inveni, qui mallet perire me, quàm incolumem eſſe. Quid inimicitiarum creditis excepturum fuiſſe, ſi inſontes laceſsîſſem? At enim Dymnus ſe occidit! num igitur facturum eum divinare potui? minimé. Ita quod ſolum indicio fidem fecit, id me, quum à Cebalino interpellatus ſum, movere non poterat. At hercule ſi conſcius Dymno tanti ſceleris fuiſſem, biduo illo proditos eſſe nos diſſimulare non debui: Cebalinus ipſe tolli de medio nullo negotio potuit. Deinde poſt delatum indicium, quo perituru eram; cubiculum regis ſolus intravi, ferro quidem cinctus. Cur diſtuli facinus? An ſinè Dymno non ſum auſus? Ille igitur princeps conjurationis fuit: ſub illius umbrâ Philotas latebam, qui regnum Macedonum affecto. Et quis è vobis corruptus eſt donis? Quem ducem, quem præfectum impenſiùs colui? Mihi quidem objicitur, quòd ſocietatem patrii ſermonis aſperner; quòd Macedonum mores faſtidiam: ſic ego imperio, quod dedignor, immineo. Jampridem nativus ille ſermo commercio aliarum gentium exolevit; tam victoribus, quàm victis peregrina lingua diſcenda eſt. Non mehercule iſta me magìs læduntˌ quàm quòd Amyntas Perdiccæ filius inſidiatus eſt regi; cum quo quòd amicitia fuerit mihi, non recuſo defendere, ſi fratrem regis non oportuit diligi à nobis. Sin autem in illo fortunæ gradu poſitum etiam venerari neceſſe erat; utrùm quæſo, quòd non divinavi, reus ſum? An impiorum amicis inſontibus quoque moriendum eſt? Quòd ſi æquum eſt, cur tam diu vivo? Si injuſtum, cur nunc demum occidor? At enim ſcripſi, miſereri me eorum, quibus vivendum eſſet ſub eo, qui ſe Jovis filium crederet! Fides amicitiæ, veri conſilii periculoſa libertas, vos me decepi-

stis! vos, quæ sentiebam, ne reticerem, impulistis. Scripsisse me hæc fateor regi, non de rege scripsisse. Non enim faciebam invidiam, sed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander videbatur, qui Jovis stirpem tacitus agnosceret, quàm qui prædicatione jactaret. Sed quoniam oraculi fides certa est; sit deus causæ meæ testis. Retinete me in vinculis, dum consulitur Hammon in arcanum & occultum scelus. Interim qui regem nostrum dignatus est filium, neminem eorum qui stirpi suæ insidiati sunt, latere patietur. Si certiora oraculis creditis esse tormenta, ne hanc quidem exhibendæ veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis adhibere vobis parentes. Duos fratres ego nuper amisi; patrem nec ostendere possum, nec invocare audeo: quum & ipse tanti criminis reus sit. Parum est enim tot modò liberorum parentem in unico filio acquiescentem, eo quoque orbari, nisi ipse in rogum meum imponitur. Ergo carissime pater, & propter me morieris, & mecum. Ego tibi vitam adimo, ego senectutem tuam exstinguo! Quid enim me procreabas infelicem adversantibus diis? An ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent? Nescio adolescentia mea miserior sit, an senectus tua. Ego in ipso robore ætatis eripior; tibi carnifex spiritum adimet; quem, si fortuna exspectare voluisset, natura reposcebat. Admonuit me patris mei mentio, quàm timidè & cunctanter, quæ Cebalinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim, quum audisset venenum à Philippo medico regi parari, deterrere eum voluit epistolâ scriptâ, quo minùs medicamentum biberet, quod medicus dare constituerat. Num creditum est patri meo? Num ullam auctoritatem ejus literæ habuerunt? Ego ipse quoties quæ audieram detuli, cum ludibrio credulitatis repulsus sum. Si & quum indicamus, irrisui; & quum tacemus, suspecti sumus; quid facere nos oportet? Quúmque unus è circumstantium turbâ exclamâsset, *Bene meritis non insidiari*: Philotas, *Rectè*, inquit, *quisquis es, dicis. Itaque si insidiatus sum, pœnam non deprecor; & finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia sunt visa auribus vestris.* Abducitur deinde ab iis, qui custodiebant eum.

XXX. Erat inter duces manu ſtrenuus Belon quidam, pacis artium & civilis habitûs rudis, vetus miles; ab humili ordine ad eum gradum, in quo tunc erat, promotus: qui tacentibus cæteris, ſtolidâ audaciâ ferox, admonere eos cœpit, *quoties quiſque diverſoriis, quæ occupâſſent, proturbatus eſſet, ut purgamenta ſervorum Philotæ reciperentur eò, unde commilitones expuliſſet. Auro argentóque vehicula ejus onuſta totis vicis ſtetiſſe: ac ne in viciniam quidem diverſorii quemquam commilitonum receptum eſſe: ſed per diſpoſitos, quos ad ſomnum habebat, omnes procul relegatos; ne femina illa murmurantium inter ſe ſilentio veriùs, quàm ſono excitaretur. Ludibrio ei fuiſſe ruſticos homines,* Phrygáſque & Paphlagonas *appellatos: qui non erubeſceret, Macedo natus, homines linguæ ſuæ per interpretem audire. Cur Hammonem conſuli vellet? eundem Jovis arguiſſe mendacium Alexandrum filium agnoſcentis: ſcilicet veritum ne invidioſum eſſet, quod dii offerrent. Quum inſidiaretur capiti regis & amici, non conſuluiſſe eum Jovem: nunc ad oraculum mittere, dum pater ejus ſolicitaretur, qui præſit in Mediâ; & pecuniâ, cujus cuſtodia commiſſa ſit, perditos homines ad ſocietatem ſceleris impellat. Ipſos miſſuros ad oraculum, non qui Jovem interrogent, quod ex rege cognoverint; ſed qui gratias agant, qui vota pro incolumitate regis optimi perſolvant.* Tum verò univerſa concio accenſa eſt; & à corporis cuſtodibus initium factum, clamantibus, *Diſcerpendum eſſe parricidam manibus eorum.* Id quidem Philotas, qui graviora ſupplicia metueret, haud ſanè iniquo animo audiebat. Rex in concionem reverſus, ſive ut in cuſtodiâ quoque torqueret, ſive ut diligentiùs cuncta cognoſceret; concilium in poſterum diem diſtulit: & quamquam in veſperam inclinabat dies, tamen amicos convocari jubet. Et cæteris quidem placebat Macedonum more obrui ſaxis; Hephæſtion autem & Craterus & Cœnus tormentis veritatem exprimendam eſſe dixerunt; & illi quoque qui aliud ſuaſerant, in horum ſententiam tranſeunt.

XXXI. Concilio ergo dimisso, Hephæstion cum Cratero & Cœno ad quæstionem de Philotâ habendam consurgunt. Rex Cratero accersito, & sermone habito, cujus summa non edita est, in intimam diversorii partem secessit, & remotis arbitris in multam noctem quæstionis exspectavit eventum. Tortores in conspectu Philotæ omnia crudelitatis instrumenta proponunt. Et ille ultro, *Quid cessatis*, inquit, *regis inimicum, interfectorem, confitentem occidere? quid quæstione opus est? cogitavi, volui.* Craterus exigere, ut quæ confiteretur, in tormentis quoque diceret. Dum corripitur, dum obligantur oculi, dum vestis exuitur, deos patrios, gentium jura, nequidquam apud surdas aures invocabat. Per ultimos deinde cruciatus, utpote damnatus, & inimicis in gratiam regis torquentibus, laceratur. Ac primò quamquam hinc ignis, illinc verbera, jam non ad quæstionem, sed ad pœnam ingerebantur; non vocem modò, sed etiam gemitus habuit in potestate. Sed postquam intumescens corpus ulceribus, flagellorum ictus nudis ossibus incussos ferre non poterat; *Si tormentis adhibituri modum essent, dicturum se, quæ scire expeterent*, pollicetur: *sed finem quæstioni fore, jurare eos per Alexandri salutem* volebat, *removerique tortores.* Et utroque impetrato, Cratero inquit: *Dic quid me velis dicere.* Illo indignante ludificari eum, rursúsque revocante tortores; tempus petere cœpit, dum reciperet spiritum, cuncta quæ sciret, indicaturus.

XXXII. Interim equites, nobilissimus quisque, & ii maximè qui Parmenionem propinquâ cognatione contingebant, postquam Philotam torqueri fama vulgaverat, legem Macedonum veriti, quâ cautum erat, ut propinqui eorum, qui regi insidiati erant, cum ipsis necarentur; alii se interficiunt, alii in devios montes vastásque solitudines fugiunt, ingenti per tota castra terrore diffuso: donec rex tumultu cognito legem se supplicii conjunctis sontium remittere edixit. Philotas veróne an mendacio liberare se à cruciatu vo-

luerit, anceps conjectura est : quoniam & vera confessis, & falsa dicentibus idem doloris finis ostenditur. Cæterùm, *Pater*, inquit, *meus Hegelocho quàm familiariter usus sit, non ignoratis. Illum dico Hegelochum, qui in acie cecidit : ille omnium malorum nobis causa fuit. Nam quum primùm Jovis filium se salutari jussit rex ; id indignè ferens ille, Hunc igitur regem agnoscimus*, inquit, *qui Philippum dedignatur patrem ? actum est de nobis, si ista perpeti possumus. Non homines solùm, sed etiam deos despicit, qui postulat deus credi. Amisimus Alexandrum, amisimus regem : incidimus in superbiam, nec diis quibus se exæquat, nec hominibus quibus se eximit, tolerabilem. Nostróne sanguine deum fecimus, qui nos fastidiat, qui gravetur mortalium adire concilium ? Credite mihi, & nos si viri sumus, à diis adoptabimur. Quis proavum hujus Alexandrum, quis deinde Archelaum, quis Perdiccam occisos ultus est ? Hic quidem interfectoribus patris ignovit. Hæc Hegelochus dixit supra cœnam : & posterâ die primâ luce à patre accersor. Tristis erat, & me mœstum videbat : audieramus enim, quæ solicitudinem incuterent. Itaque ut experiremur, utrúmne vino gravatus effudisset illa, an altiore concepta consilio ; accersiri eum placuit. Venit : eodémque sermone ultro repetito adjecit, se sive auderemus duces esse, proximas à nobis partes vindicaturum : sive deesset animus, consilium silentio esse tecturum. Parmenioni, vivo adhuc Dario, intempestiva res videbatur ; non enim sibi, sed hosti esse occisuros Alexandrum : Dario verò sublato, præmium regis occisi Asiam, & totum Orientem interfectoribus esse cessurum. Approbatóque consilio, in hæc fides data est & accepta. Quod ad Dymnum pertinet, nihil scio ; & hæc confessus intelligo non prodesse mihi, quòd prorsus sceleris expers sum.*

XXXIII. Illi rursus tormentis admotis, quum ipsi quoque hastis os oculósque ejus everberarent, ut hoc quoque crimen confiteretur, expressere. Exigentibus deinde ut ordinem cogitati sceleris exponeret ; *Quum diu Bactra retentura regem viderentur, timuisse* respon-

dit, *ne pater LXX natus annos, tanti exercitûs dux, tantæ pecuniæ cuſtos, interim exſtingueretur; ipſique ſpoliato tantis viribus, occidendi regis cauſa non eſſet. Feſtinâſſe ergo ſe, dum præmium haberet in manibus, repræſentare conſilium: conſcium patrem non fuiſſe niſi crederent, tormenta quamquam tolerare non poſſet, tamen non recuſare.* Illi collocuti *ſatìs quæſitum videri*, ad regem revertuntur: qui poſtero die & quæ confeſſus erat Philotas recitari; & ipſum, quia ingredi non poterat, juſſit afferri. Omnia agnoſcente eodem, Demetrius, qui proximi ſceleris particeps eſſe arguebatur, producitur: multâ affirmatione, animíque pariter conſtantiâ, & vultu abnuens quidquam ſibi in regem cogitatum eſſe, tormenta etiam depoſcebat in ſemetipſum. Quum Philotas circumlatis oculis incideret in Calin quendam, haud procul ſtantem, propiùs eum juſſit accedere. Illo perturbato, & recuſante tranſire ad eum; *Patieris*, inquit, *Demetrium mentiri, rursúſque me excruciari?* Calin vox ſanguíſque defecerant, & Macedones Philotam inquinare innoxios velle ſuſpicabantur: quia nec à Nicomacho, nec ab ipſo Philotâ, quum torqueretur, nominatus eſſet adoleſcens: qui ut præfectos regis circumſtantes ſe vidit, Demetrium & ſemetipſum id facinus cogitâſſe confeſſus eſt. Omnes ergo à Nicomacho nominatos, more patrio, dato ſigno, ſaxis obruerunt. Magno non modò ſalutis, ſed etiam invidiæ periculo liberatus erat Alexander: quippe Parmenio & Philotas principes amicorum, niſi palàm ſontes, ſinè indignatione totius exercitûs non potuiſſent damnari. Itaque anceps quæſtio fuit: dum inficiatus eſt facinus, crudeliter torqueri videbatur; poſt confeſſionem, Philotas ne amicorum quidem miſericordiam meruit.

LIBER

LIBER SEPTIMUS.

PHILOTAM ſicut recentibus ſceleris ejus veſtigiis jure affectum ſupplicio cenſuerant milites; ita poſtquam deſierat eſſe quem odiſſent, invidia in miſericordiam vertit. Moverat & claritas juvenis, & patris ejus ſenectus atque orbitas. Primus Aſiam aperuerat regi, omnium periculorum ejus particeps; ſemper alterum in acie cornu defenderat: Philippo quoque ante omnes amicus; & ipſi Alexandro tam fidus, ut occidendi Attalum non alio miniſtro uti mallet. Horum cogitatio ſubibat exercitum; ſeditioſæque voces referebantur ad regem. Queis ille haud ſanè motus, ſatíſque prudens, otii vitia negotio diſcuti; edicit, ut omnes in veſtibulo regiæ præſtò afforent: quos ubi frequentes adeſſe cognovit, in concionem proceſſit. Haud dubiè ex compoſito Apharias poſtulare cœpit, ut Lynciſtes Alexander, qui multò antequam Philotas, regem voluiſſet occidere, exhiberetur. A duobus indicibus, ſicut ſuprà diximus, delatus, tertium jam annum cuſtodiebatur in vinculis. Eundem in Philippi quoque cædem conjurâſſe cum Pauſaniâ pro comperto fuit: ſed quia primus Alexandrum *regem* ſalutaverat, ſupplicio magìs quàm crimini fuerat exemptus. Tum quoque Antipatri ſoceri ejus preces juſtam regis iram morabantur. Cæterùm recruduit ſoporatus dolor. Quippe veteris periculi memoriam præſentis cura renovabat. Igitur Alexander ex cuſtodiâ educitur; juſſúſque dicere quam toto triennio meditatus erat defenſionem, hæſitans & trepidus pauca ex iis, quæ compoſuerat, protulit: ad ultimum non memoria ſolùm, ſed etiam mens eum deſtituit. Nulli erat dubium,

quin trepidatio conſcientiæ indicium eſſet, non memoriæ vitium. Itaque ex iis, qui proximè adſtiterant, obluctantem adhuc oblivioni lanceis confoderunt.

II. Cujus corpore ſublato, rex introduci juſſit Amyntam & Simmiam: nam Polemon minimus ex fratribus, quum Philotam torqueri comperiſſet, profugerat. Omnium Philotæ amicorum hi cariſſimi fuerant: ad magna & honorata miniſteria illius maximè ſuffragatione producti: meminerátque rex ſummo ſtudio ab eo conciliatos ſibi. Nec dubitabat *hujus quoque ultimi conſilii fuiſſe participes. Olim eſſe ſibi ſuſpectos matris ſuæ literis, quibus eſſet admonitus, ut ab his ſalutem ſuam tueretur. Cæterùm ſe invitum deteriora credentem, nunc manifeſtis indiciis victum, juſſiſſe vinciri. Nam pridie quàm detegeretur Philotæ ſcelus, quin in ſecreto cum ipſo fuiſſent, non poſſe dubitari: fratrem verò, qui profugerit, quum Philotas torqueretur, aperuiſſe fugæ cauſam. Nuper præter conſuetudinem, officii ſpecie, amotis longiùs cæteris, admoviſſe ſemetipſos lateri ſuo, nullâ probabili causâ: ſéque mirantem, quòd non vice ſuâ, tali fungerentur officio, & ipsâ trepidatione eorum perterritum, ſtrenuè ad armigeros, qui proximi ſequebantur, receſſiſſe. Ad hoc accedere, quòd quum Antiphanes ſcriba equitum Amyntæ denunciâſſet, pridie quàm Philotæ ſcelus deprehenſum eſſet,* ut ex ſuis equis more ſolito daret iis, qui amiſiſſent ſuos; *ſuperbè reſpondiſſet*: Niſi incepto deſiſteret, brevì ſciturum quis ipſe eſſet. *Jam linguæ violentiam temeritatémque verborum, quæ in ſemetipſum jacularentur, nihil aliud eſſe, quàm ſceleſti animi indicem ac teſtem. Quæ ſi vera eſſent, idem meruiſſe eos, quod Philotam; ſi falſa, exigere ipſum ut refellant.* Productus deinde Antiphanes de equis non traditis, & adjectis etiam ſuperbè minis indicat.

III. Tum Amyntas factâ dicendi poteſtate; *Si nihil*, inquit, *intereſt regis; peto, ut dum dico, vinculis liberer.* Rex ſolvi utrumque jubet, deſiderantíque A-

myntæ, ut habitus quoque redderetur armigeri, lanceam dari jussit. Quam ut lævâ comprehendit, evitato eo loco, in quo Alexandri corpus paulò antè jacuerat; *Qualiscumque*, inquit, *exitus nos manet, rex; confitemur prosperum eventum tibi debituros, tristiorem fortunæ imputaturos. Sinè præjudicio dicimus causam, liberis corporibus animisque. Habitum etiam quo te comitari solemus, reddidisti. Causam non possumus; fortunam timere desinemus. Te quæso, permittas mihi id primum defendere, quod à te ultimum objectum est. Nos, rex, sermonis adversùs majestatem tuam habiti nullius conscii sumus nobis. Dicerem jampridem vicisse te invidiam, nisi periculum esset, ne alia malignè dicta crederes blandâ oratione purgari. Cæterùm etiam si militis tui vel in agmine deficientis & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo ægri & vulnera curantis, aliqua vox asperior esset excepta; merueramus fortibus factis, ut malles ea tempori nostro imputare, quàm animo. Quum quid accidit tristius, omnes rei sunt: corporibus nostris, quæ utique non odimus, infestas admovemus manus; parentes liberis si occurrant, & ingrati & inviſi sunt. Quum donis honoramur, quum præmiis onusti revertimur, quis ferre nos potest? Quis illam animorum alacritatem continere? Militantium nec indignatio, nec lætitia moderata est: ad omnes affectus impetu rapimur: vituperamus, laudamus, miseremur, iræscimur, utcumque præsens movit affectio. Modò Indiam adire & Oceanum libet; modò conjugum & liberorum patriaéque memoria occurrit. Sed has cogitationes, has inter se colloquentium voces, signum tubâ datum finit: in suos ordines quisque currimus, & quidquid irarum in tabernaculo conceptum est, in hostium effunditur capita. Utinam Philotas quoque intrà verba peccâsset! Proinde ad id revertar, propter quod rei sumus. Amicitiam, quæ nobis cum Philotâ fuit, adeò non inficior, ut expetisse confitear. An verò Parmenionis, quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes penè amicos tuos dignatione vincentem, cultum à nobis esse miraris? Tu hercule, si verum audire vis, rex, hujus nobis*

periculi

periculi causa es. Quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi ad hunc gradum amicitiæ tuæ ascendimus. Is apud te fuit, cujus gratiam expetere, & iram timere possemus. Annon propemodum in tua verba, tui omnes te præeunte juravimus, eosdem nos inimicos, amicósque habituros esse, quos tu haberes? hôc sacramento pietatis obstricti aversaremur scilicet, quem tu omnibus præferebas. Igitur si hoc crimen est, tu paucos innocentes habes: imò hercule neminem. Omnes enim Philotæ amici esse voluerunt: sed totidem, quot volebant, esse non poterant. Ita si à consciis amicos non dividis; nec ab amicis quidem separabis illos, qui idem esse voluerunt. Quod igitur conscientiæ affertur indicium? ut opinor, quia pridie familiariter & sinè arbitris loquutus est nobiscum! At ego purgare non possem, si pridie quidquam ex vetere vitâ ac more mutâssem: nunc verò si, ut omnibus diebus, illo quoque, qui suspectus est, fecimus; consuetudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedimus; & pridie quàm Philotas detectus est, hæc mihi cum Antiphane res erat: qui si nos suspectos facere vult, quòd illo die equos non dederimus; semetipsum, quòd eos desideraverit, purgare non poterit. Anceps enim crimen est inter retinentem & exigentem; nisi quòd melior est causa suum non tradentis, quàm poscentis alienum. Cæterùm, rex, equos decem habui, è queis Antiphanes octo jam distribuerat iis, qui amiserant suos. Omnino duos ipse habebam: quos quum vellet abducere homo superbissimus, certè iniquissimus; nisi pedes militare vellem, retinere cogebar. Nec inficias eo liberi hominis animo loquutum esse me cum ignavissimo, & hoc unum militiæ suæ usurpante, ut alienos equos pugnaturis distribuat. Huc enim malorum ventum est, ut verba mea eodem tempore, & Alexandro excusem, & Antiphani. At hercule mater de nobis inimicis tuis scripsit. Utinam prudentiùs esset solicita pro filio, & non inanes quoque species anxio animo figuraret. Quare enim non ascribit metûs sui causam? Denique non ostendit auctorem, quo facto dictóve nostro mota tam trepidas tibi literas

ſcripſit. O miſeram conditionem meam, cui forſitan non periculoſius eſt tacere quàm dicere! Sed utcumque ceſſura res eſt, malo tibi defenſionem meam diſplicere, quàm cauſam. Agnoſces autem quæ dicturus ſum; quippe meminiſti, quum me ad perducendos ex Macedoniâ milites mitteres, dixiſſe te: Multos integros juvenes in domo tuæ matris abſcondi. Præcepiſti igitur mihi, ne quem præter te intuerer; ſed detrectantes militiam perducerem ad te. Quod equidem feci; & liberiùs, quàm expediebat mihi, exequutus ſum imperium tuum. Gorgiam, Hecataeum & Gorgatam, quorum bonâ operâ uteris, indè perduxi. Quid igitur iniquius eſt; quàm me, qui ſi tibi non paruiſſem, jure daturus fui pœnas, nunc perire, quia parui? Neque enim ulla alia matri tuæ perſequendi nos cauſa eſt, quàm quòd utilitatem tuam muliebri præpoſuimus gratiæ. Sex millia Macedonum peditum, & DC equites adduxi; quorum pars ſequutura me non erat, ſi militiam detrectantibus indulgere voluiſſem. Sequitur ergo, ut quia illa propter hanc cauſam iraſcitur nobis, tu mitiges matrem, qui iræ ejus nos obtuliſti.

IV. Dum hæc Amyntas agit, fortè ſupervenerunt, qui fratrem ejus Polemonem, de quo antè dictum eſt, fugientem conſequuti vinctum reducebant. Infeſta concio vix inhiberi potuit, quin protinus ſuo more ſaxa in eum jaceret. Atque ille ſanè interritus, *Nihil*, inquit, *pro me deprecor; modò ne fratrum innocentiæ fuga imputetur meæ. Hæc ſi defendi non poteſt, meum crimen ſit: horum ob idipſum melior eſt cauſa, quòd ego, qui profugi, ſuſpectus ſum.* At hæc eloquuto univerſa concio aſſenſa eſt. Lacrymæ deinde omnibus manare cœperunt, adeò in contrarium repentè mutatis; ut ſolum pro eo eſſet, quòd maximè læſerat. Juvenis erat primo ætatis flore pubeſcens, quem inter equites tormentis Philotæ conturbatos alienus terror abſtulerat. Deſertum eum à comitibus, & hæſitantem inter revertendi fugiendíque conſilium, qui ſequuti erant, occupaverunt. Is tum flere cœpit, & os ſuum converberare: mœſtus

non ſuam vicem, ſed propter ipſum periclitantium fratrum. Moverátque jam regem, non concionem modò : ſed unus erat implacabilis frater; qui terribili vultu intuens eum; *Tum*, ait, *demens lacrymare debueras, quum equo calcaria ſubderes, fratrum deſertor, & deſertorum comes. Miſer quò, & unde fugiebas? Effeciſti ut reus capitis accuſatoriis uterer verbis.* Ille *peccâſſe ſe; ſed graviùs in fratres, quàm in ſemetipſum* fatebatur.

V. Tum verò neque lacrymis, neque acclamationibus, quibus ſtudia ſua multitudo profitetur, temperaverunt. Una vox erat pari emiſſa conſenſu, ut inſontibus & fortibus viris parceret. Amici quoque datâ miſericordiæ occaſione conſurgunt, flentéſque regem deprecantur. Ille ſilentio facto; *Et ipſe*, inquit, *Amyntam meâ ſententiâ fratréſque ejus abſolvo. Vos autem, juvenes, malo beneficii mei oblivíſci, quàm periculi veſtri meminiſſe. Eâdem fide redite in gratiam mecum, quâ ipſe vobiſcum revertor. Ni quæ delata eſſent, excuſſiſſem, valde diſſimulatio mea ſuſpecta eſſe potuiſſet. Sed ſatius eſt purgatos eſſe, quàm ſuſpectos. Cogitate neminem abſolvi poſſe, niſi qui dixerit cauſam. Tu Amynta, ignoſce fratri tuo: erit hoc ſimpliciter etiam mihi reconciliati animi tui pignus.* Concione deinde dimiſsâ, Polydamanta vocari jubet. Longè acceptiſſimus Parmenioni erat, proximus lateri in acie ſtare ſolitus. Et quamquam conſcientiâ fretus in regiam venerat; tamen ut juſſus eſt fratres ſuos exhibere, admodum juvenes, & regi ignotos ob ætatem, fiduciâ in ſolicitudinem versâ trepidare cœpit; ſæpius quæ nocere poſſent, quàm quibus dilueret, reputans. Jam armigeri, quibus imperatum erat, produxerant eos; quum exſanguem metu Polydamanta propiùs accedere jubet : ſubmotíſque omnibus, *Scelere*, inquit, *Parmenionis omnes pariter appetiti ſumus: maximè ego ac tu, quos amicitiæ ſpecie fefellit. Ad quem perſequendum puniendúmque* (*vide quantum fidei tuæ credam*) *te miniſtro uti ſtatui: obſides, dum hoc peragis,*

erunt fratres tui. Proficiscere in Mediam: & ad præfectos meos literas scriptas manu meâ perfer. Velocitate opus est, quâ celeritatem famæ antecedas. Noctu pervenire illuc te volo: postero die, quæ scripta erunt, exsequi. Ad Parmenionem quoque epistolas feres; unam à me, alteram Philotæ nomine scriptam. Signum annuli ejus in meâ potestate est: sic pater credens à filio impressum, quum te viderit, nihil metuet.

VI. Polydamas tanto liberatus metu, impensiùs etiam, quàm exigebatur, promittit operam. Collaudatúsque & promissis oneratus, depositâ veste quam habebat, Arabicâ induitur. Duo Arabes, quorum interim conjuges ac liberi vinculum fidei obsides apud regem erant, dati comites. Per deserta etiam ob siccitatem loca camelis, undecimâ die, quò destinaverat, perveniunt. Et priùs quàm ipsius nunciaretur adventus, rursus Polydamas vestem Macedonicam sumit, & in tabernaculum Cleandri (prætor hic regius erat) quartâ vigiliâ pervenit. Redditis deinde literis constituerunt primâ luce ad Parmenionem coïre: nam cæteris quoque literas regis attulerat. Jam ad eum venturi erant, quum Parmenioni Polydamanta venisse nunciaverunt. Qui dum lætatur adventu amici, simúlque noscendi, quæ rex ageret, avidus (quippe longo intervallo nullam ab eo epistolam acceperat) Polydamanta requiri jubet. Diversoria regionis illius magnos recessus habent, amœnósque nemoribus manu consitis; ea præcipuè regum satraparúmque voluptas erat. Spatiabatur in nemore Parmenion medius inter duces, quibus erat imperatum literis Regis, ut occiderent. Agendæ autem rei constituerant tempus, quum Parmenion à Polydamante literas traditas legere cœpisset.

VII. Polydamas procul veniens, ut à Parmenione conspectus, vultu lætitiæ speciem præferente, ad complectendum eum cucurrit: mutuâque gratulatione functi, Polydamas epistolam ab rege scriptam ei tradidit. Parmenion vinculum epistolæ solvens, quidnam rex

ageret, requirebat. Ille ex ipsis literis cogniturum esse respondit. Quibus Parmenion lectis; *Rex*, inquit, *expeditionem parat in Arachosios. Strenuum hominem & nunquam cessantem! Sed tempus saluti suæ tantâ jam partâ gloriâ parcere.* Alteram deinde epistolam Philotæ nomine scriptam lætus, quod ex vultu notari poterat, legebat. Tum ejus latus gladio haurit Cleander, deinde jugulum ferit; cæteri exanimem quoque confodiunt. Et armigeri, qui ad aditum nemoris adstiterant, cognitâ cæde, cujus causa ignorabatur, in castra perveniunt; & tumultuoso nuncio milites concitant. Illi armati ad nemus, in quo perpetrata cædes erat, coëunt: & nî Polydamas cæteríque ejusdem noxæ participes dedantur, murum circumdatum nemori eversuros denunciant; omniúmque sanguine duci parentaturos. Cleander primores eorum intromitti jubet; literásque regis scriptas ad milites recitat, quibus insidiæ Parmenionis in regem, precésque ut ipsum vindicarent, continebantur. Igitur cognitâ regis voluntate, non quidem indignatio, sed tamen seditio compressa est. Dilapsis pluribus pauci remanserunt; qui, saltem ut corpus ipsius sepelire permitterent, precabantur. Diu id negatum est Cleandri metu, ne offenderet regem: pertinaciùs deinde precantibus, materiem consternationis subtrahendam ratus, capite deciso truncum humare permisit: ad regem caput missum est.

VIII. Hic exitus Parmenionis fuit militiæ domíque clari viri. Multa sinè rege prospere, rex sinè illo nihil magnæ rei gesserat: feliciſſimo regi & omnia ad fortunæ suæ exigenti modum satisfecit. LXX natus annos: juvenis ducis, & sæpe etiam gregarii militis munia explevit: acer consilio: manu strenuus; carus principibus; vulgo militum acceptior. Hæc impulerint illum ad regni cupiditatem, an tantùm suspectum fecerint, ambigi potest: quia Philotas ultimis cruciatibus victus veráne dixerit, quæ facta probari non poterant; an falsis tormentorum petierit finem, re-

quoque recenti cùm magìs posset liquere, dubitatum est. Alexander, quos mortem Parmenionis conquestos esse compererat, separandos à cætero exercitu ratus, in unam cohortem secrevit; ducémque his Leonidam dedit: & ipsum Parmenioni quondam intimâ familiaritate conjunctum. Ferè iidem erant, quos alioqui rex habuerat inviſos. Nam quum experiri vellet militum animos, admonuit, qui litteras in Macedoniam ad suos scripsissent, iis, quos ipse mittebat, perlaturis cum fide traderet. Simpliciter ad necessarios suos quisque scripserat, quæ sentiebat: aliis gravis erat, plerisque non ingrata militia. Ita & agentium gratias, & querentium literæ exceptæ sunt. Hanc seorsum cohortem à cæteris tendere ignominiæ causâ jubet; fortitudine usurus in bello, libertatem linguæ ab auribus credulis remoturus. Et consilium temerarium forsitan (quippe fortissimi juvenes contumeliis irritati erant) sicut omnia alia, felicitas regis excepit. Nihil illis ad bella promptius fuit: incitabat virtutem & ignominiæ demendæ cupido; & quia fortiora facta in paucis latere non poterant.

IX. His ita compositis, Alexander Ariorum Satrape constituto, iter pronunciari jubet in Agriaspas, quos jam tunc mutato nomine *Euergetas* appellabant; ex quo frigore victûsque penuriâ Cyri exercitum affectum, tectis & commeatibus juverant. Quintus dies erat, ut in eam regionem pervenerat: cognoscit Satibarzanem, qui ad Bessum defecerat, cum equitum manu irrupisse rursus in Arios. Itaque Caranum, & Erigyïum cum Artabazo & Andronico, & sex millibus Græcorum peditum misit: DC equites sequebantur. Ipse LX diebus gentem Euergetarum ordinavit, magnâ pecuniâ ob egregiam in Cyrum fidem donatâ. Relicto deinde, qui iis præesset, Amenide (scriba is Darii fuerat) Arachosios, quorum regio ad Ponticum mare pertinet, subegit. Ibi exercitum, qui sub Parmenione fuerat, occupavit: sex millia Macedonum erant, & CC nobiles, & quinque

millia Græcorum cum equitibus ducentis; haud dubiè robur omnium virium regis. Arachoſiis datus Menon prætor, IV millibus peditum, & DC equitibus in præſidium relictis.

X. Ipſe rex nationem ne finitimis quidem ſatìs notam, quippe nullo commercio colentem mutuos uſus, cum exercitu intravit. *Parapamiſadæ* appellantur, agreſte hominum genus, & inter barbaros maximè inconditum; locorum aſperitas hominum quoque ingenia duraverat. Gelidiſſimum Septentrionis axem ex magnâ parte ſpectant; Bactrianis ad Occidentem conjuncti ſunt; Meridiana regio ad mare Indicum vergit. Tuguria latere ab imo ſtruunt: & quia ſterilis eſt terra materiæ, nudo etiam montis dorſo, uſque ad ſummum ædificiorum faſtigium eodem laterculo utuntur. Cæterùm ſtructura latior ab imo, paulatim incremento operis in arctius cogitur: ad ultimum in carinæ maximè modum coit: ibi foramine relicto ſupernè lumen accipiunt ad medium. Vites & arbores, ſi quæ in tanto terræ rigore durare potuerunt, obruunt: penitus hyeme defoſſæ latent: quum nive diſcuſsâ aperiri humus cœpit, cœlo ſolíque reduntur. Cæterùm adeò altæ nives premunt terram, gelu & perpetuo penè rigore conſtrictæ, ut ne avium quidem, feráve ullius veſtigium exſtet. Obſcura cœli veriùs umbra, quàm lux, nocti ſimilis premit terram; vix ut quæ propè ſunt, conſpici poſſint.

XI. In hâc tantâ omnis humani cultûs ſolitudine deſtitutus exercitus, quidquid malorum tolerari poteſt, pertulit; inopiam, frigus, laſſitudinem, deſperationem. Multos exanimavit rigor inſolitus nivis; multorum aduſſit pedes: plurimorum oculis præcipuè perniciabilis fuit. Fatigati quippe in ipſo gelu deficientia corpora ſternebant; quæ, quum moveri deſiſſent, vis frigoris ita aſtringebat, ut rurſus ad ſurgendum conniti non poſſent. A commilitonibus torpentes excitabantur: neque aliud remedium erat, quàm ut ingredi cogerentur. Tum demum vitali calore

moto, membris aliquis redibat vigor. Si qui tuguria barbarorum adire potuerunt, celeriter refecti sunt: sed tanta caligo erat, ut ædificia nulla alia res quàm fumus ostenderet. Illi nunquam antè in tectis suis advenâ viso, quum armatos repentè conspicerent, exanimati metu, quidquid in tuguriis erat, afferebant: ut corporibus ipsorum parceretur, orantes. Rex agmen circumibat pedes, jacentes quosdam erigens; & alios, quum ægre sequerentur, adminiculo corporis sui excipiens. Nunc ad prima signa, nunc in medium; nunc in ultimo agmine itineris multiplicato labore aderat. Tandem ad cultiora perventum loca est, commeatûque largo recreatus exercitus: simul & qui consequi non potuerant, in illa castra venerunt.

XII. Indè agmen processit ad Caucasum montem, cujus dorsum Asiam perpetuo jugo dividit: hinc simul mare, quod Ciliciam subit, illinc Caspium fretum, & amnem Araxem, aliáque regionis Scythiæ deserta spectat. Taurus secundæ magnitudinis mons committitur Caucaso: à Cappadociâ se attollens Ciliciam præterit, Armeniáque montibus jungitur. Sic inter se tot juga velut serie cohærentia perpetuum habent dorsum; ex quo Asiæ omnia ferè flumina, alia in Rubrum, alia in Caspium mare, alia in Hyrcanum & Ponticum decidunt. XVII dierum spatio Caucasum superavit exercitus. Rupes in eo decem in circuitu stadia complectitur, quatuor in altitudinem excedit: in quâ vinctum Promethea fuisse antiquitas tradit. Condendæ in radicibus montis urbi sedes electa est: VII millibus servorum Macedonum, & præterea militibus, quorum operâ uti desiisset, permissum in novam urbem considere. Hanc quoque *Alexandriam* incolæ appellaverunt.

XIII. At Bessus Alexandri celeritate perterritus, diis patriis sacrificio rite facto, sicut illis gentibus mos est, cum amicis ducibúsque copiarum inter epulas de bello consultabat. Graves mero suas vires extollere: hostium nunc temeritatem, nunc paucitatem spernere.

Præcipuè Beſſus ferox verbis, & parto per ſcelus regno ſuperbus, ac vix potens mentis, dicere: *Socordiâ Darii creviſſe hoſtium famam: occurriſſe enim in Ciliciæ anguſtiſſimis faucibus, quum retrocedendo poſſet perducere incautos in loca naturæ ſitu invia, tot fluminibus objectis, tot montium latebris; inter quas deprehenſus hoſtis, ne fugæ quidem, nedum reſiſtendi occaſionem fuerit habiturus. Sibi placere in Sogdianos recedere, Oxum amnem velut murum objecturum hoſti; dum ex finitimis gentibus valida auxilia concurrerent. Venturos autem Choraſmios, & Dahas, Sacáſque, & Indos, & ultra Tanaim amnem colentes Scythas; quorum neminem adeò humilem eſſe, ut humeri ejus non poſſent Macedonis militis verticem æquare.* Conclamant temulenti unam hanc ſententiam ſalubrem eſſe: & Beſſus circumferri merum largiùs jubet, debellaturus ſuper menſam Alexandrum.

XIV. Erat in eo convivio Cobares natione Medus; ſed magicæ artis (ſi modò ars eſt, non vaniſſimi cujuſque ludibrium) magìs profeſſione, quàm ſcientiâ celeber; alioquin moderatus & probus. Is quum præfatus eſſet, *Scire ſe ſervo utilius parere dicto, quàm afferre conſilium: quum illos, qui pareant, idem quod cæteros maneat; qui verò ſuadeant, proprium periculum:* poculum ei, quod habebat in manu, tradidit. Quo accepto Cobares: *Natura*, inquit, *mortalium hôc quoque nomine prava & ſiniſtra dici poteſt; quòd in ſuo quiſque negotio hebetior eſt, quàm in alieno. Turbida ſunt conſilia eorum, qui ſibi ſuadent: obſtat aliis metus, aliis cupiditas; nonnunquam naturalis eorum, quæ cogitaveris, amor: nam in te ſuperbia non cadit. Expertus es unumquemque, quod ipſe repererit, aut ſolum aut optimum ducere. Magnum onus ſuſtines capite, regium inſigne: hoc aut moderatè perferendum eſt; aut, quod abominor, in te ruet: conſilio, non impetu opus eſt.* Adjicit deinde quod apud Bactrianos vulgò uſurpabant, *Canem timidum vehementiùs latrare, quàm mordere: altiſſima quæque flumina minimo ſono labi.* Quæ inſerui, ut qualiſcumque inter barbaros potuit eſſe prudentia,

traderetur. Ut his audientes fuspenderat expectatione fui, tum confilium aperit, utilius Beffo quàm gratius. *In veſtibulo*, inquit, *regiæ tuæ velociſſimus conſiſtit rex. Antè ille agmen, quàm tu menſam iſtam movebis. Nunc à Tanai exercitum accerſes, & armis flumina oppones: ſcilicet quà tu fugiturus es, hoſtis ſequi non poteſt? iter utrique commune eſt; victori tutius. Licèt ſtrenuum metum putes eſſe, velocior tamen ſpes eſt. Quin validioris occupas gratiam, dedíſque te; utcumque ceſſerit, meliorem fortunam deditus, quàm hoſtis, habiturus. Alienum habes regnum, quo faciliùs eo careas: incipies forſitan juſtus eſſe rex, quum ipſe fecerit, qui tibi & dare poteſt regnum, & eripere. Conſilium habes fidele, quod diutius exequi ſupervacuum eſt. Nobilis equus umbrâ quoque virga regitur: ignavus ne calcari quidem concitari poteſt.* Beſſus & ingenio & multo mero ferox, adeò exarſit, ut vix ab amicis, quò minùs occideret eum, (nam ſtrinxerat quoque acinacem) contineretur. Certè è convivio proſilivit haudquaquam potens mentis. Cobares inter tumultum elapſus ad Alexandrum transfugit.

XV. VIII millia Bactrianorum habebat armata Beſſus; quæ quamdiu propter cœli intemperiem, Indiam potiùs Macedonas petituros crediderant, obedienter imperata fecerunt: poſtquam adventare Alexandrum compertum eſt, in ſuos quiſque vicos dilapſi Beſſum reliquerunt. Ille cum clientium manu, qui non mutaverant fidem, Oxo amne ſuperato, exuſtíſque navigiis, quibus tranſierat, ne iiſdem hoſtis uteretur; novas copias in Sogdianis contrahebat. Alexander Caucaſum quidem, ut ſuprà dictum eſt, tranſierat; ſed inopiâ frumenti propè ad famem ventum erat. Succo ex ſeſamâ expreſſo, haud ſecus quàm oleo, artus perungebant. Sed hujus ſucci ducenis quadragenis denariis amphoræ ſingulæ; mellis, trecenis nonagenis; denariis trecenis vini æſtimabantur: tritici nihil aut admodum exiguum reperiebatur. *Siros* vocabant barbari: quos ita ſolerter abſcondunt, ut niſi qui de-

foderunt, invenire non poſſint. In iis conditæ fruges erant. In quarum penuriâ milites fluviatili piſce & herbis ſuſtinebantur. Jámque hæc ipſa alimenta defecerant; quum jumenta, quibus onera portabant, cædere juſſi ſunt: horum carne, dum in Bactrianos perventum, traxere vitam.

XVI. Bactrianæ terræ multiplex & varia natura eſt. Alibi multa arbor & vitis largos mitéſque fructus alit: ſolum pingue crebri fontes rigant: quæ mitiora ſunt, frumento conſeruntur; cætera armentorum pabulo cedunt. Magnam deinde partem ejuſdem terræ ſteriles arenæ tenent; ſqualidâ ſiccitate regio non hominem, non frugem alit: quum verò venti à Pontico mari ſpirant, quidquid ſabuli in campis jacet, converrunt. Quod ubi cumulatum eſt, magnorum collium procul ſpecies eſt, omniáque priſtini itineris veſtigia intereunt. Itaque qui tranſeunt campos, navigantium modo noctu ſidera obſervant, ad quorum curſum iter dirigunt; & propemodum clarior eſt noctis umbra, quàm lux. Ergo interdiu invia eſt regio, quia nec veſtigium, quod ſequantur, inveniunt; & nitor ſiderum caligine abſconditur. Cæterùm ſi quos ille ventus, qui à mari exoritur, deprehendit, arenâ obruit. Sed quà mitior terra eſt, ingens hominum equorúmque multitudo gignitur. Ipſa Bactra regionis ejus caput, ſita ſunt ſub monte Parapamiſo. Bactrus amnis præterit mœnia: is urbi & regioni dedit nomen. Hìc regi ſtativa habenti nunciatur ex Græciâ Peloponnenſium Laconúmque defectio: nondum enim victi erant, quum proficiſcerentur tumultûs ejus principia nunciaturi: & alius præſens terror affertur; Scythas qui ultra Tanaim amnem colunt, adventare Beſſo ferentes opem.

XVII. Eodem tempore, quæ in gente Ariorum Caranus & Erigyïus geſſerant, perferuntur. Commiſſum erat prœlium inter Macedones Arióſque. Tranſfuga Satibarzanes barbaris præerat; qui quum pugnam ſegnem utrimque æquis viribus ſtare vidiſſet, in

primos ordines adequitavit ; demptâque galeâ, inhibitis qui tela jaciebant, ſi quis viritim dimicare vellet, provocavit ad pugnam ; nudum ſe caput in certamine habiturum. Non tulit ferociam barbari dux exercitûs Erigyius, gravis quidem ætate, ſed & animi & corporis robore nulli juvenum poſtferendus. Is galeâ demptâ canitiem oſtentans; *Venit*, inquit, *dies, quo aut victoriâ aut morte honeſtiſſimâ, quales amicos & milites Alexander habeat, oſtendam.* Nec plura eloquutus equum in hoſtem egit. Crederes imperatum, ut acies utræque tela cohiberent: protinus certè receſſerunt dato libero ſpatio; intenti in eventum, non ducum modò, ſed etiam ſuæ ſortis; quippe alienum diſcrimen ſequuturi. Prior barbarus emiſit haſtam, quam Erigyius modicâ capitis declinatione vitavit. At ipſe infeſtam fariſſam equo calcaribus concito in medio barbari gutture ita fixit, ut per cervicem emineret. Præcipitatus ex equo barbarus adhuc tamen repugnabat. Sed ille extractam ex vulnere haſtam rurſus in os dirigit. Satibarzanes haſtam manu complexus, quò maturiùs interiret, ictum hoſtis adjuvit : & barbari, duce amiſſo, quem magìs neceſſitate quàm ſponte ſequuti erant; tunc haud immemores meritorum Alexandri, arma Erigyio tradunt. Rex his quidem lætus, de Spartanis haudquaquam ſecurus, magno tamen animo defectionem eorum tulit, dicens: *Non antè auſos conſilia nudare, quàm ipſum ad fines Indiæ perveniſſe cognoviſſent.* Ipſe Beſſum perſequens copias movit : cui Erigyius ſpolia barbari, ceu opimum belli decus, præferens occurrit.

XVIII. Igitur Bactrianorum regione Artabazo traditâ, ſarcinas & impedimenta ibi cum præſidio reliquit. Ipſe cum expedito agmine loca deſerta Sogdianorum intrat, nocturno itinere exercitum ducens. Aquarum, ut antè dictum eſt, penuria, priùs deſperatione, quàm deſiderio bibendi ſitim accendit. Per CCCC ſtadia, ne modicus quidem humor exiſtit. Arenas vapor æſtivi ſolis accendit, quæ ubi flagrare

cœperunt, haud secus quàm continenti incendio cuncta torrentur. Caligo deinde immodico terræ fervore excitata lucem tegit; camporúmque non alia quàm vasti & profundi æquoris species est. Nocturnum iter tolerabile videbatur, quia rore & matutino frigore corpora levabantur. Cæterùm cum ipsâ luce æstus oritur, omnémque naturalem absorbet humorem siccitas; ora viscerâque penitus uruntur. Itaque primùm animi, deinde corpora deficere cœperunt: pigebat & consistere & progredi. Pauci à peritis regionis admoniti præparârant aquam: hæc paulisper repressit sitim: deinde crescente æstu rursum desiderium humoris accensum est. Ergo quidquid vini oleique erat, hominibus ingerebatur: tantáque dulcedo bibendi fuit, ut in posterum sitis non timeretur. Graves deinde avidè hausto humore non sustinere arma, non ingredi poterant; & feliciores videbantur, quos aqua defecerat, quum ipsi sinè modo infusam vomitu cogerentur egerere.

XIX. Anxium regem tantis malis, circumfusi amici, ut meminisset sui, orabant: animi sui magnitudinem unicum remedium deficientis exercitûs esse: quum ex iis qui præcesserant ad capiendum locum castris, duo occurrunt utribus aquam gestantes; ut filiis suis, quos in eodem agmine esse, & ægre pati sitim non ignorabant, occurrerent: qui quum in regem incidissent; alter ex iis utre resoluto vas, quod simul ferebat, implet porrigens regi. Ille accipit; percontatus quibus aquam portarent, filiis ferre cognoscit. Tunc poculo pleno, sicut oblatum est, reddito; *Nec solus*, inquit, *bibere sustineo; nec tam exiguum dividere omnibus possum. Vos currite, & liberis vestris, quod propter illos attulistis, date.* Tandem ad flumen Oxum ipse pervenit primâ ferè vesperâ; sed exercitûs magna pars non potuerat consequi. In edito monte ignes jubet fieri, ut ii, qui ægre sequebantur, haud procul castris se abesse cognoscerent. Eos autem, qui primi agminis erant, maturè cibo ac potione firmatos, im-

plere alios utres, alios vasa, quibuscumque aqua possit portari, jussit, ac suis opem ferre. Sed qui intemperantiùs hauserant, intercluso spiritu extincti sunt: multóque major horum numerus fuit, quàm ullo amiserat prœlio. At ille thoracem adhuc indutus, nec aut cibo refectus aut potu; quà veniebat exercitus, constitit: nec antè ad curandum corpus recessit, quàm prœterierant, qui agmen sequebantur: totámque eam noctem cum magno animi motu perpetuis vigiliis egit. Nec postero die lætior erat, quia nec navigia habebat, nec pons erigi poterat; circùm amnem nudo solo, & materiæ maximè sterili. Consilium igitur quod unum necessitas subjecerat, init. Utres quamplurimos stramentis refertos dividit; his incubantes transnavere amnem: quíque primi transierant, in statione erant, dum trajicerent cæteri. Hôc modo, sexto demum die in ulteriore ripâ totum exercitum exposuit.

XX. Jámque ad persequendum Bessum statuerat progredi; quum ea quæ in Sogdianis erant, cognoscit. Spitamenes erat inter omnes amicos præcipuo honore cultus à Besso: sed nullis meritis perfidia mitigari potest; quæ tamen jam minùs in eo invisa esse poterat, quia nihil ulli nefastum in Bessum interfectorem regis sui videbatur. Titulus facinoris speciosus præferebatur, *vindicta Darii:* sed fortunam, non scelus oderant Bessi. Nam ut Alexandrum flumen Oxum superâsse cognovit; Dataphernem & Catenem, quibus à Besso maxima fides habebatur, in societatem rei adsciscit. Illi promptiùs adeunt, quàm rogabantur; assumptísque octo fortissimis juvenibus, talem dolum intendunt. Spitamenes pergit ad Bessum, & remotis arbitris, *Comperisse* ait *se, insidiari ei Dataphernem & Catenem, ut vivum Alexandro traderent agitantes: à semet occupatos esse, & vinctos teneri.* Bessus tanto merito, ut credebat, obligatus partim gratias agit, partim avidus explendi supplicii adduci eos jubet. Illi manibus suâ sponte religatis à partici-

pibus consilii trahebantur: quos Bessus truci vultu intuens consurgit, manibus non temperaturus. At illi simulatione omissâ circumsistunt eum, & frustra repugnantem vinciunt: direpto ex capite regni insigni, laceratâque veste, quam spoliis occisi regis induerat. Ille deos sui sceleris ultores adesse confessus, adjecit; *Non Dario iniquos fuisse, quem sic ulciscerentur; sed Alexandro propitios, cujus victoriam semper etiam hostis adjuvisset.* Multitudo an vindicatura Bessum fuerit, incertum est; nisi illi, qui vinxerant, jussu Alexandri feciisse ipsos ementiti, dubios adhuc animi terruissent. In equum impositum Alexandro tradituri ducunt. Inter hæc rex, quibus matura erat missio, electis DCCCC ferè, equiti bina talenta dedit, pediti terna denariûm millia: monitósque ut liberos generarent, remisit domum. Cæteris gratiæ actæ, quòd ad reliqua belli navaturos operam pollicebantur.

XXI. Perventum erat in parvulum oppidum; Branchidæ ejus incolæ erant. Mileto quondam jussu Xerxis, quum è Græciâ rediret, transierant, & in eâ sede constiterant; quia templum, quod Didymeon appellatur, in gratiam Xerxis violaverant. Mores patrii nondum exoleverant; sed jam bilingues erant, paulatim à domestico externóque sermone degeneres. Magno igitur gaudio regem excipiunt, urbem séque dedentes. Ille Milesios, qui apud ipsum militarent, convocari jubet. Vetus odium Milesii gerebant in Branchidarum gentem. Proditis ergo, sive injuriæ, sive originis meminisse mallent, liberum de Branchidis permittit arbitrium. Variantibus deinde sententiis, seipsum consideraturum, quod optimum factu esset, ostendit. Postero die occurrentibus, Branchidas secum procedere jubet. Quúmque ad urbem ventum esset, ipse cum expeditâ manu portam intrat. Phalanx mœnia oppidi circumire jussa, & dato signo diripere urbem proditorum receptaculum, ipsósque ad unum cædere. Illi inermes passim trucidantur; nec aut commercio linguæ, aut supplicum velamentis

precibúſque inhiberi crudelitas poteſt. Tandem ut dejicerent, fundamenta murorum ab imo moliuntur, ne quod urbis veſtigium extaret. Nec mora, lucos quoque ſacros non cædunt modò, ſed etiam exſtirpant: ut vaſta ſolitudo & ſterilis humus, excuſſis etiam radicibus, linqueretur. Quæ ſi in ipſos proditionis auctores excogitata eſſent, juſta ultio eſſe, non crudelitas videretur: nunc culpam majorum poſteri luere, qui ne viderant quidem Miletum; adeò Xerxi non potuerant prodere.

XXII. Indè proceſſit ad Tanaïm amnem. Quò perductus eſt Beſſus, non vinctus modò, ſed etiam omni velamento corporis ſpoliatus. Spitamenes eum tenebat collo inſertâ catenâ; tam barbaris, quàm Macedonibus gratum ſpectaculum. Tum Spitamenes, *Et te*, inquit, *& Darium reges meos ultus, interfectorem domini ſui adduxi, eo modo captum, cujus ipſe fecit exemplum. Aperiat ad hoc ſpectaculum oculos Darius; exiſtat ab inferis, qui illo ſupplicio indignus fuit, & hôc ſolatio dignus eſt.* Alexander multùm collaudato Spitamene converſus ad Beſſum, *Cujus*, inquit, *feræ rabies occupavit animum tuum, quum regem de te optimè meritum priùs vincire, deinde occidere ſuſtinuiſti? Sed hujus parricidii mercedem falſo regis nomine perſolviſti tibi.* Ille facinus purgare non auſus, *Regis titulum ſe uſurpâſſe* dixit, *ut gentem ſuam tradere ipſi poſſet: qui ſi ceſsâſſet, alium fuiſſe regnum occupaturum.* At Alexander Oxathrem fratrem Darii, quem inter corporis cuſtodes habebat, *Propiùs* juſſit *accedere*; *tradíque Beſſum ei, ut cruci affixum mutilatis auribus naribúſque ſagittis configerent barbari; aſſervaréntque corpus, ut ne aves quidem contingerent.* Oxathres cætera ſibi curæ fore pollicetur. Aves non ab alio, quàm à Catene poſſe prohiberi adjicit; eximiam ejus artem cupiens oſtendere: namque adeò certo ictu deſtinata feriebat, ut aves quoque exciperet. Nam etſi forſitan ſagittandi tam celebri uſu minùs admirabilis videri hæc ars poſſit; tamen ingens viſentibus miraculum, magnó-

que honori Cateni fuit. Dona deinde omnibus, qui Beſſum adduxerant, data ſunt. Cæterùm ſupplicium ejus diſtulit, ut eo loco, in quo Darium ipſe occiderat, necaretur.

XXIII. Interea Macedones ad petendum pabulum incompoſito agmine egreſſi, à barbaris, qui de proximis montibus decurrerunt, opprimuntur; pluréſque capti ſunt quàm occiſi: barbari autem captivos præ ſe agentes, rurſus in montem receſſerunt. XX millia latronum erant: fundis ſagittíſque pugnam invadunt. Quos dum obſidet rex, inter promptiſſimos dimicans ſagittâ ictus eſt, quæ in medio crure fixa reliquerat ſpiculum. Illum quidem mœſti & attoniti Macedones in caſtra referebant: ſed nec barbaros fefellit ſubductus ex acie rex; quippe ex edito monte cuncta proſpexerant. Itaque poſtero die miſero legatos ad regem, quos ille protinus juſſit admitti; ſolutíſque faſciis magnitudinem vulneris diſſimulans, crus barbaris oſtendit. Illi juſſi conſidere affirmant, *Non Macedonas, quàm ipſos fuiſſe triſtiores cognito vulnere ipſius: cujus ſi auctorem reperiſſent, dedituros fuiſſe; cum diis enim pugnare ſacrilegos tantúm. Caterùm ſe gentem in fidem dedere, ſuperatos virtute illius.* Rex fide datâ, & captivis receptis, gentem in deditionem accepit.

XXIV. Caſtris indè motis lecticâ militari ferebatur, quam pro ſe quiſque eques pedéſque ſubire certabant. Equites, cum quibus rex prœlia inire ſolitus erat, ſui muneris id eſſe cenſebant. Pedites contrà, quum ſaucios commilitones ipſi geſtare aſſuevíſſent, eripi ſibi proprium officium tum potiſſimùm, quum rex geſtandus eſſet, querebantur. Rex in tanto utriuſque partis certamine, & ſibi difficilem, & præteritis gravem electionem futuram ratus; *Invicem ſubire eos* juſſit. Hinc quarto die ad urbem Maracanda perventum eſt. LXX ſtadia murus urbis amplectitur: arx nullo cingitur muro. Præſidio urbi relicto, proximos vicos depopulatur, atque urit. Legati deinde Abiorum Scytharum ſuperveniunt. Liberi ex quo deceſſe-

rat Cyrus, tum imperata facturi. Justissimos barbarorum constabat: armis abstinebant nisi lacessiti: libertatis modico & æquali usu, principibus humiliores pares fecerunt. Hos benignè alloquutus, ad eos Scythas, qui Europam incolunt, Berden misit ex amicis, qui denunciaret eis, ne Tanaim amnem regionis injussu regis transirent. Eidem mandatum, ut contemplaretur locorum situm; & illos quoque Scythas, qui super Bosphoro incolunt, viseret.

XXV. Condendæ urbi sedem super ripam Tanais elegerat; claustrum & jam perdomitorum, & quos deinde adire decreverat. Sed consilium distulit Sogdianorum nunciata defectio, quæ Bactrianos quoque traxit. VII millia equitum erant, quorum auctoritatem cæteri sequebantur. Alexander Spitamenem & Catenem, à quibus ei traditus erat Bessus, haud dubius quin eorum operâ redigi possent in potestatem coercendo eos, qui novaverant res, jussit accersiri. At illi defectionis, ad quam coercendam evocabantur, auctores, vulgaverant famam: *Bactrianos equites à rege omnes, ut occiderentur, accersiri: idque imperatum ipsis, non sustinuisse tamen exequi; ne inexpiabile in populares facinus admitterent. Non magìs Alexandri sævitiam, quàm Bessi parricidium ferre potuisse.* Itaque suâ sponte jam motos, metu pœnæ haud difficulter concitaverunt ad arma. Alexander transfugarum defectione compertâ, Craterum obsidere Cyropolim jubet: ipse aliam urbem regionis ejusdem coronâ capit; signóque, ut puberes interficerentur, dato, reliqui in prædam cessere victoris: urbs diruta est, ut cæteri cladis exemplo continerentur. Memaceni valida gens obsidionem non ut honestiorem modò, sed etiam ut tutiorem ferre decreverant. Ad quorum pertinaciam mitigandam rex quinquaginta equites præmisit; qui clementiam ipsius in deditos, simúlque inexorabilem animum in devictos ostenderent. Illi nec de fide, nec de potentiâ regis ipsos dubitare respondent; equitésque tendere extra munimenta urbis

jubent. Hoſpitaliter deinde exceptos, gravéſque epulis & ſomno, intempeſtâ nocte adorti interfecerunt.

XXVI. Alexander haud ſecus, quàm par erat, motus, urbem coronâ circumdedit; munitiorem, quàm ut primo impetu capi poſſet. Itaque Meleagrum & Perdiccam in obſidionem jungit, Cyropolim, ut antè dictum eſt, obſidentes. Statuerat autem parcere urbi conditæ à Cyro: quippe non alium gentium illarum magìs admiratus eſt, quàm hunc regem, & Semiramim, in queis & magnitudinem animi, & claritatem rerum longè eminuiſſe credebat. Cæterùm pertinacia oppidanorum ejus iram accendit. Itaque captam urbem diripere juſſit delectos Macedones, haud injuriâ infeſtos; & ad Meleagrum & Perdiccam redit. Sed non alia urbs fortiùs obſidionem tulit: quippe & militum promptiſſimi cecidere, & ipſe rex ad ultimum periculum venit. Namque cervix ejus ſaxo ita icta eſt, ut oculis caligine offusâ collaberetur, ne mentis quidem compos: exercitus certè velut erepto eo ingemuit. Sed invictus adversùs ea, quæ cæteros terrent, nondum percurato vulnere, acriùs obſidioni inſtitit; naturalem celeritatem irâ concitante. Cuniculo ergo ſuffoſſa mœnia ingens nudavere ſpatium, per quod irrupit; victórque urbem dirui juſſit.

XXVII. Hinc Menedemum cum tribus millibus peditum, & DCCC equitibus ad urbem Maracanda miſit. Spitamenes transfuga, præſidio Macedonum indè dejecto, muris urbis ejus incluſerat ſe, haud oppidanis conſilium defectionis approbantibus: ſequi tamen videbantur, quia prohibere non poterant. Interim Alexander ad Tanaïm amnem redit, & quantum ſoli occupaverant caſtris, muro circumdedit. LX ſtadiorum urbis murus fuit: hanc quoque urbem *Alexandriam* appellari juſſit. Opus tantâ celeritate perfectum eſt, ut decimo ſeptimo die, quàm munimenta excitata erant, tecta quoque urbis abſolverentur. Ingens militum certamen inter ipſos fuerat, ut ſuum

quisque munus (nam divisum erat) primus ostenderet. Incolæ novæ urbi dati captivi; quos, reddito pretio dominis, liberavit; quorum posteri nunc quoque nondum apud eos tam longâ ætate propter memoriam Alexandri exoleverunt. Rex Scytharum, cujus tum ultra Tanaïm imperium erat, ratus eam urbem, quam in ripâ amnis Macedones condiderant, suis impositam esse cervicibus: fratrem Cartasim nomine cum magnâ equitum manu misit ad diruendam eam, procúlque amne submovendas Macedonum copias.

XXVIII. Bactrianos Tanaïs ab Scythis, quos Europæos vocant, dividit. Idem Asiam & Europam finis interfluit. Cæterùm Scytharum gens haud procul Thraciâ sita, ab Oriente ad Septentrionem se vertit; Sarmatarúmque, ut quidam credidere, non finitima, sed pars est. Rectâ deinde regione Alaunum ultra Istrum jacentem & ultima Asiæ, quà Bactra sunt, stringit, quæ Septemtrioni proxima sunt: profundæ indè sylvæ, vastæque solitudines excipiunt. Rursus quæ ad Tanaïm & Bactra spectant, humano cultu haud disparia sunt. Primùm cum hâc gente non provisum bellum Alexander gesturus, quum in conspectu ejus obequitaret hostis; adhuc æger ex vulnere, præcipuè voce deficiens, quam & modicus cibus & cervicis extenuabat dolor; amicos in consilium advocari jubet. Terrebat eum non hostis, sed iniquitas temporis. Bactriani defecerant: Scythæ etiam lacessebant: ipse non insistere in terrâ, non equo vehi, non docere, non hortari suos poterat. Ancipiti periculo implicitus, Deos quoque incusans, querebatur, *Se jacere segnem, cujus velocitatem nemo antea valuisset effugere: vix suos credere non simulari valetudinem.* Itaque qui post Darium victum hariolos & vates consulere desierat; rursus ad superstitionem, humanarum mentium ludibria, revolutus, Aristandrum, cui credulitatem suam addixerat, explorare eventum rerum sacrificiis jubet.

XXIX. Mos erat aruſpicibus exta ſinè rege ſpectare; & quæ portenderentur, referre. Inter hæc rex, dum fibris pecudum explorantur eventus latentium rerum, propiùs ipſum conſidere amicos jubet; ne contentione vocis cicatricem infirmam adhuc rumperet. Hephæſtion, Craterus & Erigyius erant cum cuſtodibus in tabernaculum admiſſi. *Diſcrimen*, inquit, *me occupavit meliore hoſtium, quàm meo tempore. Sed neceſſitas ante rationem eſt: maximè in bello, quo rarò permittitur tempora eligere. Defecere Bactriani, in quorum cervicibus ſtamus; & quantum in nobis animi ſit, alieno Marte experiuntur. Haud dubiè, ſi omiſerimus Scythas ultro arma inferentes, contempti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si verò Tanaim tranſierimus, & ubique invictos eſſe nos Scytharum pernicie ac ſanguine oſtenderimus, quis dubitabit patere etiam Europam victoribus? Fallitur, qui terminos gloriæ noſtræ metitur ſpatio, quod tranſituri ſumus. Unus amnis interfluit, quem ſi trajicimus, in Europam arma proferimus. Et quanti æſtimandum eſt, dum Aſiam ſubigimus, in alio quodammodo orbe trophæa ſtatuere: & quæ tam longo intervallo natura videtur diremiſſe, unâ victoriâ ſubitò committere? At hercule ſi paululum ceſſaverimus, in tergis noſtris Scythæ hærebunt. An ſoli ſumus, qui flumina tranſnare poſſumus? Multa in noſmetipſos recident, quibus adhuc vicimus. Fortuna belli artem victos quoque docet. Utribus amnem trajiciendi exemplum fecimus nuper: hoc ut Scythæ imitari neſciant, Bactriani docebunt. Præterea unus gentis hujus adhuc exercitus venit, cæteri expectantur. Ita bellum vitando alemus; & quod inferre poſſemus, accipere cogemur. Manifeſta eſt conſilii mei ratio: ſed an permiſſuri ſint Macedones animo uti meo, dubito; quia ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus ſum, non pedibus ingreſſus. Sed ſi me ſequi vultis, valeo, amici: ſatìs virium eſt ad toleranda iſta: aut ſi jam adeſt vitæ meæ finis, in quo tandem opere meliùs extinguar?*

XXX. Hæc quaſsâ adhuc voce ſubdeficiens vix proximis exaudientibus dixerat; quum omnes à tam

præcipiti consilio regem deterrere cœperunt, Erigyius maximè: qui haud sanè auctoritate proficiens apud obstinatum animum, superstitionem, cujus potens non erat rex, incutere tentavit, dicendo: *Deos quoque obstare consilio; magnúmque periculum, si flumen transisset, ostendi.* Intranti Erigyio tabernaculum regis Aristander occurrerat, tristia exta fuisse significans: hæc ex vate comperta Erigyius nunciabat. Quo inhibito Alexander, non irâ solùm, sed etiam pudore confusus, quòd superstitio, quam celaverat, detegebatur, Aristandrum vocari jubet. Qui ut venit, intuens eum; *Non rex*, inquit, *sed privatus sum: sacrificium ut faceres, mandavi: quid eo portenderetur, cur apud alium, quàm apud me professus es? Erigyius arcana mea & secreta te prodente cognovit. Quem certum mehercule habeo, extorum interprete uti metu suo. Tibi autem quàm potest, denuncio; ipse mihi indices, quid ex extis cognoveris: ne possis inficiari dixisse, quæ dixeris.* Ille exanguis attonitóque similis stabat, per metum etiam voce suppressâ: tandémque eodem metu stimulante, ne regis expectationem moraretur; *Magni*, inquit, *laboris, non irriti discrimen instare prædixi: nec mea ars, quàm benevolentia, me magìs perturbat. Infirmitatem valetudinis tuæ video, & quantum in uno te sit scio. Vereor ne non præsenti fortunæ tuæ sufficere possis.* Rex jussum confidere felicitati suæ remisit: *Sibi enim alia ad gloriam concedere deos.* Consultanti deinde cum iisdem, quonam modo flumen transirent? supervenit Aristander, *Non aliàs lætiora exta vidisse se* affirmans; *utique prioribus longè diversa: tum solicitudinis causas apparuisse, nunc prorsus egregiè litatum esse.*

XXXI. Cæterùm quæ subinde nunciata sunt regi, continuæ felicitati rerum ejus imposuerant labem. Menedemum, ut suprà dictum est, miserat ad obsidendum Spitamenem Bactrianæ defectionis auctorem. Qui comperto hostis adventu, ne muris urbis includeretur; simul fretus excipi posse; quà venturum sciebat, consedit occultus. Sylvestre iter aptum insidiis

regendis erat: ibi Dahas condidit. Equi binos armatos vehunt, quorum invicem singuli desiliunt: equestris pugnæ ordinem turbant: equorum velocitati par est hominum pernicitas. Hos Spitamenes saltum circumire jussos pariter & à lateribus, & à fronte, & à tergo hosti ostendit. Menedemus undique inclusus, ne numero quidem par, diu tamen restitit; clamitans nihil aliud supereſſe locorum fraude deceptis, quàm honestæ mortis solatium ex hostium cæde. Ipsum prævalens equus vehebat, quo sæpius in cuneos barbarorum effusis habenis evectus, magnâ strage eos fuderat. Sed quum unum omnes peterent, multis vulneribus exanguis Hypsidem quendam ex amicis hortatus est, ut in equum suum ascenderet, & se fugâ eriperet. Hæc agentem anima defecit, corpúsque ex equo defluxit in terram. Hypsides poterat quidem effugere; sed amisso amico mori statuit: una erat cura, ne inultus occideret. Itaque subditis calcaribus equo in medios hostes se immisit, & memorabili editâ pugnâ obrutus telis est. Quod ubi videre, qui cædi supererant, tumulum paulò quàm cætera editiorem capiunt: quos Spitamenes fame in deditionem subacturus obsedit. Cecidere eo prœlio peditum duo millia, CCC equites. Quam cladem Alexander solerti consilio texit; morte denunciatâ iis, qui ex prœlio venerant, si acta vulgâssent.

XXXII. Cæterùm quum animo disparem vultum diutiùs ferre non posset; in tabernaculum super ripam fluminis de industriâ locatum secessit. Ibi sinè arbitris singula animi consulta pensando, noctem vigiliis extraxit; sæpe pellibus tabernaculi allevatis, ut conspiceret hostium ignes; è quibus conjectare poterat, quanta hominum multitudo esset. Jámque lux apparebat, quum thoracem indutus procedit ad milites, tum primùm post vulnus proximè acceptum. Tanta erat apud eos veneratio regis, ut facilè periculi, quod horrebant, cogitationem præsentia ejus excuteret. Læti ergo & manantibus præ gaudio lacrymis,

consalutant eum; & quod antè recusaverant bellum, feroces deposcunt. Ille se ratibus equitem phalangémque transportaturum esse pronunciat; super utres jubet nare leviùs armatos. Plura nec dici res desideravit, nec rex dicere per valetudinem potuit. Cæterùm tantâ alacritate militum rates junctæ sunt, ut in triduum ad XII millia effectæ sint. Jámque ad transeundum omnia aptaverant, quum legati Scytharum XX more gentis per castra equis vecti, nunciari jubent regi, velle ipsos ad eum mandata perferre. Admissi in tabernaculum, jussíque considere, in vultu regis defixerant oculos; credo, quia magnitudine corporis animum æstimantibus, modicus animi haudquaquam famæ par videbatur. Scythis autem non, ut cæteris barbaris, rudis & inconditus sensus est: quidam eorum sapientiam capere dicuntur, quantamcumque gens capit semper armata. Sícque loquutos esse apud regem memoriæ proditum est. Abhorrent forsitan moribus nostris, & tempora & ingenia cultiora sortitis; sed, ut posset oratio eorum sperni, tamen fides nostra non debet; qui, utcumque tradita, incorrupta proferemus. Igitur unum ex his maximum natu ita loquutum accepimus.

XXXIII. *Si dii habitum corporis tui aviditati animi parem esse voluissent, orbis te non caperet: alterâ manu Orientem, alterâ Occidentem contingeres: & hoc assequutus scire velles, ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiscis, quæ non capis. Ab Europâ petis Asiam, ex Asiâ transis in Europam: deinde si humanum genus omne superaveris, cum sylvis, & nivibus, & fluminibus, ferísque bestiis gesturus es bellum. Quid? tu ignoras arbores magnas diu crescere, unâ horâ extirpari? Stultus est, qui fructus earum spectat, altitudinem non metitur. Vide, ne dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fuit: & ferrum rubigo consumit. Nihil tam firmum est, cui periculum non sit etiam ab invalido. Quid nobis tecum est?*

nunquam

nunquam terram tuam attigimus. Qui sis, unde venias licétne ignorare in vastis sylvis viventibus? Nec servire ulli possumus, nec imperare desideramus. Dona nobis data sunt (ne Scytharum gentem ignores) jugum boum, aratrum, & sagitta, & patera. His utimur & cum amicis, & adversùs inimicos. Fruges amicis damus boum labore quæsitas: paterâ cum his vinum diis libamus: inimicos sagittâ eminus, hastâ cominus petimus. Sic Syriæ regem, & postea Persarum, Medorúmque superavimus; patuítque nobis iter usque in Ægyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones persequendos venire, omnium gentium, quas adisti, latro es. Lydiam cepisti, Tyriam occupâsti, Persidem tenes, Bactrianos habes in potestate, Indos petîsti: jam etiam ad pecora nostra avaras & instabiles manus porrigis. Quid tibi divitiis opus est, quæ te esurire cogunt? Primus omnium satietate parâsti famem; ut quo plura haberes, acriùs, quæ non habes, cuperes. Non succurrit tibi, quamdiu circùm Bactra hæreas? Dum illos subigis, Sogdiani bellare cœperunt: bellum tibi ex victoriâ nascitur. Nam ut major fortiórque sis quàm quisquam; tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Transi modò Tanaim; scies quàm latè pateant, nunquam tamen consequeris Scythas: paupertas nostra velocior erit, quàm exercitus tuus, qui prædam tot nationum vehit. Rursus quum procul abesse nos credes, videbis in tuis castris: eâdem velocitate & sequimur, & fugimus. Scytharum solitudines Græcis etiam proverbiis audio eludi: at nos deserta & humano cultu vacua, magìs quàm urbes & opulentos agros sequimur. Proinde fortunam tuam pressis manibus tene. Lubrica est, nec invita teneri potest. Salubre consilium sequens quàm præsens tempus ostendet meliús. Impone felicitati tuæ frænos; faciliùs illam reges. Nostri sinè pedibus dicunt esse fortunam, quæ manus & pennas tantùm habet: quum manus porrigit, pennas quoque comprehendere non sinit. Denique si deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non sua eripere: sin autem homo es, id quod es, semper esse te cogita. Stultum est co-

rum meminisse, propter quæ tui obliviscēris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti: nam & firmissima est inter pares amicitia; & videntur pares, qui non fecerunt inter se periculum virium. Quos viceris, amicos tibi esse cave credas: inter dominum & servum nulla amicitia est: etiam in pace, belli tamen jura servantur. Jurando gratiam Scythas sancire ne credideris: colendo fidem, jurant. Græcorum ista cautio est, qui pacta consignant, & deos invocant: nos religionem in ipsâ fide novimus. Qui non reverentur homines, fallunt deos. Nec tibi amico opus est, de cujus benevolentiâ dubites. Cæterùm nos & Asiæ & Europæ custodes habebis: Bactra nisi dividat Tanais, contingimus: ultra Tanaim usque ad Thraciam colimus: Thraciæ Macedoniam conjunctam esse fama est. Utrique imperio tuo finitimos, hostes an amicos velis esse, considera. Hæc barbarus.

XXXIV. Contrà rex, *Fortunâ suâ & consiliis suorum se usurum esse* respondet: *nam & fortunam, cui confidat; & consilium suadentium, ne quid temere & audacter faciat, sequuturum.* Dimissísque legatis, in præparatas rates exercitum imposuit. In proris clypeatos locaverat; jussos in genua subsidere, quò tutiores essent adversùs ictus sagittarum. Post hos, qui tormenta intenderent, stabant; & ab utroque latere, & à fronte circumdati armatis. Reliqui qui post tormenta constiterant, remigem loricâ indutum scutorum testudine armati protegebant. Idem ordo in illis quoque ratibus, quæ equitem vehebant, servatus est: major pars à puppe nantes equos loris trahebat. At illos, quos utres stramento repleti vehebant, objectæ rates tuebantur. Ipse rex cum electis primus ratem solvit, in ripam dirigi jussit. Cui Scythæ admotos ordines equitum in primo ripæ margine opponunt; ut ne applicari quidem terræ rates possent. Cæterùm præter hanc speciem ripis præsidentis exercitûs, ingens navigantes terror invaserat: namque cursum gubernatores, quum obliquo flumine impellerentur, regere non poterant; vacillantésque milites, & ne ex-

cuterentur ſoliciti, nautarum miniſteria turbaverant. Ne tela quidem conati nixu vibrare poterant; quum prior ſtandi ſinè periculo, quàm hoſtem inceſſendi, cura eſſet. Tormenta ſaluti fuerunt, quibus in confertos ac temere ſe offerentes, haud fruſtra excuſſa ſunt tela. Barbari quoque ingentem vim ſagittarum infudere ratibus: víxque ullum fuit ſcutum, quod non pluribus ſimul ſpiculis perforaretur.

XXXV. Jámque terræ rates applicabantur, quum acies clypeata conſurgit; & haſtas certo ictu, utpote libero nixu, mittit è ratibus. Et ut territos recipientéſque equos videre, alacres mutuâ adhortatione in terram deſiliere. Turbatis acriter pedem inferre cœperunt. Equitum deinde turmæ, quæ frænatos habebant equos, perfregere barbarorum aciem. Interim cæteri agmine dimicantium tecti aptavere ſe pugnæ. Ipſe rex quod vigoris, ægro adhuc corpore, deerat, animi firmitate ſupplebat. Vox adhortantis non poterat audiri, nondum bene obductâ cicatrice cervicis; ſed dimicantem cuncti videbant. Itaque ipſi quidem ducum fungebantur officio; aliúſque alium adhortati, in hoſtem ſalutis immemores ruere cœperunt. Tum verò non ora, non arma, non clamorem hoſtium barbari tolerare potuerunt: omnéſque effuſis habenis (namque equeſtris acies erat) capeſſunt fugam: quos rex, quanquam vexationem invalidi corporis pati non poterat, per LXXX tamen ſtadia inſequi perſeveravit. Jámque linquente animo ſuis præcepit, ut, donec lucis aliquid ſupereſſet, fugientium tergis inhærerent: ipſe exhauſtis etiam animi viribus, in caſtra ſe recepit, reliquum ſubſtitit. Tranſierant jam Liberi patris terminos; quorum monumenta lapides erant crebris intervallis diſpoſiti; arboréſque proceræ, quarum ſtipites hedera contexerat. Sed Macedonas ira longiùs provexit: quippe mediâ ferè nocte in caſtra redierunt, multis interfectis, pluribus captis; equóſque MDCCC abegere. Ceciderunt

autem Macedonum equites LX, pedites centum ferè; mille saucii fuerunt.

XXXVI. Hæc expeditio deficientem magnâ ex parte Asiam, famâ tam opportunæ victoriæ domuit. Invictos Scythas esse crediderant: quibus fractis nullam gentem Macedonum armis parem fore confitebantur. Itaque Sacæ misere legatos, qui pollicerentur gentem mandata facturam. Moverat eos regis non virtus magis, quàm clementia in devictos Scythas: quippe captivos omnes sinè pretio remiserat; ut fidem faceret sibi cum ferociſſimis gentium de fortitudine, non de irâ, fuisse certamen. Benignè igitur exceptis Sacarum legatis, comitem Excipinum dedit admodum juvenem, ætatis flore conciliatum sibi; qui quum specie corporis æquaret Hephæstionem, lepore haud sanè virili par non erat. Ipse Cratero cum majore parte exercitûs modicis itineribus sequi jusso, ad Maracanda urbem pervenit; ex quâ Spitamenes cognito ejus adventu Bactra perfugerat. Itaque quatriduo rex longum itineris spatium emensus, pervenerat in eum locum, in quo Menedemo duce duo millia peditum & CCC equites amiserat: horum ossa tumulo contegi jussit, & inferias more patrio dedit. Jam Craterus cum phalange subsequi jussus, ad regem pervenerat. Itaque ut omnes, qui defecerant, pariter belli clade premerentur, copias dividit; utrique agros, & interfici puberes jussit.

XXXVII. Sogdiana regio majori ex parte deserta est: octingenta ferè stadia in latitudinem vastæ solitudines tenent. Ingens spatium rectæ regionis est, per quam amnis (*Polytimetum* vocant incolæ) fertur torrens. Eum ripæ in tenuem alveum cogunt; deinde caverna accipit, & sub terram rapit. Cursûs absconditi indicium est aquæ meantis sonus; quum ipsum solum, sub quo tantus amnis fluit, ne modico quidem resudet humore. Ex captivis Sogdianorum ad regem XXX nobiliſſimi, corporum robore eximio, perducti erant: qui ut per interpretem cognoverunt

jussu regis ipsos ad supplicium trahi, carmen lætantium more canere, tripudiisque & lasciviori corporis motu gaudium quoddam animi ostentare cœperunt. Admiratus rex tantâ magnitudine animi oppetere mortem, revocari eos jussit; causam tam effusæ lætitiæ, quum supplicium ante oculos haberent, requirens. Illi, *Si ab alio occiderentur, tristes morituros fuisse* respondent; *nunc à tanto rege victore omnium gentium majoribus suis redditos, honestam mortem, quam fortes viri voto quoque expeterent, carminibus suis moris lætitiâque celebrare.* Tum rex, *Quæro itaque*, inquit, *an vivere velitis non inimici mihi, cujus beneficio victuri estis?* Illi *nunquam se inimicos ei; sed bello lacessitos, hostes fuisse* respondent: *si quis ipsos beneficio, quàm injuriâ experiri maluisset; certaturos fuisse, ne vincerentur officio.* Interrogantíque quo pignore fidem obligaturi essent? *Vitam, quam acciperent, pignori futuram esse* dixerunt: *redditurос quandoque repetîsset.* Nec promissum fefellerunt. Nam qui remissi domos ierant, in fide continuere populares: quatuor inter custodes corporis retenti, nulli Macedonum in regem caritate cesserunt.

XXXVIII. In Sogdianis Peucolao cum tribus millibus peditum (neque enim majori præsidio indigebat) relicto; Bactra pervenit. Indè Bessum Ecbatana duci jussit, interfecto Dario pœnas capite persoluturum. Iisdem ferè diebus Ptolemæus & Menidas peditum tria millia, & equites mille adduxerunt mercede militaturos. Alexander quoque ex Lyciâ cum pari numero peditum, & D equitibus venit. Totidem è Syriâ Asclepiodorum sequebantur: Antipater Græcorum VIII millia, in queis D equites erant, miserat. Itaque exercitu aucto, ad ea, quæ defectione turbata erant, componenda processit; interfectísque constternationis auctoribus, quarto die ad flumen Oxum perventum est. Hic quia limum vehit, turbidus semper & insalubris est potu. Itaque puteos miles cœperat fodere; nec tamen humo altè egestâ exsistebat hu-

mor; quum in ipso tabernaculo regis conspectus est fons, quem quia tardè notaverant, subitò extitisse finxerunt: réxque ipse credi voluit donum dei id fuisse. Superatis deinde amnibus Ocho & Oxo, ad urbem Marginiam pervenit. Circa eam VI oppidis condendis electa sedes est. Duo ad Meridiem versa; quatuor spectantia Orientem, modicis inter se spatiis distabant; ne procul repetendum esset mutuum auxilium. Hæc omnia sita sunt in editis collibus: tum velut freni domitarum gentium: nunc originis suæ oblita serviunt, quibus imperaverunt.

XXXIX. Et cætera quidem pacaverat rex: una erat petra, quam Arimazes Sogdianus cum XXX millibus armatorum obtinebat; alimentis antè congestis, quæ tantæ multitudini vel per biennium suppeterent. Petra in altitudinem XXX eminet stadia, circuitu C & L complectitur. Undique abscissa & abrupta, semitâ perangustâ aditur. In medio altitudinis spatio habet specum, cujus os arctum & obscurum est; paulatim deinde ulteriora panduntur: ultima etiam altos recessus habent: fontes per totum ferè specum manant; è quibus collatæ aquæ per prona montis flumen emittunt. Rex loci difficultate spectatâ statuerat indè abire: cupido deinde incessit animo naturam quoque fatigandi. Priùs tamen quàm fortunam obsidionis experiretur, Cophan (Artabazi hic filius erat) misit ad barbaros, qui suaderet, ut dederent rupem. Arimazes loco fretus superbè multa respondit: ad ultimum, an Alexander volare posset, interrogat. Quæ nunciata regi, sic accendere animum, ut adhibitis, cum quibus consultare erat solitus, indicaret insolentiam barbari eludentis ipsos, quia pennas non haberent. *Se autem proximâ nocte effecturum, ut crederet Macedones etiam volare. Trecentos*, inquit, *perniciſſimos juvenes ex suis quisque copiis perducite ad me, qui per calles & penè invias rupes domi pecora agere consueverint.*

XL. Illi præstantes & levitate corporum, & ardore

animorum ſtrenuè adducunt: quos intuens rex, *Vobiſcum*, inquit, *ô juvenes, & mei æquales, urbium invictarum antè munimenta ſuperavi: montium juga perenni nive obruta emenſus ſum: angustias Ciliciæ intravi: Indiæ, ſinè laſſitudine, vim frigoris ſum perpeſſus: & mei documenta vobis dedi, & veſtrî habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem barbari obſident; cætera negligunt: nullæ vigiliæ ſunt, niſi quæ caſtra noſtra ſpectant: invenietis viam, ſi ſolerter rimati fueritis aditus ferentes ad cacumen. Nihil tam altè natura conſtituit, quò virtus non poſſit eniti. Experiendo quæ cæteri deſperaverunt, Aſiam habemus in poteſtate. Evadite in cacumen; quod quum ceperitis, candidis velis ſignum mihi dabitis: ego, copiis admotis, hoſtem in nos à vobis convertam. Præmium erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta decem: uno minus accipiet, qui proximus ei venerit: eadémque ad decem homines ſervabitur proportio. Certum autem habeo vos non tam liberalitatem intueri meam, quàm voluntatem.* His animis regem audierunt, ut jam cepiſſe verticem viderentur. Dimiſsíque ferreos cuneos, quos inter ſaxa defigerent, validóſque funes parabant. Rex circumvectus petram, quà minimè aſper ac præruptus aditus videbatur; ſecundâ vigiliâ quod bene verteret, ingredi jubet.

XLI. Illi alimentis in biduum ſumptis, gladiis modò atque haſtis armati ſubire cœperunt. Ac primò pedibus ingreſſi ſunt: deinde ut in prærupta perventum eſt, alii manibus eminentia ſaxa complexi levavere ſemet; alii adjectis funium laqueis evaſere; quum cuneos inter ſaxa defigerent, queis gradus ſubinde inſiſterent. Diem inter metum laborémque conſumpſerunt. Per aſpera enixis duriora reſtabant, & creſcere altitudo petræ videbatur. Illa verò miſerabilis erat facies, quum ii, quos inſtabilis gradus fefellerat, ex præcipiti devolverentur: mox eadem in ſe patienda alieni casûs oſtendebat exemplum. Per has tamen difficultates enituntur in verticem montis, omnes fatigatione continuati laboris affecti; quidam

multati parte membrorum: paritérque eos & nox & ſomnus oppreſſit. Stratis paſſim corporibus in inviis & in aſperis ſaxorum, periculi inſtantis obliti in lucem quieverunt: tandémque velut ex alto ſopore excitati, occultas ſubjectáſque ipſis valles rimantes, ignari in quâ parte petræ tanta vis hoſtium condita eſſet: fumum ſpecûs infra ſe ipſos evolutum notaverunt. Ex quo intellectum eſt, illam hoſtium latebram eſſe. Itaque haſtis impoſuere, quod convenerat, ſignum: totóque è numero duos & XXX in aſcenſu interiiſſe cognoſcunt. Rex non cupidine magìs potiundi loci, quàm vicem eorum, quos ad tam manifeſtum periculum miſerat, ſollicitus; toto die cacumina montis intuens reſtitit: noctu demum, quum obſcuritas conſpectum oculorum ademiſſet, ad curandum corpus receſſit.

XLII. Poſtero die nondum ſatìs clarâ luce primus vela, ſignum capti verticis, conſpexit. Sed ne falleretur acies, dubitare cogebat varietas cœli; nunc internitente lucis fulgore, nunc condito. Verùm ut liquidior lux apparuit cœlo, dubitatio exempta eſt: vocatúmque Cophan, per quem barbarorum animos tentaverat, mittit ad eos; qui moneret, nunc ſaltem ſalubrius conſilium inirent: ſin autem fiduciâ loci perſeverarent, oſtendi à tergo juſſit, qui ceperant verticem. Cophas admiſſus ſuadere cœpit Arimazi petram traderet, gratiam regis initurus, ſi tantas res molientem in unius rupis obſidione hærere non coëgiſſet. Ille ferociùs ſuperbiúſque quàm antea loquutus, abire Cophan jubet. At is prehenſum manu barbarum rogat, ut ſecum extra ſpecum prodeat: quo impetrato, juvenes in cacumine oſtendit; ejúſque ſuperbiæ haud immeritò illudens, pennas ait habere milites Alexandri. Jámque è Macedonum caſtris ſignorum concentus, & totius exercitûs clamor audiebatur. Ea res ſicut pleraque belli vana & inania, barbaros ad deditionem traxit: quippe occupati metu, paucitatem eorum qui à tergo erant, æſtimare non

poterant. Itaque Cophan (nam trepidantes reliquerat) ſtrenuè revocant; & cum eo XXX principes mittunt, qui petram tradant; &, ut incolumibus abire liceat, paciſcantur. Ille quamquam verebatur ne conſpectâ juvenum paucitate deturbarent eos barbari; tamen & fortunæ ſuæ confiſus, & Arimazi ſuperbiæ infenſus, nullam ſe conditionem deditionis accipere reſpondit. Arimazes deſperatis magìs quàm perditis rebus, cum propinquis nobiliſſimíſque gentis ſuæ deſcendit in caſtra: quos omnes verberibus affectos ſub ipſis radicibus petræ crucibus juſſit affigi. Multitudo deditorum incolis novarum urbium cum pecuniâ captâ dono data eſt: Artabazus in petræ regioníſque, quæ appoſita eſſet ei, tutelâ feliſtus.

LIBER OCTAVUS.

ALEXANDER majore famâ, quàm gloriâ in ditionem redactâ petrâ; quum propter vagum hoſtem ſpargendæ manus eſſent, in tres partes diviſit exercitum. Hephæſtionem uni, Cœnon alteri duces dederat: ipſe cæteris præerat. Sed non eadem mens omnibus barbaris fuit: armis quidam ſubacti, plures ante certamen imperata fecerunt: quibus eorum, qui in defectione perſeveraverant, urbes agróſque juſſit attribui. At exules Bactriani cum DCCC equitibus Maſſagetarum, proximos vicos vaſtaverunt. Ad quos coercendos Attinas regionis ejus præfectus CCC equites inſidiarum quæ parabantur, ignarus eduxit. Namque hoſtis in ſylvis, quæ erant fortè campo junctæ, armatum militem condidit; paucis propellentibus pecora, ut improvidum ad inſidias præda perduceret. Itaque incompoſito agmine, ſolutíſque ordinibus, Attinas prædabundus ſequebatur; quem præ-

tergressum sylvam, qui in eâ consederant, ex improviso adorti, cum omnibus interemerunt. Celeriter ad Craterum hujus cladis fama perlata est; qui cum omni equitatu supervenit: & Massagetæ quidem jam refugerant, Dahæ mille oppressi sunt: quorum clade totius regionis finita defectio. Alexander quoque Sogdianis rursus subactis, Maracanda repetit.

II. Ibi Berdes, quem ad Scythas super Bosphorum colentes miserat, cum legatis gentis occurrit. Phrataphernes quoque, qui Chorasmiis præerat, Massagetis & Dahis regionum confinio adjunctus, miserat, qui facturum imperata pollicerentur. Scythæ petebant, *Ut regis sui filiam matrimonio sibi jungeret: si dedignaretur affinitatem, principes Macedonum cum primoribus suæ gentis connubio coire pateretur. Ipsum quoque regem venturum ad eum* pollicebantur. Utrâque legatione benignè auditâ, Hephæstionem & Artabazum opperiens stativa habuit: quibus adjunctis in regionem, quæ appellatur *Bazaria*, pervenit. Barbaræ opulentiæ in illis locis haud ulla sunt majora indicia, quàm magnis nemoribus saltibúsque nobilium ferarum greges clausi. Spatiosas ad hoc eligunt sylvas, crebris perennium aquarum fontibus amœnas: muris nemora cinguntur, turréisque habent venantium receptacula. Quatuor continuis ætatibus intactum saltum fuisse constabat: quem Alexander cum toto exercitu ingressus agitari undique feras jussit. Inter quas quum leo magnitudinis raræ ipsum regem invasurus incurreret, fortè Lysimachus, qui postea regnavit, proximus Alexandro, venabulum objicere feræ cœperat. Quo rex repulso, & abire jusso, adjecit, *Tam à semetipso, quàm à Lysimacho, leonem interfici posse.* Lysimachus enim quondam quum venaretur in Syriâ, occiderat eximiæ magnitudinis feram solus: sed lævo humero usque ad ossa laceratus ad ultimum periculi pervenerat. Id ipsum exprobrans ei rex, fortiùs quàm loquutus est, fecit: nam feram non excepit modò, sed etiam uno vulnere occidit. Fabulam, quæ obje-

ctum leoni à rege Lysimachum temere vulgavit, ab eo casu, quem suprà diximus, ortam esse crediderim. Cæterùm Macedones, quanquam prospero eventu defunctus erat Alexander, tamen scivere gentis suæ more, ne pedes venaretur, aut sinè delectis principum amicorúmque. Ille, IV millibus ferarum dejectis, in eodem saltu cum toto exercitu epulatus est.

III. Indè Maracanda reditum est: acceptâque ætatis excusatione ab Artabazo, provinciam ejus destinat Clito. Hic erat, qui apud Granicum amnem nudo capite regem dimicantem clypeo suo texit; & Rhosacis manum capiti regis imminentem gladio amputavit: vetus Philippi miles, multísque bellicis operibus clarus. Hellanice (quæ Alexandrum educaverat) soror ejus, haud secus quàm mater à rege diligebatur. Ob has causas validissimam imperii partem fidei ejus, tutelæque commisit. Jámque iter parare in posterum jussus, solemni & tempestivo adhibetur convivio. In quo rex, quum multo incaluisset mero, immodicus æstimator sui, celebrare quæ gesserat, cœpit; gravis etiam eorum auribus, qui sentiebant vera memorari. Silentium tamen habuere seniores, donec Philippi res orsus obterere, *Nobilem apud Chæroneam victoriam sui operis fuisse* jactavit; *ademptámque sibi malignitate & invidiâ patris tantæ rei gloriam. Illum quidem seditione inter Macedones milites, & Græcos mercenarios ortâ, debilitatum vulnere quod in eâ consternatione acceperat, jacuisse; non aliàs quàm simulatione mortis tutiorem: se corpus ejus protexisse clypeo suo, ruentésque in illum suâ manu occisos. Qua patrem nusquam æquo animo esse confessum; invitum filio debentem salutem suam. Itaque post expeditionem, quam sinè eo fecisset ipse in Illyrios, victorem scripsisse se patri fusos fugatósque hostes: nec adfuisse unquam Philippum. Laude dignos esse, non qui Samothracum initia viserent, quum Asiam uri vastarique oporteret; sed eos, qui magnitudine rerum fidem antecessissent.*

IV. Hæc & his ſimilia læti audiere juvenes: ingrata ſenioribus erant, maximè propter Philippum, ſub quo diutius vixerant. Tum Clitus, ne ipſe quidem ſatìs ſobrius, ad eos qui infra ipſum cubabant, converſus, Euripidis retulit carmen; ita ut ſonus magìs, quàm ſermo exaudiri poſſet à rege: quo ſignificabatur, *Malè inſtituiſſe Græcos, quòd trophæis regum duntaxat nomina inſcriberentur: alieno enim ſanguine partam gloriam intercipi.* Itaque rex quum ſuſpicaretur maligniùs habitum eſſe ſermonem, percontari proximos cœpit, quid ex Clito audiſſent. Et illis ad ſilentium obſtinatis, Clitus paulatim majore voce Philippi acta belláque in Græciâ geſta commemorat, omnia præſentibus præferens. Hinc inter juniores ſenéſque orta contentio eſt. Et rex velut patienter audiret, queis Clitus obterebat laudes ejus, ingentem iram conceperat. Cæterùm quum animo videretur imperaturus, ſi finem procaciter orto ſermoni Clitus imponeret; nihil eo remittente magìs exaſperabatur.

V. Jámque Clitus etiam Parmenionem defendere audebat, & Philippi de Athenienſibus victoriam Thebarum præferebat excidio; non vino modò, ſed etiam animi pravâ contentione provectus. Ad ultimum, *Si moriendum*, inquit, *eſt pro te, Clitus eſt primus: at quum victoriæ arbitrium agis, præcipuum ferunt præmium, qui procaciſſimè patris tui memoriæ illudunt. Sogdianam regionem mihi attribuis, toties rebellem; & non modò indomitam, ſed quæ ne ſubigi quidem poſſit: mittor ad feras beſtias, præcipitia ingenia ſortitas. Sed quæ ad me pertinent, tranſeo. Philippi milites ſpernis; oblitus, niſi hic Atharias ſenex juniores pugnam detrectantes revocâſſet, adhuc nos circa Halicarnaſſum hæſuros fuiſſe. Quo modo ergo Aſiam etiam cum iſtis junioribus ſubjeciſti? Verum eſt, ut opinor, quod avunculum tuum in Italiâ dixiſſe conſtat: Ipſum in viros incidiſſe, te in feminas.* Nihil ex omnibus inconſultè ac temere actis regem magìs moverat, quàm Parmenionis cum honore mentio illata. Dolorem tamen rex preſſit, contentus juſ-

ſiſſe ut convivio excederet. Nec quidquam aliud adjecit, quàm, *Forſitan eum, ſi diutius loquutus foret, exprobraturum ſibi fuiſſe vitam à ſemetipſo datam; hoc enim ſuperbè ſæpe jactâſſe.* Atque illum cunctantem adhuc ſurgere, qui proximi ei cubuerant, injectis manibus jurgantes monentéſque conabantur abducere. Clitus quum abſtraheretur, ad priſtinam violentiam irâ quoque adjectâ, *Suo pectore tergum illius eſſe defenſum; nunc poſtquam tanti meriti præteriit tempus, etiam memoriam inviſam eſſe* proclamat. Attali quoque cædem objiciebat: & ad ultimum Jovis, quem patrem ſibi Alexander aſſereret, oraculum eludens; veriora ſe regi, quàm patrem ejus reſpondiſſe dicebat.

VI. Jam tantum iræ conceperat rex, quantum vix ſobrius ferre potuiſſet. Enimvero mero ſenſibus victis, ex lecto repentè proſiluit. Attoniti amici ne poſitis quidem, ſed abjectis poculis conſurgunt; in eventum rei, quam tanto impetu acturus eſſet, intenti. Alexander raptâ lanceâ ex manibus armigeri, Clitum adhuc eâdem linguæ intemperantiâ furentem percutere conatus à Ptolemæo & Perdiccâ inhibetur. Medium complexi & obluctari perſeverantem morabantur: Lyſimachus, & Leonnatus etiam lanceam abſtulerant. Ille militum fidem implorans, *Comprehendi ſe à proximis amicorum, quod Dario nuper acciſſet*, exclamat; *ſignúmque tubâ dari, ut ad regiam armati coirent*, jubet. Tum verò Ptolemæus & Perdiccas genibus advoluti orant, *Ne in tam præcipiti irâ perſeveret, ſpatiúmque potiùs animo det: omnia poſtero die juſtiùs exequuturum.* Sed clauſæ erant aures, obſtrepente irâ. Itaque impotens animi percurrit in regiæ veſtibulum; & vigili excubanti haſtâ ablatâ, conſtitit in aditu, quo neceſſe erat iis, qui ſimul cœnaverant, egredi. Abierant cæteri, Clitus ultimus ſinè lumine exibat. Quem rex, quiſnam eſſet, interrogat. Eminebat etiam in voce, ſceleris quod parabat, atrocitas: & ille jam non ſuæ, ſed regis iræ memor, Clitum eſſe, & de convivio exire reſpondit. Hæc dicentis la-

tus haſtâ transfixit, morientíſque ſanguine aſperſus, *I nunc*, inquit, *ad Philippum, & Parmenionem, & Attalum.*

VII. Malè humanis ingeniis natura conſuluit, quòd plerumque non futura, ſed tranſacta perpendimus. Quippe rex, poſtquam ira mente deceſſerat, etiam ebrietate diſcuſsâ, magnitudinem facinoris ſerâ æſtimatione perſpexit. Videbat tunc immodicâ libertate abuſum, ſed alioqui egregium bello virum; & niſi erubeſceret fateri, ſervatorem ſui, occiſum. Deteſtabile carnificis miniſterium occupaverat rex: verborum licentiam, quæ vino poterat imputari, nefandâ cæde ultus. Manabat toto veſtibulo cruor paulò antè convivæ: vigiles attoniti & ſtupentibus ſimiles procul ſtabant: liberiorémque pœnitentiam ſolitudo exciebat. Ergo haſtam ex corpore jacentis evulſam retorſit in ſemet: jámque admoverat pectori, quum advolant vigiles, & repugnanti è manibus extorquent; allevatúmque in tabernaculum deferunt. Ille humi proſtraverat corpus; gemitu ejulatûque miſerabili totâ perſonante regiâ. Laniare deinde os unguibus, & circumſtantes rogare, ne ſe tanto dedecori ſuperſtitem eſſe paterentur. In has preces tota nox exacta eſt. Scrutantémque num irâ deorum ad tantum nefas actus eſſet, ſubit anniverſarium ſacrificium Libero patri non eſſe redditum ſtatuto tempore: itaque inter vinum & epulas cæde commiſsâ, iram dei fuiſſe manifeſtam.

VIII. Cæterùm magìs eo movebatur, quòd omnium amicorum animos videbat attonitos: neminem cum ipſo ſociare ſermonem poſtea auſurum: vivendum eſſe in ſolitudine velut feræ beſtiæ, terrenti alias, alias timenti. Primâ deinde luce tabernaculo corpus, ſicut adhuc cruentum erat, juſſit inferri. Quo poſito ante ipſum, lacrymis obortis, *Hanc*, inquit, *nutrici meæ gratiam retuli, cujus duo filii apud Miletum pro meâ gloriâ occubuere mortem: hic frater, unicum orbitatis*

ſolatium, à me inter epulas occiſus eſt. Quò nunc ſe conferet miſera? Omnibus ejus unus ſuperſum, quem ſolum æquis oculis videre non poterit. Et ego ſervatorum meorum latro, revertar in patriam; ut ne dextram quidem nutrici, ſinè memoriâ calamitatis ejus, offerre poſſim? Et cùm finis lacrymis querelíſque non fieret, juſſu amicorum corpus ablatum eſt. Rex triduum jacuit incluſus. Quem ut armigeri corporíſque cuſtodes ad moriendum obſtinatum eſſe cognoverunt, univerſi in tabernaculum irrumpunt; diúque precibus ipſorum reluctatum ægre vicerunt, ut cibum caperet: quóque minùs cædis puderet, jure interfectum Clitum Macedones decernunt; ſepulturâ quoque prohibituri, nî rex humari juſſiſſet. Igitur decem diebus, maximè ad confirmandum pudorem, apud Maracanda conſumptis; cum parte exercitûs Hephæſtionem in regionem Bactrianam miſit, commeatus in hyemem paraturum. Quam Clito autem deſtinaverat provinciam, Amyntæ dedit. Ipſe Xenippa pervenit.

IX. Scythiæ confinis eſt regio, habitatúrque pluribus ac frequentibus vicis: quia ubertas terræ non indigenas modò detinet, ſed etiam advenas invitat. Bactrianorum exulum, qui ab Alexandro defecerant, receptaculum fuerat: ſed poſtquam regem adventare compertum eſt; pulſi ab incolis duo millia ferè & ducenti congregantur. Omnes equites erant, etiam in pace latrociniis aſſueti: tum ferocia ingenia non bellum modò, ſed etiam veniæ deſperatio efferaverat. Itaque ex improviſo adorti Amyntam prætorem Alexandri, diu anceps prœlium fecerant. Ad ultimum DCC ſuorum amiſſis, quorum CCC hoſtis cepit; dedere terga victoribus, haud ſanè inulti: quippe LXXX Macedonum interfecerunt, prætérque eos CCC & L ſaucii facti ſunt. Veniam tamen etiam poſt alteram defectionem impetraverunt. His in fidem acceptis, in regionem, quam Naura appellant, rex cum toto exercitu venit. Satrapes erat Syſimithres duobus ex ſuâ matre filiis genitis: quippe apud eos pa-

rentibus ſtupro coire cum liberis fas eſt. Duobus millibus armatis popularibus, fauces regionis, quà in arctiſſimum cogitur, valido munimento ſepſerant. Præterfluebat torrens amnis; à tergo petra claudebat: hanc manu perviam incolæ fecerant. Sed aditus ſpecûs accipit lucem; interiora niſi illato lumine obſcura ſunt: perpetuus cuniculus iter præbet in campos, ignotum niſi indigenis. At Alexander, quanquam anguſtias naturali ſitu munitas ac validas manu barbari tuebantur, tamen arietibus admotis munimenta, quæ manu adjuncta erant, concuſſit; fundíſque & ſagittis propugnantium pleroſque dejecit: quos ubi diſperſos fugavit, ruinas munimentorum ſupergreſſus ad petram admovit exercitum.

X. Cæterùm interveniebat fluvius coeuntibus àquis ex ſuperiore faſtigio in vallem; magníque operis videbatur tam vaſtam voraginem explere. Cædi tamen arbores & ſaxa congeri juſſit: ingénſque barbaros pavor rudes ad talia opera concuſſerat, excitatam molem ſubitò cernentes. Itaque rex ad deditionem metu poſſe compelli ratus, Oxartem miſit nationis ejuſdem, ſed ditionis ſuæ; qui ſuaderet duci, ut traderet petram. Interim ad augendam formidinem, & turres admovebantur, & excuſſa tormentis tela emicabant. Itaque verticem petræ omni alio præſidio damnato petiverunt. At Oxartes trepidum diffidentémque rebus ſuis Syſimithrem cœpit hortari, *Ut fidem, quàm vim Macedonum mallet experiri; neu moraretur feſtinationem victoris exercitûs, in Indiam tendentis: cui quiſquis ſemet offerret, in ſuum caput alienam cladem eſſe verſurum.* Et ipſe quidem Syſimithres deditionem annuebat: cæterùm mater eadémque conjux morituram ſe antè denuncians, quàm in ullius veniret poteſtatem, barbari animum ad honeſtiora quàm tutiora converterat: pudebátque libertatis majus eſſe apud feminas, quàm apud viros, pretium. Itaque dimiſſo internuncio pacis, obſidionem ferre decreverat. Sed quum hoſtis vires ſuáſque penſaret, rurſus muli-

ebris consilii, quod præceps magìs quàm necessarium esse credebat, pœnitere eum cœpit. Revocatóque strenuè Oxarte, futurum se in regis potestate respondit; unum precatus, ne voluntatem & consilium matris suæ proderet, quò faciliùs venia illi quoque impetraretur. Præmissum igitur Oxartem cum matre liberísque & totius cognationis grege sequebatur: ne expectato quidem fidei pignore, quod Oxartes promiserat.

XI. Rex equite præmisso, qui reverti eos juberet, opperiríque præsentiam ipsius, supervenit; & victimis Minervæ ac victoriæ cæsis imperium Sysimithri restituit; spe majoris etiam provinciæ factâ, si cum fide amicitiam ipsius coluisset. Duos illi juvenes patre tradente, secum militaturos sequi jussit: relictâ deinde phalange, ad subigendos qui defecerant, cum equite processit. Arduum & impeditum saxis iter primò utcumque tolerabant: mox equorum non ungulis modò attritis, sed corporibus etiam fatigatis, sequi plerique non poterant: & rarius subinde agmen fiebat; pudorem, ut ferè fit, immodico labore vincente. Rex tamen subinde equos mutans sinè intermissione fugientes insequebatur. Nobiles juvenes comitari eum soliti defecerant, præter Philippum. Lysimachi erat frater, tum primùm adultus; &, quod facilè appareret, indolis raræ. Is pedes, incredibile dictu, per D stadia vectum regem comitatus est, sæpe equum suum offerente Lysimacho; nec tamen, ut digrederetur à rege, effici potuit, quum loricâ indutus arma gestaret. Idem, quum perventum esset in saltum, in quo se barbari abdiderant, nobilem edidit pugnam; regémque cominus cum hoste dimicantem protexit. Sed postquam barbari in fugam effusi deseruere sylvas; animus, qui in ardore pugnæ corpus sustentaverat, liquit: subitóque ex omnibus membris profuso sudore, arboris proximæ stipiti se applicuit. Deinde ne illo quidem adminiculo sustinente, manibus regis exceptus est; inter quas colla-

pſus extinguitur. Mœſtum regem alius haud levis dolor excepit. Erigyius inter claros duces fuerat; quem extinctum eſſe paulò, antequam reverteretur in caſtra, cognovit. Utriuſque funus omni apparatu atque honore celebratum eſt.

XII. Dahas deinde ſtatuerat petere; ibi namque Spitamenem eſſe cognoverat. Sed hanc quoque expeditionem, ut pleraque alia, fortuna indulgendo ei numquam fatigata pro abſente tranſegit. Spitamenes uxoris immodico amore flagrabat: quam ægre fugam, & nova ſubinde exilia tolerantem, in omne diſcrimen comitem trahebat. Illa malis fatigata identidem muliebres adhibere blanditias, ut tandem fugam ſiſteret; victoríſque Alexandri clementiam expertus placaret, quem effugere non poſſet. Tres adulti erant liberi ex eo geniti, quos quum pectori patris admoviſſet, ut ſaltem eorum miſereri vellet, orabat: & quò efficaciores eſſent preces, haud procul erat Alexander. Ille ſe prodi, non moneri ratus, & formæ profectò fiduciâ cupere eam quamprimum dedi Alexandro; acinacem ſtrinxit, percuſſurus uxorem, niſi prohibitus eſſet fratrum ejus occurſu. Cæterùm abire conſpectu jubet; addito metu mortis, ſi ſe oculis ejus obtuliſſet: & ad deſiderium levandum noctes inter pellices agere cœpit. Sed penitus hærens amor faſtidio præſentium accenſus eſt. Itaque rurſus unici deditus, orare non deſtitit, ut tali conſilio abſtineret, pateretúrque ſortem, quamcumque eis fortuna feciſſet: ſibi mortem deditione eſſe leviorem. At illa purgare ſe, quòd quæ utilia eſſe cenſebat, muliebriter forſitan, ſed fidâ tamen mente ſuaſiſſet: de cætero futuram in viri poteſtate.

XIII. Spitamenes ſimulato captus obſequio, de die convivium apparari jubet; vinóque & epulis gravis, ſemiſomnus in cubiculum fertur. Quem ut alto & gravi ſomno ſopitum eſſe ſenſit uxor: gladium, quem veſte occultaverat, ſtringit; capútque ejus abſciſſum, cruore reſperſa, ſervo ſuo conſcio facinoris tradit.

Eodem comitante, ſicut erat cruentâ veſte, in Macedonum caſtra pervenit; nunciaríque Alexandro jubet, eſſe quæ ex ipsâ deberet cognoſcere. Ille protinus barbaram juſſit admitti: quam ut aſperſam cruore conſpexit, ratus ad deplorandam contumeliam veniſſe, dicere quæ vellet, jubet. At illa ſervum, quem ſtare in veſtibulo juſſerat, introduci deſideravit: qui quia caput Spitamenis veſte tectum habebat, ſuſpectus; ſcrutantibus, quid occuleret, oſtendit. Confuderat oris exanguis notas pallor; nec quis eſſet, noſci ſatìs poterat. Ergo rex certior factus humanum caput afferre eum, tabernaculo exceſſit; percontatúſque quid rei ſit, illo profitente cognoſcit. Variæ hinc cogitationes invicem animum diverſa agitantem commoverant. Meritum ingens in ſemet eſſe credebat, quòd transfuga & proditor, tantis rebus, ſi vixiſſet, injecturus moram, interfectus eſſet: contrà, facinus ingens averſabatur; quum optimè meritum de ipsâ, communium parentem liberorum, per inſidias interemiſſet. Vicit tamen gratiam meriti, ſceleris atrocitas; denunciaríque juſſit, ut excederet caſtris: neu licentiæ barbaræ exemplar in Græcorum mores, & mitia ingenia transferret. Dahæ, Spitamenis cæde compertâ, Dataphernem defectionis ejus participem vinctum Alexandro ſéque dedunt. Ille maximâ præſentium curarum parte liberatus, convertit animum ad vindicandas injurias eorum, quibus à prætoribus ſuis avarè ac ſuperbè imperabatur. Ergo Phratapherni Hyrcaniam & Mardos cum Tapuris tradidit; mandavítque, ut Phradatem, cui ſuccedebat, ad ſe in cuſtodiam mitteret. Arſani Drancarum præfecto ſubſtitutus eſt Stafanor: Arſaces in Mediam miſſus, ut Oxydates indè diſcederet: Babylonia, mortuo Mazæo, Deditameni ſubjecta eſt.

XIV. His compoſitis tertio menſe ex hybernis movit exercitum; regionem, quæ *Gabaza* appellatur, aditurus. Primus dies quietum iter præbuit: proximus ei nondum procelloſus & triſtis, obſcu-

rior tamen priſtino, non ſinè minis creſcentis mali præteriit: tertio ab omni parte cœli emicare fulgura; & nunc internitente luce, nunc conditâ, non oculos modò meantis exercitûs, ſed etiam animos terrere cœperunt. Erat propè continuus cœli fragor, & paſſim cadentium fulminum ſpecies viſebatur: attonitíſque auribus ſtupens agmen, nec progredi, nec conſiſtere audebat. Tum repentè imber grandinem incutiens torrentis modo effunditur. Ac primò quidem armis ſuis tecti exceperant: ſed jam nec retinere arma lubricæ & rigentes manus poterant, nec ipſi deſtinare, in quam regionem obverterent corpora; quum undique tempeſtatis violentia major, quàm vitabatur, occurreret. Ergo ordinibus ſolutis per totum ſaltum errabundum agmen ferebatur: multíque priùs metu, quàm labore defatigati, proſtraverant humi corpora; quanquam imbrem vis frigoris concreto gelu aſtrinxerat. Alii ſe ſtipitibus arborum admoverant: id plurimis & adminiculum & ſuffugium erat. Nec fallebat ipſos morti locum eligere, cùm immobiles vitalis calor linqueret: ſed grata erat pigritia corporum fatigatis; nec recuſabant extingui quieſcendo. Quippe non vehemens modò, ſed etiam pertinax vis mali inſiſtebat; lucémque, naturale ſolatium, præter tempeſtatem haud diſparem noćti, ſylvarum quoque umbra ſuppreſſerat.

XV. Rex unus tanti mali patiens circumire milites, contrahere diſperſos, allevare proſtratos, oſtendere procul evolutum ex tuguriis fumum; hortaríque, ut proxima quæque ſuffugia occuparent. Nec ulla res magìs ſaluti fuit, quàm quòd multiplicato labore ſufficientem malis, quibus ipſi ceſſerant, regem deſerere erubeſcebant. Cæterùm efficacior in adverſis neceſſitas, quàm ratio, frigoris remedium invenit: dolabris enim ſylvas ſternere aggreſſi, paſſim acervos ſtruéſque accenderunt. Continenti incendio ardere crederes ſaltum, & vix inter flammas agminibus relictum locum. Hic calor ſtupentia membra commo-

vit: paulatímque ſpiritus, quem continuerat rigor, meare liberè cœpit. Excepere alios tecta barbarorum; quæ in ultimo ſaltu abdita, neceſſitas inveſtigaverat: alios caſtra; quæ in humido quidem, ſed jam cœli miteſcente ſævitiâ, locaverunt. Mille militum atque lixarum calonúmque peſtis illa conſumpſit. Memoriæ proditum eſt, quoſdam applicatos arborum truncis, & non ſolùm viventibus, ſed & inter ſe colloquentibus ſimiles eſſe conſpectos; durante adhuc habitu, in quo mors quemque deprehenderat. Fortè Macedo gregarius miles ſéque & arma ſuſtentans, tandem in caſtra pervenerat. Quo viſo rex, quanquam ipſe tunc maximè admoto igne refovebat artus, ex ſellâ ſuâ exiluit; torpentémque militem, & vix compotem mentis, demptis armis in ſuâ ſede juſſit conſidere. Ille diu nec ubi acquieſceret, nec à quo eſſet exceptus, agnovit: tandem recepto calore vitali, ut regiam ſedem regémque vidit, territus ſurgit: quem intuens Alexander, *Ecquid intelligis miles*, inquit, *quanto meliore ſorte, quàm Perſæ ſub rege vivatis? Illis enim in ſellâ regis conſediſſe capitale foret; tibi ſaluti fuit.* Poſtero die convocatis amicis copiarúmque ducibus, pronunciari juſſit ipſum omnia, quæ amiſſa eſſent, redditurum: & promiſſo fides extitit. Nam Syſimithres multa jumenta, & camelorum duo millia adduxit, pecoráque & armenta: quæ diſtributa pariter militem & damno & fame liberaverunt. Rex gratiam ſibi relatam à Syſimithre præfatus, ſex dierum cocta cibaria ferre milites juſſit, Sacas petens. Totam hanc regionem depopulatus, XXX millia pecorum ex prædâ Syſimithri dono dat.

XVI. Indè pervenit in regionem, cui *Cohortanus* ſatrapes nobilis præerat, qui ſe regis poteſtati fideíque permiſit. Ille, imperio ei reddito, haud amplius quàm ut duo ex tribus filiis ſecum militarent, exegit. Satrapes etiam eum, qui penès ipſum relinquebatur, tradit. *** Barbarâ opulentiâ convivium, quo regem accipiebat, inſtruxerat. Id quum multâ comitate ce-

lebraret, introduci XXX nobiles virgines juſſit. Inter quas erat filia ipſius *Roxane* nomine, eximiâ corporis ſpecie, & decore habitûs in barbaris raro. Quæ quanquam inter electas proceſſerat, omnium tamen oculos convertit in ſe; maximè regis, minùs jam cupiditatibus ſuis imperantis inter obſequia fortunæ, contra quam non ſatìs cauta mortalitas eſt. Itaque ille, qui uxorem Darii, qui duas filias virgines, quibus formâ præter Roxanen comparari nulla poterat, haud alio animo quàm parentis aſpexerat; tunc in amorem virgunculæ, ſi regiæ ſtirpi comparetur, ignobilis, ita effuſus eſt, ut diceret, *Ad ſtabiliendum regnum pertinere, Perſas & Macedones connubio jungi: hôc uno modo & pudorem victis, & ſuperbiam victoribus detrahi poſſe. Achillem quoque, à quo genus ipſe deduceret, cum captivâ coîſſe: ne inferri nefas arbitrarentur, ita matrimonii jure velle jungi.* Inſperato gaudio lætus ſermonem ejùs excepit: rex medio cupiditatis ardore juſſit afferri patrio more panem. Hoc erat apud Macedones ſanctiſſimum coeuntium pignus: quem diviſum gladio uterque libabat. Credo eos, qui gentis mores condiderunt, parco & parabili victu oſtendere voluiſſe jungentibus opes, quantulo contenti eſſe deberent. Hôc modo rex Aſiæ & Europæ introductam inter convivales ludos matrimonio ſibi adjunxit: è captivâ geniturus, qui victoribus imperaret. Pudebat amicos ſuper vinum & epulas ſocerum ex deditis eſſe electum: ſed poſt Cliti cædem libertate ſublatâ; vultu, qui maximè ſervit, aſſentiebantur.

XVII. Cæterùm Indiam, & indè Oceanum petiturus, ne quid à tergo, quod deſtinata impedire poſſet, moveretur; ex omnibus provinciis XXX millia juniorum legi juſſit, & ad ſe armata perduci: obſides ſimul habiturus, & milites. Craterum autem ad perſequendos Hauſtanem & Catenem, qui ab ipſo defecerant, miſit: quorum Hauſtanes captus eſt; Catenes in prœlio occiſus. Polyſperchon quoque regionem,

quæ *Bubacene* appellatur, in ditionem redegit. Itaque omnibus compositis cogitationes in bellum Indicum vertit. Dives regio habebatur ; non auro modò, sed gemmis quoque margaritísque, ad luxum magìs quàm ad magnificentiam, exculta. Clypei militares auro & ebore fulgere dicebantur. Itaque necubi vinceretur, cùm cæteris præstaret, scutis argenteas laminas, equis frænos aureos addidit ; loricas quoque alias auro, alias argento adornavit. CXX millia armatorum erant, quæ regem ad id bellum sequebantur. Jámque omnibus præparatis, ratus quod olim pravâ mente conceperat, tunc esse maturum ; quonam modo cœlestes honores usurparet, cœpit agitare. Jovis filium non dici tantùm se, sed etiam credi volebat ; tanquam perinde animis imperare posset, ac linguis. Itaque more Persarum Macedonas venerabundos ipsum salutare prosternentes humi corpora jussit. Non derat talia concupiscenti pernicioſa adulatio, perpetuum malum regum, quorum opes sæpius assentatio, quàm hostis evertit. Nec Macedonum hæc erat culpa (nemo enim illorum quidquam ex patrio more labare sustinuit) sed Græcorum, qui professionem honestarum artium malis corruperant moribus.

XVIII. Agis quidam Argivus, pessimórum carminum post Chœrilum conditor, & ex Siciliâ Cleo ; hic quidem non ingenii solùm, sed etiam nationis vitio adulator ; & cætera urbium suarum purgamenta, quæ propinquis etiam, maximorúmque exercituum ducibus à rege præferebantur : hi tum cœlum illi aperiebant, Herculémque & Patrem Liberum, & cum Polluce Castorem novo numini cessuros esse jactabant. Igitur festo die omni opulentiâ convivium exornari jubet ; cui non Macedones modò & Græci principes amicorum, sed etiam nobiles adhiberentur. Cum quibus quum discubuisset rex, paulisper epulatus convivio egreditur. Cleo, sicut præparaverat, sermonem cum admiratione laudum ejus instituit : merita deinde percensuit, quibus uno modo referri gratia posset, si

quem intelligerent Deum esse, confiterentur; exiguâ thuris impensâ tanta beneficia pensaturi. *Persas quidem non piè solùm, sed etiam prudenter reges suos inter deos colere: majestatem enim imperii salutis esse tutelam. Nec Herculem quidem & Patrem Liberum priùs dicatos deos, quàm vicissent secum viventium invidiam: tantumdem quoque posteros credere, quantum præsens ætas spopondisset. Quòd si cæteri dubitent; semetipsum, quum rex inisset convivium, prostraturum humi corpus: debere idem facere cæteros, & imprimis sapientiâ præditos: ab illis enim cultûs in regem esse prodendum exemplum.*

XIX. Haud perplexè in Callisthenem dirigebatur oratio. Gravitas viri & prompta libertas invisa erat regi, quasi solus Macedonas paratos ad tale obsequium moraretur. Is tum silentio facto, unum illum intuentibus cæteris; *Si rex*, inquit, *sermoni tuo adfuisset, nullius profectò vox responsuri tibi desideraretur: ipse enim peteret, ne in peregrinos ritus degenerare se cogeres, neu rebus felicissimè gestis invidiam tali adulatione contraheres. Sed quoniam abest, ego tibi pro illo respondeo: Nullum esse eundem & diuturnum & præcocem fructum; cœlestésque honores non dare te regi, sed auferre. Intervallo enim opus est, ut credatur deus; sempérque hanc gratiam magnis viris posteri reddunt. Ego autem seram immortalitatem precor regi; ut vita diuturna sit, & æterna majestas. Hominem consequitur aliquando, nunquam comitatur divinitas. Herculem modò & Patrem Liberum consecratæ immortalitatis exempla referebas. Credísne illos unius convivii decreto deos factos? priùs ab oculis mortalium amolita natura est, quàm in cœlum fama perveheret. Scilicet ego & tu, Cleo, deos facimus! à nobis divinitatis suæ auctoritatem accepturus est rex! Potentiam tuam experiri libet: fac aliquem regem, si deum potes facere: facilius est imperium dare, quàm cœlum. Dii propitii sinè invidiâ, quæ Cleo dixit, audierint; eodémque cursu, quo fluxere res, ire patiantur: nostris moribus velint nos esse contentos. Non pudet patriæ; nec desidero, ad quem modum rex mihi colendus*

sit,

ſit, à victis diſcere: quos equidem Victores eſſe confiteor, ſi ab illis leges, queis vivamus, accipimus.

XX. Æquis auribus Calliſthenes veluti vindex publicæ libertatis audiebatur: expreſſerat non aſſenſionem modò, ſed etiam vocem; ſeniorum præcipuè, quibus gravis erat inveterati moris externa mutatio. Nec quidquam eorum, quæ invicem jactata erant, rex ignorabat; quum poſt aulæam, quæ lectos obduxerat, ſtaret. Igitur ad Agin & Cleonem miſit, ut ſermone finito barbaros tantùm, quum intrâſſet, procumbere ſuo more paterentur: & paulò pòſt, quaſi potiora quædam egiſſet, convivium repetit. Quem venerantibus Perſis, Polyſperchon qui cubabat ſuper regem, unum ex iis mento contingentem humum, per ludibrium cœpit hortari, ut vehementiùs id quateret ad terram: elicuítque iram Alexandri, quam olim animo capere non poterat. Itaque rex, *Tu autem*, inquit, *non veneraberis me? An tibi uni dignè videmur eſſe ludibrio?* Ille, *Nec regem ludibrio, nec ſe contemptu dignum eſſe*, reſpondit. Tum detractum eum lecto rex præcipitat in terram: & quum is pronus corruiſſet; *Vidéſne*, inquit, *idem te feciſſe, quod in alio paulò antè ridebas?* Et tradi eo in cuſtodiam juſſo convivium ſolvit. Polyſperchonti quidem poſtea caſtigato diu ignovit; in Calliſthenem olim contumaciæ ſuſpectum pervicacioris iræ fuit: cujus explendæ matura obvenit occaſio.

XXI. Mos erat, ut ſuprà dictum eſt, principibus Macedonum adultos liberos regibus tradere, ad munia haud multùm ſervilibus miniſteriis abhorrentia. Excubabant ſervatis noctium vicibus proximi foribus ædis, in quâ rex acquieſcebat: per hos pellices introducebantur alio aditu, quàm quem armati obſidebant. Iidem acceptos ab agaſonibus equos, quum rex aſcenſurus eſſet, admovebant; comitabantúrque & venantem, & in prœliis: omnibus artibus ſtudiorum liberalium exculti. Præcipuus honor habebatur, quòd licebat ſedentibus veſci cum rege; caſtigandi verberi-

bus eos nullius poteſtas præter ipſum erat. Hæc cohors velut ſeminarium ducum præfectorúmque apud Macedonas fuit : hinc habuere poſteri reges, quorum ſtirpi poſt multas ætates Romani opes ademerunt. Igitur Hermolaus puer nobilis ex regiâ cohorte, quum aprum telo occupâſſet, quem rex ferire deſtinaverat; juſſu ejus verberibus affectus eſt : quam ignominiam ægre ferens, deflere apud Soſtratum cœpit. Ex eâdem cohorte erat Soſtratus, amore ejus ardens. Qui quum laceratum corpus, in quo deperibat, intueretur, forſitan olim ob aliam quoque cauſam regi infeſtus; juvenem ſuâ ſponte jam motum datâ fide acceptâque perpulit, ut occidendi regem conſilium ſecum iniret. Nec puerili impetu rem executi ſunt : quippe ſolerter legerunt, quos in ſocietatem ſceleris adſciſcerent, Nicoſtratum, Antipatrum, Aſclepiodorúmque, & Philotam placuit aſſumi : per hos adjecti ſunt Anticles, Elaptonius, & Epimenes.

XXII. Cæterùm agendæ rei haud ſanè facilis patebat via : opus erat eâdem omnes conjuratos nocte excubare, ne ab expertibus conſilii impedirentur : fortè autem alius aliâ nocte excubabat. Itaque in permutandis ſtationum vicibus, cæteróque apparatu exequendæ rei, triginta & duo dies abſumpti ſunt. Aderat nox, quâ conjurati excubare debebant ; mutuâ fide læti, cujus documentum tot dies fuerant. Neminem metus ſpéſve mutaverat : tanta omnibus vel in regem ira, vel fides inter ipſos fuit. Stabant igitur ad fores ædis ejus, in quâ rex veſcebatur ; ut convivio egreſſum in cubiculum deducerent. Sed fortuna iſtius, ſimúlque epulantium comitas provexit omnes ad largius vinum ; ludi etiam convivales extraxere tempus : nunc lætis conjuratis, quòd ſopitum aggreſſuri eſſent ; nunc ſollicitis, ne in lucem convivium extraheretur. Quippe alios in ſtationem oportebat primâ luce ſuccedere ; ipſorum poſt VII dies rediturâ vice : nec ſperare poterant in illud tempus omnibus duraturam fidem. Cæterùm quum jam lux

appeteret, & convivium ſolvitur, & conjurati exceperunt regem; læti occaſionem exequendi ſceleris admotam: quum mulier attonitæ, ut creditum eſt, mentis, converſari in regiâ ſolita, quia inſtinctu videbatur futura prædicere, non occurrit modò abeunti, ſed etiam ſemet objecit: vultûque & oculis motum præferens animi, ut rediret in convivium monuit. Et ille per ludum, *bene deos ſuadere* reſpondit; revocatíſque amicis, in horam diei ferme ſecundam convivii tempus extraxit.

XXIII. Jam alii ex cohorte in ſtationem ſucceſſerant, ante cubiculi fores excubaturi: adhuc tamen conjurati ſtabant vice officii ſui expletâ: adeò pertinax ſpes eſt humanæ mentis, quam ingentes concupiſcentiæ devorant. Rex benigniùs quàm aliàs alloquutus, diſcedere eos ad curanda corpora, quoniam totâ nocte perſtitiſſent, jubet. Data ſunt ſingulis quinquaginta ſeſtertia: collaudatíque, quòd etiam aliis traditâ vice, tamen excubare perſeverâſſent. Illi tantâ ſpe deſtituti domos abeunt. Et cæteri quidem expectabant ſtationis ſuæ noctem: Epimenes, ſive comitate regis, quâ ipſum inter conjuratos exceperat, repentè mutatus; ſive quia cœptis deos obſtare credebat; fratri ſuo Eurylocho, quem antea expertem eſſe conſilii voluerat, quid pararetur, aperit. Omnibus Philotæ ſupplicium in oculis erat. Itaque protinus injicit fratri manum, & in regiam pervenit: excitatíſque cuſtodibus corporis, ad ſalutem regis pertinere, quæ afferret, affirmat. Et tempus quo venerant, & vultus haud ſanè ſecuri animi index; & mœſtitia è duobus alterius, Ptolemæum ac Leonnatum excubantes ad cubiculi limen, excitaverunt. Itaque apertis foribus & lumine illato, ſopitum mero ac ſomno excitant regem. Ille paulatim mente collectâ, quid afferrent, interrogat. Nec cunctatus Eurylochus, *Non ex toto domum ſuam averſari deos*, dixit, *quia frater ipſius quanquam impium facinus auſus foret; tamen & pœnitentiam ejus ageret, & per ſe potiſſi-*

mùm profiteretur indicium : in eam ipſam noctem, quæ decederet, inſidias comparatas fuiſſe : auctores ſceleſti conſilii eſſe, quos minimè crederet rex. Tum Epimenes cuncta ordine, conſciorúmque nomina exponit.

XXIV. Calliſthenem non ut participem facinoris nominatum eſſe conſtabat ; ſed ſolitum puerorum ſermonibus vituperantium criminantiúmque regem faciles aures præbere. Quidam adjiciunt, quum Hermolaus apud eum quoque verberatum ſe à rege quereretur, dixiſſe Calliſthenem : meminiſſe debere eos jam viros eſſe : ſdque an ad conſolandam patientiam verberum, an ad incitandum juvenum dolorem dictum eſſet, in ambiguo fuiſſe. Rex animi corporíſque ſopore diſcuſſo, quum tanti periculi, quod evaſerat, imago oculis oberraret ; Eurylochum L talentis & cujuſdam Tyridatis opulenti bonis donat protinus ; fratrémque, antequam pro ſalute ejus precaretur, reſtituit. Sceleris autem auctores, intérque eos Calliſthenem vinctos aſſervari jubet : quibus in regiam adductis, toto die & nocte proximâ, mero ac vigiliis gravis, acquievit. Poſtero autem frequens concilium adhibuit, cui patres propinquíque eorum, de quibus agebatur, intererant, ne de ſuâ quidem ſalute ſecuri : quippe Macedonum more perire debebant, omnium devotis capitibus, qui ſanguine contigiſſent eos. Rex introduci conjuratos præter Calliſthenem juſſit : atque quæ agitaverant, ſinè cunctatione confeſſi ſunt. Increpantibus deinde univerſis eos ; ipſe rex, quo ſuo merito tantum in ſemet cogitâſſent facinus, interrogat.

XXV. Stupentibus cæteris, Hermolaus : *Nos verò*, inquit (*quoniam, quaſi neſcias, quæris*) *occidendi te conſilium inivimus, quia non ut ingenuis imperare cœpiſti, ſed quaſi in mancipia dominaris.* Primus ex omnibus pater ipſius Sopolis, parricidam etiam parentis ſui clamitans eſſe, conſurgit ; & ad os manu objectâ, ſcelere & malis inſanientem ultrà negat audiendum. Rex inhibito patre dicere Hermolaum jubet, quæ ex magiſtro didiciſſet Calliſthene : & Hermolaus ; *Utor*,

inquit, *beneficio tuo, & dico quæ noſtris malis didici. Quota pars Macedonum ſævitiæ tuæ ſupereſt ? quotuſquiſque non è viliſſimo ſanguine ? Attalus & Philotas, & Parmenio, & Lyncîſtes Alexander, & Clitus, quantum ad hoſtes pertinet, vivunt ; ſtant in acie, te clypeis ſuis protegunt, & pro gloriâ tuâ, pro victoriâ vulnera accipiunt : quibus tu egregiam gratiam retuliſti. Alius menſam tuam ſanguine ſuo aſperſit : alius ne ſimplici quidem morte defunctus eſt : duces exercituum tuorum in equuleum impoſiti, Perſis quos vicerant fuere ſpectaculo. Parmenio indictâ causâ trucidatus eſt, per quem Attalum occideras. Invicem enim miſerorum uteris manibus ad expetenda ſupplicia : & quos paulò antè miniſtros cædis habuiſti, ſubitò ab aliis jubes trucidari.* Obſtrepunt ſubinde cuncti Hermolao : pater ſupremum ſtrinxerat ferrum, percuſſurus haud dubiè, nî inhibitus eſſet à rege : quippe Hermolaum dicere juſſit, petiitque ut cauſas ſupplicii augentem patienter audirent.

XXVI. Ægre ergo coercitis, rurſus Hermolaus, *Quàm liberaliter*, inquit, *pueris rudibus ad dicendum agere permittis ! at vox Calliſthenis carcere incluſa eſt, quia ſolus poteſt dicere. Cur enim non producitur, quum etiam confeſſi audiuntur ? nempe quia liberam vocem innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atqui nihil eum feciſſe contendo : ſunt hìc, qui mecum rem pulcherrimam cogitaverunt : nemo eſt, qui conſcium fuiſſe nobis Calliſthenem dicat ; quum morti olim deſtinatus ſit à juſtiſſimo & patientiſſimo rege. Hæc ergo ſunt Macedonum præmia, quorum ut ſupervacuo & ſordido abuteris ſanguine ? At tibi XXX millia mulorum captivum aurum vehunt, quum milites nihil domum præter gratuitas cicatrices relaturi ſint. Quæ tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos barbaris dederes, & novo more victores ſub jugum mitteres. Perſarum te veſtis & diſciplina delectat : patrios mores exoſus es. Perſarum ergo non Macedonum regem occidere voluimus, & te transfugam belli jure perſequimur. Tu Macedonas voluiſti genua tibi ponere, veneraríque te ut deum : Tu Philip-*

pum patrem aversaris, & si quis deorum ante Jovem haberetur, fastidires etiam Jovem. Miraris si liberi homines superbiam tuam ferre non possumus? Quid speramus ex te, quibus aut insontibus moriendum est, aut quod tristius morte est, in servitute vivendum? Tu quidem, si emendari potes, multum mihi debes: ex me enim scire cœpisti, quod ingenui homines ferre non possunt. De cætero parce his, quorum orbam senectutem suppliciis ne oneraveris. Nos jube duci, ut quod ex tuâ morte petieramus, consequamur ex nostrâ. Hæc Hermolaüs.

XXVII. At rex: *Quàm falsa sint*, inquit, *quæ iste tradita à magistro suo dixit, patientia mea ostendet. Confessum enim ultimum facinus, tamen ut vos quoque, non solùm ipse, audiretis, expressi; non imprudens, quum permisissem huic latroni dicere, usurum eum rabie, quâ compulsus est, ut me, quem parentis loco colere debet, vellet occidere. Nuper quum procaciùs se in venatione gessisset; more patrio, & ab antiquissimis Macedoniæ regibus usurpato, eum castigari jussi. Hoc & oportet fieri, & ferunt à tutoribus pupilli, à maritis uxores: servis quoque pueros hujus ætatis verberare concedimus. Hæc est sævitia in ipsum mea, quam impiâ cæde voluit ulcisci. Nam in cæteros, qui mihi permittunt uti ingenio meo, quàm mitis sim, non ignoratis; & commemorare supervacuum est. Hermolao parricidarum supplicia non probari, quum eadem ipse meruerit, minimè hercule admiror: nam quum Parmenionem & Philotam laudat, suæ servit causæ. Lyncisten verò Alexandrum bis insidiatum capiti meo à duobus indicibus liberavi: rursus convictum, per biennium tamen distuli; donec vos postularetis, ut tandem debito supplicio scelus lueret. Attalum, antè quàm rex essem, hostem meo capiti fuisse meministis. Clitus utinam non coegisset me sibi irasci; cujus temerariam linguam probra dicentem mihi & vobis, diutius tuli, quàm ille eadem me dicentem tulisset. Regum ducúmque clementia, non in ipsorum modò, sed etiam in illorum, qui parent, ingeniis sita est. Obsequio mitigantur imperia: ubi verò reverentia excessit animis, & summa imis confundimus;*

vi opus est, ut vim repellamus. Sed quid ego mirer istum crudelitatem mihi objecisse, qui avaritiam exprobrare ausus sit? Nolo singulos vestrûm excitare, ne invisam liberalitatem meam faciam, si pudori vestro gravem fecero. Totum exercitum aspicite: qui paulò antè nihil præter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis: mensas auro onerant; greges servorum ducunt, spolia de hostibus sustinere non possunt. At enim Persæ, quos vicimus, in magno honore sunt apud me! Equidem moderationis meæ certissimum indicium est, quòd ne victis quidem superbè impero. Veni enim in Asiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum solitudinem facerem; sed ut illos quoque quos bello subegissem, victoriæ meæ non pœniteret. Itaque militant vobiscum, pro imperio vestro sanguinem fundunt, qui superbè habiti rebellâssent. Non est diuturna possessio, in quam gladio inducimur: beneficiorum gratia sempiterna est. Si habere Asiam, non transire volumus; cum his communicanda est nostra clementia: horum fides stabile & æternum faciet imperium. Et sanè plus habemus, quàm cupimus: insatiabilis autem avaritia est, adhuc implere velle, quod jam circumfluit. Verumtamen eorum mores in Macedonas transfundo! In multis enim gentibus esse video, quæ non erubescamus imitari: Nec aliter tantum imperium aptè regi potest, quàm ut quædam & tradamus illis, & ab iisdem discamus. Illud pènè dignum risu fuit, quod Hermolaus postulabat à me, ut aversarer Jovem, cujus oraculo agnoscor. An etiam quid dii respondeant, in meâ potestate est? Obtulit nomen filii mihi: recipere ipsis rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque deum esse me credant! Famâ enim bella constant; & sæpe etiam, quod falsò creditum est, veri vicem obtinuit. An me luxuriæ indulgentem putatis arma vestra auro argentóque adornâsse? Assuetis nihil vilius hâc videre materiâ, volui ostendere, Macedonas invictos cæteris, nec auro quidem vinci. Oculos ergo primùm eorum sordida omnia & humilia expectantium capiam; & docebo nos non auri aut argenti cupidos, sed orbem ter-

rarum subacturos veniſſe. Quam gloriam tu parricida intereipere voluiſti; & Macedonas, rege adempto, devictis gentibus dedere. At nunc mones me, ut veſtris parentibus parcam! Non oportebat quidem vos ſcire quid de his ſtatuiſſem, quò triſtiores periretis; ſi qua vobis parentum memoria & cura eſt: ſed olim iſtum morem, occidendi cum ſceleſtis inſontes propinquos parentéſque, ſolvi: & profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Nam tuum Calliſthenem, cui uni vir videris, quia latro es; ſcio, cur produci velis: ut coram his probra, quæ modò in me jeciſti, modò audiſti, illius quoque ore referantur. Quem, ſi Macedo eſſet, tecum introduxiſſem, digniſſimum te diſcipulo magiſtrum: nunc Olynthio non idem juris eſt. Poſt hæc conſilium dimiſit, tradíque damnatos hominibus, qui ex eâdem cohorte erant, juſſit. Illi ut fidem ſuam ſævitiâ regi approbarent, excruciatos necaverunt. Calliſthenes quoque tortus interiit: initi conſilii in caput regis innoxius; ſed haudquaquam aulæ & aſſentantium accommodatus ingenio. Itaque nullius cædes majorem apud Græcos Alexandro excitavit invidiam; quòd prædítum optimis moribus artibúſque, à quo revocatus ad vitam erat, quum interfecto Clito mori perſeveraret, non tantùm occiderit, ſed etiam torſerit, indictâ quidem causâ: quam crudelitatem ſera pœnitentia conſequuta eſt.

XXVIII. Sed ne otium ſerendis rumoribus natum aleret, in Indiam movit; ſemper bello quàm poſt victoriam clarior. India tota ferme ſpectat Orientem; minùs in latitudinem, quàm rectâ regione, ſpatioſa. Quæ Auſtrum accipiunt, in altius terræ faſtigium excedunt: plana ſunt cætera, multíſque inclytis amnibus Caucaſo monte ortis placidum per campos iter præbent: Indus gelidior eſt quàm cæteri: aquas vehit à colore maris haud multùm abhorrentes. Ganges amnis ab ortu eximius, ad meridianam regionem decurrit, & magnorum montium juga recto alveo ſtringit. Indè eum objectæ rupes inclinant ad Orien-

tem: útque rubro mari accipitur, findens ripas, multas arbores cum magnâ ſoli parte exſorbet: ſaxis quoque impeditus, crebrò reverberatur. Ubi mollius ſolum reperit, ſtagnat, inſuláſque molitur. Aceſines eum auget. Ganges decurſurum in mare intercipit; magnóque motu amnis uterque colliditur: quippe Ganges aſperum os influenti objicit; nec repercuſſæ aquæ cedunt. Dyardenes minùs celeber auditu eſt, quia per ultima Indiæ currit: cæterùm non crocodilos modò, utì Nilus, ſed etiam delphines ignotáſque aliis gentibus belluas alit. Erymanthus crebris flexibus ſubinde curvatus, ab accolis rigantibus carpitur: ea cauſa eſt, cur tenues reliquias jam ſinè nomine in mare emittat. Multis præter hos amnibus tota regio dividitur, ſed ignobilibus, quia non adeò interfluunt.

XXIX. Cæterùm quæ propiora ſunt mari, aquilones maximè deurunt: ii cohibiti jugis montium ad interiora non penetrant: ita alendis frugibus mitia. Sed adeò in illâ plagâ mundus ſtatas temporum vices mutat, ut quum alia fervore ſolis exæſtuant, Indiam nives obruant: rurſúſque ubi cætera rigent, illìc intolerandus æſtus exiſtat: nec cur, ulli ſe naturæ cauſa ingeſſit. Mare certè quo alluitur, ne colore quidem abhorret à cæteris. Ab Erythrâ rege inditum eſt nomen: propter quod ignari rubere aquas credunt. Terra lini ferax: indè pleriſque ſunt veſtes. Libri arborum teneri, haud ſecus quàm chartæ, literarum notas capiunt; aves ad imitandum humanæ vocis ſonum dociles ſunt: animalia inuſitata cæteris gentibus, niſi invecta. Eadem terra & rhinocerotas alit, non generat. Elephantorum major eſt vis, quàm quos in Africâ domitant; & viribus magnitudo reſpondet. Aurum flumina vehunt, quæ leni modicóque lapſu ſegnes aquas ducunt. Gemmas margaritáſque mare litoribus infundit: neque alia illis major opulentiæ cauſa eſt: utique poſtquam vitiorum commercium vulgavere in exteras gentes. Quippe æſtimantur purgamenta æſtuantis freti pretio, quod

libido constituit. Ingenia hominum, sicut ubique, apud illos locorum quoque situs format. Corpora usque pedes carbaso velant: soleis pedes, capita linteis vinciunt: lapilli ex auribus pendent; brachia quoque & lacertos auro colunt, quibus inter populares aut nobilitas aut opes eminent. Capillum pectunt sæpius, quàm tondent: mentum semper intonsum est: reliquam oris cutem ad speciem levitatis exæquant.

XXX. Regum tamen luxuria, quam ipsi magnificentiam appellant, supra omnium gentium vitia. Quum rex se in publico conspici patitur, thuribula argentea ministri ferunt; totúmque iter, per quod ferri destinavit, odoribus complent. Aureâ lecticâ margaritis circumpendentibus recubat: distincta sunt auro & purpurâ carbasa, quæ indutus est: lecticam sequuntur armati corporísque custodes: inter quos ramis aves pendent, quas cantu feriis rebus obstrepere docuerunt. Regia auratas columnas habet: totas eas vitis auro cœlata percurrit: aviúmque, quarum visu maximè gaudent, argenteæ effigies opera distinguunt. Regia adeuntibus patet, quum capillum pectit atque ornat; tunc responsa legationibus, tunc jura popularibus reddit. Demptis soleis, odoribus illinuntur pedes. Venatus maximus labor est, inclusa vivario animalia inter vota cantûsque pellicum figere. Binûm cubitorum sagittæ sunt, quas emittunt majore nixu quàm effectu: quippe telum, cujus in levitate vis omnis est, inhabili pondere oneratur. Breviora itinera equo conficit: longior ubi expeditio est, elephanti vehunt currum; & tantarum belluarum corpora tota contegunt auro. Ac ne quid perditis moribus desit, lecticis aureis pellicum longus ordo sequitur: separatum à reginæ ordine agmen est, æquátque luxuriâ. Feminæ epulas parant: ab iisdem vinum ministratur, cujus omnibus Indis largus est usus. Regem mero somnóque sopitum in cubiculum pellices referunt; patrio carmine, noctium invocantes deos.

XXXI. Quis credat inter hæc vitia curam esse sapientiæ? Unum agreste & horridum genus est, quos sapientes vocant: apud hos occupare fati diem pulchrum: & vivos se cremari jubent, quibus aut segnis ætas, aut incommoda valetudo est: expectatam mortem pro dedecore vitæ habent: nec ullus corporibus, quæ senectus solvit, honos redditur: inquinari putant ignem, nisi qui spirantes recipit. Illi qui in urbibus, publicis moribus degunt, siderum motus scitè spectare dicuntur, & futura prædicere: nec quemquam admovere leti diem credunt, cui expectare interrito liceat. Deos putant quidquid colere cœperunt; arbores maximè, quas violare capitale est. Menses in quinos denos descripserunt dies: anni plena spatia servant. Lunæ cursu notant tempora: non ut plerique, quum orbem sidus implevit; sed quum se curvare cœpit in cornua. Et idcirco breviores habent menses, qui spatium eorum ad hunc lunæ modum dirigunt. Multa & alia traduntur, quibus morari ordinem rerum, haud sanè operæ pretium videbatur.

XXXII. Igitur Alexandro fines Indiæ ingresso gentium suarum reguli occurrerunt, imperata facturi: illum tertium Jove genitum ad ipsos perveniisse memorantes; patrem Liberum atque Herculem famâ cognitos esse: ipsum coràm adesse cerníque. Rex benignè exceptos sequi jussit, iisdem itinerum ducibus usurus. Cæterùm quum ampliùs nemo occurreret, Hephæstionem & Perdiccam cum copiarum parte præmisit ad subigendos, qui aversarentur imperium: jussítque ad flumen Indum procedere, & navigia facere, queis in ulteriora transportari posset exercitus. Illi, quia plura flumina superanda erant, sic junxere naves, ut solutæ plaustris vehi possent, rursúsque conjungi. Post se Cratero cum phalange jusso sequi, equitatum ac levem armaturam eduxit; eósque, qui occurrerant, levi prœlio in urbem proximam compulit. Jam supervenerat Craterus. Itaque ut principio terrorem incuteret genti nondum arma Mace-

donum expertæ ; præcipit ne cui parceretur ; munimentis urbis, quam obsidebat, incensis. Cæterùm dum obequitabat mœnibus, sagittâ ictus est. Cepit tamen oppidum, & omnibus incolis ejus trucidatis etiam in tecta sævitum est. Indè domitâ ignobili gente, ad Nysam urbem pervenit. Fortè castris ante mœnia ipsa in sylvestri loco positis, nocturnum frigus vehementius, quàm aliàs, horrore corpora affecit ; opportunúmque remedium ignis oblatum est. Cæsis quippe sylvis flammam excitaverunt : quæ lignis alita oppidanorum sepulchra comprehendit. Vetustâ cedro facta erant, conceptúmque ignem latè fudere ; donec omnia solo æquata sunt. Et ex urbe primùm canum latratus, deinde etiam hominum fremitus auditus est. Tum & oppidani hostem, & Macedones ipsos ad urbem venisse cognoscunt.

XXXIII. Jámque rex eduxerat copias & mœnia obsidebat ; quum hostium, qui discrimen tentaverant, obruti telis sunt. Aliis ergo deditionem, aliis pugnam experiri placebat : quorum dubitatione compertâ circumsideri tantùm eos, & abstineri cædibus jussit : tandémque obsidionis malis fatigati dedidere se. A Libero patre conditos se esse dicebant ; & vera hæc origo erat. Sita est sub radicibus montis, quem *Meron* incolæ appellant : indè Græci mentiendi traxere licentiam, Jovis femine Liberum patrem esse celatum. Rex situ montis cognito ex incolis, cum toto exercitu, præmissis commeatibus, verticem ejus ascendit. Multa hedera vitísque toto gignitur monte ; multæ perennes aquæ manant. Pomorum quoque varii salubrésque succi sunt ; suâ sponte fortuitorum seminum fruges humo nutriente. Lauri baccæque & multa in illis rupibus agrestis est sylva. Credo equidem non divino instinctu, sed lasciviâ esse provectos, ut passim hederæ ac vitium folia decerperent ; redimitíque fronde, toto nemore similes bacchantibus vagarentur. Vocibus ergo tot millium, præsidem nemoris ejus deum adorantium, juga montis collés-

que reſonabant; quum orta licentia à paucis, ut ferè fit, in omnes ſe repentè vulgâſſet. Quippe velut in mediâ pace, per herbas congeſtámque frondem proſtraverant corpora. Et rex fortuitam licentiam non averſatus, largè ad epulas omnibus præbitis, per decem dies Libero patri operatum habuit exercitum. Quis neget eximiam quoque gloriam ſæpius fortunæ, quàm virtutis eſſe beneficium? quippe ne epulantes quidem, ſopitos mero aggredi auſus eſt hoſtis; haud ſecus bacchantium ululantiúmque fremitu perterritus, quàm ſi prœliantium clamor eſſet auditus. Eadem felicitas ab Oceano revertentes, temulentos comeſſantéſque protexit.

XXXIV. Hinc ad regionem, quæ *Dædala* vocatur, perventum eſt. Deſeruerant incolæ ſedes, & in avios ſylveſtréſque montes confugerant. Ergo Acadera tranſit, æquè vaſta & deſtituta incolentium fugâ. Itaque rationem belli neceſſitas mutavit: diviſis enim copiis pluribus ſimul locis arma oſtendit; oppreſsíque & qui expectaverant hoſtem, omni clade perdomiti ſunt. Ptolemæus plurimas urbes; Alexander maximas cepit: rurſúſque, quas diſtribuerat, copias junxit. Superato deinde Choaſpe amne Cœnon in obſidione urbis opulentæ (Beziram incolæ vocant) reliquit: ipſe ad Mazagas venit. Nuper Aſſacano, cujus regnum fuerat, demortuo; regioni urbíque præerat mater ejus Cleophes. Triginta millia peditum tuebantur urbem, non ſitu ſolùm, ſed etiam opere munitam. Nam quà ſpectat Orientem, cingitur amne torrenti, qui præruptis utrimque ripis aditum ad urbem impedit: ad Occidentem, & à Meridie velut de induſtriâ rupes præaltas admolita natura eſt; infra quas cavernæ & voragines longâ vetuſtate in altum cavatæ jacent: quáque deſinunt, foſſa ingentis operis objecta eſt. XXXV ſtadia murus urbis complectitur; cujus inferiora ſaxo, ſuperiora crudo latere ſunt ſtructa. Lateri vinculum lapides ſunt, quos interpoſuere, ut duriori materiæ fragilis incum-

beret: simúlque terrâ humore dilutâ ne tandem universa consideret, impositæ erant trabes validæ, quibus injecta tabulata muros & tegebant, & pervios fecerant.

XXXV. Hæc munimenta contemplantem Alexandrum, consiliísque incertum (quia nec cavernas nisi aggere poterat implere, nec tormenta aliter muris admovere) quidam è muro sagittâ percussit. Fortè in suram incidit telum; cujus spiculo evulso admoveri equum jussit: quo vectus, ne obligato quidem vulnere, haud segniùs destinata exsequebatur. Cæterùm quum crus saucium penderet, & cruore siccato frigescens vulnus aggravaret dolorem; dixisse fertur: *Se quidem Jovis filium dici, sed corporis ægri vitia sentire.* Non tamen antè se recepit in castra, quàm cuncta prospexit, & quæ fieri vellet, edixit. Ergo sicut imperatum erat, alii extra urbem tecta demoliebantur, ingentémque vim materiæ faciendo aggeri detrahebant: alii magnarum arborum stipites cumulis, ac moles saxorum in cavernas dejiciebant. Jámque agger æquaverat summæ fastigium terræ: itaque turres erigebantur, quæ opera ingenti militum ardore intrà nonum diem absoluta sunt. Ad ea visenda rex, nondum obductâ vulneri cicatrice, processit; laudatísque militibus admoveri machinas jussit: è quibus ingens vis telorum in propugnatores effusa est. Præcipuè rudes talium operum terrebant mobiles turres; tantásque moles nullâ ope, quæ cerneretur, adductas, deorum numine agi credebant: pila quoque muralia, & excussas tormentis prægraves hastas negabant convenire mortalibus. Itaque desperatâ urbis tutelâ concessere in arcem. Indè, quia nihil obsessis præter deditionem placebat, legati ad regem descenderunt veniam petituri. Quâ impetratâ, regina cum magno nobilium feminarum grege aureis pateris vina libantium processit. Ipsa genibus regis parvo filio admoto, non veniam modò, sed etiam pristinæ fortunæ impetravit decus: quippe appellata regina est; &

credidere quidam, plus formæ, quàm miſerationi datum. Puero quoque certè poſteà ex eâ utcumque genito, *Alexandro* fuit nomen.

XXXVI. Hinc Polyſperchon ad urbem Oram cum exercitu miſſus inconditos oppidanos prœlio vicit: intrà munimenta compulſos ſequutus urbem in ditionem redegit. Multa ignobilia oppida deſerta à ſuis venere in regis poteſtatem. Quorum incolæ armati petram *Aornon* nomine occupaverunt. Hanc ab Hercule fruſtra obſeſſam eſſe: terræque motu coactum abſiſtere fama vulgaverat. Inopem conſilii Alexandrum, quia undique præceps & abrupta rupes erat, ſenior quidam peritus locorum cum duobus filiis adiit; ſi pretium operæ eſſet, aditum ſe monſtraturum eſſe promittens. LXXX talenta conſtituit daturum Alexander: & altero ex juvenibus obſide retento, ipſum ad exequenda, quæ obtulerat, dimiſit. Leviter armatis dux datus eſt Mullinus ſcriba regis. Hos enim circumitu, quo fallerent hoſtem, in ſummum jugum placebat evadere. Petra non ut pleræque modicis ac mollibus clivis in ſublime faſtigium creſcit; ſed in metæ maximè modum erecta eſt: cujus ima ſpatioſiora ſunt, altiora in arctius coeunt, ſumma in acutum cacumen exurgunt. Radices ejus Indus amnis ſubit, præaltus, utrimque aſperis ripis: ab alterâ parte voragines eluviéſque præruptæ ſunt. Nec alia expugnandi patebat via, quàm ut replerentur. Ad manum ſylva erat; quam rex ita cædi juſſit, ut nudi ſtipites jacerentur: quippe rami fronde veſtiti impedîſſent ferentes. Ipſe primus truncam arborem jecit; clamórque exercitûs, index alacritatis ſecutus eſt: nullo detrectante munus, quod rex occupâſſet.

XXXVII. Intrà ſeptimum diem cavernas expleverant; quum rex ſagittarios & Agrianos jubet per ardua niti: juvenéſque promptiſſimos ex ſuâ cohorte XXX delegit. Duces his dati ſunt Charus & Alexander; quem rex nominis, quod ſibi cum eo com-

mune esset, admonuit. Ac primò, quia tam manifestum periculum erat; ipsum regem discrimen subire non placuit: sed ut signum tubâ datum est, vir audaciæ promptæ conversus ad corporis custodes, sequi se jubet; primúsque invadit in rupem. Nec deinde quisquam Macedonum substitit: relictísque stationibus suâ sponte regem sequebantur. Multorum miserabilis fuit casus, quos ex præruptâ rupe lapsos amnis præterfluens hausit: triste spectaculum etiam non periclitantibus. Quum verò alieno exitio, quid ipsis timendum foret, admonerentur; in metum misericordia versa; non exstinctos, sed semetipsos deflebant. Et jam eò perventum erat, unde sinè pernicie nisi victores redire non possent: ingentia saxa in subeuntes provolventibus barbaris; queis perculsi, instabili & lubrico gradu, præcipites recidebant. Evaserant tamen Alexander & Charus, quos cum XXX delectis præmiserat rex; & jam pugnare cominus cœperant: sed quum supernè tela barbari ingererent; sæpius ipsi feriebantur, quàm vulnerabant. Ergo Alexander & nominis sui, & promissi memor; dum acriùs quàm cautiùs dimicat, confossus undique obruitur. Quem ut Charus jacentem conspexit, ruere in hostem, omnium præter ultionem immemor cœpit; multósque hastâ, quosdam gladio interemit. Sed quum tot unum incesserent manus, super amici corpus procubuit exanimis. Haud secus quàm par erat, promptissimorum juvenum cæterorúmque militum interitu commotus rex, signum receptui dedit. Saluti fuit, quòd sensim & intrepidi se receperunt; & barbari hostem depulisse contenti, non institere cedentibus.

XXXVIII. Cæterùm Alexander quum statuisset desistere incepto (quippe nulla spes potiundæ petræ offerebatur) tamen speciem ostendit in obsidione perseverantis. Nam & itinera obsideri jussit, & turres admoveri, & fatigatis alios succedere. Cujus pertinaciâ cognitâ, Indi per biduum quidem ac duas noctes, cum ostentatione non fiduciæ modò, sed etiam

victoriæ epulati sunt: tympana suo more pulsantes: tertiâ verò nocte tympanorum quidem strepitus desierat audiri: cæterùm ex totâ petrâ faces refulgebant; quas accenderant barbari, ut tutior esset ipsis fuga, obscurâ nocte per invia saxa cursuris. Rex Balacro, qui specularetur, præmisso, cognoscit petram fugâ Indorum esse desertam. Tum dato signo, ut universi conclamarent, incompositè fugientibus metum incussit; multíque, tamquam adesset hostis, per lubrica saxa, pérque invias cotes præcipitati occiderunt: plures aliquâ membrorum parte mulctati, ab integris deserti sunt. Rex locorum magìs quàm hostium victor, tamen magnæ victoriæ sacrificiis & cultu diis satisfecit. Aræ in petrâ locatæ sunt Minervæ Victoriáque. Ducibus itineris, quos subire jusserat leviter armatos, etsi promissis minora præstiterant, pretium cum fide redditum est. Petræ regionísque ei adjunctæ Sisocosto tutela permissa.

XXXIX. Indè processit Embolima: & quum angustias itineris obsideri XX millibus armatorum ab Eryce quodam comperisset; gravius agmen exercitûs Cœno ducendum modicis itineribus tradidit: ipse prægressus cum funditore ac sagittario, deturbatis, qui obsederant saltum, sequentibus se copiis viam fecit. Indi sive odio ducis, sive gratiam victoris regis inituri, Erycem fugientem adorti interemerunt, capútque ejus atque arma ad Alexandrum detulerunt. Ille facto impunitatem dedit; honorem denegavit exemplo. Hinc ad flumen Indum sextis decumis castris pervenit; omniáque, ut præceperat, ad trajiciendum præparata ab Hephæstione reperit. Regnabat in eâ regione Omphis, qui patri quoque fuerat auctor dedendi regnum Alexandro. Et post mortem parentis legatos miserat, qui consulerent eum, regnare se interim vellet, an privatum opperiri ejus adventum: permissóque ut regnaret, non tamen jus datum usurpare sustinuit. Is benignè quidem exceperat Hephæstionem, gratuitum frumentum copiis ejus admensus:

non tamen ei occurrerat, ne fidem ullius nisi regis experiretur. Itaque venienti obviàm cum armato exercitu egressus est: elephanti quoque per modica intervalla militum agmini immixti, procul castellorum fecerant speciem.

XL. Ac primò Alexander non socium, sed hostem adventare credebat. Jámque & ipse arma milites capere, & equites discedere in cornua jusserat, paratos ad pugnam. At Indus cognito Macedonum errore, jussis subsistere cæteris, ipse concitat equum, quo vehebatur: idem Alexander quoque fecit; sive hostis, sive amicus occurreret, vel suâ virtute, vel illius fide tutus. Coivere, quod ex utriusque vultu posset intelligi, amicis animis: cæterùm sinè interprete non poterat conseri sermo. Itaque adhibito eo, barbarus, *Occurrisse se* dixit *cum exercitu, totas imperii vires protinus traditurum; nec expectâsse dum per nuncios daretur fides. Corpus suum & regnum permittere illi, quem sciret gloriæ militantem, nihil magìs quàm famam timere perfidiæ.* Lætus simplicitate barbari rex, & dextram fidei suæ pignus dedit; & regnum restituit. LVI elephanti erant, quos tradidit Alexandro, multáque pecora eximiæ magnitudinis: tauros ad tria millia, pretiosum in eâ regione, acceptúmque animis regnantium armentum. Quærenti Alexandro plures agricultores haberet an milites? *Cum duobus regibus bellanti sibi majore militum quàm agrestium manu opus esse* respondit. Abisares & Porus erant; sed in Poro eminebat auctoritas: uterque ultra Hydaspem amnem regnabat; & belli fortunam, quisquis arma inferret, experiri decreverat.

XLI. Omphis permittente Alexandro, & regium insigne sumpsit, & more gentis suæ, nomen quod patris fuerat. *Taxilem* appellavere populares; sequente nomine imperium in quemcumque transiret. Ergo cùm per triduum hospitaliter Alexandrum accepisset, quarto die, & quantum frumenti copiis, quas Hephæstion duxerat, præbitum à se esset, ostendit; & aureas

coronas ipsi amicísque omnibus, præter hæc signati argenti LXXX talenta dono dedit. Quâ benignitate ejus Alexander mirè lætus, & quæ is dederat, remisit; & mille talenta ex prædâ, quam vehebat, adjecit: multáque convivalia ex auro & argento vasa, plurimum Perficæ vestis, XXX equos ex suis, cum iisdem insignibus, queis assueverant, quum ipsum veherent. Quæ liberalitas, sicut barbarum obstrinxerat; ita amicos ipsius vehementer offendit. E quibus Meleager super cœnam largiore vino usus, *Gratulari se Alexandro* dixit, *quòd saltem in Indiâ reperisset dignum talentis mille.* Rex haud oblitus quàm ægre tulisset, quòd Clitum ob linguæ temeritatem occidisset, iram quidem tenuit; sed dixit: *Invidos homines nihil aliud, quàm ipsorum esse tormenta.*

XLII. Postero die legati Abisaræ adiere regem. Omnia ditioni ejus, ita ut mandatum erat, permittebant: firmatâque invicem fide remittuntur ad regem. Porum quoque nominis sui famâ ratus ad deditionem posse compelli; misit ad eum Cleocharem, qui denunciaret ei *Ut stipendium penderet, & in primo finium suorum aditu occurreret regi.* Porus *alterum ex his facturum sese* respondit; *ut intranti regnum suum præstò esset, sed armatus.* Jam Hydaspem Alexander superare decreverat; quum Barzaentes defectionis Arachosiis auctor vinctus, trigintáque elephanti simul capti perducuntur; opportunum adversùs Indos auxilium: quippe plus in belluis, quàm in exercitu spei ac virium illis erat. Gamaxúsque rex exiguæ partis Indorum, qui Barzaenti se conjunxerat, vinctus adductus est. Igitur transfugâ & regulo in custodiam, elephantis autem Taxili traditis; ad amnem Hydaspem pervenit: in cujus ulteriore ripâ Porus consederat, transitu prohibiturus hostem. LXXXV elephantes objecerat eximio corporum robore; ultráque eos currus CCC & peditum XXX ferè millia: in queis erant sagittarii, sicuti antè dictum est, gravioribus telis, quàm ut aptè excuti possent. Ipsum vehebat elephan-

tus ſuper cæteras belluas eminens; armáque auro & argento diſtincta corpus raræ magnitudinis honeſtabant: par animus robori corporis; &, quanta inter rudes poterat eſſe, ſapientia.

XLIII. Macedonas non conſpectus hoſtium ſolùm, ſed etiam fluminis quod tranſeundum erat, magnitudo terrebat. Quatuor in latitudinem ſtadia diffuſum, profundo alveo, & nuſquam vada aperiente, ſpeciem vaſti maris fecerat. Nec pro ſpatio aquarum latè ſtagnantium impetum coercebat; ſed quaſi in arctum coeuntibus ripis, torrens, & eliſus ferebatur: occultáque ſaxa ineſſe oſtendebant pluribus locis undæ repercuſſæ. Terribilior erat facies ripæ, quam equi viríque compleverant. Stabant ingentes vaſtorum corporum moles; & de induſtriâ irritatæ horrendo ſtridore auras fatigabant. Hinc hoſtis, hinc amnis capacia quidem bonæ ſpei pectora, & ſæpe ſe experta, improviſo tamen pavore percuſſerant: quippe inſtabiles rates, nec dirigi ad ripam nec tutò applicari poſſe credebant. Erant in medio amne inſulæ crebræ, in quas & Indi, & Macedones nantes levatis ſuper capita armis tranſibant. Ibi levia prœlia conſerebant: & uterque rex parvæ rei diſcrimine, ſummæ experiebatur eventum. Cæterùm in Macedonum exercitu temeritate atque audaciâ inſignes fuere Symmachus & Nicanor; nobiles juvenes, & perpetuâ partium felicitate ad ſpernendum omne periculum accenſi: queis ducibus promptiſſimi juvenum lanceis modò armati tranſnavere in inſulam, quem frequens hoſtis tenebat; multóſque Indorum, nullâ re magìs quàm audaciâ armati, interemerunt. Abire cum gloriâ poterant, ſi unquam temeritas felix inveniret modum: ſed dum ſupervenientes contemptim & ſuperbè quoque expectant; circumventi ab iis, qui occulti enataverant, eminus obruti telis ſunt. Qui effugerant hoſtem, aut impetu amnis ablati ſunt; aut vorticibus impliciti: eáque pugna multùm fiduciam Pori erexit, cuncta cernentis è ripâ.

XLIV. Alexander inops consilii, tandem ad fallendum hostem talem dolum intendit. Erat insula in flumine amplior cæteris, sylvestris eadem & tegendis insidiis apta: fossa quoque prælta haud procul ripâ, quam tenebat ipse, non pedites modò, sed etiam cum equis viros poterat abscondere. Igitur ut à custodiâ hujus opportunitatis oculos hostium averteret, Ptolemæum cum omnibus turmis obequitare jussit procul ab insulâ, & subinde Indos clamore terrere, quasi flumen transnaturus foret. Per complures dies Ptolemæus id fecit: eóque consilio Porum quoque agmen suum ei parti, quam se petere simulabat, coegit advertere. Jam extra conspectum hostis insula erat: Alexander in diversâ parte ripæ statui suum tabernaculum jussit, assuetámque comitari ipsum cohortem, ante id tabernaculum stare; & omnem apparatum regiæ magnificentiæ, hostium oculis de industriâ ostendi. Attalum & æqualem sibi, & haud disparem habitu oris & corporis (utique cùm procul viseretur) veste regiâ exornat; præbiturum speciem ipsum regem illi ripæ præsidere, nec agitare de transitu. Hujus consilii effectum primò morata tempestas est, mox adjuvit; incommoda quoque ad bonos eventus vertente fortunâ. Trajicere amnem cum cæteris copiis in regionem insulæ, de quâ antè dictum est, parabat; aversо hoste in eos, qui cum Ptolemæo inferiorem obsederant ripam: quum procella imbrem vix sub tectis tolerabilem effudit: obrutíque milites nimbo in terram refugerunt, navigiis ratibúsque desertis: sed tumultuantium fremitus, obstrepentibus ripis, ab hoste non poterat audiri. Deinde momento temporis repressus est imber: cæterùm adeò spissæ intendere se nubes, ut conderent lucem; víxque colloquentium inter ipsos facies noscitaretur. Terruisset alium obducta nox cœlo, quum ignoto amne navigandum esset; forsitan hoste eam ipsam ripam, quam cæci atque improvidi, & ex periculo gloriam accersentes petebant, occupante. Obscuritatem, quæ cæteros terre-

bat, ſuam occaſionem ratus, dato ſigno, ut omnes ſilentio aſcenderent in rates, eam quâ ipſe vehebatur, primam juſſit expelli. Vacua erat ab hoſtibus ripa, quæ petebatur; quippe adhuc Porus Ptolemæum tantùm intuebatur: unâ ergo navi, quam petræ fluctus illiſerat, hærente, cæteræ evadunt; armáque capere milites, & ire in ordines juſſit.

XLV. Jámque agmen in cornua diviſum ipſe ducebat; quum Poro nunciatur armis viríſque ripam obtineri, & rerum adeſſe diſcrimen. Ac primò humani ingenii vitio, ſpei ſuæ indulgens, Abiſarem belli ſocium, (& ita convenerat,) adventare credebat. Mox liquidiore luce aperiente hoſtem, C quadrigas, & tria millia equitum venienti agmini Porus objecit. Dux erat copiarum, quas præmiſit, Hages frater ipſius: ſumma virium in curribus. Senos viros ſinguli vehebant; duos clypeatos, duos ſagittarios ab utroque latere diſpoſitos; cæteri aurigæ erant, haud ſanè inermes: quippe jacula complura, ubi cominus prœliandum erat, omiſſis habenis, in hoſtem ingerebant. Cæterùm vix ullus uſus hujus auxilii eo die fuit. Namque, ut ſuprà dictum eſt, imber violentiùs quàm aliàs fuſus, campos lubricos, & inequitabiles fecerat: gravéſque, & propemodum immobiles currus, illuvie & voraginibus hærebant. Contrà Alexander expedito ac levi agmine ſtrenuè invectus eſt. Scythæ & Dahæ primi omnium invaſere Indos: Perdiccam deinde cum equitibus in dextrum cornu hoſtium emiſit.

XLVI. Jam undique pugna ſe moverat; quum ii qui currus agebant, illud ultimum auxilium ſuorum rati, effuſis habenis in medium diſcrimen ruere cœperunt. Anceps id malum utriſque erat. Nam & Macedonum pedites primo impetu obterebantur; & per lubrica atque invia immiſſi currus excutiebant eos, à quibus regebantur: aliorum turbati equi non in voragines modò lacunáſque, ſed etiam in amnem præcipitavere curricula. Pauci hoſtium tenus exacti

penetravere ad Porum acerrimè pugnam cientem. Is ut dissipatos totâ acie currus vagari sinè rectoribus vidit; proximis amicorum distribuit elephantos. Post eos posuerat pedites ac sagittarios tympana pulsare solitos: id pro cantu tubarum Indis erat: nec strepitu eorum movebantur, olim ad notum sonum auribus mitigatis. Herculis simulacrum agmini peditum præferebatur: id maximum erat bellantibus incitamentum; & deseruisse gestantes, militare flagitium habebatur. Capitis etiam sanxerant pœnam iis, qui ex acie non retulissent: metu, quem ex illo hoste quondam conceperant, etiam in religionem venerationémque conversо. Macedonas non belluarum modò, sed etiam ipsius regis aspectus parumper inhibuit. Belluæ dispositæ inter armatos speciem turrium procul fecerant: ipse Porus humanæ magnitudinis propè modum excesserat. Magnitudini adjicere videbatur bellua, quâ vehebatur, tantùm inter cæteras eminens, quanto aliis ipse præstabat.

XLVII. Itaque Alexander contemplatus & regem & agmen Indorum, *Tandem*, inquit, *par animo meo periculum video: cum bestiis simul & cum egregiis viris res est.* Intuénsque Cœnon, *Quum ego*, inquit, *Ptolemæo Perdiccâque, & Hephæstione comitatus in lævum hostium cornu impetum fecero; videríque me in medio ardore certaminis; ipse in dextrum move, & turbatis signa infer. Tu Antigenes, & Leonnate, & Tauron, invehemini in mediam aciem & urgebitis frontem. Hastæ nostræ prælongæ & validæ non aliàs magìs quàm adversùs belluas rectoréque earum usui esse poterunt: deturbate eos, qui vehuntur, & ipsas confodite. Anceps genus auxilii est, & in suos acriùs furit. In hostem enim imperio; in suos pavore agitur.* Hæc eloquutus concitat equum primus. Jámque, ut destinatum erat, invaserat ordines hostium; quum Cœnus ingenti vi in lævum cornu invehitur: phalanx quoque in mediam Indorum aciem uno impetu prorupit. At Porus, quà equitem invehi senserat, belluas agi jussit: sed tardum & pe-

nè immobile animal equorum velocitatem æquare non poterat. Ne ſagittarum quidem ullus erat barbaris uſus: quippe longæ & prægraves, niſi priùs in terrâ ſtatuerint arcum, haud ſatìs aptè & commodè imponuntur. Tum humo lubricâ, & ob id impediente conatum, molientes ictus; celeritate hoſtium occupabantur. Ergo ſpreto regis imperio (quod ferè fit, ubi turbatis acriùs metus, quàm dux imperare cœpit) totidem erant imperatores, quot agmina errabant. Alius jungere aciem, alius dividere; ſtare quidam, & nonnulli circumvehi terga hoſtium jubebant: nihil in medium conſulebatur. Porus tamen cum paucis, quibus metu potior fuerat pudor, colligere diſperſos, obvius hoſti ire pergit: elephantóſque ante agmen ſuorum agi jubet. Magnum belluæ injecere terrorem: inſolitúſque ſtridor non modò tam pavidum ad omnia animal; ſed viros quoque ordinéſque turbaverat.

XLVIII. Jam fugæ circumſpiciebant locum, paulò antè victores: quum Alexander Agrianos & Thracas leviter armatos, meliorem concurſatione quàm cominus militem, emiſit in belluas. Ingentem ii vim telorum injecere & elephantis, & regentibus eos: phalanx quoque inſtare conſtanter territis cœpit. Sed quidam avidiùs perſequuti belluas, in ſemet irritavere vulneribus: obtriti ergo pedibus earum, cæteris, ut parciùs inſtarent, fuere documentum. Præcipuè terribilis illa facies erat, quum manu arma virósque corriperent; & ſuper ſe regentibus traderent. Anceps ergo pugna nunc ſequentium, nunc fugientium elephantos, in multum diei varium certamen extraxit: donec ſecuribus (id namque genus auxilii præparatum erat) pedes amputare cœperunt: *Copidas* vocant gladios leviter curvatos, falcibus ſimiles, queis appetebant belluarum manus: nec quidquam inexpertum non mortis modò, ſed etiam in ipsâ morte, novi ſupplicii timor omittebat. Ergo elephanti vulneribus tandem fatigati ſuos impetu ſternunt: & qui

rexerant

rexerant eos præcipitati in terram, ab ipsis obterebantur. Itaque pecorum modo magìs pavidi, quàm infesti, ultra aciem exigebantur; quum Porus destitutus à pluribus, tela multò antè præparata in circumfusos ex elephanto suo cœpit ingerere: multísque eminus vulneratis, expositus ipse ad ictus undique petebatur. Novem jam vulnera hinc tergo, illinc pectore exceperat; multóque sanguine profuso, languidis manibus magìs elapsa, quàm excussa tela mittebat. Nec segniùs bellua instincta rabie, nondum saucia invehebatur ordinibus; donec rector belluæ regem conspexit fluentibus membris omisísque armis vix compotem mentis. Tum belluam in fugam concitat, sequente Alexandro: sed equus ejus multis vulneribus confossus deficiénsque procubuit, posito magìs rege, quàm effuso. Itaque dum equum mutat, tardiùs insequutus est.

XLIX. Interim frater Taxilis regis Indorum præmissus ab Alexandro, monere cœpit Porum *ne ultima experiri perseveraret, dederétque se victori.* At ille quanquam exhaustæ erant vires, deficiebátque sanguis, tamen ad notam vocem excitatus: *Agnosco*, inquit, *Taxilis fratrem, imperii regnique sui proditoris:* & telum, quod unum fortè non effluxerat, contorsit in eum; quod per medium pectus penetravit ad tergum. Hôc ultimo virtutis opere edito fugere acriùs cœpit. Sed elephantus quoque, qui multa exceperat tela, deficiebat. Itaque sistit fugam, peditémque sequenti hosti objecit. Jam Alexander consequutus erat; & pertinaciâ Pori cognitâ, vetabat resistentibus parci. Ergo undique & in pedites, & in ipsum Porum tela congesta sunt: queis tandem gravatus labi ex belluâ cœpit. Indus, qui elephantum regebat, descendere eum ratus, more solito elephantum procumbere jussit in genua: qui ut se submisit, cæteri quoque (ita enim instituti erant) demisere corpora in terram. Ea res & Porum, & cæteros victoribus tradidit.

L. Rex ſpoliari corpus Pori, interemptum eſſe credens, juſſit: & qui detraherent loricam veſtémque, concurrere; quum bellua dominum tueri, & ſpoliantes cœpit appetere, levatúmque corpus ejus rurſus dorſo ſuo imponere. Ergo telis undique obruitur; confoſſóque eo in vehiculum Porus imponitur. Quem rex ut vidit allevantem oculos; non odio, ſed miſeratione commotus, *Quæ, malum,* inquit, *amentia te coëgit rerum mearum cognitâ famâ, belli fortunam experiri; quum Taxiles eſſet in deditos clementiæ meæ tam propinquum tibi exemplum?* At ille, *Quoniam,* inquit, *percontaris; reſpondebo eâ libertate, quam interrogando feciſti. Neminem me fortiorem eſſe cenſebam: meas enim noveram vires, nondum expertus tuas: fortiorem eſſe te, belli docuit eventus. Sed ne ſic quidem parum felix ſum, ſecundus tibi.* Rurſus interrogatus quid in ſe victorem ſtatuere debere cenſeret; *Quod hic,* inquit, *dies tibi ſuadet; quo expertus es, quàm caduca felicitas eſſet.* Plus monendo profecit, quàm ſi precatus eſſet. Quippe magnitudinem animi ejus interritam, ac ne fortunâ quidem infractam non miſericordiâ modò, ſed etiam honore excipere dignatus eſt: ægrum curavit haud ſecus, quàm ſi pro ipſo pugnâſſet: confirmatum contra ſpem omnium, in amicorum numerum recepit: mox donavit ampliore regno, quàm tenuit. Nec ſanè quidquam ingenium ejus ſolidius aut conſtantius habuit, quàm admirationem veræ laudis & gloriæ: ſimpliciùs tamen famam æſtimabat in hoſte, quàm in cive: quippe à ſuis credebat magnitudinem ſuam deſtrui poſſe; eandem clariorem fore, quo majores fuiſſent, quos ipſe viciſſet,

LIBER NONUS.

ALEXANDER tam memorabili victoriâ lætus, quâ sibi Orientis fines apertos esse censebat; Soli victimis cæsis, milites quoque, quò promptioribus animis reliqua belli munia obirent, pro concione laudatos docuit: *Quidquid Indis virium fuisset, illâ dimicatione prostratum: cæterùm opimam prædam fore; celebratásque opes in eâ regione eminere, quam peterent. Proinde jam vilia & obsoleta esse spolia de Persis: gemmis margaritísque, & auro atque ebore Macedoniam Græciámque, non suas tantùm domos, repleturos.* Avidi milites & pecuniæ & gloriæ; simul quia nunquam affirmatio ejus fefellerat eos, pollicentur operam: dimissísque cum bonâ spe, navigia ædificari jubet; ut, quum totam Asiam percurrissent, finem terrarum mare inviseret. Multa materia navalis in proximis montibus erat; quam cædere aggressi magnitudinis inusitatæ reperere serpentes. Rhinocerotes quoque, rarum alibi animal, in iisdem montibus erant. Cæterùm hoc nomen belluis eis inditum à Græcis: sermonis ejus ignari aliud linguâ suâ usurpant. Rex duabus urbibus conditis in utrâque fluminis, quod superaverat, ripâ; copiarum duces coronis & mille aureis singulos donat: cæteris quoque pro portione, aut gradûs, quem in militiâ obtinebant, aut navatæ operæ, honos habitus est. Abisares, qui priùs quàm cum Poro dimicaretur, legatos ad Alexandrum miserat; rursus alios misit, pollicentes *omnia facturum quæ imperâsset, modò ne cogeretur corpus suum dedere; neque enim aut sinè regio imperio victurum, aut regnaturum esse captivum.* Cui Alexander nunciari jussit; *si gravaretur ad se venire, ipsum ad eum esse venturum.*

II. Hinc Poro amnéque ſuperato ad interiora Indiæ proceſſit. Sylvæ erant propè in immenſum ſpatium diffuſæ, proceríſque & in eximiam altitudinem editis arboribus umbroſæ: plerique rami inſtar ingentium ſtipitum flexi in humum, rurſus, quà ſe curvaverant, erigebantur adeò, ut ſpecies eſſet non rami reſurgentis, ſed arboris ex ſuâ radice generatæ. Cœli temperies ſalubris: quippe & vim ſolis umbræ levant; & aquæ largæ manant è fontibus. Cæterùm hìc quoque ſerpentium magna vis erat, ſquamis fulgorem auri reddentibus: virus haud ullum magìs noxium eſt: quippe morſum præſens mors ſequebatur; donec ab incolis remedium oblatum eſt. Hinc per deſerta ventum eſt ad flumen Hyarotim: junctum erat flumini nemus, opacum arboribus alibi inuſitatis, agreſtiúmque pavonum multitudine frequens. Caſtris indè motis, oppidum haud procul poſitum coronâ capit; obſidibúſque acceptis ſtipendium imponit. Ad magnam deinde, ut in eâ regione, urbem pervenit; non muro ſolùm, ſed etiam palude munitam. Cæterùm barbari vehiculis inter ſe junctis dimicaturi occurrerunt: tela aliis haſtæ, aliis ſecures erant, tranſiliebántque in vehicula ſtrenuo ſaltu, quum ſuccurrere laborantibus ſuis vellent. Ac primò inſolitum genus pugnæ Macedonas terruit, quum eminus vulnerarentur: deinde ſpreto tam incondito auxilio, ab utroque latere vehiculis circumfuſi repugnantes fodere cœperunt. Rex vincula, queis conſerta erant, juſſit incidi, quo faciliùs ſingula circumvenirentur: itaque VIII millibus ſuorum amiſſis in oppidum refugerunt. Poſtero die ſcalis undique admotis muri occupantur: paucis pernicitas ſaluti fuit: qui cognito urbis excidio paludem tranſnavere, & in vicina oppida ingentem intulere terrorem: invictum exercitum, & deorum profectò, adveniſſe memorantes.

III. Alexander ad vaſtandam eam regionem Perdiccâ cum expeditâ manu miſſo, partem copiarum Eumeni tradit, ut is quoque barbaros ad deditionem

compelleret: ipſe cæteros ad urbem validam, in quam aliarum quoque confugerant incolæ, duxit. Oppidani miſſis, qui regem deprecarentur, nihilominus bellum parabant: quippe orta ſeditio in diverſa conſilia diduxerat vulgum: alii omnia deditione potiora, quidam nullam opem in ipſis eſſe ducebant. Sed dum nihil in commune conſulitur, qui deditioni imminebant, apertis portis hoſtem recipiunt. Alexander quamquam belli auctoribus jure poterat iraſci; tamen omnibus veniâ datâ, & obſidibus acceptis, ad proximam deinde urbem caſtra movit. Obſides ducebantur ante agmen: quos quum è muris agnoviſſent, utpote gentis ejuſdem, in colloquium convocaverunt. Illi clementiam regis, ſimúlque vim commemorando, ad deditionem eos compulere: cæteras quoque urbes ſimili modo deditas in fidem accepit. Hinc in regnum Sopithis perventum eſt. Gens, ut barbari, ſapientiâ excellit, boníſque moribus regitur. Genitos liberos non parentum arbitrio tollunt alúntque; ſed eorum, quibus ſpectandi infantium habitum cura mandata eſt. Si quos inſignes aut aliquâ membrorum parte inutiles notaverunt, necari jubent. Nuptiis coëunt, non genere ac nobilitate conjunctis, ſed electâ corporum ſpecie; quia eadem æſtimatur in liberis.

IV. Hujus gentis oppidum, cui Alexander admoverat copias, ab ipſo Sopithe obtinebatur: clauſæ erant portæ, ſed nulli in muris turribúſque ſe armati oſtendebant: dubitabántque Macedones, deſeruiſſéntne urbem incolæ, an fraude ſe occulerent: quum ſubitò patefactâ portâ, rex Indus cum duobus adultis filiis occurrit; multùm inter omnes barbaros eminens corporis ſpecie. Veſtis erat auro purpurâque diſtincta, quæ etiam crura velabat: aureis ſoleis inſeruerat gemmas: lacerti quoque & brachia margaritis ornata erant. Pendebant ex auribus inſignes candore & magnitudine lapilli. Baculum aureum berylli diſtinguebant; quo tradito, precatus ut ſoſpites acciperet, ſe

liberósque & gentem suam dedidit. Nobiles ad venandum canes in eâ regione sunt: latratu abstinere dicuntur, quum videre feram; leonibus maximè infesti. Horum vim ut ostenderet Alexandro, in conspectu leonem eximiæ magnitudinis jussit emitti, & quatuor omnino admoveri canes, qui celeriter occupaverunt feram. Tum ex iis qui assueverant talibus ministeriis, unus canis leoni cum aliis inhærentis crus avellere; & quia non sequebatur, ferro amputare cœpit: nec sic quidem pertinaciâ victâ, rursus aliam partem secare institit; & indè non segniùs inhærentem ferro subinde cædebat. Ille in vulnere feræ dentes moribundus quoque infixerat: tantam in illis animalibus ad venandum cupiditatem ingenerâsse naturam memoriæ proditum est. Equidem plura transcribo, quàm credo: nam nec affirmare sustineo, de quibus dubito; nec subducere quæ accepi. Relicto igitur Sopithe in suo regno, ad fluvium Hypasin processit; Hephæstione, qui diversam regionem subegerat, conjuncto. Phegelas erat gentis proximæ rex, qui popularibus suis colere agros, ut assueverant, jussis, Alexandro cum donis occurrit; nihil quod imperaret detrectans.

V. Biduum apud eum substitit rex: tertio die amnem superare decreverat, transitu difficilem, non spatio solùm aquarum, sed etiam saxis impeditum. Percontatus igitur Phegelam, quæ noscenda erant, XI dierum ultra flumen per vastas solitudines iter esse cognoscit: excipere deinde Gangem, maximum totius Indiæ fluminum: ulteriorem ripam colere gentes Gangaridas & Pharrasios; eorúmque regem esse Aggrammem, XX millibus equitum, ducentísque peditum obsidentem vias: ad hæc quadrigarum duo millia trahere &, præcipuum terrorem, elephantos; quos trium millium numerum explere dicebat. Incredibilia regi omnia videbantur. Igitur Porum (nam cum eo erat) percontatur, an vera essent, quæ dicerentur? Ille *vires quidem gentis & regni haud falsò jactari* af-

firmat; *cæterùm qui regnaret, non modò ignobilem esse, sed etiam ultimæ sortis: quippe patrem ejus tonsorem vix diurno quæstu propulsantem famem, propter habitum haud indecorum, cordi fuisse reginæ: ab eâ in propiorem ejus, qui tum regnâsset, amicitiæ locum admotum; interfecto eo per insidias, sub specie tutelæ liberûm ejus invasisse regnum; necatisque pueris hunc, qui nunc regnat, generâsse; invisum vilémque popularibus; magìs paternæ fortunæ, quàm suæ memorem.* Affirmatio Pori multiplicem animo regis injecerat curam: hostem belluásque spernebat: situm locorum, & vim fluminum extimescebat: relegatos in ultimum penè rerum humanarum terminum persequi, & eruere arduum videbatur. Rursus avaritia gloriæ, & insatiabilis cupido famæ nihil invium, nihil remotum videri sinebat. Et interdum dubitabat, an Macedones tot emensi spatia terrarum, in acie & in castris senes facti, per objecta flumina, per tot naturæ obstantes difficultates sequuturi essent? *Abundantes onustósque prædâ, magìs partâ frui velle, quàm acquirendâ fatigari. Non idem sibi & militibus animi esse: se totius orbis imperium mente complexum, adhuc in operum suorum primordio stare: militem labore defatigatum, proximum quemque fructum, finito tandem periculo, expetere.*

VI. Vicit ergo cupido rationem, & ad concionem vocatis militibus, ad hunc maximè modum disseruit. *Non ignoro, milites, multa quæ terrere vos possent, ab incolis Indiæ per hos dies de industriâ esse jactata; sed non est improvisa vobis mentientium vanitas. Sic Ciliciæ fauces, sic Mesopotamiæ campos, sic Tigrim & Euphratem, quorum alterum vado transivimus, alterum ponte; terribilem fecerant Persæ. Nunquam ad liquidum fama perducitur: omnia, illâ tradente, majora sunt vero: nostra quoque gloria, quum sit ex solido, plus tamen habet nominis, quàm operis. Modò quis belluas offerentes mœnium speciem, quis Hydaspem amnem, quis cætera auditu majora quàm vero, sustinere posse credebat? Olim hercule fugissemus ex Asiâ, si vos fabulæ debellare potuis-*

sent. Creditisne elephantorum greges majores esse, quàm usquam armentorum sunt? quum & rarum sit animal; nec facilè capiatur: multóque difficiliùs mitigetur. Atqui eadem vanitas copias peditum equitúmque numeravit. Jam flumen, quo latiùs fusum est, hôc placidiùs stagnat; quippe angustis ripis coercita, & in angustiorem alveum elisa torrentes aquas invehunt: contrà, spatio alvei segnior cursus est. Præterea in ripâ omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis expectat. Ita quantumcumque flumen intervenit, idem futurum discrimen est evadentium in terram. Sed omnia ista vera esse fingamus: utrúmne vos magnitudo belluarum, an multitudo hostium terret? Quod pertinet ad elephantos, præsens habemus exemplum: in suos vehementiùs quàm in nos incurrerunt; tam vasta corpora securibus falcibúsque mutilata sunt. Quid autem interest totidem sint, quot Porus habuit, an tria millia? quum uno aut altero vulneratis, cæteros in fugam declinare videamus. Indè paucos quoque incommodè regunt: congregata verò tot millia ipsa se elident: ubi nec stare, nec fugere potuerint inhabiles vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista contempsi, ut quum haberem, ipse non opposuerim; satìs gnarus plus suis, quàm hostibus periculi inferre. Atenim equitum peditúmque multitudo vos commovet! cum paucis enim pugnare soliti estis; & nunc primùm inconditam sustinebitis turbam. Testis adversùs multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis; & Cilicia inundata cruore Persarum; & Arbela, cujus campi devictorum à nobis ossibus strati sunt. Serò hostium legiones numerare cœpistis, postquam solitudinem in Asiâ vincendo fecistis: quum per Hellespontum navigaremus, de paucitate nostrâ cogitandum fuit: nunc nos Scythæ sequuntur; Bactriana auxilia præstò sunt; Dahæ Sogdianíque inter nos militant. Nec tamen illi turbæ confido: vestras manus intueor; vestram virtutem rerum, quas gesturus sum, vadem prædémque habeo: quamdiu vobiscum in acie stabo, nec meos nec hostium exercitus numeravero: vos modò animos mihi plenos alacritatis ac fiduciæ adhibete. Non in limine operum

laborúmque noſtrorum, ſed in exitu ſtamus: pervenimus ad ſolis ortum & Oceanum: niſi obſtat ignavia, indè victores perdomito fine terrarum revertemur in patriam. Nolite, quod pigri agricolæ faciunt, maturos fructus per inertiam amittere è manibus. Majora ſunt periculis præmia: dives eadem, & imbellis eſt regio. Itaque non tam ad gloriam vos duco, quàm ad prædam. Digni eſtis, qui opes, quas illud mare litoribus invehit, referatis in patriam: digni, qui nihil inexpertum, nihil metu omiſſum relinquatis. Per ego vos gloriámque veſtram, quâ humanum faſtigium exceditis; pérque & mea in vos, & in me veſtra merita, quibus invicti contendimus; oro quæſóque, ne humanarum rerum terminos adeuntem alumnum commilitonémque veſtrum, ne dicam regem, deſeratis. Cætera vobis imperavi; hoc unum debiturus ſum. Et is vos rogo, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim: qui ſæpe aciem clypeo meo texi: ne infregeritis in manibus meis palmam, quâ Herculem Liberúmque patrem, ſi invidia abfuerit, æquabo. Date hoc precibus meis, & tandem obſtinatum ſilentium rumpite. Ubi eſt ille clamor alacritatis veſtræ index? ubi ille meorum Macedonum vultus? Non agnoſco vos, milites: nec agnoſci videor à vobis: ſurdas jamdudum aures pulſo: averſos animos & infractos excitare conor.

VII. Quúmque illi in terram demiſſis capitibus tacere perſeverarent; *Neſcio quid*, inquit, *imprudens in vos deliqui, quod me ne intueri quidem vultis; in ſolitudine mihi videor eſſe: nemo reſpondet; nemo ſaltem negat. Quos alloquor? quid autem poſtulo? veſtram gloriam & magnitudinem vindicamus. Ubi ſunt illi, quorum certamen paulò antè vidi, contendentium, qui potiſſimùm vulnerati regis corpus exciperent? deſertus, deſtitutus ſum, hoſtibus deditus. Sed ſolus quoque ire perſeverabo: objicite me fluminibus & belluis & illis gentibus, quarum nomina horretis: inveniam qui deſertum à vobis ſequantur. Scythæ Bactrianíque erunt mecum; hoſtes paulò antè, nunc milites noſtri. Mori præſtat, quàm precariò imperatorem eſſe: ite reduces domos; ite deſerto rege ovantes.*

Ego hìc à vobis desperatæ victoriæ, aut honestæ mortî locum inveniam. Ne sic quidem ulli militum vox exprimi potuit. Expectabant ut duces principésque ad regem perferrent, vulneribus & continuo labore militiæ fatigatos non detrectare munia, sed sustinere non posse. Cæterùm illi metu attoniti in terram ora defixerant. Ergo primò fremitus suâ sponte: deinde gemitus quoque oritur: paulatímque liberiùs dolor erigi cœpit, manantibus lacrymis: adeò ut rex, irâ in misericordiam versâ, ne ipse quidem, quamquam cuperet, temperare oculis potuerit. Tandem universâ concione effusiùs flente, Cœnus ausus est, cunctantibus cæteris, propiùs tribunal accedere; significans se loqui velle. Quem ut videre milites detrahentem galeam capiti (ita enim regem alloqui mos est) hortari cœperunt, ut causam exercitûs ageret.

VIII. Tum Cœnus: *Dii prohibeant*, inquit, *à nobis impias mentes; & profectò prohibent. Idem animus est tuis, qui fuit semper, ìre quò jusseris, pugnare, periclitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum nomen. Proinde si perseveras, inermes quoque & nudi & exsangues, utcumque tibi cordi est, sequimur vel antecedimus. Sed si audire vis non fictas tuorum militum voces, verùm necessitate ultimâ expressas; præbe, quæso, propitias aures imperium atque auspicium tuum constantissimè sequutis. Vicisti, rex, magnitudine rerum non hostes modò, sed etiam milites: quidquid mortalitas capere poterat, implevimus: emensis maria terrásque meliùs nobis, quàm incolis omnia nota sunt: penè in ultimo mundi fine consistimus. In alium orbem paras ire, & Indiam quæris Indis quoque ignotam: inter feras serpentésque degentes eruere ex latebris & cubilibus suis expetis, ut plura, quàm sol videt, victoriâ lustres. Digna prorsus cogitatio animo tuo; sed altior nostro: virtus enim tua semper in incremento erit; nostra vis in fine jam est. Intuere corpora exsanguia, tot perfossa vulneribus, tot cicatricibus putria. Jam tela hebetia sunt: jam arma deficiunt. Vestem Persicam induimus, quia domestica subvehi non potest: in externum de-*

generavimus cultum. Quoto cuique lorica est? quis equum habet? jube quæri quàm multos servi ipsorum persequuti sunt; quid cuique superst ex prædâ. Omnium victores, omnium inopes sumus. Nec luxuriâ laboramus, sed bello instrumenta belli consumpsimus. Hunc tu pulcherrimum exercitum nudum objicies belluis? quarum ut multitudinem augeant de industriâ barbari, magnum tamen esse numerum etiam ex mendacio intelligo. Quòd si adhuc penetrare in Indiam certum est; regio à Meridie minùs vasta est: quâ subactâ licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit esse natura. Cur circumitu petis gloriam, quæ ad manum posita est? hìc quoque occurrit Oceanus: nisi mavis errare, pervenimus quò tua fortuna ducit. Hæc tecum, quàm sinè te cum his, loqui malui; non utì inirem circumstantis exercitûs gratiam, sed ut vocem loquentium potiùs, quàm ut gemitum murmurantium audires.

IX. Ut finem orationi Cœnus imposuit, clamor undique cum ploratu oritur, regem, patrem, dominum, confusis appellantium vocibus. Jámque & alii duces, præcipuéque seniores, queis ob ætatem & excusatio honestior erat, & auctoritas major, eadem precabantur. Ille nec castigare obstinatos, nec mitigare poterat iratos: itaque inops consilii desiluit è tribunali, claudíque regiam jussit; omnibus præter assuetos, adire prohibitis. Biduum iræ datum est; tertio die processit, erigíque XII aras ex quadrato saxo, monumentum expeditionis suæ, munimenta quoque castrorum jussit extendi; cubiliáque amplioris formæ, quàm pro corporum habitu relinqui, ut speciem omnium augeret; posteritati fallax miraculum præparans. Hinc repetens quæ emensus erat, ad flumen Acesinem locat castra. Ibi fortè Cœnus morbo exstinctus est: cujus morte ingemuit rex quidem: adjecit tamen, *Propter paucos dies longam orationem eum exorsum; tanquam solus Macedoniam visurus esset.* Jam in aquâ classis, quam ædificari jusserat, stabat. Inter hæc Memnon ex Thraciâ in supplementum equitum

sex millia; præter eos ab Harpalo peditum septem millia adduxerat; armáque XXV millia auro & argento cœlata pertulerat: queis distributis vetera cremari jussit. Mille navigiis aditurus Oceanum, discordes & vetera odia retractantes Porum & Taxilem Indiæ reges, firmatâ per affinitatem gratiâ, reliquit in suis regnis: summo in ædificandâ classe amborum studio usus. Oppida quoque duo condidit, quorum alterum Nicæam appellavit, alterum *Bucephalon*; equi quem amiserat, memoriæ ac nomini dedicans urbem. Elephantis deinde, & impedimentis terrâ sequi jussis, secundo amne defluxit; quadraginta ferme stadia singulis diebus procedens, ut opportunis locis exponi subinde copiæ possent.

X. Perventum erat in regionem, in quâ Hydaspes amnis Acesini committitur. Hinc decurrit in fines Sobiorum. Hi de exercitu Herculis majores suos commemorant ægros relictos esse; cepisse sedem, quam ipsi obtinebant. Pelles ferarum pro veste, clavæ pro telo erant: multáque etiam, quum Græci mores exolevissent, stirpis ostendebant vestigia. Hic exscensione factâ CC & L stadia processit; depopulatúsque regionem, oppidum caput ejus coronâ cepit. XL peditum millia gens in ripâ fluminum oppositerat; quam amne superato in fugam compulit, inclusósque mœnibus expugnat. Puberes interfecti sunt, cæteri venierunt. Alteram deinde urbem expugnare adortus, magnâque vi defendentium pulsus, multos Macedonum amisit. Sed quum in obsidione perseverâsset, oppidani desperatâ salute ignem subjecere tectis, se quoque ac liberos conjugésque incendio cremant. Quod quum ipsi augerent, hostes extinguerent, nova forma pugnæ erat: delebant incolæ urbem; hostes defendebant: adeò etiam naturæ jura bellum in contrarium mutat. Arx erat oppidi intacta, in quâ præsidium reliquit: ipse navigio circumvectus est arcem. Quippe tria flumina totâ Indiâ, præter Gangem, maxima munimento arcis applicant undas. A Septen-

trione Indus alluit; à meridie Aceſines Hydaſpi confunditur.

XI. Cæterùm amnium coitus maritimis ſimiles fluctus movent, multóque ac turbido limo, quod aquarum concurſu ſubinde turbatur, quà meant navigia, in tenuem alveum cogitur. Itaque quum crebri fluctus ſe inveherent, & navium hinc proras, hinc latera pulſarent; ſubducere nautæ cœperunt. Sed miniſteria eorum hinc metu, hinc prærapidâ celeritate fluminum occupantur. In oculis omnium duo majora navigia ſubmerſa ſunt; leviora quum & ipſa nequirent regi, in ripam tamen innoxia expulſa ſunt. Ipſe rex in rapidiſſimos vortices incidit: quibus intorta navis, obliqua & gubernaculi impatiens agebatur. Jam veſtem detraxerat corpori, projecturus ſemet in flumen; amicíque ut exciperent eum, haud procul nabant: apparebátque anceps periculum tam nataturi, quàm navigare perſeverantis. Ergo ingenti certamine concitant remos; quantáque vis humana eſſe poterat, admota eſt, ut fluctus, qui ſe invehebant, everberarentur. Findi crederes undas, & retro gurgites cedere: quibus tandem navis erepta, non tamen ripæ applicatur, ſed in proximum vadum illiditur: cum amne bellum fuiſſe crederes. Ergo aris pro numero fluminum poſitis, ſacrificióque facto, XXX ſtadia proceſſit.

XII. Indè ventum eſt in regionem Oxydracarum Mallorúmque; quos, aliàs bellare inter ſe ſolitos, tunc periculi ſocietas junxerat. Nonaginta millia juniorum peditum in armis erant; præter hos, equitum X millia, nongentæque quadrigæ. At Macedones, qui omni diſcrimine jam defunctos ſe eſſe crediderant, poſtquam integrum bellum cum ferociſſimis Indiæ gentibus ſupereſſe cognoverunt, improviſo metu territi, rurſus ſeditioſis vocibus regem increpare cœperunt. *Gangem amnem, & quæ ultrà eſſent, coactos tranſmittere; non tamen finiſſe, ſed mutâſſe bellum. Indomitis gentibus ſe objectos, ut ſanguine ſuo aperirent ei Oceanum. Trahi extra ſidera &*

ſolem ; cogíque adire, quæ mortalium oculis natura ſubduxerit. Novis identidem armis novos hoſtes exiſtere. Quos ut omnes fundant fugéntque, quod præmium ipſos manere ? caliginem, ac tenebras, & perpetuam noctem profundo incubantem ; repletum immanium belluarum gregibus fretum : immobiles undas, in quibus emoriens natura defecerit. Rex non ſuâ, ſed militum ſolicitudine anxius, concione advocatâ docet : *Imbelles eſſe, quos metuant : nihil deinde præter has gentes obſtare, quò minùs terrarum ſpatia emenſi, ad finem ſimul mundi laborúmque perveniant. Ceſſiſſe illis metuentibus Gangem, & multitudinem nationum, quæ ultra amnem eſſent : declinâſſe iter eò, ubi par gloria, minus periculum eſſet. Jam proſpicere ſe Oceanum, jam perflare ad ipſos auram maris ; ne inviderent ſibi laudem quam peteret, Herculis & Liberi patris terminos tranſituro : illos regi ſuo, parvo impendio immortalitatem famæ daturos : paterentur ſe ex Indiâ redire, non fugere.*

XIII. Omnis multitudo, & maximè militaris, mobili impetu fertur : ita ſeditionis non remedia, quàm principia, majora ſunt. Non aliàs tam alacer clamor ab exercitu eſt redditus, jubentium *duceret diis ſecundis, & æquaret gloriâ, quos æmularetur.* Lætus his acclamationibus ad hoſtes protinus caſtra movit. Validiſſimæ Indorum gentes erant, & bellum impigre parabant ; ducémque ex natione Oxydracarum ſpectatæ virtutis elegerant. Qui ſub radicibus montis caſtra poſuit, latéque ignes, ut ſpeciem multitudinis augeret, oſtendit : clamore quoque ac ſui moris ululatu, identidem acquieſcentes Macedonas fruſtra terrere conatus. Jam lux apparebat, quum rex fiduciæ ac ſpei plenus alacres milites arma capere, & exire in aciem jubet. Sed, metûne an ſeditione obortâ inter ipſos, ſubitò profugerunt barbari : certè avios montes & impeditos occupaverunt : quorum agmen rex fruſtra perſequutus, impedimenta cepit.

XIV. Perventum deinde eſt ad oppidum Oxydracarum, in quod plerique confugerant, haud majore fi-

ducîâ mœnium, quàm armorum. Jam admovebat rex; quum vates monere eum cœpit, ne committeret, aut certè differret obsidionem: vitæ ejus periculum ostendi. Rex Demophoonta (is namque vates erat) intuens: *Si quis*, inquit, *arti tuæ intentum & exta spectantem sic interpellet; non dubitem, quin incommodus ac molestus videri tibi possit.* Et quum ille ita prorsus futurum respondisset; *Censésne*, inquit, *tantas res, non pecudum fibras, ante oculos habenti, ullum esse majus impedimentum quàm vatem superstitione captum?* Nec diutius quàm respondit moratus, admoveri jubet scalas: cunctantibúsque cæteris evadit in murum. Angusta muri corona erat: non pinnæ, sicut alibi, fastigium ejus distinxerant: sed perpetua lorica obducta transitum sepserat. Itaque rex hærebat magìs, quàm stabat in margine, clypeo undique incidentia tela propulsans: nàm undique eminus ex turribus petebatur. Nec subire milites poterant, quia supernè vi telorum obruebantur: tandem magnitudinem periculi pudor vicit: quippe cernebant cunctatione suâ dedi hostibus regem. Sed festinando morabantur auxilia: nam dum pro se quisque certat evadere, oneravere scalas; queis non sufficientibus devoluti, unicam spem regis fefellerunt. Stabat enim in conspectu tanti exercitûs, velut in solitudine destitutus.

XV. Jámque lævam, quâ clypeum ad ictus circumferebat, lassaverat, clamantibus amicis, ut ad ipsos desiliret; stabántque excepturi; quum ille rem ausus incredibilem atque inauditam, multóque magìs ad famam temeritatis, quàm gloriæ, insignem. Namque in urbem hostium plenam, præcipiti saltu semet ipse immisit; quum vix sperare posset dimicantem certè, & non inultum esse moriturum: quippe antequam assurgeret, opprimi poterat, & capi vivus. Sed fortè ita libraverat corpus, ut se pedibus exciperet: itaque stans init pugnam; & ne circumiri posset, fortuna providerat. Vetusta arbor haud procul muro, ramos multâ fronde vestitos, velut de industriâ re-

gem protegentes, objecerat : hujus ſpatioſo ſtipiti corpus applicuit ; clypeo tela, quæ ex adverſo ingerebantur, excipiens. Nam quum unum procul tot manus peterent ; nemo tamen audebat propiùs accedere : miſſilia ramis plura, quàm clypeo incidebant. Pugnabat pro rege primùm celebrati nominis fama : deinde deſperatio, magnum ad honeſtè moriendum incitamentum. Sed quum ſubinde hoſtis affluëret, jam ingentem vim telorum exceperat clypeo ; jam galeam ſaxa perfregerant ; jam continuo labore gravia genua ſucciderant. Itaque contemptim & incautè, qui proximi ſteterant, incurrerunt : è quibus duos gladio ita excepit, ut ante ipſum exanimes procumberent : nec cuiquam deinde propiùs inceſſendi eum animus fuit : procul jacula ſagittáſque mittebant.

XVI. Ille ad omnes ictus expoſitus, ægre jam exceptum poplitibus corpus tuebatur ; donec Indus duorum cubitorum ſagittam (namque Indis, ut anteà diximus, hujus magnitudinis ſagittæ erant) ita excuſſit, ut per thoracem paulùm ſuper latus dextrum infigeretur. Quo vulnere afflictus, magnâ vi ſanguinis emicante, remiſit arma moribundo ſimilis ; adeóque reſolutus, ut ne ad vellendum quidem telum ſufficeret dextra. Itaque ad expoliandum corpus, qui vulneraverat, alacer gaudio accurrit : quem ut injicere corpori ſuo manus ſenſit ; credo, ultimi dedecoris indignitate commotus ; linquentem revocavit animum, & nudum hoſtis latus ſubjecto mucrone hauſit. Jacebant circa regem tria corpora procul ſtupentibus cæteris : ille ut, antequam ultimus ſpiritus deficeret, dimicans jam extingueretur, clypeo ſe allevare conatus eſt : & poſtquam ad connitendum nihil ſupererat virium, dextrâ impendentes ramos complexus, tentabat aſſurgere. Sed ne ſic quidem potens corporis, rurſus in genua procumbit ; manu provocans hoſtes, ſi quis congredi auderet.

XVII. Tandem Peuceſtas per aliam oppidi partem, deturbatis propugnatoribus, muri veſtigia perſequens

regi supervenit : quo conspecto Alexander jam non vitæ suæ, sed mortis solatium superveniſſe ratus, clypeo fatigatum corpus excepit. Subit indè Timæus, & paulò pòst Leonnatus : huic Aristonus supervenit. Indi quoque quum intrà mœnia regem esse comperiſſent, omiſſis cæteris illuc concurrerunt ; urgebántque protegentes : ex quibus Timæus multis adverso corpore vulneribus acceptis egregiâque editâ pugnâ cecidit : Peucestas quoque tribus jaculis confossus non se tamen scuto, sed regem tuebatur : Leonnatus dum avidè ruentes barbaros submovet, cervice graviter ictâ semianimis procubuit ante regis pedes. Jam & Peucestas vulneribus fatigatus submiserat clypeum : in Aristono spes ultima hærebat : hic quoque graviter saucius tantam vim hostium ultrà sustinere non poterat. Inter hæc ad Macedonas regem cecidisse fama perlata est. Terruisset alios, quod illos incitavit : namque periculi omnis immemores dolabris perfregere murum ; & quà moliti erant aditum, irrupere in urbem, Indósque plures fugientes quàm congredi ausos ceciderunt. Non senibus, non feminis, non infantibus parcitur : quisquis occurrerat, ab illo vulneratum regem esse credebant : tandémque internecione hostium, justæ iræ parentatum est. Ptolemæum, qui postea regnavit, huic pugnæ adfuisse, auctor est Clitarchus, & Timagenes. Sed ipse, scilicet gloriæ suæ non refragatus, absuisse se missum in expeditionem, memoriæ tradidit. Tanta componentium vetusta rerum monumenta, vel securitas, vel par huic vitium, credulitas fuit !

XVIII. Rege in tabernaculum relato, medici lignum hastæ corpori infixum, ita ne spiculum moveretur, abscindunt : corpore deinde nudato animadvertunt hamos inesse telo ; nec aliter id sinè pernicie corporis extrahi posse, quàm ut secando vulnus augerent. Cæterùm ne secantes profluvium sanguinis occuparet, verebantur ; quippe ingens telum adactum erat, & penetrâsse in viscera videbatur. Critobulus, inter me-

dicos artis eximiæ, sed in tanto periculo territus, manus admovere metuebat, ne in ipsius caput parum prosperæ curationis recideret eventus. Lacrymantem eum ac metuentem, & solicitudine propemodum exanguem rex conspexerat. *Quid*, inquit, *quódve tempus expectas, & non quamprimum hôc dolore me saltem moriturum liberas? An times ne reus sis, quum insanabile vulnus acceperim?* At Critobulus tandem vel finito, vel dissimulato metu hortari eum cœpit, *Ut se continendum præberet, dum spiculum evelleret: etiam levem corporis motum noxium fore.* Rex quum affirmâsset nihil opus esse iis, qui semet continerent; sicut præceptum erat, sinè motu præbuit corpus. Igitur patefacto latiùs vulnere, & spiculo evulso, ingens vis sanguinis manare cœpit; linquíque animo rex, & caligine oculis offusâ, veluti moribundus extendi. Quúmque profluvium medicamentis frustra inhiberent; clamor simul atque ploratus amicorum oritur, regem expirâsse credentium. Tandem constitit sanguis, paulatímque animum recepit, & circumstantes cœpit agnoscere. Toto eo die ac nocte, quæ sequuta est, armatus exercitus regiam obsedit, confessus omnes unius spiritu vivere: nec priùs recesserunt, quàm compertum est somno pauliper acquiescere: hinc certiorem spem salutis ejus in castra retulerunt.

XIX. Rex septem diebus curato vulnere, necdum obductâ cicatrice, quum audîsset convaluisse apud barbaros famam mortis suæ; duobus navigiis junctis, statui in medium undique conspicuum tabernaculum jussit, ex quo se ostenderet perîsse credentibus. Conspectúsque ab incolis spem hostium falso nuncio acceptam inhibuit. Secundo deinde amne defluxit, aliquantum intervalli à cæterâ classe præcipiens, ne quies corpori invalido adhuc necessaria pulsu remorum impediretur. Quarto, postquam navigare cœperat, die, pervenit in regionem desertam quidem ab incolis; sed frumento & pecoribus abundantem: placuit is locus & ad suam, & ad militum requi-

em. Mos erat principibus amicorum, & cuſtodibus corporis, excubare ante prætorium, quoties regi adverſa valetudo incidiſſet : hôc tum more quoque ſervato univerſi cubiculum ejus intrant. Ille ſolicitus, ne quid novi afferrent, quia ſimul venerant, percontatur, *num hoſtium recens nunciaretur adventus ?*

XX. At Craterus, cui mandatum erat, ut amicorum preces perferret ad eum ; *Crediſne*, inquit, *adventu magìs hoſtium, ut jam in vallo conſiſterent ; quàm curâ ſalutis tuæ, ut nunc eſt tibi vilis, nos eſſe ſolicitos ? Quantalibet vis omnium gentium conſpiret in nos, impleat armis viriſque totum orbem ; claſſibus maria conſternat ; inuſitatas belluas inducat : tu nos præſtabis invictos. Sed quis deorum hoc Macedoniæ columen ac ſidus diuturnum fore polliceri poteſt ; quum tam avidè manifeſtis periculis offeras corpus, oblitus tot civium animas trahere te in caſum ? Quis enim tibi ſuperſtes aut optat eſſe, aut poteſt ? Eò pervenimus auſpicium atque imperium ſequuti tuum, unde niſi te reduce nulli ad penates ſuos iter eſt. Qui ſi adhuc de Perſidis regno cum Dario dimicares ; etſi nemo vellet, tamen ne admirari quidem poſſet tam promptæ eſſe te ad omne diſcrimen audaciæ : nam ubi paria ſunt periculum ac præmium ; & ſecundis rebus amplior fructus eſt, & adverſis ſolatium majus : tuo verò capite ignobilem vicum emi, quis ferat non tuorum modò militum, ſed ullius etiam gentis barbaræ civis, qui tuam magnitudinem nôrit ? Horret animus cogitatione rei, quam paulò antè vidimus. Eloqui timeo invicti corporis ſpoliis inertiſſimos manus fuiſſe injecturos, niſi te interceptum miſericors in nos fortuna ſervâſſet. Totidem proditores, totidem deſertores ſumus, quot te non potuimus perſequi. Univerſos licèt milites ignominiâ notes ; nemo recuſabit luere id, quod ne admitteret, præſtare non potuit. Patere nos, quæſo, alio modo eſſe viles tibi. Quocumque jusſeris, ibimus : obſcura bella & ignobiles pugnas nobis depoſcimus ; temetipſum ad ea ſerva pericula, quæ magnitudinem tuam capiunt. Citò gloria obſoleſcit in ſordidis hoſtibus : nec quidquam indignius eſt, quàm conſumi eam,*

ubi non possit ostendi. Eadem ferè Ptolemæus, & similia iis cæteri. Jámque confusis vocibus flentes eum orabant, *Ut tandem exsatiatæ laudi modum faceret; ac salúti suæ, id est, publicæ parceret.*

XXI. Grata erat regi pietas amicorum: itaque singulos familiariùs amplexus considere jubet: altiúsque sermone repetito, *Vobis quidem*, inquit, *ô fidissimi pissimíque civium atque amicorum, grates ago habeóque; non solùm eo nomine, quòd hodie salutem meam vestræ præponitis; sed quòd à primordiis belli nullum erga me benevolentiæ pignus, atque indicium omisistis: adeò ut confitendum sit, nunquam mihi vitam meam fuisse tam caram, quàm esse cœpit, ut vobis diu frui possim. Cæterùm non eadem est cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea: qui quidem hanc benevolentiam vestram virtute meruisse me judico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forsitan etiam perpetuum percipere cupitis: ego me metior non ætatis spatio, sed gloriæ. Licuit paternis opibus contento intrà Macedoniæ terminos per otium corporis, expectare obscuram & ignobilem senectutem. Quanquam ne pigri quidem sibi fata disponunt: sed unicum bonum diuturnam vitam æstimantes sæpe acerba mors occupat. Verùm ego, qui non annos meos, sed victorias numero; si munera fortunæ bene computo, diu vixi. Orsus à Macedoniâ imperium, Græciam teneo: Thraciam, & Illyrios subegi: Triballis, Medísque imperito: Asiam quà Hellespontо, quà rubro mari alluitur, possideo. Jámque haud procul absum à fine mundi; quem egressus, aliam naturam, alium orbem aperire mihi statui. Ex Asiâ in Europæ terminos momento unius horæ transivi. Victor utriusque regionis post nonum regni mei, post vigesimum atque octavum ætatis annum; videórne vobis in excolendâ gloriâ, cui me uni devovi, posse cessare? Ego verò non deero; & ubicumque pugnabo, in theatro terrarum orbis esse me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis: aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longè submoverat. In his operibus extingui me, si fors ita feret, pulchrum est: eâ stirpe sum genitus, ut multam priùs, quàm*

longam vitam debeam optare. Obsecro vos, cogitate nos pervenisse in terras, quibus feminæ ob virtutem celeberrimum nomen est. Quas urbes Semiramis condidit? quas gentes redegit in potestatem? quanta opera molita est? Nondum feminam æquavimus gloriâ, & jam nos laudis satietas cepit? Dii faveant, majora adhuc restant. Sed ita nostra erunt, quæ nondum attigimus; si nihil parvum duxerimus, in quo magnæ gloriæ locus est. Vos modò me ab intestinâ fraude, & domesticorum insidiis præstate securum: belli Martísque discrimen impavidus subibo. Philippus in acie tutior, quàm in theatro fuit: hostium manus sæpe vitavit; suorum effugere non valuit. Aliorum quoque regum exitus si reputaveritis, plures à suis, quàm ab hoste interemptos numerabitis. Cæterùm quoniàm olim rei agitatæ in animo meo, nunc promendæ occasio oblata est; mihi maximus laborum, atque operum meorum erit fructus, si Olympias mater immortalitati consecretur, quandocumque excesserit vitâ. Si licuerit, ipse præstabo: si me præceperit fatum, vos mandâsse mementote. Ac tum quidem amicos dimisit: cæterùm per complures dies ibi stativa habuit.

XXII. Hæc dum in Indiâ geruntur, Græci milites nuper in colonias à rege deducti circa Bactra, ortâ inter ipsos seditione, defecerant, non tam Alexandro infensi, quàm metu supplicii. Quippe occisis quibusdam popularium, qui validiores erant, arma spectare cœperant; & Bactrianâ arce, quæ casu negligentiùs asservata erat, occupatâ, barbaros quoque in societatem defectionis impulerant. Athenodorus erat princeps eorum, qui regis quoque nomen assumpserat; non tam imperii cupidine, quàm in patriam revertendi cum iis, qui auctoritatem ipsius sequebantur. Huic Bicon quidam nationis ejusdem, sed ob æmulationem infestus, comparavit insidias; invitatúmque ad epulas, per Boxum quendam Macerianum in convivio occidit. Postero die concione advocatâ Bicon ultro insidiatum sibi Athenodorum plerisque persuaserat: sed aliis suspecta fraus erat Biconis; & paula-

tim in plures cœpit manare ſuſpicio. Itaque Græci milites arma capiunt, occiſuri Biconem, ſi daretur occaſio: cæterùm principes eorum iram multitudinis mitigaverunt. Præter ſpem ſuam Bicon præſenti periculo ereptus, paulò pòſt inſidiatus auctoribus ſalutis ſuæ eſt; cujus dolo cognito & ipſum comprehenderunt, & Boxum. Cæterùm Boxum protinus placuit interfici: Biconem etiam per cruciatum necari. Jámque corpori tormenta admovebantur; quum Græci milites, incertum ob quam cauſam, lymphatis ſimiles ad arma diſcurrunt. Quorum fremitu exaudito, qui torquere Biconem juſſi erant, omiſere; veriti ne id facere tumultuantium vociferatione prohiberentur. Ille, ſicut nudatus erat, pervenit ad Græcos; & miſerabilis facies ſupplicio deſtinati, in diverſum animos repentè mutavit; dimittíque eum juſſerunt. Hôc modo pœnâ bis liberatus, cum cæteris qui colonias à rege attributas reliquerunt, revertit in patriam. Hæc circa Bactra & Scytharum terminos geſta.

XXIII. Interim regem duarum gentium, de quibus antè dictum eſt, centum legati adeunt. Omnes curru vehebantur, eximiâ magnitudine corporum, decoro habitu; lineæ veſtes intextæ auro, purpurâque diſtinctæ. *Ei ſe dedere ipſos, urbes, agróſque* referebant: *per tot ætates inviolatam libertatem illius primùm fidei ditioníque permiſſuros. Deos ſibi deditionis auctores, non metum; quippe intactis viribus jugum excipere.* Rex conſilio habito deditos in fidem accepit: ſtipendio, quod Arachoſiis utraque natio penſitabat, impoſito: præterea duo millia & D equites imperat; omnia obedienter à barbaris facta. Invitatis deinde ad epulas legatis gentium regulíſque, exornari convivium juſſit. Centum aurei lecti modicis intervallis poſiti erant: lectis circumdederat aulæa, purpurâ auróque fulgentia; quidquid aut apud Perſas vetere luxu, aut apud Macedonas novâ immutatione corruptum erat, confuſis utriuſque gentis vitiis, in illo convivio oſtendens. Intererat epulis Dioxippus Athenienſis, pugil

nobilis, & ob eximiam virtutem virium regi pernotus & gratus. Invidi maligníque increpabant per seria & ludum : *Saginati corporis sequi inutilem belluam : quum ipsi prælium inirent, oleo madentem præparare ventrem epulis.* Eadem igitur in convivio Horratas Macedo jam temulentus exprobrare ei cœpit, & postulare, *Ut si vir esset, postero die secum ferro decerneret : regem tandem vel de suâ temeritate, vel de illius ignaviâ judicaturum.* Et à Dioxippo contemptim militarem eludente ferociam, accepta conditio est.

XXIV. Ac postero die rex, quum etiam acriùs certamen exposcerent, quia deterrere non poterat, destinata exequi passus est. Ingens hìc militum, inter quos erant Græci, qui Dioxippo studebant, convenerat multitudo. Macedo justa arma sumpserat : æreum clypeum, hastam, quam *sarissam* vocant, lævâ tenens ; dextrâ lanceam, gladióque cinctus, velut cum pluribus simul dimicaturus. Dioxippus oleo nitens, & coronatus, lævâ puniceum amiculum, dextrâ validum nodosúmque stipitem præferebat. Ea ipsa res omnium animos expectatione suspenderat : quippe armato congredi nudum, dementia non temeritas videbatur. Igitur Macedo haud dubius eminus interfici posse, lanceam emisit ; quam Dioxippus quum exiguâ corporis declinatione vitâsset, antequam ille hastam transferret in dextram, assiluit, & stipite mediam eam fregit. Amisso utroque telo Macedo, gladium cœperat stringere : quem occupatum complexu, pedibus repentè subductis Dioxippus arietavit in terram ; ereptóque gladio pedem super cervicem jacentis imposuit, stipitem intentans, elisurúsque eo victum, nî prohibitus esset à rege. Tristis spectaculi eventus, non Macedonibus modò, sed etiam Alexandro fuit ; maximè quia barbari adfuerant : quippe celebratam Macedonum fortitudinem ad ludibrium recidisse verebatur. Hinc ad criminationem invidorum adapertæ sunt aures regis : & post paucos dies inter epulas aureum poculum ex composito subducitur ;

miniſtríque, quaſi amiſiſſent quod amoverant, regem adeunt. Sæpe minus eſt conſtantiæ in rubore, quam in culpâ: conjectum oculorum, quibus ut fur deſtinabatur, Dioxippus ferre non potuit: & quum exceſſiſſet convivio, literis conſcriptis, quæ regi redderentur, ferro ſe interemit. Graviter mortem ejus tulit rex, exiſtimans indignationis eſſe, non pœnitentiæ teſtem: utique poſtquam falsò inſimulatum eum, nimium invidorum gaudium oſtendit.

XXV. Indorum legati dimiſſi domos, paucis pòſt diebus cum donis revertuntur. Trecenti erant currus, quos quadrijugi equi ducebant; lineæ veſtis aliquantum, mille ſcuta Indica, & ferri candidi talenta centum; leonéſque raræ magnitudinis & tigres, utrumque animal ad manſuetudinem domitum: lacertarum quoque ingentium pelles, & dorſa teſtudinum. Cratero deinde imperat rex, haud procul amne, per quem erat ipſe navigaturus, copias duceret: eos autem, qui comitari eum ſolebant, imponit in naves; & in fines Mallorum ſecundo amne devehitur. Indè Sabracas adiit validam Indiæ gentem, quæ populi non regum imperio regebatur. Sexaginta millia peditum habebant, equitum ſex millia: has copias currus quingenti ſequebantur: tres duces ſpectatos virtute bellicâ elegerant. At qui in agris erant proximi flumini (frequentes autem vicos, maximè in ripâ habebant) ut videre totum amnem, quà proſpici poterat, navigiis conſtratum, & tot millium arma fulgentia; territi novâ facie, deorum exercitum, & alium Liberum patrem, celebre in illis gentibus nomen, adventare credebant. Hinc militum clamor, hinc remorum pulſus, variæque nautarum voces hortantium, pavidas aures impleverant. Ergo univerſi ad eos, qui in armis erant, currunt; furere clamitantes, cum diis prœlium inituros: navigia non poſſe numerari, quæ invictos veherent: tantúmque in exercitum ſuorum intulere terroris, ut legatos mitterent gentem deditu-ros.

XXVI. His

XXV. His in fidem acceptis, ad alias deinde gentes quarto die pervenit. Nihilo plus animi his fuit, quàm cæteris fuerat. Itaque oppido ibi condito, quod *Alexandriam* appellari jusserat, fines eorum, qui *Musicani* appellantur, intravit. Hìc de Teriolte Satrape, quem Paropamisadis præfecerat, iisdem arguentibus cognovit : multáque avarè ac superbè fecisse convictum interfici jussit. Oxartes prætor Bactrianorum, non absolutus modò, sed etiam jure amplioris imperii donatus est finibus. Musicanis deinde in ditionem redactis, urbi eorum præsidium imposuit. Indè Præstos, & ipsam Indiæ gentem, perventum est. Oxycanus rex erat, qui se munitæ urbi cum magnâ manu popularium incluserat. Hanc Alexander tertio die quàm cœperat obsidere, expugnavit. Et Oxycanus, quum in arcem confugisset, legatos de conditione deditionis misit ad regem : sed antequam adirent eum, duæ turres cum ingenti fragore prociderant, per quarum ruinas Macedones evasere in arcem : quâ captâ Oxycanus cum paucis repugnans occiditur. Dirutâ igitur arce, & omnibus captivis venundatis, Sabi regis fines ingressus est : multísque oppidis in fidem acceptis, validissimam gentis urbem cuniculo cepit. Barbaris simile monstri visum est rudibus militarium operum : quippe in mediâ ferme urbe è terrâ existebant, nullo suffossi specûs antè vestigio facto. Octoginta millia Indorum in eâ regione cæsa Clitarchus est auctor, multósque captivos sub coronâ veniisse.

XXVI. Rursus Musicani defecerant, ad quos opprimendos missus est Pithon : qui captum principem gentis, eundémque defectionis auctorem adduxit ad regem : quo Alexander in crucem sublato, rursus amnem, in quo classem expectare se jusserat, repetit. Quarto deinde die, secundo amne pervenit ad oppidum, quà iter in regnum erat Sabi. Nuper se ille dediderat ; sed oppidani detrectabant imperium, & clauserant portas. Quorum paucitate contemptâ, rex quingentos Agrianos mœnia subire jusserat, & sensim

recedentes elicere extra muros hoſtem ; ſequuturum profectò, ſi fugere eos crederet. Agriani, ſicut imperatum erat, laceſſito hoſte ſubitò terga vertunt ; quos barbari effusè ſequentes, in alios, inter quos ipſe rex erat, incidunt. Renovato ergo prœlio ex tribus millibus barbarorum quingenti cæſi ſunt, mille capti, cæteri mœnibus urbis incluſi. Sed non ut primâ ſpecie læta victoria, ita eventu quoque fuit : quippe barbari veneno tinxerant gladios. Itaque ſaucii ſubinde expirabant : nec cauſa tam ſtrenuæ mortis excogitari poterat à medicis, quum etiam leves plagæ inſanabiles eſſent. Barbari autem ſperaverant incautum & temerarium regem excipi poſſe : & fortè inter promptiſſimos dimicans intactus evaſerat.

XXVII. Præcipuè Ptolemæus lævo humero, leviter quidem ſaucius, ſed majore periculo quàm vulnere affectus, regis ſolicitudinem in ſe converterat. Sanguine conjunctus erat, & quidam Philippo genitum eſſe credebant ; certè pellice ejus ortum conſtabat. Idem corporis cuſtos, promptiſſimúſque bellator : ſed pacis artibus quàm militiæ major & clarior, modico civilíque cultu, liberalis in primis, aditûque facilis, nihil ex faſtu regio aſſumpſerat. Ob hæc regi an popularibus carior eſſet, dubitari poterat : tum certè primùm expertus ſuorum animos ; adeò ut fortunam, in quam poſtea aſcendit, in illo periculo Macedones ominati eſſe videantur. Quippe non levior illis Ptolemæi fuit cura, quàm regi : qui & prœlio & ſolicitudine fatigatus cùm Ptolemæo aſſideret, lectum, in quo ipſe acquieſceret, juſſit inferri. In quem ut ſe recepit, protinus altior inſequutus eſt ſomnus. Ex quo excitatus, *Per quietem vidiſſe ſe* exponit *ſpeciem draconis oblatam herbam ferentis ore, quam veneni remedium eſſe monſtrâſſet.* Colorem quoque herbæ referebat, agniturum ſi quis reperiſſet affirmans : inventámque deinde (quippe à multis erat requiſita) vulneri impoſuit : protinúſque dolore ſinito, intrà breve ſpatium cicatrix quoque obducta eſt. Barbaros ut

prima ſpes fefellerat, ſe ipſos urbémque dediderunt. Hinc proximam gentem Pataliam perventum eſt. Rex erat Mœris, qui urbe deſertâ in montes profugerat. Itaque Alexander oppido potitur, agróſque populatur. Magnæ indè prædæ actæ ſunt pecorum armentorúmque, magna vis reperta frumenti. Ducibus deinde ſumptis amnis peritis, defluxit ad inſulam medio ferme alveo enatam.

XXVIII. Ibi diutius ſubſiſtere coactus, quia duces ſocordiùs aſſervati profugerant, miſit qui conquirerent alios; nec repertis, pervicax cupido inceſſit viſendi Oceanum, adeundíque terminos mundi; ut ſinè regionis peritis, flumini ignoto caput ſuum, tótque fortiſſimorum virorum ſalutem permitteret. Navigabant ergo ómnium per quæ ferebantur ignari: quantum indè abeſſet mare, quæ gentes colerent, quàm placidum amnis os, quàm patiens longarum navium eſſet, anceps & cæca æſtimatio augurabatur. Unum erat temeritatis ſolatium perpetua felicitas. Jam CCCC ſtadia proceſſerant; quum gubernatores agnoſcere ipſos auram maris, & haud procul videri ſibi Oceanum abeſſe, indicant regi. Lætus ille hortari nauticos cœpit, incumberent remis: *Adeſſe finem laboris omnibus votis expetitum. Jam nihil gloriæ deeſſe, nihil obſtare virtuti: ſinè ullo Martis diſcrimine, ſinè ſanguine orbem terræ ab illis capi. Ne naturam quidem longiùs poſſe procedere: brevì incognita, niſi immortalibus, eſſe viſuros.* Paucos tamen navigio emiſit in ripam, qui agreſtes vagos exciperent, è quibus certiora noſci poſſe ſperabat. Illi ſcrutati omnia tugu-ria, tandem latentes reperere. Qui interrogati quàm procul abeſſet mare, reſponderunt: *Nullum ipſos mare, ne famâ quidem, accepiſſe: cæterùm tertio die pervèniri poſſe ad aquam amaram, quæ corrumperet dulcem.* Intellectum eſt mare deſtinari ab ignaris naturæ ejus. Itaque ingenti alacritate nautici remigant; & proximo quoque die, quo propiùs ſpes admovebantur, creſcebat ardor animorum. Tertio jam die mixtum flumini ſubibat mare; leni adhuc æſtu confundente

dispares undas. Tum aliam insulam medio amni sitam evecti paulò lentiùs, quia cursus æstu reverberabatur, applicant classem : & ad commeatus petendos discurrunt; securi casûs ejus, qui supervenit ignaris.

XXIX. Tertia ferme hora erat ; quum statâ vice Oceanus exæstuans invehi cœpit, & retro flumen urgere : quod primò coercitum, deinde vehementiùs pulsum, majore impetu adversum agebatur, quàm torrentia præcipiti alveo incurrunt. Ignota vulgo freti natura erat ; monstráque & iræ deûm indicia cernere videbantur. Identidem intumescere mare, & in campos paulò antè siccos descendere superfusum. Jamque levatis navigiis, & totâ classe dispersâ, qui expositi erant, undique ad naves trepidi & improviso malo attoniti recurrunt. Sed in tumultu festinatio quoque tarda est. Hi contis navigia appellebant : hi, dum considerent, remos aptari prohibebant ; quidam enavigare properantes, sed non expectatis, qui simul esse debebant, clauda & inhabilia navigia languidè moliebantur : aliæ navium, inconsultè ruentes non receperant ; paritérque & multitudo, & paucitas festinantes morabatur. Clamor hinc expectare, hinc ire jubentium, dissonæque voces nusquam idem ac unum tendentium, non oculorum modò usum, sed etiam aurium abstulerant. Ne in gubernatoribus quidem quidquam opis erat, quorum nec exaudiri vox à tumultuantibus poterat ; nec imperium à territis incompositísque servari. Ergo collidi inter se naves, abstergerique invicem remi, & aliorum navigia urgere cœperunt. Crederes non unius exercitûs classem vehi, sed duorum navale inîsse certamen. Incutiebantur puppibus proræ ; premebantur à sequentibus, qui antecedentes turbaverant : jurgantium ira perveniebat etiam ad manus.

XXX. Jámque æstus totos circa flumen campos inundaverat, tumulis duntaxat eminentibus, velut insulis parvis ; in quos plerique trepidi omissis navigiis enare cœperunt. Dispersa classis partim in prærltâ

aquâ ſtabat, quà ſubſederant valles ; partim in vado hærebat, utcumque inæquale terræ faſtigium occupaverant undæ : quum ſubitò novus, & priſtino major terror incutitur. Reciprocari cœpit mare, magno tractu aquis in ſuum fretum recurrentibus ; reddebátque terras paulò antè profundo ſalo merſas. Igitur deſtituta navigia alia præcipitantur in proras ; alia in latera procumbunt. Strati erant campi ſarcinis, armis, avulſarum tabularum remorúmque fragmentis. Miles nec egredi in terram, nec in nave ſubſiſtere audebat ; identidem præſentibus graviora, quæ ſequerentur, expectans. Vix quæ perpetiebantur, videre ipſos credebant ; in ſicco naufragia, in amni mare. Nec finis malorum ; quippe æſtum paulò pòſt mare relaturum, quo navigia allevarentur, ignari ; famem & ultima ſibimet ominabantur : belluæ quoque fluctibus deſtitutæ terribiles vagabantur. Jámque nox appetebat, & regem quoque deſperatio ſalutis ægritudine affecerat. Non tamen invictum animum curæ obruunt, quin totâ nocte præſideret in ſpeculis, equitéſque præmitteret ad os amnis ; ut quum mare rurſus exæſtuare ſenſiſſent, procederent. Navigia quoque lacerata refici, & everſa fluctibus, erigi jubet, paratóſque eſſe & intentos, quum rurſus mare terras inundâſſet.

XXXI. Totâ eâ nocte inter vigilias adhortationéſque conſumptâ, celeriter & equites ingenti curſu refugere, & ſequutus eſt æſtus : qui primò aquis leni tractu ſubeuntibus cœpit levare navigia, mox totis campis inundans etiam impulit claſſem : plauſúſque militum nauticorúmque inſperatam ſalutem immodico celebrantium gaudio, litoribus ripíſque reſonabat. *Unde tantum rediſſet ſubitò mare? quò pridie refugiſſet? quænam eſſet ejuſdem elementi natura, modò diſcors, modò imperio temporum obnoxia* ; mirabundi requirebant. Rex quum ex eo, quod acciderat, conjectaret poſt ſolis ortum ſtatum tempus eſſe ; mediâ nocte, ut æſtum occuparet, cum paucis navigiis ſecundo amne

defluxit. Evectúſque os ejus quadringenta ſtadia proceſſit in mare, tandem voti ſui compos: præſidibúſque maris & locorum diis ſacrificio facto, ad claſſem rediit. Hinc adverſum flumen ſubiit claſſis; & altero die appulſa eſt haud procul lacu ſalſo, cujus ignota natura pleroſque decepit, temere ingreſſos aquam. Quippe ſcabies corpora invaſit, & contagium morbi etiam in alios vulgatum eſt: oleum remedio fuit. Leonnato deinde præmiſſo ut puteos foderet, quà terreſtri itinere ducturus exercitum videbatur (quippe ſicca erat regio) ipſe cum copiis ſubſtitit, vernum tempus expectans. Interim urbes portûſque condidit. Nearcho atque Oneſicrito nauticæ rei peritis imperavit, *Ut validiſſimas navium deducerent in Oceanum, progreſsíque quoad tutò poſſent, naturam maris noſcerent: vel eodem amne, vel Euphrate ſubire eos poſſe, quum reverti ad ſe vellent.*

XXXII. Jámque mitigatâ hyeme, & navibus, quæ inutiles videbantur, crematis; terrâ ducebat exercitum. Nonis caſtris in regionem Arabitarum; indè totidem diebus in Gedroſiorum regionem perventum eſt. Liber hic populus concilio habito dedidit ſe; nec quidquam deditis præter commeatus imperatum. Quinto hinc die venit ad flumen; Arabum incolæ appellant. Regio deſerta & aquarum inops excipit; quam emenſus in Oritas tranſit. Ibi majorem exercitûs partem Hephæſtioni tradidit; levem armaturam cum Ptolemæo, Leonnatóque partitus eſt. Tria ſimul agmina populabantur Indos, magnæque prædæ actæ ſunt: maritimos Ptolemæus, cæteros ipſe rex, & aliâ parte Leonnatus urebant. In hâc quoque regione urbem condidit, deductíque ſunt in eam Arachoſii. Hinc pervenit ad maritimos Indos. Deſertam vaſtámque regionem latè tenent, ac ne cum finitimis quidem ullo commercii jure miſcentur. Ipſa ſolitudo naturâ quoque immitia efferavit ingenia: prominent ungues nunquam reciſi; comæ hirſutæ & intonſæ ſunt. Tuguria conchis, & cæteris purgamen-

tis maris instruunt: ferarum pellibus tecti, piscibus sole duratis, & majorum quoque belluarum, quas fluctus ejicit, carne vescuntur. consumptis igitur alimentis Macedones primò inopiam, deinde ad ultimum famem sentire cœperunt; radices palmarum (namque sola ea arbor gignitur) ubique rimantes. Sed quum hæc quoque alimenta defecerant, jumenta cædere aggressi, ne equis quidem abstinebant: & quum deessent quæ sarcinas veherent, spolia de hostibus, propter quæ ultima Orientis peragraverant, cremabant incendio.

XXXIII. Famem deinde pestilentia sequuta est: quippe insalubrium ciborum novi succi, ad hoc itineris labor & ægritudo animi, vulgaverant morbos; & nec manere sinè clade, nec progredi poterant: manentes fames, progressos acrior pestilentia urgebat. Ergo strati erant campi penè pluribus semivivis, quàm cadaveribus. Ac ne leviùs quidem ægri sequi poterant: quippe agmen raptim agebatur, tantum singulis ad spem salutis ipsos proficere credentibus, quantum itineris festinando præciperent. Igitur qui defecerant, notos ignotósque, ut allevarentur, orabant. Sed nec jumenta erant, quibus excipi possent; & miles vix arma portabat: imminentísque etiam ipsis facies mali ante oculos erat. Ergo sæpius revocati, ne respicere quidem suos sustinebant, misericordiâ in formidinem versâ. Illi relicti deos testes, sacra communia, regísque implorabant opem: quúmque frustra surdas aures fatigarent, in rabiem desperatione versi, parem suo exitum, similésque ipsis amicos & contubernales precabantur. Rex dolore simul ac pudore anxius, quia causa tantæ cladis ipse esset, ad Phrataphernem Parthorum satrapem misit, qui juberet camelis cocta cibaria afferre: alios quoque finitimarum regionum præfectos certiores necessitatis suæ fecit. Nec cessatum est ab his. Itaque fame duntaxat vindicatus exercitus, tandem in Gedrosiæ fines perducitur. Omnium rerum sola fertilis regio est; in quâ

ſtativa habuit, ut vexatos milites quiete firmaret. Hìc Leonnati literas accipit, conflixiſſe ipſum cum octo millibus peditum & quingentis equitibus Oritarum, proſpero eventu. A Cratero quoque nuncius venit, *Orzinem & Zariaſpem nobiles Perſas, defectionem molientes oppreſſos à ſe, in vinculis eſſe.*

XXXIV. Præpoſito igitur regioni Sibyrtio (namque Menon præfectus ejus nuper interierat morbo) in Carmaniam ipſe proceſſit. Aſpaſtes erat ſatrapes gentis, ſuſpectus res novare voluiſſe, dum in Indiâ rex eſſet. Quem occurrentem, diſſimulatâ irâ, comiter alloquutus, dum exploraret quæ delata erant, in eodem honore habuit. Quum Indiæ præfecti, ſicut imperatum erat, equorum jumentorûmque jugalium vim ingentem ex omni, quæ ſub imperio erat, regione miſiſſent; quibus deerant ad impedimenta, reſtituit. Arma quoque ad priſtinum refecta ſunt cultum: quippe haud procul à Perſide aberant, non pacatâ modò, ſed etiam opulentâ. Igitur, ut ſuprà dictum eſt, æmulatus patris Liberi non gloriam ſolùm, quam ex illis gentibus deportaverat; ſed etiam famam (ſive illud triumphus fuit ab eo primùm inſtitutus, ſive bacchantium luſus) ſtatuit imitari; animo ſuper humanum faſtigium elato. *Vicos, per quos iter erat, floribus coroníſque ſterni* jubet: *liminibus adium crateres vino repletos, & alia eximiæ magnitudinis vaſa diſponi: vehicula deinde conſtrata, ut plures capere milites poſſent, in tabernaculorum modum ornari; alia candidis velis, alia veſte pretiosâ.* Primi ibant amici & cohors regia, variis redimita floribus coroníſque; alibi tubicinum cantus, alibi lyræ ſonus audiebatur: item in vehiculis pro copiâ cujuſque adornatis, comeſſabundus exercitus; armis, quæ maximè decora erant, circumpendentibus. Ipſum convivâſque currus vehebat, crateris aureis, ejuſdémque materiæ ingentibus poculis prægravis. Hôc modo per dies ſeptem bacchabundum agmen inceſſit; parta præda, ſi quid victis ſaltem adversùs comeſſantes animi fuiſſet; mille hercule,

viri modò & ſobrii, ſeptem dierum crapulâ graves in ſuo triumpho capere potuerunt. Sed fortuna, quæ rebus famam pretiúmque conſtituit, hìc quoque militiæ probrum vertit in gloriam. Et præſens ætas, & poſteritas deinde mirata eſt, per gentes nondum ſatìs domitas inceſſiſſe temulentos; barbaris, quod temeritas erat, fiduciam eſſe credentibus. Hunc apparatum carnifex ſequebatur: quippe ſatrapes Aſpaſtes, de quo antè dictum eſt, interfici juſſus eſt: adeò nec luxuriæ quidquam crudelitas, nec crudelitati luxuria obſtat.

LIBER DECIMUS.

Isdem ferè diebus Cleander & Sitalces, & cum Agathone Heracon ſuperveniunt, qui Parmenionem juſſu regis occiderant; quinque millia peditum cum equitibus mille. Sed & accuſatores eos è provinciâ, qui præfuerant, ſequebantur: nec tot facinora, quot admiſerant, compenſare poterant cædis perquam gratæ regi miniſterio. Quippe quum omnia profana ſpoliâſſent, ne ſacris quidem abſtinuerant: virginéſque & principes feminarum, ſtupra perpeſſæ, corporum ludibria deflebant. Inviſum Macedonum nomen avaritia eorum, ac libido barbaris fecerat. Inter omnes tamen eminebat Cleandri furor, qui nobilem virginem conſtupratam, ſervo ſuo pellicem dederat. Plerique amicorum Alexandri non tam criminum, quæ palàm objiciebantur, atrocitatem; quàm memoriam occiſi per eos Parmenionis (quod tacitum prodeſſe reis apud regem poterat) intuebantur: læti recidiſſe iram in iræ miniſtros, nec ullam potentiam ſcelere quæſitam cuiquam eſſe diuturnam. Rex cognitâ causâ pronunciavit: *Ab accuſatoribus unum, &*

id maximum crimen esse præteritum, desperationem salutis suæ: nunquam enim talia ausuros, qui ipsum ex Indiâ sospitem, aut optâssent reverti, aut credidissent reversurum. Igitur hos quidem vinxit; DC autem militum, qui sævitiæ eorum ministri fuerant, interfici jussit. Eodem die sumptum est supplicium de iis quoque, quos auctores defectionis Persarum Craterus adduxerat.

II. Haud multò pòst Nearchus & Onesicritus, quos longiùs in Oceanum procedere jusserat, superveniunt. Nunciabant autem quædam audita, alia comperta; Insulam ostio amnis subjectam auro abundare; inopem equorum esse: singulos equos ab iis, qui ex continenti trajicere auderent, singulis talentis emi. Plenum esse belluarum mare: æstu secundo eas ferri magnarum navium corpora æquantes: truci cantu deterritas sequi classem, cum magno æquoris strepitu, velut demersa navigia, subîsse aquas. Cætera incolis crediderant: inter quæ rubrum mare non à colore undarum, ut plerique crederent, sed ab Erythrâ rege appellari. Esse haud procul à continenti insulam palmis frequentibus consitam; & in medio ferè nemore columnam eminere, Erythræ regis monimentum, literis gentis ejus scriptam. Adjiciebant, navigia quæ lixas mercatorésque vexissent, famam auri sequutis gubernatoribus, in insulam esse transmissa; nec deinde ab his postea visa. Rex cognoscendi plura cupidine accensus, rursus eos terram legere jubet, donec ad Euphratem appellerent classem; Indè adverso amne Babylonem subituros. Ipse animo infinita complexus, statuerat, omni ad Orientem maritimâ regione perdomitâ, ex Syriâ petere Africam, Carthagini infensus: indè Numidiæ solitudinibus peragratis cursum Gadis dirigere: ibi namque columnam Herculis esse fama vulgaverat: Hispanias deinde, quas *Iberiam* Græci à flumine Ibero vocabant, adire; & prætervehi Alpes, Italiæque oram: unde in Epirum brevis cursus est. Igitur Mesopotamiæ præ-

toribus imperavit, materiâ in Libano monte cæsâ, devectâque ad urbem Syriæ Thapsacum, ingentium carinas navium ponere: septiremes omnes esse deducíque Babylonem. Cypriorum regibus imperatum, ut æs stuppámque & vela præberent. Hæc agenti Pori & Taxilis regum literæ traduntur: Abisarem morbo, Philippum præfectum ipsius ex vulnere interîsse; oppressósque qui vulnerâssent eum. Igitur Philippo substituit Eudæmonem (dux erat Thracum) Abisaris regnum filio ejus attribuit.

III. Ventum est deinde Persagadas. Persica est gens, cujus satrapes Orsines erat, nobilitate ac divitiis inter omnes barbaros eminens. Genus ducebat à Cyro quondam rege Persarum: opes & à majoribus traditas habebat; & ipse longâ imperii possessione cumulaverat. Is regi cum omnis generis donis, non ipsi modò ea, sed etiam amicis ejus daturus occurrit. Equorum domiti greges sequebantur, currûsque argento & auro adornati; pretiosa supellex, & nobiles gemmæ; aurea magni ponderis vasa, vestésque purpureæ; & signati argenti talenta quatuor millia. Cæterùm tanta benignitas barbaro causa mortis fuit. Nam quum omnes amicos regis donis super ipsorum vota coluisset; Bagoæ spadoni, qui Alexandrum obsequio corporis devinxerat sibi, nullum honorem habuit: admonitúsque à quibusdam quàm Alexandro cordi esset, respondit: *Amicos regis, non scorta se colere: nec moris esse Persis, mares ducere, qui stupro effeminarentur.* His auditis spado potentiam flagitio & dedecore quæsitam, in caput nobilissimi & insontis exercuit. Namque gentis ejusdem leviſſimos falsis criminibus adstruxit; monitos tum demum ea deferre, quum ipse jussisset. Interim quoties sinè arbitris erat, credulas regis aures implebat; dissimulans causam iræ, quò gravior criminantis auctoritas esset. Nondum suspectus erat Orsines; jam tamen vilior. Reus enim in secreto agebatur, latentis periculi ignarus: & importunissimum scortum, ne in stupro qui-

dem & dedecoris patientiâ, fraudis oblitum; quoties amorem regis in se accenderat, Orsinem modò avaritiæ, interdum etiam defectionis arguebat.

IV. Jam matura erant in perniciem innocentis mendacia; & fatum, cujus inevitabilis sors est, appetebat. Fortè enim sepulcrum Cyri Alexander jussit aperiri, in quo erat conditum ejus corpus, cui dare volebat inferias. Auro argentóque repletum esse crediderat; quippe ita famâ Persæ vulgaverant: sed præter clypeum ejus putrem, & arcus duos Scythicos, & acinacem, nihil reperit. Cæterùm coronâ aureâ impositâ, amiculo cui assueverat ipse, solium in quo corpus jacebat, velavit; miratus tanti nominis regem, tantis præditum opibus, haud pretiosiùs sepultum esse, quàm si fuisset è plebe. Proximus erat lateri spado, qui regem intuens; *Quid mirum*, inquit, *est inania sepulcra esse regum, quum satraparum domus aurum indè egestum capere non possint? Quod ad me attinet, ipse hoc bustum antea non videram: sed ex Dario ita accepi, tria millia talentûm condita esse cum Cyro. Hinc illa benignitas in te; ut quod impune habere non poterat Orsines, donando etiam gratiam iniret.* Concitaverat jam animum in iram; quum ii, quibus negotium idem dederat, superveniunt: hinc Bagoas, hinc ab eo subornati, falsis criminibus occupant aures. Antequam accusari se suspicaretur Orsines, in vincula est traditus. Non contentus supplicio insontis spado, ipse morituro manum injecit. Quem Orsines intuens; *Audieram*, inquit, *in Asiâ olim regnâsse feminas; hoc verò novum est, regnare castratum!* Hic fuit exitus nobilissimi Persarum, nec insontis modò, sed eximiæ quoque benignitatis in regem.

V. Eodem tempore Phradates regnum affectâsse suspectus occiditur. Cœperat esse præceps ad repræsentanda supplicia; idem ad deteriora credenda. Scilicet res secundæ valent commutare naturam: & rarò quisquam erga bona sua satìs cautus est. Idem enim paulò antè Lyncistem Alexandrum delatum à duobus

indicibus damnare non ſuſtinuerat: humiliores quoque reos contra ſuam voluntatem, quia cæteris videbantur inſontes, paſſus abſolvi: hoſtibus victis regna reddiderat: ad ultimum à ſemetipſo degeneravit uſque adeò, ut adversùs libidinem animi, arbitrio ſcorti aliis regna daret, aliis adimeret vitam. Iiſdem ferè diebus literas accepit de rebus in Europâ & Aſiâ geſtis, dum ipſe Indiam ſubigit. Zopyrio Thraciæ præpoſitus dum expeditionem in Getas faceret, tempeſtatibus procelliſque ſubitò coortis, cum toto exercitu oppreſſus erat. Quâ cognitâ clade Seuthes Odryſas populares ſuos ad defectionem compulerat. Amiſsâ propemodum Thraciâ ne Græcia quidem ***

VI. Igitur triginta navibus Sunium tranſmittunt. Promontorium eſt Atticæ terræ; unde portum urbis petere decreverant. His cognitis rex Harpalo Athenienſibúſque juxtà infeſtus claſſem parari jubet; Athenas protinus petiturus. Quod conſilium clàm agitanti literæ redduntur: *Harpalum intrâſſe quidem Athenas, pecuniâ conciliâſſe ſibi principum animos: mox concilio plebis habito juſſum urbe excedere, ad Græcos milites perveniſſe; à quibus non receptum, & trucidatum à quodam viatore per inſidias.* His lætus in Europam trajiciendi conſilium omiſit: ſed exules, præter eos qui civili ſanguine aſperſi erant, recipi ab omnibus Græcorum civitatibus, queis pulſi erant, juſſit. Et Græci haud auſi imperium aſpernari, quanquam ſolvendarum legum id principium eſſe cenſebant; bona quoque quæ extarent, reſtituere damnatis. Soli Athenienſes, non ſuæ modò, ſed etiam publicæ vindices libertatis, colluvionem hominum, quia ordinem ægre ferebant, non regio imperio, ſed legibus moribúſque patriis aſſueti, prohibuere finibus: omnia potiùs toleraturi, quàm purgamenta quondam urbis ſuæ, tunc etiam exilii, admitterent. Alexander ſenioribus militum in patriam remiſſis, tredecim millia peditum, & duo millia equitum, quæ in Aſiâ retineret,

eligi juſſit: exiſtimans modico exercitu continere poſſe Aſiam, quia pluribus locis præſidia diſpoſuiſſet; nupérque conditas urbes, quas colonis replêſſet, res novare cupientibus obſtare.

VII. Cæterùm priuſquam ſecerneret, quos erat retenturus; edixit, ut omnes milites æs alienum profiterentur. Grave pleriſque eſſe compererat: & quanquam ipſorum luxu contractum erat, diſſolvere tamen decreverat. Illi tentari ipſos rati, quò faciliùs ab integris ſumptuoſos diſcerneret; prolarando aliquantum extraxerant temporis: & rex ſatìs gnarus profeſſioni æris pudorem, non contumaciam obſtare; menſas totis caſtris poni juſſit, & decem millia talentorum proferri. Tum demum fide factâ profeſſi ſunt; nec amplius ex tantâ pecuniâ quàm centum & triginta talenta ſuperfuere: adeò ille exercitus, tot ditiſſimarum gentium victor, plus tamen victoriæ, quàm prædæ deportavit ex Aſiâ. Cæterùm ut cognitum eſt, alios mitti domum, alios retineri; perpetuam eum regni ſedem in Aſiâ habiturum rati, vecordes & diſciplinæ militaris immemores, ſeditioſis vocibus caſtra complent; regémque ferociùs quàm aliàs adorti, omnes ſimul miſſionem poſtulare cœperunt; deformia ora cicatricibus, canitiémque capitum oſtentantes. Nec aut præfectorum caſtigatione, aut verecundiâ regis deterriti, tumultuoſo clamore & militari violentiâ volentem loqui inhibebant; palàm profeſſi nuſquam indè, niſi in patriam, veſtigium eſſe moturos. Tandem ſilentio facto, magìs quia motum eſſe credebant, quàm quia ipſi moveri poterant; quidnam acturus eſſet, expectabant. Ille, *Quid hæc*, inquit, *repens conſternatio, & tam procax atque effuſa licentia denunciat? Eloqui timeo; palàm certè rapiſtis imperium, & precariò rex ſum: cui non alloquendi, non noſcendi monendique, aut intuendi vos jus reliquiſtis. Equidem quum alios dimittere in patriam, alios mecum paulò pòſt deportare ſtatuerim; tam illos acclamantes video, qui abiturì ſunt; quàm hos, cum quibus præmiſſos ſubſequi*

ſtatui. Quid hoc eſt rei? diſpari in causâ idem omnium clamor eſt! pervelim ſcire, utrùm qui diſcedunt, an qui retinentur, de me querantur.

VIII. Crederes uno ore omnes ſuſtuliſſe clamorem; ita pariter ex totâ concione reſponſum eſt, *Omnes queri.* Tum ille, *Non hercule,* inquit, *poteſt fieri, ut adducar querendi ſimul omnibus hanc cauſam eſſe, quam oſtenditis, in quâ major pars exercitûs non eſt; utpote quum plures dimiſerim, quàm retenturus ſum. Subeſt nimirum altius malum, quod omnes avertit à me. Quando enim regem univerſus exercitus deſeruit? Ne ſervi quidem uno grege profugiunt dominos; ſed eſt quidam in illis pudor à cæteris deſtitutos relinquendi. Verùm ego tam furioſæ conſternationis oblitus, remedia inſanabilibus conor adhibere. Omnem hercule ſpem, quam ex vobis conceperam, damno: nec ut cum militibus meis (jam enim eſſe deſiiſtis) ſed, ut cum ingratiſſimis oportet, agere decrevi. Secundis rebus, quæ circumfluunt vos, inſanire cæpiſtis: obliti ſtatûs ejus, quem beneficio exuiſtis meo: digni hercule qui in eodem conſeneſcatis; quoniam facilius eſt vobis adverſam, quàm ſecundam regere fortunam. En tandem! Illyriorum paulò antè, & Perſarum tributariis, Aſia & tot gentium ſpolia faſtidio ſunt. Modò ſub Philippo ſeminudis, amicula ex purpurâ ſordent: aurum & argentum oculi ferre non poſſunt: lignea enim vaſa deſiderant, & ex cratibus ſcuta, rubiginêmque gladiorum. Hôc cultu nitentes vos accepi, & quingenta talenta æris alieni: quum omnis regia ſupellex haud amplius quàm ſexaginta talentorum eſſet, meorum operum fundamenta: quibus tamen (abſit invidia) imperium maximæ terrarum partis impoſui. Aſiaéne pertæſum eſt, quæ vos gloriâ rerum geſtarum diis pares fecit? In Europam ire properatis rege deſerto, quum pluribus veſtrûm deſuturum viaticum fuerit, nî æs alienum luiſſem: nempe in Aſiaticâ prædâ. Nec pudet profundo ventre devictarum gentium ſpolia circumferentes, reverti velle ad liberos conjugéſque; quibus pauci præmia victoriæ poteſtis oſtendere. Nam cæterorum, dum etiam ſpei veſtræ obviàm îſtis, arma quoque pignora*

ſunt. Bonis verò militibus carituru: ſum, pellicum ſuarum concubinis: quibus hoc ſolum ex tantis opibus ſupereſt, in quod impenditur. Proinde fugientibus me pateant limites; faceſſite hinc ocyus: ego cum Perſis, abeuntium terga tutabor. Neminem teneo: liberate oculos meos, ingratiſſimi cives. Læti vos excipient parentes, liberíque ſinè veſtro rege redeuntes! obviàm ibunt deſertoribus transfugíſque! Triumphabo mehercule de fugâ veſtrâ, & ubicumque ero, expetam pœnas; hos, cum quibus me relinquitis, colendo, præferendóque vobis. Jam autem ſcietis, & quantum ſinè rege valeat exercitus, & quid opis in me uno ſit.

IX. Deſiluit deinde frendens de tribunali, & in medium armatorum agmen ſe immiſit; notatíſque, qui ferociſſimè oblocuti erant, ſingulos manu corripuit: nec auſos repugnare, tredecim aſſervandos cuſtodibus corporis tradidit. Quis crederet ſævam paulò antè concionem obtorpuiſſe ſubito metu; & quum ad ſupplicium videret trahi nihilo auſos graviora quàm cæteros [tam effuſam antea licentiam atque ſeditioſam militum violentiam ita compreſſam, ut non modò nullus ex omnibus irruenti regi reſtiterit; verùm etiam cuncti pavore exanimati attonitis ſimiles, quid de ipſis quoque rex ſtatuendum cenſeret, ſuſpensâ mente expectarent. Itaque] ſive nominis, quod gentes, quæ ſub regibus ſunt, inter deos colunt; ſive propria ipſius veneratio; ſive fiducia tantâ vi exercentis imperium conterruit eos: ſingulare certè ediderunt patientiæ exemplum; adeóque non ſunt accenſi ſupplicio commilitonum, quum ſub noctem interfectos eſſe nôſſent, ut nihil omiſerint, quod ſinguli magìs obedienter ac piè facerent. Nam quum poſtero die prohibiti aditu veniſſent, Aſiaticis modò militibus admiſſis, lugubrem totis caſtris edidere clamorem, denunciantes: *Se protinus eſſe morituros, ſi rex perſeveraret iraſci.* At ille pervicacis ad omnia quæ agitâſſet animi, peregrinorum militum concionem advocari jubet, Macedonibus intrà caſtra cohibitis: & quum frequentes coîſſent, adhibito interprete, talem orationem habuit,

X. *Quum ex Europâ trajicerem in Asiam, multas nobiles gentes, magnam vim hominum imperio meo me additurum esse sperabam. Nec deceptus sum, quod de his credidi famæ. Sed ad illa hoc quoque accessit, quòd video fortes viros erga reges suos pietatis invictæ. Luxu omnia fluere credideram; & nimiâ felicitate mergi in voluptates. At hercule munia militiæ hôc animorum corporúmque robore æque impigre toleratis: & quum fortes viri sitis, non fortitudinem magìs, quàm fidem colitis. Hoc ego nunc primùm profiteor; sed olim scio. Itaque & delectum è vobis juniorum habui; & vos meorum militum corpori immiscui. Idem habitus, eadem arma sunt vobis: obsequium verò & patientia imperii longè præstantior est, quàm cæteris. Ergo ipse Oxartis Persæ filiam mecum in matrimonio junxi, non dedignatus ex captivâ liberos tollere. Mox deinde quum stirpem generis mei latiùs propagare cuperem, uxorem Darii filiam duxi; proximísque amicorum auctor fui ex captivis generandi liberos: ut hôc sacro fœdere omne discrimen victi, & victoris excluderem. Proinde genitos vos esse mihi, non adscitos milites credite: Asiæ & Europæ unum atque idem regnum est: Macedonum vobis arma do. Inveteravi peregrinam novitatem; & cives mei estis & milites: omnia eundem ducunt colorem. Nec Persis Macedonum morem adumbrare; nec Macedonibus Persas imitari indecorum est. Ejusdem juris esse debent, qui sub eodem rege victuri sunt.* **

XI. *Quousque*, inquit, *animo tuo etiam per supplicia, & quidem externi moris, obsequeris? Milites tui, cives tui, incognitâ causâ, captivis suis ducentibus trahuntur ad pœnam! Si mortem meruisse judicas, saltem ministros supplicii muta.* Amico animo, si veri patiens fuisset, admonebatur; sed in rabiem ira pervenerat. Itaque rursus (nam parumper, quibus imperatum erat, dubitaverant) mergi in amnem, sicut vincti erant, jussit. Nec hoc quidem supplicium seditionem militum movit. Namque copiarum duces atque amicos ejus, manipuli adeunt; petentes, *Ut si quos adhuc pristinâ noxâ judicaret esse contactos, juberet interfici: offerre se corpora iræ; trucidaret.* ***

XII. Intuentibus lacrymæ obortæ præbuere ſpeciem jam non regem, ſed funus ejus viſentis exercitûs. Mœror tamen circumſtantium lectum eminebat; quos ut rex aſpexit; *Invenietis*, inquit, *quum exceſſero, dignum talibus viris regem?* Incredibile dictu auditûque; in eodem habitu corporis, in quem ſe compoſuerat quum admiſſurus milites eſſet, durâſſe; donec à toto exercitu illo ad ultimum perſalutatus eſt: dimiſſóque vulgo, velut omni vitæ debito liberatus, fatigata membra rejecit. Propiúſque adire juſſis amicis (nam & vox deficere jam cœperat) detractum annulum digito, Perdiccæ tradidit; adjectis mandatis, ut corpus ſuum ad Hammonem ferri juberet. Quærentibus his, cui relinqueret regnum, reſpondit: *Ei qui eſſet optimus. Cæterùm providere jam, ob id certamen magnos funebres ludos parari ſibi.* Rurſus Perdiccâ interrogante, quando cœleſtes honores haberi ſibi vellet, dixit, *Tum velle, quum ipſi felices eſſent.* Suprema hæc vox fuit regis; & paulò pòſt extinguitur. Ac primò ploratu lamentíſque & planctibus tota regia perſonabat: mox velut in vaſtâ ſolitudine omnia triſti ſilentio muta torpebant; ad cogitationes quid deinde futurum eſſet, dolore converſo. Nobiles pueri cuſtodiæ corporis ejus aſſueti, nec doloris magnitudinem capere, nec ſe ipſos intrà veſtibulum regiæ retinere potuerunt: vagíque & furentibus ſimiles totam urbem luctu ac mœrore compleverant; nullis queſtibus omiſſis, quos in tali caſu dolor ſuggerit.

XIII. Ergo qui extra regiam adſtiterant Macedones pariter barbaríque concurrunt; nec poterant victi à victoribus in communi dolore diſcerni. Perſæ juſtiſſimum ac mitiſſimum dominum; Macedones optimum ac fortiſſimum regem invocantes, certamen quoddam mœroris edebant. Nec mœſtorum ſolùm, ſed etiam indignantium voces exaudiebantur; tam viridem, & in flore ætatis fortunæque, invidiâ deûm ereptum eſſe rebus humanis. Vigor ejus & vultus educentis in prœlium milites, obſidentis urbes, eva-

dentis in muros, fortes viros pro concione donantis, occurrebant oculis. Tum Macedones divinos honores negâſſe ei pœnitebat; impióſque & ingratos fuiſſe ſe confitebantur, quòd aures ejus debitâ appellatione fraudâſſent. Et quum diu nunc in veneratione, nunc in deſiderio regis hæſiſſent; in ipſos verſa miſeratio eſt. Macedoniâ profecti, ultra Euphratem mediis hoſtibus novum imperium aſpernantibus deſtitutos ſe eſſe cernebant; ſinè certo regis hærede, publicas vires ad ſe quemque tracturum. Bella deinde civilia, quæ ſequuta ſunt, mentibus augurabantur: iterum, non de regno Aſiæ, ſed de rege, ipſis ſanguinem eſſe fundendum: novis vulneribus veteres rumpendas cicatrices: ſenes, debiles, modò petitâ miſſione à juſto rege; nunc morituros pro potentiâ forſitan ſatellitis alicujus ignobilis.

XIV. Has cogitationes volventibus nox ſupervenit, terrorémque auxit: milites in armis vigilabant: Babylonii alius è muris, alius è culmine ſui quiſque tecti proſpectabant, quaſi certiora viſuri: nec quiſquam lumina audebat accendere; & quia oculorum ceſſabat uſus; fremitus, vocéſque auribus captabant: ac plerumque vano metu territi per obſcuras ſemitas, alius alii occurſantes, invicem ſuſpecti & ſoliciti ferebantur. Perſæ comis ſuo more detonſis, in lugubri veſte, cum conjugibus ac liberis, non ut victorem & modò hoſtem, ſed ut gentis ſuæ juſtiſſimum regem, vero deſiderio lugebant. Aſſueti ſub rege vivere, non alium, qui imperaret ipſis, digniorem fuiſſe confitebantur. Nec muris urbis luctus continebatur; ſed proximam regionem ab eâ, deinde magnam partem Aſiæ cis Euphratem tanti mali fama pervaſerat. Ad Darii quoque matrem celeriter perlata eſt. Abſciſsâ ergo veſte, quâ induta erat, lugubrem ſumpſit; laceratíſque crinibus humi corpus abjecit. Aſſidebat ei altera ex neptibus, nuper amiſſum Hephæſtionem, cui nupſerat, lugens, propriáſque cauſas doloris in communi mœſtitiâ retractabat. Sed omnium ſuorum ma-

la Sisygambis una capiebat. Illa suam, illa neptium vicem flebat: recens dolor etiam præterita revocaverat. Crederes modò amissum Darium; & pariter miseræ duorum filiorum exequias esse ducendas. Flebat mortuos simul vivósque. *Quem enim puellarum acturum esse curam? quem alium futurum Alexandrum? iterum se captas; iterum excidisse regno: qui mortuo Dario ipsas tueretur, reperîsse; qui post Alexandrum respiceret, utique non reperturas.* Subibat inter hæc animum, octoginta fratres suos eodem die ab Ocho sæviissimo regum trucidatos, adjectúmque stragi tot filiorum patrem: è septem liberis, quos genuisset ipsa, unum supereſse: ipsum Darium floruisse paulisper, ut crudeliùs posset extingui. Ad ultimum dolori succumbit: obvolutóque capite, accidentes genibus suis neptem nepotémque aversata, cibo pariter abstinuit & luce: quinto, postquam mori statuerat, die extincta. Magnum profectò Alexandri indulgentiæ in eam, justitiæque in omnes captivos documentum est mors hujus: quæ quum sustinuisset post Darium vivere; Alexandro esse superstes erubuit.

XV. Et hercule, justè æstimantibus regem liquet, bona naturæ ejus fuisse; vitia vel fortunæ, vel ætatis. Vis incredibilis animi: laboris patientia propemodum nimia; fortitudo non inter reges modò excellens, sed inter illos quoque, quorum hæc sola virtus fuit: liberalitas sæpe majora tribuentis, quàm à diis petuntur: clementia in devictos: tot regna aut reddita, quibus ea dempserat bello, aut dono data: mortis, cujus metus cæteros exanimat, perpetua contemptio: gloriæ laudísque ut justo major cupido; ita ut juveni & in tantis admittenda rebus. Jam pietas erga parentes; quorum Olympiada immortalitati consecrare decreverat, Philippum ultus erat: jam in omnes ferè amicos benignitas; erga milites benevolentia; consilium par magnitudini animi, & quantam vix poterat ætas ejus capere, solertia: modus immodicarum cupiditatum: Veneris intrà naturale desiderium usus,

nec ulla nisi ex permisso voluptas: ingentes profectò dotes erant. Illa fortunæ: diis æquare se, & cœlestes honores accersere, & talia suadentibus oraculis credere, & dedignantibus venerari ipsum vehementiùs, quàm par esset, irasci; in externum habitum mutare corporis cultum: imitari devictarum gentium mores, quas ante victoriam spreverat. Nam iracundiam & cupidinem vini sicuti juventa irritaverat, ita senectus mitigare potuisset. Fatendum est tamen, quum plurimum virtuti debuerit, plus debuisse fortunæ; quam solus omnium mortalium in potestate habuit. Quoties illum à morte revocavit? quoties temere in pericula vectum perpetuâ felicitate protexit? Vitæ quoque finem eundem illi, quem gloriæ, statuit. Expectavere eum fata, dum Oriente perdomito, aditóque Oceano, quidquid mortalitas capiebat, impleret. Huic regi ducíque successor quærebatur: sed major moles erat, quàm ut unus subire eam posset. Itaque nomen quoque ejus & fama rerum in totum propemodum orbem, reges, ac regna diffudit; clarissimíque sunt habiti, qui etiam minimæ parti tantæ fortunæ adhæserunt.

XVI. Cæterùm Babylone (indè enim divertit oratio) corporis custodes in regiam principes amicorum ducésque copiarum advocavere: sequuta est militum turba, cupientium scire, in quem Alexandri fortuna esset transitura. Multi duces frequentiâ militum excluſi regiam intrare non poterant; quum præco, exceptis qui nominatim citarentur, adire prohibuit: sed precarium spernebatur imperium. Ac primùm ejulatus ingens, ploratúsque renovatus est: deinde futuri expectatio inhibitis lacrymis silentium fecit. Tunc Perdiccas regiâ sellâ in conspectum vulgi datâ, in quâ diadema vestísque Alexandri cum armis erant; annulum sibi pridie traditum à rege in eâdem sede posuit: quorum aspectu rursus obortæ omnibus lacrymæ integravere luctum. Et Perdiccas, *Ego quidem*, inquit, *annulum, quo ille regni atque imperii vires obsignare erat*

ſolitus, traditum ab ipſo mihi, reddo vobis. Cæterùm quanquam nulla clades huic, quâ affecti ſumus, par ab iratis diis excogitari poteſt: tamen magnitudinem rerum, quas egit, intuentibus credere licet, tantum virum deos accommodâſſe rebus humanis; quarum ſorte completâ, citò repeterent eum ſuæ ſtirpi. Proinde quoniam nihil aliud ex eo ſupereſt, quàm quod ſemper ab immortalitate ſubducitur; corpori nominique quamprimum juſta ſolvamus; haud obliti, in quâ urbe, inter quos ſimus, quali rege ac præſide ſpoliati. Tractandum eſt, commilitones, cogitandúmque, ut victoriam partam inter hos, de quibus parta eſt, obtinere poſſimus. Capite opus eſt: hôcne uno, an pluribus, in veſtrâ poteſtate eſt. Illud ſcire debetis, militarem ſinè duce turbam corpus eſſe ſinè ſpiritu. Sextus menſis eſt, ex quo Roxane prægnans eſt; optamus ut marem enitatur: ejus regnum diis approbantibus futurum, quando adoleverit: interim à quibus regi velitis, deſtinate. Hæc Perdiccas.

XVII. Tum Nearchus, *Alexandri modò ſanguinem, ac ſtirpem regiæ majeſtati convenire, neminem* ait *poſſe mirari. Cæterùm expectari nondum ortum regem, & qui jam ſit præteriri; nec animis Macedonum convenire, nec tempori rerum. Eſſe è Barſine filium regis; huic diadema dandum.* Nulli placebat oratio: itaque ſuo more haſtis ſcuta quatientes obſtrepere perſeverabant. Jámque prope ſeditionem pervenerant, Nearcho pervaciùs tuente ſententiam. Tum Ptolemæus, *Digna prorſus eſt ſoboles,* inquit, *quæ Macedonum imperet genti, Roxanes vel Barſinæ filius; cujus nomen quoque Europam dicere pigebit, majore ex parte captivi. Cur Perſas vicerimus, ut ſtirpi eorum ſerviamus? quod juſti illi reges Darius & Xerxes tot millium agminibus, tantiſque claſſibus nequidquam petiverunt. Mea ſententia hæc eſt, ut ſede Alexandri in regiâ poſitâ, qui conſiliis ejus adhibebantur, coeant, quoties in commune conſulto opus fuerit: eóque, quod major pars eorum decreverit, ſtetur: duces, præfectíque copiarum his pareant.* Ptolemæo quidam, potiores Perdiccæ aſſentiebantur. Tum Ariſto-

nus orsus est dicere: *Alexandrum consultum, cui relinqueret regnum, voluisse optimum deligi: judicatum autem ab ipso optimum Perdiccam, cui annulum tradidisset. Neque enim unum eum assedisse morienti, sed circumferentem oculos, ex turbâ amicorum delegisse cui traderet. Placere igitur summam imperii ad Perdiccam deferri.* Nec dubitavere, quin vera censeret: itaque universi procedere in medium Perdiccam, & regis annulum tollere jubebant. Hærebat inter cupiditatem pudorémque; & quò modestiùs, quod expectabat, appeteret, pervicaciùs oblaturos esse credebat. Itaque cunctatus, diúque quid ageret incertus; ad ultimum tamen recessit, & post eos qui sederant proximi, constitit. At Meleager unus è ducibus confirmato animo, quem Perdiccæ cunctatio erexerat, *Nec dii siverint*, inquit, *ut Alexandri fortuna, tantique regni fastigium in istos humeros ruat: homines certè non ferent. Nihil dico de nobilioribus quàm hic est, sed de viris tantùm; quibus invitis nihil perpeti necesse est. Nec verò interest, Roxanes filium, quandoque genitus erit, an Perdiccam regem habeatis; quum iste sub tutelæ specie regnum occupaturus sit. Itaque nemo ei rex placet, nisi qui nondum natus est: & in tantâ omnium festinatione, non justâ modò, sed etiam necessariâ; exactos menses solus expectat, & jam divinat marem esse conceptum! quem vos dubitatis paratum esse vel subdere? Si medius fidius Alexander hunc nobis regem pro se reliquisset, id solum ex iis quæ imperâsset, non faciendum esse censerem. Quin igitur ad diripiendos thesauros discurritis? harum enim opum regiarum utique populus est hæres.* Hæc eloquutus per medios armatos erupit: & qui abeunti viam dederant, ipsum ad pronunciatam prædam sequebantur.

XVIII. Jámque armatorum circa Meleagrum frequens globus erat, in seditionem ac discordiam versâ concione; quum quidam plerisque Macedonum ignotus ex infimâ plebe, *Quid opus est*, inquit, *armis, civilique bello, habentibus regem quem quæritis? Aridæus*

Philippo genitus, Alexandri paulò antè regis frater, ſacrorum cærimoniarúmque conſors modò, nunc ſolus hæres, præteritur à vobis. Quo merito ſuo? quídve fecit, cur etiam gentium communi jure fraudetur? Si Alexandro ſimilem quæritis, nunquam repericis: ſi proximum, hic ſolus eſt. His auditis concio primò ſilentium velut juſſa habuit: conclamant deinde pariter: *Aridæum vocandum eſſe; mortémque meritos, qui concionem ſinè eo habuiſſent.* Tum Pithon plenus lacrymarum orditur dicere: *Nunc vel maximè miſerabilem eſſe Alexandrum, qui tam bonorum civium militúmque fructu, & præſentiâ fraudatus eſſet. Nomen enim memoriámque regis ſui tantùm intuentes, ad cætera caligare eos.* Haud ambiguè in juvenem, cui regnum deſtinabatur, probra intenſa: quæ magìs ipſi odium, quàm Aridæo contemptum attulerunt: quippe dum miſerentur, etiam favere cœperunt. Igitur non alium ſe quàm eum, qui ad hanc ſpem genitus eſſet, regnare paſſuros pertinaci acclamatione declarant; vocaríque Aridæum jubent. Quem Meleager infeſtus inviſúſque Perdiccæ ſtrenuè perducit in regiam: & milites Philippum conſalutatum regem appellant.

XIX. Cæterùm hæc vulgi erat vox; principum alia ſententia. E quibus Pithon conſilium Perdiccæ exequi cœpit, tutoréſque deſtinat filio ex Roxane futuro, Perdiccam & Leonnatum ſtirpe regiâ genitos. Adjecit, ut in Europâ Craterus & Antipater res adminiſtrarent. Tum jusjurandum à ſingulis exactum, futuros in poteſtate regis geniti Alexandro. Meleager haud injuriâ metu ſupplicii territus, cum ſuis ſeceſſerat. Rurſus Philippum trahens ſecum irrupit in regiam clamitans, *Suffragari ſpei publicæ de novo rege paulò antè conceptæ robur ætatis: experirentur modò ſtirpem Philippi, & filium ac fratrem regum duorum: ſibimetipſis potiſſimùm crederent.* Nullum profundum mare, nullum vaſtum fretum & procelloſum tantos ciet fluctus; quantos multitudo motus habet: utique ſi novâ, & brevì duraturâ libertate luxuriat. Pauci Perdiccæ

diccæ modò electo; plures Philippo, quàm ſperaverat, imperium dabant. Nec velle, nec nolle quidquam diu poterant; pœnitebátque modò conſilii, modò pœnitentiæ ipſius. Ad ultimum tamen in ſtirpem regiam inclinavere ſtudiis. Ceſſerat ex concione Aridæus principum auctoritate conterritus; & abeunte illo conticuerat magìs, quàm languerat militaris favor. Itaque revocatus veſtem fratris, eam ipſam quæ in ſellâ poſita fuerat, induitur. Et Meleager thorace ſumpto capit arma: novi regis ſatelles ſequitur: phalanx haſtis clypeos quatiens, *Expleturam ſe ſanguine illorum qui affectaverant nihil ad ipſos pertinens regnum*, minabatur: *in eâdem domo familiâque imperii vires remanſûras eſſe: hæreditarium imperium ſtirpem regiam vindicaturam: aſſuetos ſe nomen ipſum colere, veneraríque: nec quemquam id capere, niſi genitum ut regnaret.*

XX. Igitur Perdiccas territus conclave in quo Alexandri corpus jacebat, obſerari jubet. Sexcenti cum ipſo erant, ſpectatæ virtutis: Ptolemæus quoque ſe adjunxerat ei, puerorúmque regia cohors. Cæterùm haud difficulter à tot millibus armatorum clauſtra perfracta ſunt. Et rex quoque irruperat ſtipatus ſatellitum turbâ, quorum princeps erat Meleager. Iratúſque Perdiccas hos, qui Alexandri corpus tueri vellent, ſevocat; ſed qui irruperant, eminus tela in ipſum jaciebant: multíſque vulneratis, tandem ſeniores demptis galeis, quò faciliùs noſci poſſent; precari, qui cum Perdiccâ erant, cœpere, ut abſtinerent bello, regíque & pluribus cederent. Primus Perdiccas arma depoſuit; cæteríque idem fecere. Meleagro deinde ſuadente ne à corpore Alexandri diſcederent; inſidiis locum quæri rati, diversâ regiæ parte ad Euphratem fugam intendunt. Equitatus, qui ex nobiliſſimis juvenum conſtabat, Perdiccam & Leonnatum frequens ſequebatur: placebátque excedere urbe, & tendere in campo. Sed Perdicca ne pedites quidem ſequuturos ipſum deſperabat: itaque, ne abducendo equites ab-

rupiſſe ſe à cætero exercitu videretur, in urbe ſubſtitit. At Meleager regem monere non deſtitit, *Jus imperii Perdiccæ morte ſanciendum eſſe: nî occupetur impotens animus, res novaturum: meminiſſe eum quid de rege meruiſſet: neminem autem ei ſatìs fidum eſſe, quem metuat.* Rex patiebatur magìs, quàm aſſentiebatur. Itaque Meleager ſilentium pro imperio habuit; miſítque regis nomine, qui Perdiccam accerſerent: iiſdem mandatum, ut occiderent, ſi venire dubitaret. Perdiccas nunciato ſatellitum adventu, ſexdecim omnino pueris regiæ cohortis comitatus in limine domûs ſuæ conſtitit: caſtigatóſque & Meleagri mancipia identidem appellans, ſic animi vultûſque conſtantiâ terruit, ut vix mentis compotes fugerent. Perdiccas pueros equos juſſit conſcendere; & cum paucis amicorum ad Leonnatum pervenit; jam firmiore præſidio vim propulſaturus, ſi quis inferret.

XXI. Poſtero die indigna res Macedonibus videbatur, Perdiccam ad mortis periculum adductum; & Meleagri temeritatem armis ultum ire decreverant. Atque ille ſeditione provisâ, quum regem adiſſent, interrogare eum cœpit, *An Perdiccam comprehendi ipſe juſſiſſet?* Ille, *Meleagri inſtinctu ſe juſſiſſe*, reſpondit: *caterùm non debere tumultuari eos; Perdiccam enim vivere.* Igitur concione dimiſsâ Meleager equitum maximè defectione perterritus inópſque conſilii (quippe in ipſum periculum reciderat, quod inimico paulò antè intenderat) triduum ferè conſumpſit incerta conſilia volvendo. Et priſtina quidem regiæ ſpecies manebat: nam & legati gentium regem adibant, & copiarum duces aderant, & veſtibulum ſatellites armatíque compleverant. Sed ingens ſuâ ſponte mœſtitia ultimæ deſperationis index erat: ſuſpectíque invicem non adire propiùs, non colloqui audebant; ſecretas cogitationes intrà ſe quiſque volventes: & ex comparatione regis novi, deſiderium excitabatur amiſſi. *Ubi ille eſſet, cujus imperium, cujus auſpicium ſequuti e-*

rant: deſtitutos ſe inter infeſtas indomitáſque gentes, expetituras tot cladium ſuarum pœnas, quandocumque oblata eſſet occaſio. His cogitationibus animos exedebant; quum annunciatur equites, qui ſub Perdiccâ eſſent, occupatis circa Babylonem campis, frumentum, quod in urbem invehebatur, retinuiſſe. Itaque inopia primùm, deinde fames eſſe cœpit; & qui in urbe erant, aut reconciliandam gratiam cum Perdiccâ, aut armis certandum eſſe cenſebant.

XXII. Fortè ita acciderat, ut qui in agris erant, populationem villarum vicorúmque veriti, confugerent in urbem: oppidani, quum ipſos alimenta deficerent, urbe excederent: & utrique generi tutior aliena ſedes, quàm ſua videretur. Quorum conſternationem Macedones veriti, in regiam coeunt; quæque ipſorum ſententia eſſet, exponunt. Placebat autem legatos ad equites mitti de finiendâ diſcordiâ, armíſque ponendis. Igitur à rege legatur Paſas Theſſalus, & Amiſſas Megalopolitanus, & Perilaüs: qui quum mandata regis edidiſſent; *Non aliter poſituros arma equites, quàm ſi rex diſcordiæ auctores dedidiſſet*, tulere reſponſum. His renunciatis ſuâ ſponte milites arma capiunt: quorum tumultu è regiâ Philippus excitus, *Nihil*, inquit, *ſeditione eſt opus: nam inter ſe certantium præmia, qui quieverant, occupabunt. Simul mementote rem eſſe cum civibus; quibus ſpem gratiæ citò abrumpere, ad bellum civile properantium eſt. Alterâ legatione an mitigari poſſint, experiamur: & credo nondum regis cortore ſepulto ad præſtanda ei juſta omnes eſſe coituros. Quod ad me attinet, reddere hoc imperium malo, quàm exercere civium ſanguine: & ſi nulla alia concordiæ ſpes eſt, oro quæſóque, eligite potiorem.* Obortis deinde lacrymis diadema detrahit capiti: dextram quâ id tenebat, protendens, ut ſi quis ſe digniorem profiteretur, acciperet. Ingentem ſpem indolis ante eum diem fratris claritate ſuppreſſæ, ea moderata excitavit oratio. Itaque cuncti inſtare cœperunt, ut quæ agi-

tâſſet, exequi vellet. Eoſdem rurſus legat petituros, ut Meleagrum tertium ducem acciperent. Haud ægre id impetratum eſt: nam & abducere Meleagrum Perdiccas à rege cupiebat; & unum duobus imparem futurum eſſe cenſebat. Igitur Meleagro cum phalange obviàm egreſſo, Perdiccas equitum turmas antecedens occurrit. Utrumque agmen mutuâ ſalutatione factâ coit; in perpetuum, ut arbitrabantur, concordiâ & pace firmatâ.

XXIII. Sed jam fatis admovebantur Macedonum genti bella civilia. Nam & inſociabile eſt regnum; & à pluribus expetebatur. Primùm ergo collegere vires, deinde diſperſerunt: & quum pluribus corpus, quàm capiebat, onerâſſent; cætera membra deficere cœperunt: quódque imperium ſub uno ſtare potuiſſet; dum à pluribus ſuſtinetur, ruit. Proinde jure meritóque populus Romanus ſalutem ſe principi ſuo debere profitetur; cui noctis, quam penè ſupremam habuimus, novum ſidus illuxit. Hujus hercule, non ſolis, ortus lucem caliganti reddidit mundo; quum ſinè ſuo capite diſcordia membra trepidarent. Quot ille tum extinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempeſtatem ſubitâ ſerenitate diſcuſſit? Non ergo revireſcit ſolùm, ſed etiam floret imperium. Abſit modò invidia, excipiet hujus ſæculi tempora, ejuſdem domûs utinam perpetua, certè diuturna poſteritas. Cæterùm ut ad ordinem, à quo me contemplatio publicæ felicitatis averterat, redeam; Perdiccas unicam ſpem ſalutis ſuæ in Meleagri morte ponebat: vanum eundem & infidum, celeritérque res novaturum, & ſibi maximè infeſtum occupandum eſſe. Sed altâ diſſimulatione conſilium premebat, ut opprimeret incautum. Ergo clàm quoſdam ex copiis, quibus præerat, ſubornavit; ut, quaſi ignoraret ipſe, conquererentur palàm, Meleagrum æquatum eſſe Perdiccæ. Quorum ſermone Meleager ad ſe relato, furens irâ, Perdiccæ quæ comperiſſet, exponit. Ille ve-

lut novâ re exterritus, admirari, queri, dolentíſque ſpeciem oſtentare ei cœpit : ad ultimum convenit, ut comprehenderentur tam ſeditioſæ vocis auctores. Agit Meleager gratias, amplexúſque Perdiccam, fidem ejus in ſe, ac benevolentiam collaudat. Tum communi conſilio rationem opprimendi noxios ineunt : placet exercitum patrio more luſtrari : & probabilis cauſa videbatur præterita diſcordia.

XXIV. Macedonum reges ita luſtrare ſoliti erant milites, ut diſciſſæ canis viſcera ultimo in campo, in quem deduceretur exercitus, ab utrâque abjicerentur parte : intrà id ſpatium armati omnes ſtarent, hinc equites, illinc phalanx. Itaque eo die, quem huic ſacro deſtinaverant, rex cum equitibus elephantíſque conſtiterat contra pedites, queis Meleager præerat. Jam equeſtre agmen movebatur ; & pedites ſubitâ formidine ob recentem diſcordiam, haud ſanè pacati quidquam exſpectantes, parumper addubitavere, an in urbem ſubducerent copias : quippe pro equitibus planities erat. Cæterùm veriti ne temere commilitonum fidem damnarent, ſubſtitere, præparatis ad dimicandum animis, ſi quis vim inferret. Jam agmina coïbant ; parvúmque intervallum erat, quod aciem utramque divideret. Itaque rex cum unâ alâ obequitare peditibus cœpit ; diſcordiæ auctores, quos tueri ipſe debebat, inſtinctu Perdiccæ ad ſupplicia depoſcens : minabatúrque omnes turmas cum elephantis inducturum ſe in recuſantes. Stupebant improviſo malo pedites : nec plus in ipſo Meleagro erat aut conſilii, aut animi. Tutiſſimum ex præſentibus videbatur, exſpectare potiùs, quàm movere fortunam. Tum Perdiccas ut torpentes & obnoxios vidit ; CCC ferè, qui Meleagrum erumpentem ex concione, quæ prima habita eſt poſt mortem Alexandri, ſequuti erant, à cæteris diſcretos, elephantis in conſpectu totius exercitûs objicit : omnéſque belluarum pedibus obtriti ſunt, nec prohibente Philippo, nec auctore :

apparebátque id modò pro ſuo vindicaturum, quod approbâſſet eventus. Hoc bellorum civilium Macedonibus & omen & principium fuit. Meleager ferò intellectâ fraude Perdiccæ, tum quidem, quia ipſius corpori vis non offerebatur, in agmine quietus ſtetit: at mox damnatâ ſpe ſalutis, quum ejus nomine quem ipſe fecerat regem, in perniciem ſuam abutentes videret inimicos; confugit in templum: ac ne loci quidem religione defenſus, occiditur.

XXV. Perdicca, perducto in urbem exercitu, conſilium principum virorum habuit, in quo imperium ita dividi placuit, ut rex quidem ſummam ejus obtineret: ſatrapes Ptolemæus eſſet Ægypti & Africæ gentium, quæ in ditione erant. Laomedonti Syria cum Phœnice data eſt: Philotæ Cilicia deſtinata: Lyciam cum Pamphyliâ & majore Phrygiâ obtinere juſſus Antigonus: In Cariam Caſſander; Menander in Lydiam miſſi. Phrygiam minorem Helleſponto adjunctam Leonnati provinciam eſſe juſſerunt. Cappadocia Eumeni cum Paphlagoniâ ceſſit. Præceptum eſt, ut regionem eam uſque ad Trapezunta defenderet, bellum cum Arbate gereret (ſolus hic detrectabat imperium) Pithon Mediam, Lyſimachus Thraciam, appoſitáſque Thraciæ Ponticas gentes obtinere juſſi. Qui Indiæ, quíque Bactris & Sogdianis, cæteríſque aut Oceani aut rubri maris accolis præerant, quibus quiſque finibus habuiſſet, imperii etiam jus obtineret: Perdiccas cum rege eſſet, copiíſque præeſſet, quæ regem ſequebantur. Credidere quidam teſtamento Alexandri diſtributas eſſe provincias; ſed famam ejus rei, quamquam ab auctoribus tradita eſt, vanam fuiſſe comperimus. Et quidem ſuas quiſque opes diviſis imperii partibus tuebantur, quas ipſi fundaverant, ſi unquam adversùs immodicas cupiditates terminus ſtaret. Quippe paulò antè regis miniſtri, ſpecie imperii alieni procurandi, ſinguli ingentia invaſerant regna: ſublatis certaminum cauſis; quum & omnes

ejuſdem gentis eſſent, & à cæteris ſui quiſque imperii regione diſcreti. Sed difficile erat eo contentos eſſe, quod obtulerat occaſio : quippe ſordent prima quæque, quum majora ſperantur. Itaque omnibus expeditius videbatur augere regna, quàm fuiſſet accipere.

XXVI. Septimus dies erat, ex quo corpus regis jacebat in ſolio; curis omnium ad formandum publicum ſtatum à tam ſolemni munere averſis. Et non aliis quàm Meſopotamiæ regione fervidior æſtus exiſtit : adeò ut pleraque animalia, quæ in nudo ſolo deprehendit, extinguat ; tantus eſt vapor ſolis, & cœli, quo cuncta velut igne torrentur. Fontes aquarum & rari ſunt, & incolentium fraude celantur: ipſis uſus patet, ignotus eſt advenis. Ut tandem curare corpus exanimum amicis vacavit ; nullâ tabe, ne minimo quidem livore corruptum videre, qui intraverant : vigor quoque qui conſtat ex ſpiritu, non deſtituerat. Itaque Ægyptii Chaldæíque juſſi corpus ſuo more curare. Primò non ſunt auſi admovere, velut ſpiranti, manus: deinde precati, ut jus fáſque eſſet mortalibus attrectare eum, purgavere corpus; repletúmque eſt odoribus aureum ſolium ; & capiti adjecta fortunæ ejus inſignia. Veneno necatum eſſe credidere plerique : filium Antipatri inter miniſtros, *Jollam* nomine, patris juſſu dediſſe. Sæpe certè audita erat vox Alexandri, *Antipatrum regium affectare faſtigium, majorémque eſſe præfecti opibus ; ac titulo Spartanæ victoriæ inflatum, omnia à ſe data aſſerentem ſibi.* Credebant etiam, Craterum cum veterum militum manu ad interficiendum eum miſſum. Vim autem veneni, quod in Macedoniâ gignitur, talem eſſe conſtat, ut ferrum quoque exurat, ungulæ jumenti duntaxat patiens. *Stygem* appellant fontem, ex quo peſtiferum virus emanat. Hoc per Caſſandrum allatum traditúmque fratri Jollæ, & ab eo ſupremæ regis potioni inditum. Hæc, utcumque ſunt tradita, eorum

quos rumor aſperſerat, mox potentia extinxit. Regnum enim Macedoniæ Antipater, & Græciam quoque invaſit : ſoboles deinde excepit, interfectis omnibus, quicumque Alexandrum, etiam longinquâ cognatione, contigerant. Cæterùm corpus ejus, à Ptolemæo cui Ægyptus ceſſerat, Memphim, & indè paucis pòſt annis Alexandriam tranſlatum eſt : omníſque memoriæ ac nomini honos habetur.

INDEX
IN
QUINTUM CURTIUM.

Prior numerus paginam, posterior sectionem indicat.

A.

ABdalominus ex hortulano rex 31, 4.
Aceſines, Indiæ fluvius 201, 28.
Ægyptii vana gens 32, 5.
Agis, peſſimorum carminum poſt Chœrilum conditor 191, 18.
Agis dux Lacedæmoniorum contra Macedonas dimicans fortiſſimè occumbit 3, 2.
Agriaſpæ, dicti Euergetæ 150, 9.
Alexander Gordium nodum ſecat 3, 3. dum in Cydno amne corpus abluit, febre corripitur 10, 11. Darium prœlio vincit 21, 26. ejus in Darii matrem & conjugem humanitas 25, 32. ſuperbis Darii literis reſpondet 30, 2. Tyrum capit 41, 18. in Gazæ obſidione gladio & ſagittâ vulneratur 47, 25. Jovis Hammonis Oraculum adit 49, 28. Darium iterum ſuperat 75, 59. poſt prœlium ſubſidiariis Perſis penè oppreſſus 78, 62. in diſciplinâ militari pleraque à majoribus ſumta utiliter mutat 85, 7. Uxiorum urbem per occultum iter aggreditur & expugnat 88, 11. Perſidem intrat 92, 16. nullâ virtute magis quàm celeritate laudabilis 93, 17. Perſepolim capit regum Perſidis regiam 95, 20. quam, rogante Thaïde, incendio delet 98, 22. otio diſſolvitur 112, 4. temulentiæ deditus 98, 12. mores patrios Perſicis mutat 122, 14. Dymni aliorúmque inſidiis periclitatur

clitatur 125, 19. Agriaſpas & Parapamiſadas invadit 150, 9. 151,10. ubi graviſſima ex cœli rigore exercitus patitur 151, 11. fame penè oppreſſus 154, 15. & ſiti in Sogdianorum deſertis locis 157, 18. ubi Alexander, oblata aquâ, ſolus bibere non ſuſtinet 157, 19. à barbaris ad Tanaim ſagittâ ictus 161, 23. & ſaxo in obſidione Cyropolis 163, 26. Scythas bello tentat 170, 34. de patris Philippi laudibus detrectat 179, 3. Clitum ebrius interficit 181, 6. & poſtea deflet 181,6. agitat quo modo cœleſtes honores uſurpet 191, 17. Hermolai inſidias evitat 195, 23. Calliſthenem occidendum tradit 200, 27. in Indiam movet 200,28. illìc in obſidione urbis ſagittâ ictus 204, 32. & rurſus, dum Mazagarum munimenta contemplatur 206, 35. Porum bello ſuperatum in amicorum recipit numerum 218, 50. in Oxydracarum urbem ſolus deſilit, & tantùm non interficitur 231, 15. Oceanum adit 243, 28. bacchabundus per Indiam incedit 248, 34. præceps ad repræſentanda ſupplicia 252, 5. decem millibus talentis exercitûs ſui æs alienum ſolvit 254, 7. Milites in patriam redire cupientes alloquitur 254, 7. Macedonibus iratus, Aſiaticos milites ſibi adſciſcit 257, 10. moritur 258, 12. à Perſis & Syſigambi deflctus 259, 14. qualis vir fuit 260, 15. de ſucceſſore ejus diſceptationes 262, 17. veneno extinctus credebatur 271,26. Corpus Memphim, & poſtea Alexandriam tranſlatum 272,26.

Alexandriam in Ægypto condit Alexander 52, 32. aliámque Alexandriam in Caucaſi radicibus 152, 12. aliam ad Tanaïm 163, 27. aliam in Indiâ 241, 25.

Amnium Indicorum coitus maritimis ſimiles fluctus movent 229, 11.

Amazonum gens Hyrcaniæ finitima 121, 13. quo modo veſtita 121, 13.

Amyntas gravi oratione contendit, ſe ab impiis in Alexandrum machinationibus immunem fuiſſe 143, 3.

Antipater regnum Macedoniæ invaſit 271, 26.

Aornos, Indiæ petra 207, 36.

Arabia, odorum fertilitate nobilis regio 80, 2.

Arbela, Darii gazâ repleta, Alexandro traditur 80, 2.

Arimazes Sogdianus petram obtinet 174, 39.

Ariſtander Alexandri augur 359. ad vota & preces eum vocat Alexander 67, 50. explorare eventum rerum ſacrificiis jubet 164, 28. ei iratus, quòd triſtia exta fuiſſe Eurgyio prodidiſſet 166, 30.

Artabazus, cæſo Dario, cui fuerat fidiſſimus, Alexandrum adit 119, 10. geminato honore quàm Darius habuerat ei, domum redit 121, 12.

Aſiæ ſpatium anguſtiſſimum 2, 2.

Athenodoro duce, Græci ab Alexandro deficiunt 237, 22.

INDEX.

B.

BAbylonis urbis origo & miranda opera 82, 4.
Babylonii quomodo Alexandrum in urbe suâ exceperunt 81, 3. maximè in vinum effusi 83, 5. Babyloniæ matronæ impudicæ 83, 5.
Bactrus amnis 155, 16.
Bactra urbs 155, 16.
Bactriani, gens bellicosissima 45, 23.
Bactrianæ terræ varia natura 155, 16.
Bazaria, regio nemoribus saltibúsque nobilis 178, 2.
Bessus & Nabarzanes Darium telis confodiunt 109, 35. Bessus se Artaxerxem appellari jubet 123, 15, à suis vinctus 159, 20. Alexandro traditur 160, 22. eóque jubente, Oxathres frater Darii Bessum cruci figendum accipit 160, 22. Ecbatana ducitur capite plectendus 173, 38.
Branchidæ bilingues, à Milesiis Alexandri militibus, eo permittente, trucidantur 159, 21.
Bubacene, regio 191, 17.
Bucephalus, Alexandro maximè moriger equus 120, 12. nomini ejus Alexander dedicat urbem *Bucephalon* in Indiâ 228, 9.

C.

CAllisthenes Alexandri jussu trucidatus 200, 27.
Carthago, Gades, Thebæ è Tyro Coloniæ 42, 19.
Caspium, sive Hyrcanum mare, cæteris dulcius 118, 9.
Caucasus mons Asiam perpetuo jugo dividit 152, 12.
Celænæ Alexandro deditæ 2, 1.
Charidemi libera ad Darium de Macedonibus oratio 4, 5.
Cleander nobilem virginem constuprat 249, 1.
Cleo, Alexandri adulator 191, 18.
Clitus ab Alexandro interfectus 181, 6.
Cobares Bessum, ut Alexandro se dedat, liberè suadet 153, 14.
Cohortanus, satrapes 189, 16.
Cœni ad Alexandrum de mittendis militibus oratio 226, 8.
Crateri adversus Philotam proditionis reum oratio 129, 23. ad Alexandrum ab Oxydracis vulneratum 235, 20.
Cydnus annis 9, 10.
Cyropolim, à Cyro conditam, Alexander diruit 163, 26.
Cyri sepulcrum Alexander, ut thesauros erueret, recludit 252, 4.

D.

DÆdala, Indiæ regio 205, 34.
Dahæ bini armati equo vehuntur 167, 31.
Darius mille talenta interfectori Alexandri daturum se pollicetur 11, 12. Sisinem ad eum occidendum sollicitat 14, 17. & Græcos milites 58, 41. Euphratem pontibus jungit 13, 16. ab Alexandro prœlio victus 21, 27. ad quem postea superbè scribit 29, 1. iterum, sed submissiùs 43, 20. pacis conditiones Alexandro offert 60, 43. iterum prœlio superatus 76, 40. eum servi sui

fui Beſſus & Nabarzanes comprehendunt vinciúntque 107, 33. in ſordidum vehiculum impoſitum, & telis confoſſum relinquunt 109, 35. Darii de Alexandro ſomnia ante pugnam 5, 4. mater & conjux captivæ factæ 23, 29. gaza Damaſci condita Alexdro traditur 26, 33. uxor moritur 59, 41. in ſuos miſericordia 15, 18, 77, 41.

Demophoon vates Alexandro vitæ periculum denunciat 231, 14.

Dioxippus, pugil nobilis, egregium facinus edit 239, 24.

Dromades Cameli, velocitatis eximiæ 85, 8.

Dyardanes, Indiæ fluvius 201, 28.

Dymnus aliique inſidias Alexandro ſtruunt 125, 19.

E.

ECbatana, caput Mediæ 99, 24.

Epiſtola, ſuperba Darii ad Alexandrum 29, 1. Alexandri reſponſoria 30, 2. humanior Darii 43, 20. Nabarzanis ad Alexandrum de Dario 117, 8.

Erymanthus, Indiæ fluvius 201, 28.

Erythræum mare unde dictum 201, 29. 250, 2.

Euergetæ, unde ſic dicti 150, 9.

Euphrates Babylonem interfluit 82, 4.

Eurylochus Hermolai inſidias Alexandro aperit 195, 23.

F.

FElicitas Alexandri perpetua 243, 28.

Fortuna Alexandro ſemper amica 186, 12.

G.

GAbaza, regio Macedonibus iniqua 187, 14.

Ganges, Indiæ fluvius 200, 28.

Gedroſia, Indiæ fertilis regio. 247, 33.

Gordium urbs, Midæ regia 2, 2. Gordius Midæ pater 2, 2. Gordium nodum Alexander ſolvit 3, 3.

Græcorum temporalia ingenia 44, 21. captivorum quatuor millia crudeliter à Perſis laniata 93, 17.

H.

HAmmonis Jovis oraculum 50, 29.

Hecatompylos, clara Parthienes urbs 113, 5.

Heneti, unde quidam Venetos trahere originem credunt 3, 3.

Hephæſtion pro Alexandro à Darii matre & conjuge adoratus 25, 31.

Hermolaus, puer nobilis, Alexandri juſſu verberibus affectus, cum occidendi conſilium init 194, 21. in Alexandrum invehitur 196, 25, &c.

Hydaſpes, Indiæ fluvius, quatuor in latitudinem ſtadia diffuſus 211, 42, 43.

Hypſides, cùm prælio effugere potuit, tamen amiſſo Menedemo amico ſuo, mori voluit 167, 31.

Hyſtaſpis uxor captiva, ab Alexandro dimittitur 112, 4.

I.

IBeria unde dicta 250, 2.

Indiæ deſcriptio 200, 28.

Indiæ populi veneno tinxerant gladios 242, 26.

Indus fluvius 200, 28.

INDEX.

Indorum mores 202, 29, &c. maritimorum 246, 32.

L.

LAcedæmonii, Agi ductore, à Macedonibus devicti 3, 2.
Liber pater & Hercules Indiam adierunt 203, 32. fabulæ de Libero patre Jovis femine celato, origo 204, 33.
Libri arborum pro chartis 201, 29.
Luna deficiens Macedonas territat 57, 39.
Lycus amnis, idem qui Marsyas 1, 1. ibi Darii cum Alexandro conflictus & fuga 77, 59.
Lyncistes Alexander læsæ majestatis reus lanceis confoditur 143, 1.
Lysimachi cum leone congressus 178, 2.

M.

MAcedonum militum disciplina 5, 5. 112, 4. 123, 15. vetusto apud eos modo de capitalibus rebus inquirebat exercitus 131, 25. Macedonum lege, propinqui eorum qui regi insidiati sunt, cum ipsis necantur 139, 32. Macedones à barbaris latronibus ad Tanaïm oppressi 161, 23. principes liberos ad munia tradebant 193, 21. milites in monte, quem Meron incolæ appellant, bacchantur 204, 33. missionem flagitant 227, 9. 229, 12. bellum civile ordiuntur 268, 23.
Macedonicum Imperium inter plures Principes dividitur 270, 25.
Mæotis palus in Caspium mare influere creditur 118, 9.
Mardorum, gentis bellicosissimæ, mores 97, 21. 120, 11. eos Alexander imperata sua facere cogit 97, 21. 120, 11.
Marsyas amnis interfluit urbem Celænas 1, 1.
Mazagæ, Indiæ urbs 205, 34.
Meleager, infidus, & res novaturus, Perdiccæ fraude occiditur 269, 24.
Menedemus ab Alexandro missus ad Spitamenem & Bactrianos subigendos, clade afficitur 167, 31.
Meros, Indiæ mons 204, 31.
Mesopotamia unde sic dicta 81, 2. ejus regionis fervidissimus æstus 271, 26.
Midæ regia in Phrygiâ 2, 2.
Monarchia, optima regiminis forma 268, 23.
Multitudinis mobilitas 230, 13. 264, 19.
Musicani, Indiæ populi 241, 25.

N.

NAbarzanes unus ex Darii interfectoribus, Alexandro per literas factum excusat 117, 8. eidem Alexander, Bagoæ precibus motus ignoscit 121, 12.
Nicæam in Indiâ condit Alexander 228, 9.
Nysa, Indiæ urbs 204, 32.

O.

OCeanus exæstuans Macedonas territat 244, 29.
Ochus amnis 174, 28.
Omina 35, 9. 40, 16. 46, 24. 52, 32 75, 59.
Omphis, Indorum rex, Alexandro se dedit 209, 39.
Oratio, Charidemi ad Darium

4,5. Alexandri ad Philippum medicum 12, 14. Darii ad ſuos de dividendis copiis 15, 18. Siſygambis ad Alexandrum 26, 33. cujuſdam ad Abdalominum, regem eum conſtituentis 31, 4. Darii ad Tyriotem de morte uxoris 59, 42. Legatorum Darii ad Alexandrum de pace 60, 43. Parmenionis de eâdem re 61, 44. Alexandri reſponſio 62, 45. Parmenionis de prœlio cum Dario furtim committendo 65, 49. Alexandri reſponſio 66, 49. Darii ad ſuos ante pugnam 66, 50. 70, 55. Alexandri 69, 54. Darii ad ſuos deſperationis plena 80, 1. Euthymonis de Græcis captivis in patriam redeuntibus 94, 18. Theæteti de eâdem re 94, 18. Thaïdis ad Alexandrum de incendendâ Perſepoli 98, 22. Darii in ultimo rerum diſcrimine 99, 24. Nabarzanis parricidium in Darium præparantis 101, 25. Alexandri ad milites è Parthiene in patriam reditum meditantes 114, 6. ejuſdem de Dymni, Philotæ, Parmenionis, & aliorum in ſe inſidiis 128, 22. 131, 26. Philotæ inſidiarum rei apologetica 134, 29. Belonis in Philotam 138, 30. Philotæ confitentis 140, 32. Amyntæ, quòd Alexandro non eſſet inſidiatus 143, 3. Beſſi ad ſuos de Alexandro debellando 153, 13. Cobaris ad Beſſum 153, 13. Alexandri ad Beſſum de occiſo Dario 160, 22. Alexandri ad ſuos de Tanai tranſeundo 165, 29. ejuſdem ad Ariſtandrum de auſpiciis vulgatis 165, 29. Legati Scytharum ad Alexandrum 168, 33. Alexandri ad juvenes Arimazis petram conſcenſuros 175, 40. Cleonis de Alexandro adorando 192, 18. Calliſthenis reſponſoria 192, 19. Hermolai in Alexandrum 196, 25. Alexandri reſponſoria 198, 27. Pori ad Alexandrum 218, 50. Alexandri ad milites in Indiâ de ulteriori expeditione 223, 6. Crateri ad Alexandrum ab Oxydracis vulneratum 235, 20.

Orſines, nobilis Perſa 251, 3. Bagoæ Eunuchi criminatione occidit 252, 4.

Oxathrem, fratrem Darii, inter corporis ſui cuſtodes Alexander habuit 160, 22.

Oxus flumen 173, 38.

Oxydracarum regio 229, 12.

P.

PArapamiſadæ, maximè ſeptentrionales homines 151, 10.

Parmenion, ut conjurationis in Alexandrum particeps, trucidatur 148, 7. militiæ domique clarus 149, 8.

Perdiccas annulum à moriente Alexandro recipit 258, 12.

Perſagadum urbem Cyrus condidit 96, 20.

Perſæ arcana regum mirâ fide celant 46, 23. Græcorum quatuor millia crudeli ſupplicio afficiunt 93, 17. ſolem & ignem venerantur 6, 7.

Perſici agminis ordo 6, 7. regis cultus 7, 8.

Perſepolis, regum Perſidis regia, ab Alexandro capta 95, 20. & incenſa 98, 22.

Peſtilentia fame orta Macedonas malè habet 247, 33.

Phalange nihil apud Macedonas

nas validius 18, 23. 5, 5.
Philippus medicus Alexandro febrim in Cydno flumine contractam pellit 11, 13.
Philippo Imperium Alexandri defertur 265, 19.
Philotas Dymni, aliorúmque insidias aperire Alexandro cessat 127, 20. séque ad milites oratione excusat 134, 29. de eo quæstio habetur 139, 31. cum reliquis conjuratis morte multatur 141, 33. sua patrísque erga Alexandrum bene merita 142, 1.
Phrygia, pluribus vicis quàm urbibus frequens 2, 2.
Polydamas Parmenionem, Alexandri jussu, interficit 149, 7.
Polytimetus amnis 172, 37.
Pori regis Indorum exercitus 211, 42. cum Macedonibus pugna & clades 214, 46. Alexandri in eum clementia 218, 50. eum tandem in regno suo relinquit 228, 9.
Prometheus in quâ rupe vinctus 192, 12.
Ptolemæus gladio venenato saucius, herbâ per quietem visâ sanatur 242, 27.
Pyramus amnis 9, 10.

R.

RHinocerotes in montibus Indiæ 219, 1.
Roxane Cohortani Satrapis filia Alexandro nupta 190, 16.

S.

SAbracæ, Indiæ populi 240, 25.
Sarmatarum pars Scythæ 164, 28.
Satibarzanes ab Alexandro transfuga, cum Erigyio dimicans occidit 156, 17.
Satrapene, fertilis regio 84, 7. illic fois de virtute militari certantibus Alexander præmia proponit 84, 7.
Scythæ sedes habent & in Europâ & in Asiâ 113, 5. eorum legati ad Alexandrum oratio 168, 33. invicti habiti 172, 36. Abii Scythæ barbarorum justissimi 162, 24.
Semiramis Babylonem condidisse fertur 82, 4. non alium gentium illarum magis admiratus est Alexander, quàm Cyrum & Semiramim 163, 26.
Serpentes Indiæ maximè noxii 220, 2.
Sisines Persa scelesti in Alexandrum consilii suspectus, occiditur 14, 18.
Sisygambis Darii mater Alexdrum laudat 25, 32. tristis ob purpuram ad vestes conficiendas sibi ab Alexandro missam 86, 9. ejus precibus Alexander Uxiorum urbem intactam donavit 88, 11.
Sobii in Indiâ ab exercitu Herculis majores suos deducunt 228, 10.
Sogdiana regio qualis & quanta 172, 37.
Sogdiani ad supplicium ducti, carmen lætantium more canunt 173, 37.
Sopithes, Indorum rex 221, 4. mos in hujus regno tollendi liberos 221, 3. canes ibidem leonibus maximè infesti 222, 4.
Spitamenes, Dataphernes, & Catenes, prætextu vindicandi Darium, Bessum dominum suum vinciunt, & ad Alexandrum perducunt 159, 20. jussi ab Alexandro Bactrianos tumultuantes sedare, ad arma magis concitant 162, 25. Spitamenem uxor obtruncat,

4,5. Alexandri ad Philippum medicum 12, 14. Darii ad suos de dividendis copiis 15, 18. Sisygambis ad Alexandrum 26, 33. cujusdam ad Abdalominum, regem cum constituentis 31, 4. Darii ad Tyriotem de morte uxoris 59, 42. Legatorum Darii ad Alexandrum de pace 60, 43. Parmenionis de eâdem re 61, 44. Alexandri responsio 62, 45. Parmenionis de prœlio cum Dario furtim committendo 65, 49. Alexandri responsio 66, 49. Darii ad suos ante pugnam 66, 50. 70, 55. Alexandri 69, 54. Darii ad suos desperationis plena 80, 1. Euthymonis de Græcis captivis in patriam redeuntibus 94, 18. Theæteti de eâdem re 94, 18. Thaïdis ad Alexandrum de incendendâ Persepoli 98, 22. Darii in ultimo rerum discrimine 99, 24. Nabarzanis parricidium in Darium præparantis 101, 25. Alexandri ad milites è Parthiene in patriam reditum meditantes 114, 6. ejusdem de Dymni, Philotæ, Parmenionis, & aliorum in se insidiis 128, 22. 131, 26. Philotæ insidiarum rei apologetica 134, 29. Belonis in Philotam 138, 30. Philotæ confitentis 140, 32. Amyntæ, quòd Alexandro non esset insidiatus 143, 3. Bessi ad suos de Alexandro debellando 153, 13. Cobaris ad Bessum 153, 13. Alexandri ad Bessum de occiso Dario 160, 22. Alexandri ad suos de Tanai transeundo 165, 29. ejusdem ad Aristandrum de auspiciis vulgatis 165, 29. Legati Scytharum ad Alexandrum 168, 33. Alexandri ad juvenes Arimazis petram conscensuros 175, 40. Cleonis de Alexandro adorando 192, 18. Callisthenis responsoria 192, 19. Hermolai in Alexandrum 196, 25. Alexandri responsoria 198, 27. Pori ad Alexandrum 218, 50. Alexandri ad milites in Indiâ de ulteriori expeditione 223, 6. Crateri ad Alexandrum ab Oxydracis vulneratum 235, 20.

Orsines, nobilis Persa 251, 3. Bagoæ Eunuchi criminatione occidit 252, 4.

Oxathrem, fratrem Darii, inter corporis sui custodes Alexander habuit 160, 22.

Oxus flumen 173, 38.

Oxydracarum regio 229, 12.

P.

PArapamisadæ, maximè septentrionales homines 151, 10.

Parmenion, ut conjurationis in Alexandrum particeps, trucidatur 148, 7. militiæ domique clarus 149, 8.

Perdiccas annulum à moriente Alexandro recipit 258, 12.

Persagadum urbem Cyrus condidit 96, 20.

Persæ arcana regum mirâ fide celant 46, 23. Græcorum quatuor millia crudeli supplicio afficiunt 93, 17. solem & ignem venerantur 6, 7.

Persici agminis ordo 6, 7. regis cultus 7, 8.

Persepolis, regum Persidis regia, ab Alexandro capta 95, 20. & incensa 98, 22.

Pestilentia fame orta Macedonas malè habet 247, 33.

Phalange nihil apud Macedo-

nas validius 18, 23. 5, 5.
Philippus medicus Alexandro febrim in Cydno flumine contractam pellit 11, 13.
Philippo Imperium Alexandri defertur 265, 19.
Philotas Dymni, aliorúmque insidias aperire Alexandro cessat 127, 20. seque ad milites oratione excusat 134, 29. de eo quæstio habetur 139, 31. cum reliquis conjuratis morte multatur 141, 33. sua patrísque erga Alexandrum bene merita 142, 1.
Phrygia, pluribus vicis quàm urbibus frequens 2, 2.
Polydamas Parmenionem, Alexandri jussu, interficit 149, 7.
Polytimetus amnis 172, 37.
Pori regis Indorum exercitus 211, 42. cum Macedonibus pugna & clades 214, 46. Alexandri in eum clementia 218, 50. eum tandem in regno suo relinquit 228, 9.
Prometheus in quâ rupe vinctus 192, 12.
Ptolemæus gladio venenato saucius, herbâ per quietem visâ sanatur 242, 27.
Pyramus amnis 9, 10.

R.

Rhinocerotes in montibus Indiæ 219, 1.
Roxane Cohortani Satrapis filia Alexandro nupta 190, 16.

S.

Sabracæ, Indiæ populi 240, 25.
Sarmatarum pars Scythæ 164, 28.
Satibarzanes ab Alexandro transfuga, cum Erigyio dimicans occidit 156, 17.
Satrapene, fertilis regio 84, 7. illic suis de virtute militari certantibus Alexander præmia proponit 84, 7.
Scythæ sedes habent & in Europâ & in Asiâ 113, 5. eorum legati ad Alexandrum oratio 168, 33. invicti habiti 172, 36. Abii Scythæ barbarorum justissimi 162, 24.
Semiramis Babylonem condidisse fertur 82, 4. non alium gentium illarum magis admiratus est Alexander, quàm Cyrum & Semiramim 163, 26.
Serpentes Indiæ maximè noxii 220, 2.
Sisines Persa scelesti in Alexandrum consilii suspectus, occiditur 14, 18.
Sisygambis Darii mater Alexdrum laudat 25, 32. tristis ob purpuram ad vestes consciendas sibi ab Alexandro missam 86, 9. ejus precibus Alexander Uxiorum urbem intactam donavit 88, 11.
Sobii in Indiâ ab exercitu Herculis majores suos deducunt 228, 10.
Sogdiana regio qualis & quanta 172, 37.
Sogdiani ad supplicium ducti, carmen lætantium more canunt 173, 37.
Sopithes, Indorum rex 221, 4. mos in hujus regno tollendi liberos 221, 3. canes ibidem leonibus maximè infesti 222, 4.
Spitamenes, Dataphernes, & Catenes, prætextu vindicandi Darium, Bessum dominum suum vinciunt, & ad Alexandrum perducunt 159, 20. jussi ab Alexandro Bactrianos tumultuantes sedare, ad arma magis concitant 162, 25. Spitamenem uxor obtruncat,

truncat, capútque ad Alexandrum defert 186, 13.
Stygis fontis peſtiferum virus 271, 26.
Suſa incredibiles theſauros habuiſſe narratur 85, 8.
Suſidas pylas Alexander omittere coactus 88, 12. aliâ, ſed difficili viâ Perſidem intrat 91, 15.
Sylvæ apud Indos propè in immenſum ſpatium diffuſæ 220, 2.
Syſimithres matrem ſuam uxorem duxerat 183, 9. Alexandro ſe dedit 184, 10.

T.

TAnais Europam & Aſiam medius interfluit 113, 5. 164, 28.
Taurus, ſecundæ magnitudinis mons, committitur Caucaſo 152, 12. per eam ex Aſiâ in Europam tranſit Alexander 168, 32.
Thaïs Alexandrum, ut Perſepolim incenderet, adigit 98, 22.
Thaleſtris, Amazonum regina, Alexandri concubitum petit 121, 13.
Tigris fluvius, unde ſic dictus 56, 36. ejus ortus & curſus 87, 10.
Tyrum Alexander obſeſſam tenet, capítque poſt ingentes labores 34, 8. &c. hujus urbis origo & conditor 42, 19.
Tyrii veteres ingenuum puerum Saturno immolare ſolebant 39, 15.

V.

Veneti. *vide* Heneti.

X.

XEnippa, Scythiæ confinis regio 183, 9.

Z.

ZIoberis amnis 116, 7. per CCC ſtadia terrâ conditus labitur 116, 7.

Errata hæc graviora, & quæ alia deprehendet, Lector Benevolus condonabit.

Pag. 1. *lin.* 11. *lege* campos; *p.* 43. *l.* 27. *fore* *p.* 61. *l.* 34. *cenſerem*, *p.* 77. *l.* 16. oratione *p.* 109. *l.* 12. Beſſus Bactra, *p.* 158. *l.* 27. oderat *p.* 190. *l.* 18. lætus pater ſermonem *p.* 200. *l.* 14. concilium *p.* 212. *l.* 29. quam *p.* 216. *l.* 16. non equos modò *p.* 243. *l.* 2. Hinc in proximam

BSB Bayerische StaatsBibliothek

MDZ Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Curtius Rufus, Quintus,

De Rebus gestis Alexandri M Libri 10

London 1716

A.lat.b. 919
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10245241-0